

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**AÇIK KAMUSAL KENT MEKANLARININ TOPLUMSAL
İLİŞKİLERİ YAPILANDIRMADAKİ ROLÜ,
BÜYÜKDERE - LEVENT - MASLAK AKSI**

Y.Mimar M.Ebru ERDÖNMEZ

**FBE Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programında
Hazırlanan**

DOKTORA TEZİ

Tez Danışmanı : Prof. Altan AKI (YTÜ)

İSTANBUL, 2005

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ŞEKİL LİSTESİ	iv
ÇİZELGE LİSTESİ	vii
ÖNSÖZ	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Tanımı ve Kapsamı	1
1.2. Çalışmanın Yöntemi	2
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. Kamu, Kültür / Toplumsal Kültür, Dil - Anlam, Simge, Mekan Kavramları	5
2.2. Kuramsal Yaklaşımlar	8
2.2.1. Yapısalcılık Çerçevesinde Toplum, Anlam ve Mekan	8
2.2.2. Göstergebilimde Çerçevesinde Toplum, Anlam ve Mekan	9
2.2.3. Toplumbilimlerinde Toplum, Anlam ve Mekan	11
2.2.4. Davranış Bilimlerinde Toplum Anlam ve Mekan	12
3. KÜLTÜREL BAĞLAMDA ANLAM ve MEKAN'IN İRDELENMESİ	16
3.1. Kültür ve Kent İlişkisi	16
3.2. Çevre, Yer, Mekan	20
3.3. Çevre - İnsan İlişkisi	24
3.3.1. Çevresel Psikoloji ve Mekan İlişkisi	29
3.3.1.1. Davranış	31
3.3.2. Algılama - Görsel Algılama	35
3.3.2.1. Gestalt Kuramı	40
3.3.3. Anlamlandırma	45
3.3.3.1. Kent İmgesi, Kentsel Hafıza	48
4. KENT OLGUSUNDA TOPLUMSAL İLİŞKİLERİN MEKANSAL BİÇİMLENMEDEKİ ROLÜNÜN İRDELENMESİ	54
4.1. Toplumsal İlişkinin Tanımı	55
4.1.1. Birey Toplum İlişkisi	56
4.1.2. Karşılaşmalar	59
4.2. Mekansal Biçimlenmeler	62
4.2.1. Kamusal Alanlar ve Çeşitleri	72
4.3. Sosyal Yapı ve Açık Kent Mekanları Arasındaki Etkileşim	80
4.3.1. Simgesel Etkileşim	87

5.	AÇIK KENTSEL KAMUSAL MEKANLARIN TOPLUMSAL İLİŞKİLERİ YAPILANDIRMADAKİ ROLÜ	94
5.1.	Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplumsal İlişkileri Yapılandırmadaki Rolü'nün İnceleme Alanı Olarak Seçilen “Büyükdere Aksı - Levent Bölgesi” Örneği Üzerinde İrdelenmesi.....	96
5.1.1.	Büyükdere Aksı - Tarihçesi Gelişimi	97
5.1.1.1.	Büyükdere Aksının Gelişimi	99
5.2.	Aks Üzerinde Yer Alan Kimlikler, Fiziksel ve Sosyal Yapının Analizi	103
5.2.1.	Sosyal Yapıdaki İlişki Çeşitlerinin Tespiti ve Analizler	105
5.3.	Levent - Maslak Aksı Üzerinde Açık Kamusal Alan Kullanımına Yönelik Analizler	109
5.3.1.	Yaya Aktivitelerinde Potansiyel Alanlar ve Analizler	111
5.4.	Açık Kent Mekanlarının Dünya Kentlerindeki Örneklerle Değerlendirilmesi....	140
5.4.1.	Londra Örneği.....	141
5.4.2.	Frankfurt Örneği.....	147
5.4.3.	Rotterdam - Schouwburgplein Örneği.....	149
5.4.4.	Paris Champs-Elysees Örneği	152
5.4.5.	Avustralya - Mitcham Şehri Hükümet Ve Belediye Meclisi Açık Kamusal Mekan Kararları.....	154
6.	SONUÇLAR VE TARTIŞMA.....	159
	KAYNAKLAR.....	164
	EKLER	176
Ek 1	Anket Soruları.....	177
Ek 2	Anket Sonuçları	178
	ÖZGEÇMİŞ.....	196

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3.1	Rapoport'un Kültürel Filtre Şeması (Rapoport, 1977)	19
Şekil 3.2	Kültür - Dünya Görüşü ve Etkinlikler İlişkisi (Rapoport, 1977)	19
Şekil 3.3	İnsan ve Çevre Düzeni (Öymen Gür, 1996)	25
Şekil 3.4	Kültür, Davranış ve Çevre İlişkileri (Rapoport, 1990)	26
Şekil 3.5	İnsan - Çevre İlişkiler Modeli (Appleyard, 1967)	27
Şekil 3.6	Çevresel Psikolojinin Başlıca İlişkileri (Lang, 1987)	29
Şekil 3.7	Algılama - Davranış İlişkisi (Lang, 1987)	31
Şekil 3.8	Davranış ve Filtreler (Appleyard, 1973)	32
Şekil 3.9	Davranış İlişkileri	32
Şekil 3.10	Görsel İlişki Örnekleri (Alexander, 1977)	37
Şekil 3.11	Benzerlik Kuramı, 100 Wozocos, MVRDV, Hollanda (E.Erdönmez arşivi) ...	41
Şekil 3.12	Devamlılık Kuramı, Hoolainhof, Hollanda	42
Şekil 3.13	Akaret Evleri, Beşiktaş, Benzerlik ve Devamlılık İlkelerine Bir Örnek.....	42
Şekil 3.14	Kent Mekanında Devamlılık Etkeni, İstanbul Boğazı (E.Erbaş arşivi)	42
Şekil 3.15	Venedik Hava Fotoğrafı, Şekil - Zemin İlişkisi	43
Şekil 3.16	Tamamlama İlişkisi, Siena, Piazza Del Campo (B.Haznedar arşivi)	43
Şekil 3.17	Kapalılık İlkesi, Vatikan Örneği [11] (E.Erdönmez arşivi)	44
Şekil 3.18	Anlamlandırma (Lang, 1987)	45
Şekil 3.19	Algı, Anlam, Çevre - Davranış İlişkileri (Rapoport, 1977)	46
Şekil 3.20	Çevrenin Zihinde Okunarak Anlaşılması ve Öğrenilmesi (Çakın, 1998)	47
Şekil 4.1	Levent Bölgesinden, Karşılaşmalara İki Örnek (E.Erdönmez arşivi)	59
Şekil 4.2	Saint Pierre Planı	64
Şekil 4.3	Saint-Dié Planı Rowe C., Collage City, Şekil - Zemin İlişkisi	64
Şekil 4.4	Roma, Giambattista Nolli; 1748	65
Şekil 4.5	Zemin ve Şekil İlişkisi; İsfahan - Al Hakim Camisi ve Çevresi (Herdeg, 1990)	65
Şekil 4.6	Sokak ve Kent İlişkisi; Paris, Douphine, Roma, Spagna Meydanı Pienza (Bernardo Rosselino, 1459)	67
Şekil 4.7	Paris, Place Royal Merkezi, Amerika'da Bir Yerleşim, Açık Kamusal Alan - Kent İlişkisi, Sokak - Kent İlişkisi (Krier, 1988)	68
Şekil 4.8	Paris, l'Etoile Meydanı; Konut ve Meydan İlişkisi; İngiliz Yerleşim Bölgesi; Milan Foro Bonoparte, 1801-1806	68
Şekil 4.9	Paris, Place de l'Odeon; Roma'da Bir İç Avlu; Brighton, Kept Town; Berlin, HufeisensiedlungSiedlung Britz, Bruno Taut, (Krier, 1988)	68
Şekil 4.10	Dış Mekanlarda Doluluk ve Boşluk İlişkileri (Krier, 1988)	69
Şekil 4.11	Kentsel Mekanda Dolu ve Boş İlişkisi	69
Şekil 4.12	San Marco Meydanı, Venedik (Architecture Form, Space and Order, Ching, 1996)	70
Şekil 4.13	Piazza del Anfiteatro, Toscana 16.yy (S. Kostof, 1999)	71
Şekil 4.14	İtalya, Siena, Piazza Del Campo (E.Erdönmez arşivi)	73
Şekil 4.15	Açık Kamusal Mekan, Sokak Kullanımı	74
Şekil 4.16	Özel, Kamusal Alan Ayırımı	74
Şekil 4.17	Kentsel Yapıda Özel ve Ortak Mekanlar Arasındaki İlişkinin Açıkça İşaretlendiği Hiyerarşik Organizasyon (Trancik, 1986)	75
Şekil 4.18	Kamusal Alan, Yarı - Kamusal Alan, Özel Alan Kullanımı (Trancik, 1986) ..	76
Şekil 4.19	Zorunlu Aktivite Örneği, Otobüs Durağında Bekleyenler, Levent	83
Şekil 4.20	İsteğe Bağlı Aktiviteye Örnek, Pisa, İtalya (B.Haznedar arşivi)	83

Şekil 4.21	Açık Kamusal Kent Mekanlarının Oluşturulmasında Çevresel Özellikler (Gehl, 1996).....	84
Şekil 4.22	Toplum ve Mekan İlişkileri	86
Şekil 4.23	Kamusal Alan Kullanımına Örnekler	87
Şekil 4.24	Agora - Assos (L.Benevolo, Historie de la Ville, s:83).....	89
Şekil 4.25	17.yy., Strazburg - Endüstri Devrimi Öncesi Hristiyan Şehri / Pre - Industry City.....	89
Şekil 4.26	Otomobillerin Yönlendirdiği Şehir, Houston, Texas (S.Kostof, 1999)	90
Şekil 5.1	Büyükdere - Maslak Aksı - Levent Bölgesi.....	96
Şekil 5.2	İstanbul Şehri Uydu Fotoğrafı	97
Şekil 5.3	Büyükdere - Maslak Aksının Hava Fotoğrafı ve İstanbul'daki Konumu	98
Şekil 5.4	Büyükdere, Levent Bölgesi.....	99
Şekil 5.5	Büyükdere Aksı, Levent Bölgesi	100
Şekil 5.6	Gültepe ve Çeliktepe Yeleşim Alanları (YTÜ Yüksek Lisans Projesi).....	103
Şekil 5.7	Levent Bölgesi	104
Şekil 5.8	Levent Konut Bölgesinde Park Örneği	105
Şekil 5.9	İlişki Biçimleri Diyagramı (Gehl, 1987).....	106
Şekil 5.10	Görsel İlişki Biçimlerinden Pasif Kontak Örneği; Levent Parkı (E.Erdönmez arşivi)	106
Şekil 5.11	Levent - Metrocity Önünden Etkileşim Biçimlerine Bir Örnek (E.Erdönmez arşivi)	108
Şekil 5.12	Levent Parkı, Açık Kamusal Alanda Bir Arada Bulunan İnsanlar (E.Erdönmez arşivi)	108
Şekil 5.13	Levent Parkında Biraraya Gelen Kullanıcılar (E.Erdönmez arşivi)	109
Şekil 5.14	Levent Parkı Gündüz Kullanımı (E.Erdönmez arşivi).....	110
Şekil 5.15	Levent Parkı Kullanımına Bir Örnek (E.Erdönmez arşivi)	111
Şekil 5.16	Levent'te Yaya Ulaşımına Yönelik Bir Örnek (E.Erdönmez arşivi).....	115
Şekil 5.17	Levent Yaya Kaldırımı Kullanımına Bir Örnek (E.Erdönmez arşivi).....	115
Şekil 5.18	Levent'te Yaya Yollarının Kullanımına Yönelik Örnek (E.Erdönmez arşivi)	116
Şekil 5.19	Metro Çıkışı, İşe Gidiş Saatlerindeki Yoğunluk (E.Erdönmez arşivi)	116
Şekil 5.20	Levent Bölgesinde Pazartesi Öğlen Arası Kullanım Yoğunluğu	117
Şekil 5.21	Levent Bölgesinde Perşembe İş Çıkışı Saatleri Kullanım Yoğunluğu	117
Şekil 5.22	Levent Bölgesinde Cuma Akşamüstü Saatleri Kullanım Yoğunluğu.....	118
Şekil 5.23	Levent Bölgesinde Cumartesi Akşamüstü Saatleri Kullanım Yoğunluğu.....	118
Şekil 5.24	Levent Bölgesi Toplu Taşıma Ulaşım Noktaları	119
Şekil 5.25	Levent Bölgesi Zemin Kat Kullanımı	120
Şekil 5.26	Yarı Kamusal Kamusal Alan Analizi	121
Şekil 5.27	Levent - Açık Kamusal Alanın Gece Kullanımına Bir Örnek (E.Erdönmez arşivi)	130
Şekil 5.28	Levent Parkında Birbirleri ile Sohbet Eden İnsanlar (E.Erdönmez arşivi).....	136
Şekil 5.29	Büyükdere Caddesi, Levent Metro Girişi, Kentsel Donatı Eksikliği Örneği (E.Erdönmez arşivi)	138
Şekil 5.30	Açık Kamusal Alanların Farklı Aktivitelere İmkan Vermemesi (Gehl, 1996).....	138
Şekil 5.31	Açık Kamusal Mekan Kullanımında Öncelikli Durum Grafiği (Gehl, 1996)	139
Şekil 5.32	Londra Şehir Merkezi Haritası - Açık Kamusal Alanlar (Gehl, 2004).....	141
Şekil 5.33	Londra Kamusal Alan Stratejileri	142
Şekil 5.34	Londra Kamusal Alan Fotoğrafları (E.Erdönmez arşivi)	143
Şekil 5.35	Londra Kamusal Alan Fotoğrafları (E.Erdönmez arşivi)	144
Şekil 5.36	Yaya Dolaşım Alanları Üzerindeki Engeller, Dar Yaya Yolları, Ulaşım Güçlükleri, Kent Donatılarının Azlığı	145

Şekil 5.37	Frankfurt’da Açık Alan Kullanımı (E.Erdönmez arşivi)	147
Şekil 5.38	Frankfurt, Şehir Merkezi (E.Erdönmez arşivi)	148
Şekil 5.39	Schouwburgplein’den Görünüş	149
Şekil 5.40	Schouwburgplein’den Görünüş	150
Şekil 5.41	Schouwburgplein’in Gece Kullanımı	150
Şekil 5.42	Rotterdam Şehri Silueti.....	151
Şekil 5.43	Champs-Elysees, Paris, Fransa	152
Şekil 5.44	Champs-Elysees, Paris, Fransa (Ş.Yüksel arşivi)	153
Şekil 5.45	Açık Alan Kullanımına Bir Örnek	153
Şekil 5.46	Mitcham Şehri Ölçeğinde Açık Kamusal Alan İhtiyacı	154
Şekil 5.47	Mahalle Ölçeğinde Açık Kamusal Alan İhtiyacının Tespiti.....	154
Şekil 5.48	İsveç Stockholm Örneği (E.Erdönmez arşivi)	157
Şekil 5.49	Prag Kamusal Alan Kullanımına Örnek	158
Şekil Ek 1.1	Anket Soruları.....	177
Şekil Ek 2.1	Anket - Tarih, Kullanıcı Profili.....	179
Şekil Ek 2.2	Anket - İkamet Yeri, Ekonomik Durum	181
Şekil Ek 2.3	Anket - Mekanın Kullanım Amacı	183
Şekil Ek 2.4	Anket - Açık Kamusal Alan Kullanımı	185
Şekil Ek 2.5	Anket - Açık Kamusal Alan Kullanımı, Toplu Taşıma	187
Şekil Ek 2.6	Anket - Alanın Güvenliliği, Yürüyüş Alanları Yeterliliği	189
Şekil Ek 2.7	Anket - Kamusal Açık Alan İhtiyacı Var mı	191
Şekil Ek 2.8	Anket - Bölgede En Çok Gidilen Yerler	193
Şekil Ek 2.9	Anket - Alanda Tanındıklarına Rastlıyor mu, Göz Aşinalığı Var mı	195

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 3.1	Kültürün Antropolojik ve Sosyolojik Alanlarda Tanımları (Bodley, 1994; Geertz, 1973).....	18
Çizelge 3.2	Anlamlandırma ve Aşamaları (Öymen Gür, 1996).....	47
Çizelge 4.1	Birey - Toplum Etkileşimi	58
Çizelge 4.2	Fiziksel Çevrenin Niteliği	84
Çizelge 5.1	Karşılaşma Sıklığı - Zaman İlişkisi (Gehl, 2000)	105
Çizelge 5.2	Pasif İletişim Çizelgesi	107
Çizelge 5.3	Mekan Kullanıcılarında Göz Aşinalığı	107
Çizelge 5.4	Açık Mekan Kalitesinin Sağlanması.....	113
Çizelge 5.5	Yakınlık - Ölçülecek Veri - Yöntem.....	114
Çizelge 5.6	Anket Grubunun Yaş ve Cinsiyet Dağılımı	122
Çizelge 5.7	Yaş Grubu Dağılımı	122
Çizelge 5.8	Anket Grubunun Yaş ve Cinsiyet Dağılımı	123
Çizelge 5.9	Anket Grubunun Öğrenim Durumu	123
Çizelge 5.10	Anket Grubunun Öğrenim Durumu	123
Çizelge 5.11	Kullanıcıların Oturduğu Bölgeler	124
Çizelge 5.12	Anket Grubunun İkametgahı.....	124
Çizelge 5.13	Anket Grubunun Ekonomik Durumu.....	125
Çizelge 5.14	Anket Grubunun Ekonomik Durumu.....	125
Çizelge 5.15	Açık Kamusal Alan Kullanımı.....	126
Çizelge 5.16	Kamusal Kullanım	126
Çizelge 5.17	Açık Kamusal Kullanım	126
Çizelge 5.18	Açık Kamusal Kullanım	127
Çizelge 5.19	Mekanın Kullanım Amacı.....	127
Çizelge 5.20	Mekanın Kullanım Amacı.....	127
Çizelge 5.21	Mekan Kullanımı - İsteğe Bağlı.....	128
Çizelge 5.22	Mekan Kullanımı - İsteğe Bağlı.....	128
Çizelge 5.23	Mekan Kullanımı - İsteğe Bağlı.....	128
Çizelge 5.24	Alanın Kullanımı - Gündüz	129
Çizelge 5.25	Alanın Kullanımı - Gündüz	129
Çizelge 5.26	Alan Kullanımı - Gece	130
Çizelge 5.27	Alan Kullanımı - Gece	130
Çizelge 5.28	Alan Güvenli mi - Gündüz.....	131
Çizelge 5.29	Alan Güvenli mi - Gündüz.....	131
Çizelge 5.30	Alan Güvenli mi - Gündüz.....	131
Çizelge 5.31	Alanı Gündüz Güvenli Bulanların Yaş ve Cinsiyet Dağılımı.....	132
Çizelge 5.32	Alanı Gündüz Güvenli Bulanların Yaş ve Cinsiyet Dağılımı.....	132
Çizelge 5.33	Alanı Gündüz Güvenli Bulanların Yaş Dağılımı.....	132
Çizelge 5.34	Alan Güvenli mi - Gece	133
Çizelge 5.35	Alan Güvenli mi - Gece	133
Çizelge 5.36	Alan Güvenli mi - Gece	133
Çizelge 5.37	Açık Kamusal Alan Farklı Aktivitelere İmkan Veriyor mu	134
Çizelge 5.38	Açık Kamusal Alan Farklı Aktivitelere İmkan Veriyor mu	134
Çizelge 5.39	Açık Kamusal Alan Farklı Aktivitelere İmkan Veriyor mu	134
Çizelge 5.40	Yaya Kaldırımları - Yürüyüş Alanları Yeterli mi.....	135
Çizelge 5.41	Yaya Kaldırımları - Yürüyüş Alanları Yeterli mi.....	135

Çizelge 5.42	Tanıdıklarına Rastlıyor mu	136
Çizelge 5.43	Tanıdıklarına Rastlıyor mu	136
Çizelge 5.44	Oturulabilen, Buluşulabilen Kamusal Açık Alan İhtiyacı Var mı	137
Çizelge 5.45	Oturulabilen, Buluşulabilen Kamusal Açık Alan İhtiyacı Var mı	137
Çizelge 5.46	Açık Kamusal Alan İhtiyacının Cinsiyete Göre Dağılımı	137

ÖNSÖZ

Açık kamusal kent mekanlarının toplumsal ilişkileri yapılandırmadaki rolünü konu alan bu araştırma, toplumu yapılandıran, bireyler ve toplum arasındaki etkileşimin fiziksel çevre tarafından desteklendiği yerler olan açık kamusal alanların sosyal, kültürel, fiziksel olarak biçimlenmelerini ve günümüzün açık kamusal kent mekanlarının kullanımını ve sorunlarını Büyükdere - Levent - Maslak aksı üzerinde örnekleyerek irdelemeyi amaçlamış, ve uygulanabilecek bazı stratejileri ortaya koymaya çalışmıştır.

Araştırma süresince her türlü önerilerinden, yardımlarından ve yol göstericiliklerinden dolayı özellikle sevgili hocalarım Prof. Altan Akı ve Prof. Dr. Atilla Yücel'e ve önemli katkılarından dolayı Doç. Dr. Ömür Barkul'a ve Prof. Dr. Bülent Tarım'a teşekkür ederim.

Ayrıca pek çok düşüncemi paylaştığım ve hep yanımda olan Sinan Dinçer'e, benden yardımını esirgemeyen Burak Haznedar'a ve beni destekleyen tüm dostlarıma teşekkürlerimi sunmalıyım.

Ve en önemlisi her türlü emeklerinden dolayı, sevgili babama ve her zaman hatırlayacağım anneme sonsuz teşekkürler...

İstanbul, 2005

ÖZET

Kentler, toplumların ve bireylerin bir arada bulundukları ve sosyalleştikleri yerlerdir. Özellikle kentlerin oluşumunda temel rol oynayan açık kamusal alanlar, her türlü sosyal sınıf ve kültürel grupların ve farklı özelliklere sahip insanların bir arada bulunduğu mekanlardır. Bu kamusal alanlarda bireyler kendi iç dünyalarından çıkarak kendilerinden farklı ve yeni düşüncelerin varlığını görme imkanına sahiptirler.

Mimarinin ve kentsel mekanın toplumsal ilişkileri yapılandırmasındaki rolünün irdeleneceği bu çalışmanın kuramsal içeriğinde; kentsel mekanın iletişime, bütünleştirmeye yönelik boyutları ile ilgili olan anlam, kültür, kamusal alan, kamusal mekan, mimari çevre kavramları, toplum, anlam ve mekan ilişkilerinin farklı bilim alanlarında nasıl değerlendirildikleri incelenmiştir Üçüncü bölümde insan - çevre ilişkisi çerçevesinde; kültür, kent, çevre psikolojisi davranış, algılama, anlamlandırma kavramları, dördüncü. bölümde de kent olgusunda toplumsal ilişkilerin tanınımlanması, mekansal biçimlerin çeşitleri ve toplumsal yapının mekansal biçimlenmelerdeki rolü ve karşılıklı etkileşimi üzerinde durulmuştur.

Bu anlamda çalışma alanı olarak seçilen ve İstanbul kenti içerisinde önemli bir gelişme aksı niteliğindeki Büyükdere - Levent - Maslak alanı, planlama ilkeleri, toplumsal ve çevresel verilerin oluşturduğu ortam açısından kentin sorunlu bir bölgesi niteliğindedir. İstanbul gibi hızlı gelişen şehirlerde, şehirlerin plansız gelişimi ve mevcut yapı stoğunun plansız gelişimine paralel olarak, açık kamusal alanlar da önemini yitirmeye ve kent içindeki kamusal alan kaliteleri düşmeye başlamıştır.

Çalışmada yöntem olarak, yapısalcılık görüşünün yansımalarının bulunduğu; anlam, dil, sembol / gösterge - göstergebilim, kültür ve sosyal yapı (toplumbilimleri, sosyoloji, antropoloji, göstergebilim, çevresel psikoloji...) üzerinden bilişsel ve davranışsal haritalama teknikleri (cognitive and behavioral mapping techniques) mimari - kentsel açık mekan üzerinde uygulanmıştır. Bu çalışma, davranış kalıplarını ve bunların kentsel çevrenin sürekli ve birleştirici özellikleri ile olası ilişkilerini inceleyerek açık kamusal alan kullanıcılarının Maslak aksında bu durumdan nasıl etkilendiklerini anlamaya çalışmıştır. Bunun yanı sıra çalışmada kamusal açık kent mekanlarının kente kazandırılması ve değişen kent yaşamı içindeki yeni ifadelerinin ortaya çıkartılması amaçlananlar noktalar arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Kamusal mekanlar, Açık kamusal alan, Toplum - Birey ilişkisi, Levent Maslak bölgesi, Davranışsal ve bilişsel haritalama tekniği.

ABSTRACT

Cities are places where societies and individuals come together and socialize. Especially open public spaces, which played a fundamental role in the establishment of cities, are places for gathering for people from every cultural and social class, different ethnic origins and diverse characteristics. In this public space, individuals, leaving their private sphere, find the opportunity to experience new and various ideas.

In the conceptual content of this study that analyses the role of architecture and urban space in structuring social relationships, meaning, culture, public space, architectural environment concepts -the integrational and interactional aspect of urban space-, and how different science fields evaluate public, meaning and space relationships will be discussed. In the third chapter, within the frame work of human environment relationships, culture, city, environmental psychology, behaviour, perception, meaning concepts will be analyzed. Defining the social relationships in the urban phenomenon, role of different types of spatial forms and social structure in spatial conformation and their interaction with each other will be the focus of the fourth chapter.

With this respect, Büyükdere - Maslak zone, which is an important development axis but at the same time a very problematic area in terms of planning principles and its atmosphere created by social and environmental aspects, has been chosen as the target area. In a rapidly growing city like Istanbul, with unplanned development and unplanned housing, open public spaces began losing their importance, their physical structures are exposed to deterioration and their public character and quality are diminished. This study tries to understand how users react in response to this Maslak axis, by examining patterns of behavior and their possible relations to the perceptual and associational aspects of the urban environment .

This study aims to analyze the behavior patterns and their possible relationships with the continuous and integrating aspects of the urban environment and try to understand how the users are being effected by that situation on the Maslak axis. Besides, it is also aimed to revitalize the open urban spaces and to redefine their importance in the changing conditions of urban life.

Keywords: Public Spaces, Open Public Spaces, Individual - Society Relationship, Levent Maslak Area, Behavioral and Cognitive Mapping Technics.

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Tanımı ve Kapsamı

Kentler ve kentsel açık alanlar, birey ve toplumun bir arada bulunduğu ve sosyal etkileşime girdiği, her türlü sosyal sınıf ve kültürel gruptan, birbirlerinden çok farklı özelliklere sahip insanların bir araya geldiği toplumun farklı kesimleri için bir buluşma alanı vazifesi gören mekanlardır. Özellikle kamusal alanlar (sivil ve resmi kamusal alanlar) kentlerin oluşumu sürecinde önemli rol oynamıştır.

İnsan birey olmanın ötesinde çevresini oluşturan toplumsal ve fiziksel öğelerle birlikte sosyal bir varlıktır. Birey, sosyo-kültürel yaşantısını, kentsel fiziksel çevre kurgusu içerisinde dış mekanlar, bu mekanlardaki yaşantı ve aktiviteler ile sürdürmektedir. Kent mekanlarının şekillenmesinde, mekan kullanıcılarının (toplum ve birey) fiziksel çevre ile ilişkileri, mekan algılamaları, anlamlandırmaları ve bu fiziksel çevre içindeki davranışları, önemli rol oynamaktadır. Bu mekanlarda insanlar diğer insanlarla ve ait oldukları toplumla doğrudan iletişim kurabilir; kendileri için bir şeyler görebilir deneyimleyebilir ve toplum duygusunu hissedebilmektedirler. Bu doğrultuda, toplumun oluşum süreci, bireyler ve toplum arasındaki ilişkinin fiziksel çevre tarafından desteklendiği yerler olan açık kamusal alanlarda başlamaktadır.

N.Schulz, kenti insanların bir araya geldiği bir “karşılaşma yeri” ve insanları saran, yakınlaştıran bir “mikrokosmos” olarak tanımlamaktadır. Bu anlamda içinde yaşayanların mutluluğu ve toplumun bütünlüğü açısından bakıldığında “iyi bir kent”; topluma ve bireylere çeşitli aktivite imkanları yaratan, toplumun beklentilerine ve ihtiyaçlarına göre şekillenmiş, herkes tarafından erişilebilir açık kamusal mekan yaşantısı sunan fiziksel ortamlar olarak nitelendirilmektedir. İnsanın fiziksel çevre ve toplumla ilişkilerini kapsayan dış mekan yaşantısının sağlıklı ve çekici olması ise, kentsel fiziksel çevre kurgusunun detaydan bütüne ve kent ölçeğine kadar sağlıklı işleyişine, açık mekan yaşantısı ile ilgili beklentilere cevap verecek şekilde tasarlanmasına bağlıdır.

İnsanın temel gereksinimlerinden biri olan ilişki kurmak, dış mekan yaşantısının gerçekleşmesine, mekansal kurgunun ilişki kurma bağlamında beklentilere cevap verebilmesine bağlıdır. Ancak günümüzde kontrolsüz gelişen metropollerin yaşamak için ideal bir çevre sunmadıkları, yapılar ve dış mekanlardan oluşan kurguların fiziksel özelliklerinin ve açık kamusal kent mekanlarının, kenti yaşayan kullanıcıların beklentilerine

tam olarak cevap veremediği ve tasarımların dış mekan yaşantısına katkı anlamında eksiklikler ve hatalar içerdiği gözlemlenmektedir.

Bunlarla birlikte, günümüzde teknolojinin hızlı değişimi ve ilerlemesi - sanal ortam, toplu haberleşme araçları v.b.- kent yaşamında birey ve toplum arasında kopuklukların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yeni teknolojilerin hayatımıza girmesi ile birlikte televizyonların, ve bilgisayarların önemi giderek artmıştır. Bunun sonucu olarak günlük hayatın giderek kişiselleşmesi ve dolaylı iletişimin sınırlar ve mesafelerle artması ile bireylerin bir araya gelme imkanları azalmış ve hatta sanal ortamlarda fiziksel mekan paylaşılmaksızın ilişkiler yeni bir boyuta taşınmıştır. Hızla değişen değer yargıları ve insan ihtiyaçları kamusal kullanım alanlarının ifadelerini ve kullanımlarını yeniden şekillendirmeye başlamıştır.

Bu doğrultuda açık kamusal alanların, kentler içindeki yeri, önemi ve yoğun sosyal etkileşimin gerçekleşmesine araç olarak toplumsal bilincin güçlenmesini sağlaması çalışmanın temel tartışma alanını oluşturmaktadır. Bu çerçevede; kamusal alanın insanlar tarafından ne şekilde anlaşıldığı, bu alanları nasıl seçtikleri, bu mekanlarda neler yaptıkları, ne tür etkileşimlere girdikleri ve bu alanlarda aktivitelerini ne şekilde gerçekleştirdikleri ve ne tür mekansal özelliklerin bu etkileşime imkan verdiği, çalışmada irdelenmesi amaçlanan konular arasında yer almaktadır.

Bu anlamda çalışma, kamusal açık kent mekanlarının sürekliliği üzerinde yoğunlaşmayı amaçlarken; konuyu sadece mekansal boyutu ile değil, değişen toplum yapısıyla da ele almayı ve konuyu disiplinler arası bütünleştirici bir yaklaşımla ele almayı hedeflemektedir.

1.2. Çalışmanın Yöntemi

Kentleri anlamak için, mekansal biçimlerin oluşturulması ve dönüştürülmesine ilişkin mekanizmaları kavramak gerekir. Bir toplumun etkileşim içerisinde olduğu mekansal biçimler, onun tüm gelişim mekanizmaları ile yakından bağlantılıdır.

Mimari ve kentsel mekan bir iletişim ortamı olarak, çağlar boyunca toplumsal yaşamın simgelerini ve izlerini içinde barındırır ve kültürün bir parçasıdır. Fiziksel çevre içinde yer alan mimari ve kentsel mekan, sahip olduğu biçimsel dili ile toplumun ifade aracıdır ve içinde simgesel anlamları da barındırır. Toplumun, insanların bulundukları çevreye ait olma hislerini kazanmaları için, bu mekanlar ve taşıdığı anlamlar, çalışmada araştırılacaktır.

Çalışmanın kuramsal içeriğinde kentsel mekanın iletişime, toplumun yapılanmasına yönelik boyutu olan anlam, kültür, kamusal mekan, mimari çevre kavramları, sosyal ve psikolojik

yapı ve bunların kamusal açık alanlar ile etkileşimi ele alınacaktır. Bunun yanı sıra çalışmada kamusal açık kent mekanlarının kente yeniden kazandırılması ve değişen kent yaşamı içindeki yeni ifadelerinin ele alınması amaçlanmaktadır.

Mimarinin ve kentsel mekanın toplumsal ilişkileri oluşturmasındaki rolünün irdeleneceği bu çalışmanın temel tartışma alanını; yapısalcılık yaklaşımının da yansımalarının bulunduğu, anlam, dil, sembol / gösterge - göstergebilim, kültür ve sosyal yapı, toplumbilimleri, sosyoloji, antropoloji, göstergebilim, davranışbilim, çevresel psikoloji, kavramları üzerinden bilişsel ve davranışsal haritalama teknikleri ile (cognitiv and behavioral mapping technics) mimari - kentsel açık mekan tartışılması, oluşturmaktadır.

Mekanın nasıl kullanıldığını ve çevrenin davranışı nasıl etkilediğini araştırırken kullanılan davranışsal haritalama tekniği (behavioral mapping) ve bilişsel haritalama (cognitive mapping) bu çalışmada kullanılan başlıca yöntemler arasında yer almaktadır.

A) Yer - merkezli davranışsal haritalama yöntemi (place - centered behavioral mapping)
Yer merkezli davranışsal haritalama yöntemi en çok kullanılan tekniktir (gözlem tekniği) (Lang, 1981). Bu teknikte çevre ve / veya obje manipüle edilemez durumdadır.

Böylelikle gözlemlenen bölgenin:

1. Sistematiik bir kaydını tutmak
2. Gözlem sırasındaki zaman periyotlarını tespit etmek
3. İzlenecek şeyin gerçeğı temsil etmesi en önemli unsurlardır.

B) Katılımcı gözlemci tekniğı / participant observation

Bu durumda araştırmacı incelediğı sistemin bir parçası olmaktadır. Araştırma mantıklı, birbirine bağılı bir adımlar silsilesi izler.

1. Sorunun tanımlanması
2. Araştırma tasarımının oluşturulması
3. Tespit / ölçüm tekniklerinin seçilmesi (seçilen bölgede anket ve gözlem teknikleri kullanılacaktır)
4. Verilerin toplanması
5. Bulguların analizi ve yorumu

Tasarıma girdi sağlayabilmek için bu verilerin dönüştürülmesi önemlidir. Analizlerde, sosyal davranışın mekansal dağılımı ile ilgilenen sosyometrik analiz ve içerik analizi önemli analitik araçlardır.

Bu analizler içinde;

- toplumsal / sosyal yapının,
- mevcut çevrenin kullanımı,
- sembolik / estetik değerler

matrix - grafik tekniği ve sistematik analizlerle tespit edilecektir. Problemlerin nitelikleri, kategorize edilmeleri ve bu bilimsel verilerin ilişkilendirilmesinden türetilebilecek olasılıkların belirlenmesi bu analiz tekniği içinde ele alınacak önemli bir durumdur.

Bu çalışma, davranış kalıplarını ve bunların kentsel çevrenin sürekli ve birleştirici özellikleri ile olası ilişkilerini inceleyerek, bu verilerin açık kentsel mekanın oluşumundaki etkilerini, gözlem ve analiz tekniği ve davranış haritalama tekniklerinden yararlanarak kamusal açık alan oluşumunu irdeleyerek, açık kamusal alan kullanıcılarının inceleme alanı olarak seçilen Maslak aksında bu durumdan nasıl etkilendiklerini anlamaya çalışmaktadır.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Kentlerin sosyal ve fiziksel oluşumlarını irdelerken, günümüze ve geleceğe yönelik olarak kentlerin tasarım süreçlerinde kavramsal / kuramsal yaklaşımları incelemek, farklı bakış açılarını ortaya koymak ve tartışma platformlarını oluşturmak önemlidir. Kent mekanlarını sadece fiziksel özellikleriyle değil; toplumsal, sosyolojik, psikolojik anlamlarıyla ortaya koymak açısından bir bütün olarak değerlendirilmelidir.

Kavramsal ve kuramsal yaklaşımları açıklamada Lang bu yaklaşımların temelini oluşturan teori kavramını; bir durum veya düşünceler sistemi, bir olgunun tanımlanması ve açıklanması için kurulan zihinsel şema olarak tanımlamaktadır (Lang, 1987). Teori; bir durumu, bir olguyu- fenomeni açıklayıcı olarak görülmektedir. Doğru tanımlamalar sonucunda bu bilgiler, aktivitelerin ve değerlerin gelecekteki durumlarını (pattern) tahmin etmekte kullanılabilir. Pozitivist teorinin tanımında da doğal ve inşa edilmiş çevrenin ve bunların insan hayatları üzerindeki rollerinin yönünün belirlendiği ifade edilmiştir (Lang, 1987). Bu kavramsal altyapıların oluşturulması doğrultusunda araştırma ve pratik sürekli bir şekilde birbirleriyle bağlantılı olması gerekmektedir.

Bu amaç doğrultusunda konu, ilgili kavramların Türk Dil Kurumu sözlüğü, felsefe, ve sosyoloji sözlüklerindeki karşılıklarının verilmesi ve konunun ele alınmasında farklı kuramsal yaklaşımların mekan ve toplum ile ilgili bakış açılarının kısaca ortaya konması hedeflenmiştir.

2.1. Kamu, Kültür / Toplumsal Kültür, Dil - Anlam, Simge, Mekan Kavramları

Kamu:

- Halk hizmeti gören devlet organlarının tümü;
- Bir ülkedeki halkın bütünü, halk, amme;
- Hep, bütün (TDK, 1998), (Os. Kül, Fr., Al., İng., İt., Pan) Bütün... Yunanca hep anlamındaki pan sözcüğü Avrupa dillerinde bütünlüğü dilegetirmek için bir örnek olarak kullanılmaktadır ki Türkçemizde bu kamu sözcüğüyle karşılanmıştır. Bu örnek, iki anlam belirtir: 1.Kamuevrencilik deyiminde olduğu gibi kendisine bağlı olanın dışında başkaca hiç bir şey bulunmayan anlamı. 2.Kamuoluş deyiminde olduğu gibi kendisine bağlı olanın genelliği anlamı...Sözcük olarak halk anlamına da gelir. Bk. Halk.

Toplum:

- Aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği yapan insanların tümü, cemiyet (TDK, 1998);
- (Os. Cem'iyet, Fr. Société, Al. Gesellschaft, İng. Society, İt. Società). İnsan topluluğu... Toplum deyiimiyle dilegetirilen insan topluluğu, belli bir ekonomik altyapıyla belirlenmiş belli üstyapı kurumlarına sahip olan sosyo-ekonomik bir biçimlenmedir. İdealist anlayışta birey olarak insan karşılığında kullanılırsa da diyalektik anlayış onu bireyle bağımlı kılar. Birey olarak insan, ancak toplumsal ilişkileriyle varlaşır. Bireysiz toplum olamayacağı gibi toplumsuz da birey olamaz. İdealist felsefede toplumdan soyutlanan ve toplumun karşısına konulan (onunla zıtlştırılan) birey (Os. Fert, Fr. Individu, Al. Individuum, İng. Individual, İt. Individuo), diyalektik felsefede toplumsal ilişkilerinin bütünüdür. İdealist anlayış bireyle toplumu uzlaşmaz olarak görür ve uzlaştırma yolları önerir. Oysa birey, toplumla uzlaşmaz değil, tam tersine, toplumsuz var olamaz. Bireyin öznel yanı, nesnel (toplumsal) yanından ayırlamaz. Uzlaşmayan çıkarlar bireyle toplum arasında değil, toplumun bir bölümüyle öbür bölümü arasındadır ki bu çelişme sınıfsız bir toplumda aşılır. Bk. Toplumculuk, İnsan (Hançerlioğlu, 1979);
- Toplum, belirli bir toprak parçasında yaşayan, ortak bir politik otorite sistemine tabi olan ve çevrelerindeki öteki gruplardan ayrı bir kimliği olduğunun farkında olan bir insan grubudur (Giddens, 2000). Toplumsal etkileşim de kişiler arasında herhangi bir toplumsal karşılaşma biçimidir.

Dil:

- İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan (TDK, 1998);
- Belli durumlara, mesleklere, konulara özgü dil (TDK, 1998);
- Düşünceyi aktaran nesneler, eylemler, davranışlar bir iletişim yolu, dili oluşturmaktadır. Dil, kavramları belirten, açıklayan bir göstergeler dizgesidir. Aynı toplum tarafından paylaşılan sözel unsurların oluşturduğu bir olgudur. Dilin ve kavramların gerisinde var olan düşüncenin, bütünü tamamlayan iki ayrı unsur olduğu Ferdinand de Saussure tarafından ortaya konmuştur (Broadbent, Bunt, Llorens 1980);
- Os. Lisan, Nutuk, Kelam, Zeban; Fr. Langue, Al. Zunge, İng. Language, İt. Lingua) İnsanların duyduklarını ve düşündüklerini anlatmak için kullandıkları söz dizgesi... Dil, toplumsal bir olgudur ve başkaları için varolan pratik bilinçtir. Bilinçle birlikte varolmuş ve onunla karşılıklı etkileşerek gelişmiştir. Bir ulusun gelişmesi için nasıl

ortak bir dil gerekiyorsa insanlığın gelişmesi için de ortak bir dil gerekmektedir. İnsanlar, günlük ihtiyaçlarının meydana koyduğu doğal dilleri yanında, özel ihtiyaçlarını karşılamak için matematik simgeler dili v.b. gibi yapay diller de ortaya koymuşlardır. Diller düşüncenin karşılıklı etkileşimle birbirlerini geliştirebilmeleri için düşüncenin aydınlık (eşdeyişle nesnel gerçekliği yansıtıcı) ve dilin anlaşılır kılmak için yapılan dil özleştirmelerinin temel nedeni budur (Hançerlioğlu, 1979).

Anlam:

- Bir kelimeden, bir sözden, bir davranış veya olgudan anlaşılan şey, bunların hatırlattığı düşünce veya nesne, mana, fehva, valör (TDK, 1998);
- Mantık Bir önermenin, bir tasarının, bir düşüncenin veya eserin anlatmak istediği şey (TDK, 1998);
- (Os. Mana, Medlül, Mefhum; Fr. Sens, Al. Sinn, Bedeutung; İng. Sense, Meaning; İt. Senso) Bir sözün ya da bir sözcüğün anlattığı düşünce... Anlam terimi, Avrupa dillerinde duyu ve yön anlamlarını da içerir. Anlam, anlayan ya da anlatan'ın anladığı ya da anlattığı nesne üstündeki duyusu, an'ının o nesneye yönelişidir. Anlam, bir sözün ya da bir sözcüğün anlattığı düşünce'dir. Bir sözcüğün en çok bilinen ve kullanılan anlamı genel geçer anlam (Fr. Sens usuel)'dır (Hançerlioğlu, 1979).

Simge / Sembol:

- Os. remiz, alem, timsâl, işâret, alâmet, temsil, misâl, nişâne, rumûzât, kanunu imân; Al. ve İng. symbol, Fr. symbole, İt. simbolo, Yun. symbolon (TDK, 1998);
- Belli bir insan öbeğinin uzlaşım yoluyla kendisine belli bir anlam verdiği im (TDK, 1998);
- Birşeyi gösteren, bir anlamı, bir düşüncüyü görülenebilir kılan im (TDK, 1998);
- Görülmez bir gerçekliği canlandıran imge ya da özdeksel nesne (TDK, 1998);
- Duyularla ifade edilemeyen bir şeyi belirten somut nesne veya işaret, remiz, rumuz, timsal, simge (TDK, 1998).

Dilbilim: Gösterdiği şeyle arasında doğal bir bağ da bulunabilen ve genellikle saymaca bir değer taşıyan öğeyi dile getirir (Hançerlioğlu, 1979).

Toplumbilim: Bir ekinel ortamda belli bir duygu, eylem ya da tutumu gösteren bir birey, deyim, çizge, nesne ya da çalım (TDK, 1998).

Mekan:

- Ar. İnsanı çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürmesine elverişli olan boşluk, boşun. Mimari bir mekan yaratmak, geniş anlamdaki doğadan veya peyzaj mekanından insanın kavrayabileceği bir bölümü sınırlamaktır. Ünlü mimarlık kuramcısı B.Zevi'ye göre, “iç mekanı, kentsel mekanı, ekonomik, toplumsal, entelektüel, teknik, işlevsel, mekansal dekoratif değerleri ile coşku ve hayranlık yaratan yapı, mimarlık yapıtıdır.” (Hasol, 1998);
- Yer, bulunulan yer (TDK, 1998);
- Dış mekan, Kentsel mekan: Sokaklarda, alanlarda, parklarda, bahçelerde, özetle insan yapıtlarının arasında kalan ve bunlarla sınırlayan mekan (Hasol, 1998).

2.2. Kuramsal Yaklaşımlar

Açık kamusal mekanların toplumu yapılandırmadaki rolünün incelenmesinde yapısalcı yaklaşım, göstergebilim, toplum bilim ve davranış bilimlerinden faydalanılmış olup; konu anlam mekan ve toplum açısından irdelenmiştir. Bu anlamda bu kuramlara kısaca değinmek doğru olacaktır.

2.2.1. Yapısalcılık Çerçevesinde Toplum, Anlam ve Mekan

Toplumsal çözümlemede yapı kavramı, toplumsal sistem içerisinde yer alan yapısal ilkelere dayanmaktadır. Yapılaşma kuramında toplum anlam ve fiziksel mekan ilişkileri irdelenirken yapısalcılık ve işlevselcilik açısından toplumsal bütünün, tekil parçalarına baskın olduğu üzerinde durulur.

Toplumların nasıl bir arada oldukları, bir arada bulunmanın ne tür anlamları meydana getirdiği ve bunları oluşturan yapıları inceleyen yapısalcılık, toplumsal etkileşimin kültürel yönleri üzerinde odaklanması ile diğer yaklaşımlardan ayrılmaktadır. Yapısalcılık içinde toplumsal süreçlerin ne tür mekansal sonuçlar yarattığı ve mekanın bu tür ilişkiler üzerindeki etkisi geliştirilerek araştırma konuları içinde yer almıştır (Giddens, 2000).

Toplumun çeşitli parçaları veya kurumlarının, söz konusu topluma zaman içinde süreklilik kazandırmak için nasıl birleştiklerine bakan görüş açısından ve felsefesinden etkilenmesinden başka, ilk olarak İsviçreli bilim adamı Ferdinand Saussure'ün dilbilim incelemelerinden geliştirdiği (De Saussure, 2000), toplumsal ve kültürel sistemlerdeki yapıların belirlenmesi ile ilgilenen kuramsal yaklaşımdır ve dilbilim incelemesinin hemen ardından toplumbilimleri ve insan bilimlerinin çeşitli disiplinlerini etkilemiştir (Durkheim, 1994).

Sosyal antropolog olan ve yapısalcılık kuramından faydalanmış olan Claude Levi-Strauss'a göre toplumsal yaşamın bütün biçimleri, zihinsel etkinlikleri düzenleyen genel yasaların işleyişini temsil eder (Levi-Strauss, 1997, 1999). Gene bu kurama göre bütün kültürlerin temelinde yapısal benzerlikler vardır ve kültür birimleri arasındaki ilişkilerin çözümlenmesi insan düşüncesinin evrensel ilkelerine ışık tutabilir. Bu çalışmalarda kültür bir sistem olarak ele alınmakta ve öğeleri arasındaki yapısal ilişkileri göz önünde tutarak çözümlenmektedir (Levi-Strauss, 1989). Bu bağlamda kültür sistemlerindeki evrensel kalıplar, insan zihninin değişmeyen yapısının ürünüdür Levi-Strauss için yapı terimi öncelikle zihinsel yapı anlamını taşımaktadır. Yapısal çözümler toplumbilimlerinde ve antropolojide Levi-Strauss tarafından toplum ile ilgili çalışmalarda kullanılmıştır.

Bu alanda çalışmış önemli kuramcılar arasında Ferdinand De Saussure, Claude Levi-Strauss Emile Durkheim, Roland Barthes, Jean Piaget, ilk akla gelenlerdir. Birbirinden farklı bakış açıları olan Giddens (1990) ve Harvey (2003) de anlam, mekan ve zaman ilişkilerine önem vermiş ve bu ilişkilerin toplumun yapılışında belirleyici öneme sahip olduklarını vurgulamıştır.

2.2.2. Göstergebilimde Çervevesinde Toplum, Anlam ve Mekan

Göstergebilim toplumsal yaşamın bir parçası olan göstergelerin rolünü inceleyen bir bilim dalıdır. Toplumsal ve genel psikolojinin bir dalını oluşturan ve göstergebilim (semyoloji) olarak adlandırılan bu kuram göstergelerin doğasını ve bu kavramsal sistemi inceler (De Saussure, 2000). Dilbilim sözlüğünde geçtiği şekilde, toplum yaşamı içinde ele alınan gösterge dizgelerini inceleyen, anlamlamayı ele alan bir bilim dalıdır. Ve dil bu bağlamda, düşünceleri ifade etmeye yarayan bir göstergeler sistemidir.

De Saussure'e göre dil, kavramları gösteren bir gösterge olduğu için ve dilbilim, tüm göstergeleri inceleyecek kadar kendini geniş tutabilen bir bilim dalı olabilmektedir. Konu bu şekilde ele alındığında göstergebilim, temelinde dilbilim olan, mimari incelemeler ile dil konusundaki incelemeler arasında değerleri ortaya koyabileceğimiz bir çalışma alanıdır. Bu doğrultuda biçim ile içeriğin göstergeler açısından incelenmesi söz konusudur. Göstergebilim, daha geniş ve yalınlaştırılmış bir anlatımla, insanın içinde yaşadığı dünyayı anlamasını sağlayacak modeller geliştirmektedir. Çevresini anlamaya çalışan herkes bir ölçüde gösterge avcısıdır (Rifat, 1996, 1998). Dilbilimden ayrı olarak gelişen göstergebilim dilbilimden yararlandığı gibi, antropoloji ve tıptan da yararlanmaktadır.

Dilin, kavramları aktarmak için kullandığı göstergeler, toplum içindeki ve bireyler ve toplumlar arası iletişim konusunun önemli unsurlarından birisidir. Eco'ya göre göstergebilim, en temel iletişim yapılarından daha karışık kültürel yapılara kadar tüm sistemi inceleyebilmektedir ve Eco, göstergebilimi “Tüm kültürel olguları iletişim süreçleri sayan ve inceleyen” dal olarak tanımlamaktadır (Jencks, Broadbent, Bunt, 1980).

Kentsel mekan yaklaşımlarında göstergebilim, mimariyi dil olarak görme düşüncesi çerçevesinde, dilbilimi ve göstergebilimi yoğun bir biçimde kullanılmış ve kentsel formların analizinde göstergebilimin temel kavramları (simge, gösteren, gösterilen) kullanılmıştır. Örneğin, mimari kodlar ve onların dönüşümü, işlevsel ve işlevsel olmaması temelinde, anlamın mimarideki doğası olarak tartışılmıştır (Jencks, Broadbent, Bunt, 1980).

Bu anlamda Lefébvre kentsel mekanı uyguladığı göstergebilimsel yaklaşımla analiz etmektedir, ve bu şekilde mekan, bir “mesaja” ve bir “okumaya” dönüşmüştür. Mekanı tanımlamada, bu yaklaşım, “mekanda var olanlar envanterini” sunabilir ya da “mekanla ilgili bir makale” (konuşma) yaratabilmektedir (Lefébvre, 1991).

Bu yaklaşıma paralel olarak da Barthes kenti şu şekilde ifade etmiştir. ‘Şehir bir söylemdir; bu söylem de gerçekten bir dildir: Şehir sakinleriyle konuşur; biz içinde bulunduğumuz kenti konuşuruz. Bunu da orada yaşayarak, orada dolaşarak, ona bakarak yaparız.’ (Barthes, 1990).

Roland Barthes yazılarında Lynch’in şehrin imajını okuyucularında bulmaya çalıştığından söz etmektedir. Buradaki şehrin okuyucusu ve şehrin okunması sözleri, kent mekanının bir metin oluşturabileceği görüşünden kaynaklanmaktadır. Bu, göstergebilimin, tüm kültür biçimlerinin anlam ürettiğini ve bu anlamsal mesajların dilbilim kavram ve yöntemleriyle çözülebileceğini savunduğu bir yaklaşımdır.

Pierce, De Saussure ve Jacobson, göstergebilim dalının kurucuları olarak bu alanın temellerini ve ilk tanımlarını yapmış olan felsefecilerdir. Pierce, göstergenin mantığı sergilediği ve her ikisinin de soyutlamalar ve simgeler içermesinden dolayı göstergelerin incelenmesi gerekliliğini savunmuş ve göstergeleri barındırdıkları özelliklere göre sınıflandırmış, bunun yanı sıra de Saussure, dilin gramer kuralları ve sözcüklerin ‘gerisinde bulunan’ ancak içerisinde belirtilmeyen anlamları içerdiği üzerinde durmuştur. Anlamlar onlar aracılığıyla belirttiğimiz dünyadaki nesneler tarafından değil, dil içinde içsel olarak oluşturulmaktadır. Saussure, çağdaş dilbilimin öncüsü olarak, gösterge anlayışını, dilin bir dizge olarak ele alınması gerekliliğini ve iletişimin de toplumsal bir dizge olduğunu vurgulamıştır. Jacobson ise göstergebilimi diğer dallar ile ilişkilendirerek belirli bir konsepte oturtmuştur (Madanipour, 1996).

Bu anlamda gösterge; bir ifade eden öge ‘gösteren’ ve bir ifade edilen öge ‘gösterilen’ den oluşur. Gösterge yapısalcı anlayışa göre gösteren ve gösterilen parçalarından oluşan bir bütündür ve göstergeyi anlamak için gösteren ve gösterilen arasındaki yapısal ilişkiyi anlamak gerekmektedir. Bu ögeler arasında doğrudan ve karşılıklı bir çağrışım ilişkisi vardır. Göstergenin işlevi bildiriler, kodlar aracılığıyla düşünceleri iletmektir.

Mimarlık sadece biçim ve mekandan oluşmamaktadır. Biçim ve mekan bazı unsurlara işaret ederken farklı içerikleri de aktarmaktadırlar. Bu sebeple bugün mimarlığa bir iletişim aracı gözüyle bakılmaktadır (Joedicke, 1985). Toplum içerisinde iletişimin gerçekleşmesi için göstergeler bu göstergelerin doğru kullanılması ve gösterge dizelerinin alıcı ve verici tarafından tanınmaları gereklidir. İletişim en genel anlamıyla tüm düşünce, olgu ve bilgi alışverişi ile paylaşımını kapsayan bireysel ya da toplumsal bir olgu olarak tanımlandığında, iletişim sürecinin yararlılığı bireysel açıdan ve toplumsal açıdan irdelemek gereklidir. Bu açıdan da bakıldığında; birey ve toplum arasındaki iletişimi kurması, davranışları yönlendirmesi ve etkilemesi ile, bireylerin ortak değerler etrafında buluşması ve toplumu oluşturması açısından göstergeler ve göstergebilim önemli rol oynamaktadır.

Bu alanda çalışmış önemli kuramcılar arasında Ferdinand De Saussure, Pierce ve Jacobson, Greimas, Eco, Chomsky ilk akla gelenlerdir.

2.2.3. Toplumbilimlerinde Toplum, Anlam ve Mekan

Toplumbilimlerinin kökenlerini 1800’lerin başlarında bulmak mümkündür. 1789 Fransız devrimi ile başlayan, sanayi devrimi ile devam eden bir dizi “yeni gelişme” ve şiddetli değişim bu dönemde başlamış ve bu değişimin sebep olduğu geleneksel yaşamların çözülmesi ile sonuçlanmıştır. Toplumsal anlamdaki bu değişim fiziksel mekandaki değişimlere yol açmıştır. Toplumbilimlerinin inceleme alanını, birey ve toplumun zaman- mekan içinde kavranması oluşturmaktadır. Bu ifadeye paralel olarak Castells, bir toplumun mekansal biçiminin onun tüm gelişim mekanizmaları ile yakından bağlantılı olduğunu vurgular (Rapoport, 1977). Mimari açıdan fiziksel mekanı incelerken, bu mekanların toplum tarafından üretilen, yönlendirilen mekanlar olduğunun bilincinde olmak önemlidir.

‘Kültür’, kavramsal olarak ‘toplum’dan ayırt edilebilirse de, bu iki kavram arasında çok yakın bağlar bulunmaktadır. Bir toplum, bireyleri birbirine bağlayan bir karşılıklı ilişkiler sisteminden oluşmaktadır. (Giddens, 1999). Toplumbilimleri, grupların ve bireylerin kendi yaşam koşullarını değiştirme fırsatlarını artırarak kendi kendilerini aydınlatma olanağı sağlar.

Toplumsal bizi nasıl yönlendirdiği ile bizim kendimizi nasıl gerçekleştirdiğimiz arasındaki bağlantıları incelemek, toplumbilimlerinin alanına girmektedir. Bizim etkinliklerimiz hem çevremizdeki toplumsal dünyayı yapılaştırır - biçimlendirir - hem de aynı zamanda bu toplumsal dünya tarafından yapılaştırılır.

Toplumsal yapı kavramı, sosyolojide önemli olan bir kavramdır. Bu kavram, yaşamımızdaki toplumsal bağlamların yalnızca olay ya da eylemlerin rastgele olarak biraraya gelmesiyle ortaya çıkmış olduklarına değil, bunların belirli yollardan yapılaşmış ya da kalıplaşmış olduklarına yer verir. Bireyler arasında davranış biçimlerinde ve birbirleri ile girilen ilişkilerde düzenlilik vardır. Ne var ki toplumsal yapı, bir bina gibi insan eylemlerinden bağımsız olarak varolan bir fiziksel yapıya benzemez. Yapı, her an onu oluşturan ‘yapı taşları’ insanlar tarafından yeniden kurulur. Toplum, bireyleri birbirine bağlayıcı bir karşılıklı ilişkiler sistemidir (Giddens, 1999).

“...Toplum dizgelerinin yapısal özellikleri yalnızca toplumsal davranış biçimlerinin zaman ve uzam içerisinde sürekli yeniden üretilmeleri ölçüsünde varolurlar.”(Durkheim, 1995). Toplumsal olguları, ilişkileri bir süreç olarak sadece zaman bakımından ardı ardına dizilişleriyle anlamlandırmak yeterli değildir. Toplumsal davranışları eşzamanlı olarak da değerlendirmek gerekmektedir. “Eşzamanlılık mekansal düşünebilme yetisini gerektirmektedir.” (Işık, 1994). Çünkü mekan, Foucault’un da değimi ile eşzamanlılık demektir, bütün olguları ilişkileri oturtabileceğimiz tek bir çizgi yerine, birbirinden farklı, çoğu birbiriyle kesişen ilişkiler zinciridir. Olguların, ilişkilerin yan yana var oluş koşullarını araştırmak, doğrudan doğruya mekanı bir araştırma konusu olarak yeniden kurmak demektir (Foucault, 1994).

Toplum bilimlerinde anlam ve mekan üzerinde çalışmış çok sayıda araştırmacı bulunmaktadır. Ervign Goffman, Henri Lefébvre, Anthony Giddens, Habermas, Baudrillard, Harvey, Castells, Weber, örneklerden sadece bir kaçıdır.

2.2.4. Davranış Bilimlerinde Toplum Anlam ve Mekan

Toplum - anlam, mekan ilişkilerinin irdelenmesinde davranış bilimleri; kentsel tasarım, mimari tasarım ve planlama açısından önemli girdiler sunmaktadır. Davranış bilimlerinin inceleme alanında toplumsal davranış, insanların birden fazla olduklarının bilincinde oldukları durumlarda kendilerini yönetmelerine ilişkin kurallar ve bu kurallar aracılığıyla kurdukları ilişkilerin tümü biçiminde ifade edilmektedir (Lang, 1987).

Toplumsal davranış ve toplumsal düzenin oluşumu fiziksel çevre tasarımı doğrudan etkilemektedir. Bununla birlikte davranış bilimleri, konuları ile insan davranışlarını açıklayan ve insan davranışları ile uğraşan bütün bilim dallarını kapsamaktadır.

Bu bilim alanında; insan, toplum ve çevre arasındaki ilişkilere dayanarak, insan davranışları ve eğilimleri ile çevrenin etkileşimini açıklamaya yönelik deneysel ve kuramsal teoriler ve modeller üzerinde çalışılmıştır. İnsan, toplum ve davranış bilimlerinde bu kuramsal teorilerin gelişmesiyle antropoloji, sosyoloji, psikoloji gibi bilim dallarının toplumbilimci ve kentsel tasarımcıların beraber çalışmaları doğrultusunda çevresel psikoloji - mimari psikoloji gibi dallar ortaya çıkmıştır.

1950'lerde ilk olarak insanın düşünce sistemi ve çevresi ile ilişkileri konusunda yapılan çalışmaları, 1970'ler ve 1980'ler boyunca, sosyologlar ve çevresel psikologlar ve diğer bilim adamlarının, fiziksel çevre, insan düşüncesi ve davranışı arasındaki ilişkiyi incelemeleri izlemiştir. Örneğin, Steele (1973, 1983) fiziksel çevrenin insanlara refah sağlayabilmesi için çeşitli fonksiyonlara işaret etmiştir. Steele'e göre (1973) bir mekan, barınma, sosyal etkileşim, sembolik etkileşim, görev başarımı, zevk ve gelişme için imkanlar sağlayarak bireyleri etkilemektedir.

Bu yaklaşımlar doğrultusunda davranış bilimi; çevreden etkilenen insanın davranışlarındaki değişiklikleri ölçmeye, veya davranışlarla ortaya çıkan yeni gereksinimlere göre çevrenin özelliklerini değiştirmeye yönelik, insan davranışları, düşünce ve duyguları ile doğal ve fiziksel çevre değişkenleri arasındaki etkileşim sistemini inceleyen ve bu sistem içerisinde ortaya çıkabilecek sorunlara açıklık getirmeye çalışan bir bilim dalı olarak da tanımlanabilir (Lang, 1987).

Birey, sürekli bir etkileşim ve sosyal deneyimle oluşur ve kendini ifade eder (Mead, 1934). Ve tasarlanmış fiziksel çevre, paylaşılan semboller ve hayatın anlamı gibi, kişi ve onun ifadesine bağlıdır (Giddens, 1990). Davranışsal yaklaşım ile ilgilenen psikologlar insan-çevre araştırmalarına ve insanın çevresel tepkilerine çok önemli ışık tutarak insanın çevresel davranışını dolayısıyla mekansal anlam bağlantısını anlamamıza yardımcı olmuşlardır. Her toplumsal davranış fiziksel mekanda gerçekleşmesinden dolayı aynı anda mekansal bir davranış olmaktadır. Bu ilişkiler doğrultusunda fiziksel çevrenin kamusal, yarı kamusal, özel ve yarı özel biçimlerinde yaşamının büyük bir çoğunluğunu geçirmekte olan insan, toplumsal ve fiziksel çevresine karmaşık bir biçimde tepki göstermektedir. Çoğu kez insan davranışlarının, toplumsal veya fiziksel koşulların hangisinden kaynaklandığının tespiti

karmaşık süreçtir. Bazı toplumsal etkileşim biçimleri ile davranışlar arasında yoğun ilişkiler gözlemlenirken, bundan başka fiziksel koşulların da davranışları yönlendirdiği dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda birlikte var olan toplumsal ve fiziksel koşullar, toplumsal davranışların nitelik ve niceliklerini değiştirmektedir.

Bir başka davranış bilimcisi ve çevresel psikolog olan Sommer (1983), sosyal tasarımı, kullanıcıların sosyal ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılayan, fiziksel çevreler yaratma süreci olarak tanımlamıştır. Sommer'e göre, mekanın fiziksel tasarımı, davranışı güçlü bir biçimde etkilediğine göre, davranış bilimciler de tasarım sürecinde bütünlük bir rol oynamalıdır.

Toplumsal davranışın içerisinde kişi kavramı ile ilgili fiziksel çevre - insan ilişkisine dair bir başka yaklaşım da Erving Goffman (1969) ın çalışmalarında ortaya konmuştur. Goffman, "izlenim yönetimini", bir bina arazinin sınırları içinde faal durumdayken, diğer insanların izlenimlerini etkileme çabası olarak tanımlamaktadır.

Davranış bilimcileri, bugünü anlamak amacıyla toplumdaki eğilimleri ortaya koymaktadır. Sommer sosyal tasarım uzmanlarının bazı sahalarda mimarlara yardımcı olabileceklerini belirtmiştir. Bunlar; mekanın insanlar tarafından kullanımı, farkındalık ve çevresel bilinç, çevresel tercihler, kullanıcı ihtiyaçları analizi, katılım tasarımı ve ikamet sonrası değerlendirme gibi (Sommer, 1983). Günümüzde, sosyal bilimciler, bu geleneği devam ettirmiş ve mimari tasarım için en uygulanabilir araştırma yöntemlerini ve tasarım sürecinin her evresinde yapılabilecek katkıları tartışmaktadırlar.

Kullanılan yöntemler arasında, posta ile gönderilen soru formları, bireysel ve grup anketleri, telefon anketleri, e-mail anketleri, GIS (Coğrafi Bilgi Sistemi) araştırması, saha gözlemleri, davranış haritalama analizleri ve fiziksel izlerin incelenmesi gibi ölçümler ve diğer kaynaklarca daha önce toplanmış data gibi araştırmalar yer almaktadır (Bugni ve Smith, 2002, 2003). Yine bunların yanı sıra insan algısı ve kavraması üzerine yapılan araştırmada deneysel tekniklere de başvurulmaktadır.

Bu doğrultuda,

çözülmesi hedeflenen probleme göre uygun teknikler seçilerek;

- İnsanların çevreleri ile düşünsel bağlılıklarını ve gelecek için umutlarını,
- İnsanların çevreyi nasıl kullandıklarını,
- Davranışlarını ve estetik değerlerini araştırıp yorumlanabilmektedir.

Fiziksel mekan, bu veriler doğrultusunda ihtiyaçlara uygun şekilde belirleyip şekillendirilmelidir. Bu doğrultuda gelecek için tasarım önerileri geliştirilir, geliştirilen önerilerin sonucu tahmin edilebilir ve çıkabilecek sonuçları üzerinde tartışılabilme imkanı doğmaktadır (Sanoff 1977, 2000).

Konu bu açıdan irdelendiğinde, belirli çevrelerdeki sosyo kültürel davranışlar, kültürel farklılıklar, inanç ve normların fiziksel çevre içerisinde davranışların biçimlenmesi davranış bilimlerinin inceleme alanı içerisinde olmuş ve tasarımı, mekanı ve içinde yaşadığımız kentleri doğrudan etkilemiştir ve günümüzde de etkilemektedir.

3. KÜLTÜREL BAĞLAMDA ANLAM ve MEKAN'IN İRDELENMESİ

3.1. Kültür ve Kent İlişkisi

Kültür terimi, “Tarihsel ve toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki kuşaklara iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçlar bütünüdür.” (TDK, 1998) ifadesi ile açıklanmıştır.

“Kültür” kavramı sözlüklerde ve ansiklopedilerde en çok tanıma sahip sözcükler arasında bulunur. Terim olarak “kültür”, latince colere fiilinden türetilmiştir. Colere; işlemek, yetiştirmek, düzenlemek, onarmak, inşa etmek, bakım ve özen göstermek, ekip biçmek, iyileştirmek, eğitmek v.b. anlamları birlikte içeren çok zengin bir anlam içeriğine sahiptir. Bu fiilden türetilen cultura terimi, Romalılar tarafından ilk kez tarımsal etkinlikleri nitelendirmekte kullanılmıştır. Terimin, insanın yetiştirilmesi, işlenmesi, eğitilmesi anlamında ilk kez kullananlar da, yine iki Romalı filozof, Cicero ve Horatius olmuşlardır. Cicero'nun bu konuda kullandığı terim cultura animi'dir. Terim, insan nefsinin (Grekçe; pneuma, Latince: anima, Türkçe: can) terbiye edilmesi anlamında kullanılmıştır (Doğan, 2000).

18. yüzyılın sonlarına doğru, terimin tekil kullanımının yanısıra, çoğul olarak da kullanılmaya başlandığı görülür. Bu yeni anlamla "kültür", artık, bir insan topluluğunun, bir halkın, bir ulusun ve gitgide belli bir uluslar topluluğunun yaşam biçimi, duyuş, düşünüş ve değer birliğini meydana getiren düşünsel, sanatsal felsefi, bilimsel ve teknik tüm üretim ve varlıkları olarak tanımlanmaktadır (Doğan, 2000). Kavram 19.yy sonlarında İngiliz antropolog Sir Edward B.Taylor tarafından, bilgi, inanç, sanat, hukuk, ahlak, adet, gelenek ve toplumun bir üyesi olarak kişinin yaşayarak kazandığı huylar ve kabiliyetler bütünü olarak tanımlanmıştır (Rapoport, 2004).

Kültür kavramı, toplum bilimlerinde önemle üzerinde durulan kavramlardan birisi olmuştur. İnsanlar tarih boyunca bir yerden diğerine kendi kültürlerinin pek çok özelliğini taşıyarak göç etmişlerdir. Bu nedenle dünyanın pek çok yerinde kültür önceki durumların sembolik mirası olarak kabul edilmektedir ve bu süreç içinde kültürel normlar bir nesilden diğerine etkileşim içerisinde iletilir.

A.Rapoport ise kültürü, bir grubun düşüncelerini ve davranışlarındaki düzeni yansıtan ve uyumu gösteren paylaşılan bir şema olarak tanımlamaktadır (Rapoport, 1977). Bireyler yaşadıkları toplumun kültürü sayesinde sosyal olarak gelişirler ve davranışları kültür tarafından şekillendirilir. Farklı kültürler ve alt kültürler arasındaki farklılıklar; anlayış tarzlarının, eğitim ve deneyim farklılıklarına dayanır. Bu eğitim ve deneyim sonucunda tasarımcı ve plancıların özel değerlere sahip bir grup oluşturmaları, dünyaya bakışları; halk ile çevresel kaliteyi değerlendirirken farklılıklar göstermeleri bu duruma örnek olarak verilebilmektedir.

İnançlarımız, karşımızdaki insanlara davranışlarımız, toplum içindeki rolümüz, ve günlük hayatta yaşadıklarımız, hepsi kültürümüzün parçalarıdır (Lang, 1987). Yazmak, resim yapmak ve mimari toplumla olan ilişki biçimleridir ve hepsi kültür ile ilişkili / bağlıdır. Kültürel normlar bir nesilden diğerine iletilir, dil, semboller, v.b. gibi. Ve bunlar, bizim çevre ile bağımızı oluşturan insanların ürettiği bilgi aktarım ve bilgi toplama biçimleridir. İnsanlık tarihi yaratılan değerler ile şekillenmiştir. Ancak hatırlanmalıdır ki aynı kültürün içinde farklılıkları barındıran öznel hareketler ve yaklaşımlar aynı şekilde hareket etmezler. Bireyler toplumsallaşma süreci yoluyla içinde bulundukları kültürün özelliklerini öğrenmekte ve farklılıklar gösterebilmektedirler. Toplumsallaşma, diğer insanlarla ilişki yoluyla, yardıma gereksinim duyan bireyin yavaş yavaş kendi kendisinin farkında olan, belirli bir kültürün tarzıyla beceriye sahip, bilgili insana dönüşme sürecidir.

Tylor'un değindiği gibi, kültür ya da uygarlık bir toplumun üyesi olarak insanoğlu'nun öğrendiği bilgi, sanat gelenek ve görenek benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan, karmaşık bir bütündür. Bozkurt Güvenç de kültürü yorumlarken, kültürü, toplum, insanoğlu, eğitim süreci ve kültürel içerik gibi değişkenlerin ve bunların arasındaki karmaşık ilişkilerin işlevi olarak görmektedir (Güvenç, 1997).

Bu bağlamda; kültürel grubun çevresinin iklimsel ve topografik özellikleri, etkin dil, din ve benzeri nitelikler, yerleşme örüntüleri, toprak bölünmeleri, toprak sahipliği ve tapu sistemleri, aile, akrabalık strüktürleri, yiyecek alışkanlıkları, yeme tarzı, dinsel ve sembolik sistemler, statü belirtme biçimleri ve simgeleri, sosyal kimlik, tavırlar ve sözsüz iletişim, biliş şemaları, mahremiyet, kişisel mekan, toplumsal ilişki, bireylerin davranış ve normları, ortaklıklar, üretim biçimleri, gelenekler, kültürün bileşenlerini oluşturmaktadır.

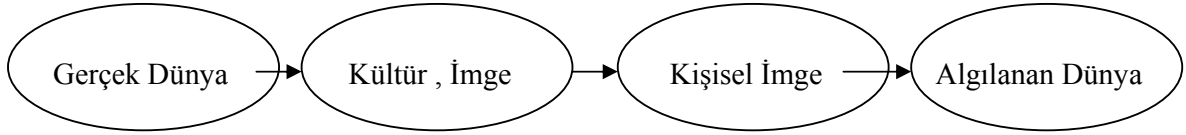
Çizelge 3.1 Kültürün Antropolojik ve Sosyolojik Alanlarda Tanımları
(Bodley, 1994; Geertz, 1973)

Kavramsal:	Kültür, sosyal organizasyon, din, ekonomi gibi konular ya da kategoriler listesindeki her şeyden oluşur
Tarihsel:	Kültür, gelecek kuşaklara bırakılan sosyal bir miras ya da gelenektir.
Davranışsal:	Kültür, paylaşılan, öğrenilen insan davranışları ya da yaşam biçimidir.
Normatif	Kültür, hayatla ilgili idealler, değerler ya da kurallardır.
Fonksiyonel :	Kültür, insanların çevreye ya da bir arada yaşayamaya uyum sağlayarak problemleri çözme biçimidir.
Akılsal:	Kültür, dürtüleri dizginleyen ve insanları hayvanlardan ayıran bir fikirler kompleksidir.
Yapısal:	Kültür, örnek alınmış ve birbiriyle ilişkili semboller ve davranışlardan oluşur.
Sembolik:	Kültür, toplum tarafından paylaşılan, keyfi olarak tanımlanmış anlamlara dayanır.

İnsanların düşündükleri, yaptıkları ve ürettikleri fiziksel ürünler ve bu kavramların içerdiği düşünsel süreç, inanışlar, bilgi ve değerler kültürün parçalarıdır. İnançlar, tavırlar, tercihler ve diğer kişilik özellikleri bireyin kendisinden kaynaklanmakla beraber, bir ailenin, bir sosyal sınıfın, kültürel, milli veya yaşam tarzı ile ilgili ait olunan grupların üyesi olmak da kültürü şekillendirmektedir. İnsanların yaptıkları ile genel kabul görmüş kurallar arasında genellikle büyük farklılıklar olmakla beraber, bazı antropologlar kültürü bütünüyle davranışı yönlendiren akılsal kurallar olarak tanımlarlar. Bu doğrultuda bazı araştırmacılar tüm dikkati insan davranışına ve onun fiziksel ürünlerine yönlendirmektedir.

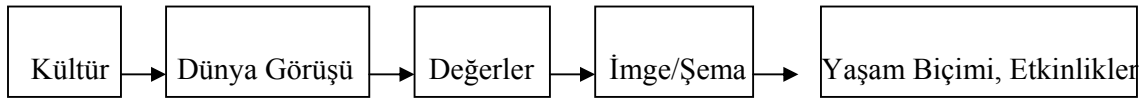
Kültürün paylaşılan özelliği sosyal bir olgu olmasıdır. Kültür kalıtımla geçmez, öğrenilir ve keyfi olarak belirlenmiş sembolik anlamlar içerir. İnsanların, nesnelere, davranışlara ve durumlara keyfi olarak anlamlar yükleme yeteneği, onu yaratıcı kılar ve kültürü hayvan davranışlarından kolayca ayırır.

Kültürün aynı zamanda paylaşılr, öğrenilir, sembolik özelliği vardır, nesillerden birbirine aktarılır, adapte olur (zaman ve şartlara uyulanır), bütünleşiktir. Bu bağlamda, kültür, bir grubun çevresel konumuyla etkileşimlerinde yinelenen problemlerle başa çıkması ve onlara uyum sağlaması olarak da tanımlanabilir (Berry, 1981). Ve bu yaklaşıma göre belirli bir kültürün özellikleri, topyekün kültürel sistem içindeki kendine özgü işlevi olarak anlaşılabilir.

Şekil 3.1 Rapoport'un Kültürel Filtre Şeması (Rapoport, 1977)

Kültür, dünya görüşü, değerler, imgeler, yaşam biçimleri ve etkinlikleri Rapoport tarafından, dünya görüşü ve etkinlikler ilişkisi modelinde aşamalı olarak gösterilmiştir.

Şekil 3.2 Kültür - Dünya Görüşü ve Etkinlikler İlişkisi (Rapoport, 1977)

Kültür yaşamımızdaki değerleri fiziksel çevredeki biçimlere dönüştürerek yaşam biçimini etkiler ve davranışlarımızı belirler. Her kültür, yaşam biçimini yansıtırken saklı sembolleri, anlamları içinde barındırır. Mekanın kullanımı bu anlamların yansıması olarak görülmektedir. Her kültürel uzantı, mekanı kavramamızı, anlayışımızı ve mekan kullanımımızı yakından etkilemektedir.

Fiziksel çevre, içinde yaşayanların değerlerini, yargılarını, hayat görüşlerini ileten bir ortamdır. İçinde barındırdığı anlamları kapsayan simgeleri kullanan mimari dil, gücünü gelenek ve kültürden alır. İnsan dilinin sembolik unsuru olan dil ve konuşma sınırsız ve üretkendir ve insanların zaman ve mekanca uzak şeyler hakkında iletişim kurmasını sağlar. Dil, göstergeler, anlam ve simgeler, fiziksel ve toplumsal mekan ve mimarlık ile birleştiğinde iletişimsel bir varlık kazanır.

Uygarlıklar düzeyinde kültür ve kent kurgusu ilişkisi, bir toplumun siyasal, ekonomik, kültürel oluşumları ile karşılıklı bir etkileşim doğurmaktadır, ve bütün bunlar bir bütünü oluştururken kent mekanlarında gerçekleşmektedir.

Mimarlık, kentsel mekan aracılığı ile insanlarla iletişim kurarken, yaşanılan çevreyi toplumun ve bireylerin tinsel ihtiyaçlarına göre düzenlerler. Kültür sadece iletişime dayanan bir unsur değildir, ancak iletişimin temel taşlarından biridir. Kültürel unsurlar bir kuşaktan diğerine toplumsallaşma sürecinde geçirilir. İnsanların bilgi aktarımı, hem aynı eşzamanlı hem de nesilden nesile artzamanlı olacak şekilde gerçekleşir. Bu bilgi birikimi kültürü oluşturmaktadır.

Berry'nin de vurguladığı gibi, geleneksel kültür öğelerinden birisi de sosyalleşme ve toplumsallaşma olmuştur (Berry, 1981). Bu durum kentleşme derecesini ortaya çıkartmaktadır. Yeni çevrelerin tasarımı ve alternatif çözümleri sözkonusu olduğunda, kültürel öğelerin tanımı kadar değişim sürecinin ve değişime uğramış davranışın belirlenmesi de önemlidir. Buna koşut olarak gerek geleneksel çevrelerden, gerekse değişmekte olan çevrelerden veri toplanması ve bu çevresel verilerin analizi kültür ve kent ilişkisinin doğru kurulması bağlamında son derece önemlidir.

3.2. Çevre, Yer, Mekan

Çevre, yer, mekan kavramları bir çok bilim alanında ele alınan kavramlar olmasına karşı değişik disiplinler ve bu disiplinlerde uzmanlaşan kişilerce kendi ilgi alanlarına ağırlık vererek tanımlanmaktadır. Bir coğrafyacı için “yer”, yeryüzü şekillerini ve iklimi ifade ederken, bir psikolog için çevre, insan ve onun kişisel özelliklerini, bir sosyolog için çevre, sosyal organizasyon ve sosyal üretimi tanımlarken, bir mimar için fiziksel, sosyal ve davranışsal çevreyi ifade etmektedir.

1. Fiziksel çevre, karasal ve coğrafi ortamlardan oluşur.
2. Sosyal çevre, mevcut bulunan bireyler arası ve gruplar arası organizasyonlardan meydana gelir.
3. Psikolojik çevre, insanların zihinlerindeki imgelerden oluşur.
4. Davranışsal çevre, insanların tepki verdiği unsurları ifade eder.

Çevreyi ayırt edici kavramların ortaya çıkışının bir nedeni de bu farklı disiplinler yorumlardır. Çevre, insan olmadan da varolan fiziksel ve biyolojik güçlerden ve insanın büyük çaplı yaratılarından oluşur. Buna karşılık yer, kişi veya grupların kendine ayırdığı sınırlandırılmış mekan parçacıklarıdır ve aynı zamanda insanın davranışı ile onu saran mekansal parçanın ayrılmaz organik bütünlüğünü anlatmaktadır.

Ekolojik kavramlardan psikolojik kavramlara kadar insanı ilgilendiren tüm kavramları akılcı yolla bütünlemek için çeşitli çevre modelleri oluşturulmuştur. Bunlardan biri Ittelson'a aittir (Ittelson, 1960). Ittelson çevreyi 7 bileşeni olan bir ekolojik sistem olarak tanımlar.

1. Algı sistemi: Bireyin evreni tanımasının yolu olan, insan ile çevrenin bağıını kuran temel düzenek (mekanizma),
2. Anlatım sistemi: Biçim, renk, doku, koku, ses ve simgesel anlam gibi özelliklerin insan üstündeki etkilerini içeren sistem,
3. Değer sistemi: Kültürün tüm değerlerinin, özellikle estetik değerlerinin bütününi anlatan sistem,
4. Uyum sistemi: Çevrenin etkinliklere olanak verici veya önleyici olma derecesini anlatan sistem,
5. Bütünleyici sistem: Etrafın (surrounding) içerdiği veya önlediği toplumsal grup türlerinden oluşan sistem,
6. Gereçler sistemi: Çevrenin sağladığı gereç ve bina olanaklarını barındıran sistem ve
7. Tüm bileşenlerin genel ekolojik ilişkilerinden oluşan sistem.

Bu kavramsal çerçeveden farklı olarak Lawton çevreyi beş bileşenli sistem olarak tanımlamaktadır (Lawton, 1970, Lang, 1987):

1. Birey,
2. Fiziksel çevre: coğrafya, iklim, kaynaklar ve insan yapısı çizgilerden oluşan sistem,
3. İnsani çevre: aile, arkadaş, yetke kişi (otorite) iş grubu gibi önemli davranış denetim kaynaklarını oluşturan sistem,
4. İnsan üstü çevre: yaş, sınıf, ırksal köken, yaşam biçimi ve diğer özelliklerin oluşturduğu çevre,
5. Toplumsal çevre: toplumsal norm ve kurumlar çevresi.

Bu anlatımlara paralel olarak da Lang çevreyi;

- Fiziksel çevre, karasal ve coğrafi ortamlardan oluşur,
- Sosyal çevre, mevcut bulunan bireyler arası ve gruplar arası organizasyonlardan meydana gelir,
- Psikolojik çevre, insanların kafalarındaki imgelerden oluşur,
- Davranışsal çevre, insanların tepki verdiği unsurları ifade eder,
- şeklinde nitelendirmektedir. Bu model bize hayatımızı geçirdiğimiz ve bir şeyler meydana getirdiğimiz çevreyi ifade etmemizi sağlamaktadır (Gibson, 1966).

Çevremizi oluşturan unsurlar, insanda zihinsel imgeler oluşturmaktadır. Bu imgeler kişiden kişiye değişir ve Lang’a göre zihinsel imgeler bu sebeple salt gerçeklik olarak tanımlanamamaktadır (Lang, 1987). Çevre modeli bir soyutlamadır ve imgenin kendisidir.

Bir bütün olarak kent, çevre içinde “yer” leri ile tanımlı kent mekanlarında oluşmaktadır. Kent mekanlarını bir bütün olarak organize eden “kent kurgusu” kentin oluşturduğu yerleşimin özünü ortaya koymaktadır. Kent kurgusunda mimari tasarım ve yer ilişkisine ait bir görüş de Colquhoun’a aittir (Colquhoun, 1990); bu görüşlere göre varolan kentlerde onların hala okunabilirliğini de sağlayan temel bir gerçekliğin olduğu ve farklı geçmiş dönemlere ait biçimlerin aynı anda varoluşu ve yorumlanması gerektiğini vurgulanmaktadır.

Bu görüşlere temel kaynak olarak gösterilen Genius Loci’de (N.Schulz, 1980) yer in kendine ait karakteristiğinden bahsedilmektedir. N.Schulz bu yapıtında doğal ve insan ürünü olmak üzere yer’i ayrı ayrı tanımlamaktadır. Yine Existence, Space and Architecture’da (N.Schulz, 1980) insan ve çevresi arasındaki temel ilişkiler, matematiksel bir mantık tanımlaması ile değil, “mekan”, “karakter” ve “kimlik” sorunları ile ortaya konmaktadır.

N.Schulz, çevreyi elemanlar ile insanlar arasındaki sıralı ilişkiler serisi olarak tanımlamaktadır. Çevrenin bir strüktürü vardır ve bu da rastgele olarak varlıkların toplanması değildir. İnsanlar ve fiziksel elemanlar arasındaki ilişkileri ve geçişleri barındırır ve dışarı yansıtır. Çevrenin kavramlaştırılmasında pek çok analiz yapılmıştır, bu analizlerin ortak özelliklerinde sosyal, kültürel ve psikolojik çeşitlilik ortaya konduğu gibi, fiziksel çevredeki değişim ile diğer alanlardaki (psikolojik, sosyolojik...) değişimlerin birbirleri ile bağları ortaya konmaktadır.

Bu yaklaşımlara paralel olarak Rapoport, mimari çevreyi nesneler ile nesneler, nesneler ile insanlar ve insanların birbirleri arasındaki bir dizi ilişkiler sistemi olarak görmektedir. Bu ilişkiler belirli bir sıra içerisinde bir kurguya sahiptirler, bunun sebebi yukarıda da değinildiği gibi çevre, insanlar ve nesnelerin tesadüfi bir araya gelişi değildir (Rapoport, 1990).

Kent, çevre ve yer kavramları Kevin Lynch tarafından; kent imajı, formu ve yeri ile vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra kent yaşantısı, değişim ve dönüşüm unsurları kentin okunması, tanımlanmasında önemli faktörler olarak ele alınmıştır (Lynch, 2002, 1981, 1961). Mimari tasarım ve çevre etkileşimi içerisinde, “yer” kavramı ile bütünleşecek nitelikli (insan gereksinimlerine cevap veren) mekanların oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu şekilde kentleşmenin hızı ile baş edemediğimiz noktada bir kent dokusunu çevre ve yer ile ilişkilendirerek tanımlanabilir bir hale getirerek kontrol altına almamız mümkün olabilecektir.

Görsel algılama sürecinde insan ölçeğinde “yer” sorunu ve çevre etkileşimi, insanın çevresini tanıma ve kontrol etme etkenleri ile birleşmiştir.

Mekan insanın, insan ilişkilerinin ve bu ilişkilerin gerektirdiği donatıların içinde yer aldığı, sınırları kapsadığı örgütlenmenin yapı ve karakterine göre belirlenen bir boşluktur. Mekan, günümüz toplumlarının anlaşılması açısından da temel öneme sahiptir. Böylelikle mekan kavramı, kazandığı önem ile farklı disiplinlerin bir kesişme noktası haline gelmektedir.

Bir mekanın örgütlenmesi sorunu ile uğraşırken varoluşsal önceliğe sahip çevre katmanlarını, mekanın yer alacağı çevredeki ısıll koşullardan o “yer” için geçerli imar yönetmeliklerine kadar sıralanan koşulları oluştururlar (Öymen Gür, 1985). Buna paralel olarak psiko-sosyal ve kültürel çevre sistemleri binanın toplum, topluluk ve birey için oluşturulacağı özellikleri kapsamaktadırlar.

Bir başka biçimde, N.Schulz mekanı şu şekilde ele almaktadır (N.Schulz, 1966):

1. Yararsal mekan,
2. Simgesel mekan,
3. Varoluşsal mekan,
4. Mimari yapısal mekan,
5. Soyut geometrik mekan.

Bu mekansal sınıflamalar doğrultusunda,

1. Yararsal mekan: Fiziksel çevreyi kendi gereksinimleri doğrultusunda kullanan ve değiştiren insanın yaşama, çoğalma ve üretmeye ilişkin sürekli kullandığı davranış şekillerinin yer aldığı mekanlardır.
2. Simgesel mekan: Bireyin doğrudan algısal boyutları içinde olmayan siyasal, ekonomik, kültürel, toplumsal sistemler ve bunların simgesel yapısına bağlı olan, toplumun biliş, duygu ve değerlendirmeleri ile bireye etkisi olan mekandır.
3. Varoluşsal mekan: İnsanın duyu organlarıyla algıladığı fiziksel mekanın ilişkiler, anılar, beklentiler gibi örneklenebilen, bilişe dayalı öznel yorumlarla tanımlanmasıdır. Varoluşsal bir gerçeklik olan bu mekan pasif olmayıp insanın eylemleri tarafından sürekli olarak yeniden yaratılan ya da biçimlenen mekandır. Varoluşsal mekanı zihinsel yapı ve süreçler belirlemektedir
4. Mimari mekan: İnsanı barındıran, zaman dahil dört boyutu olan sınırlandırılmış örgütsel ve örgütlü boşundur. Coğrafyasal mekandan binaya kadar çeşitli düzeyleri kapsar.

5. Soyut geometrik mekan: Mimari mekanın soyutlama yolu ile elde edilen geometrik kurgusu ve kompozisyonudur.

Rapoport (1977) bu tanımlara paralel olarak çevrenin dört eleman tarafından organize edildiğini vurgulamıştır; bunlar mekansal, zamansal, sosyal ve anlamsal olarak gruplanmıştır. Fiziksel çevre mimari anlamda da öncelikli ele alınan elemandır. İnsanlar ve objeler mekan içerisinde veya onun yarattığı ayrımlarla ilişkililerdir. Bunların birlikte mekan tasarımı mimari çevrenin anahtar elemanıdır. Mimari mekan farklı devirleri ve kültürleri bir araya getirebilen mimarlığın geçmişi ile geleceğini bağlayan en önemli ögesi olarak görülmektedir.

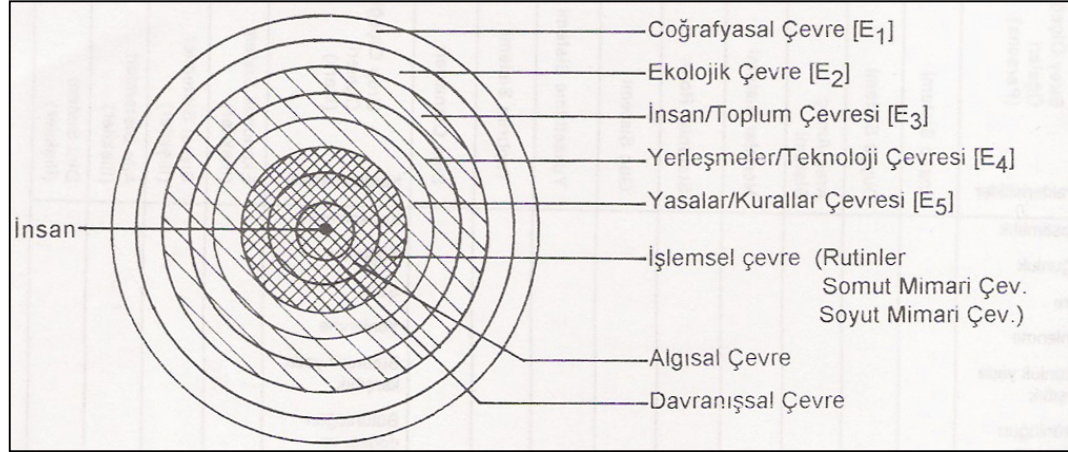
Mekanın bileşen ve öğelerinin tanımı mekanın çevre sistemleri içindeki yeri ve işlevinin kapsamlılığına bağlıdır. Levi-Strauss toplumun kültürel, simgesel ve deneyimsel koşullarına ilintili olarak verdiği örnekte varoluşsal mekanı, Omarakama köyünün mekansal kurgusuna dayalı olarak açıklamış ve coğrafi mekanın temelini oluşturduğunu savunmuştur (Levi-Strauss, 1966). Gösterilen bu örnekte, Omarakama köyü hiç bir fiziksel sınır olmamasına karşın sınırlarla ayrılmış anlamsal bölgelerle tanımlanmıştır. Bu durumda varoluşsal mekan herhangi bir plan paralelinde değil de toplumun kültürel, simgesel ve deneyimsel koşullarına ilintili olarak oluşan ve yaşayan mekan olarak vurgulanmaktadır.

Bu anlatımlar doğrultusunda mekanı oluşturan çeşitli bileşen ve öğeler, kentsel mekanda farklı roller üstlenmekte, mekanın etkisi üzerinde son derece önemli olmaktadır. Mekan bileşen ve öğeleri mekanın tasarımında sınırlayıcı, belirleyici, yönlendirici, odaklayıcı, süreklilik sağlayıcı, anlam taşıyıcı, birleştirici, ayırıcı roller üstlenirler (Öymen Gür, 1996). Bu roller gözlemciye o mekanın kavranabilmesi için gerekli ipuçlarını verir.

3.3. Çevre - İnsan İlişkisi

İnsan varlığını bir çevre içinde sürdürür. Çevreyi doğal, yapay - yapma, sosyal, kültürel, ekonomik v.b. ayrıntılamak olanaklıdır. Ancak, insan - çevre ilişkileri söz konusu olunca vurgulanması gerekli en önemli nokta, insan ve çevrenin karşılıklı etkileşimidir. Bu kavramsallaştırmayı en somuttan en soyuta kadar ele almak gerekirse, çevre, mekan, zaman, anlam ve iletişimin örgütlenmesiyle oluşan bir sistemdir. Fiziksel çevre bir iletişim dilidir, Barthes' ın da vurguladığı gibi, insan çevresini anlayabilmesi için diğer insanların yaşamını, kentleri, mimariyi izler ve görüntüleri okur (Barthes, 1990).

Çevreyi bir bütün olarak düşünmek ve tanımlamak gerekmektedir ve çevrenin algılanmasında renk, biçim, hareket gibi görsel algılamalardan olduğu kadar koku, ses, dokunma, duyum, yerçekimi duygusu, hatta belki de elektrik ya da manyetik alanlar gibi başka sezinlemelerden ve farklı işaretlerden de yararlanılmaktadır. Dış çevreden alınan kesin duyumusal işaretlerden sürekli olarak yararlanılmakta ve çevrenin tanımlanmasında bunlar düzene sokulmaktadır. İnsan gereksinim ve yönelimleri doğrultusunda biçimlenen fiziksel çevrenin oluşumunda, öncelikle insanın ve davranışının temel yapısını irdelemek gerekmektedir.

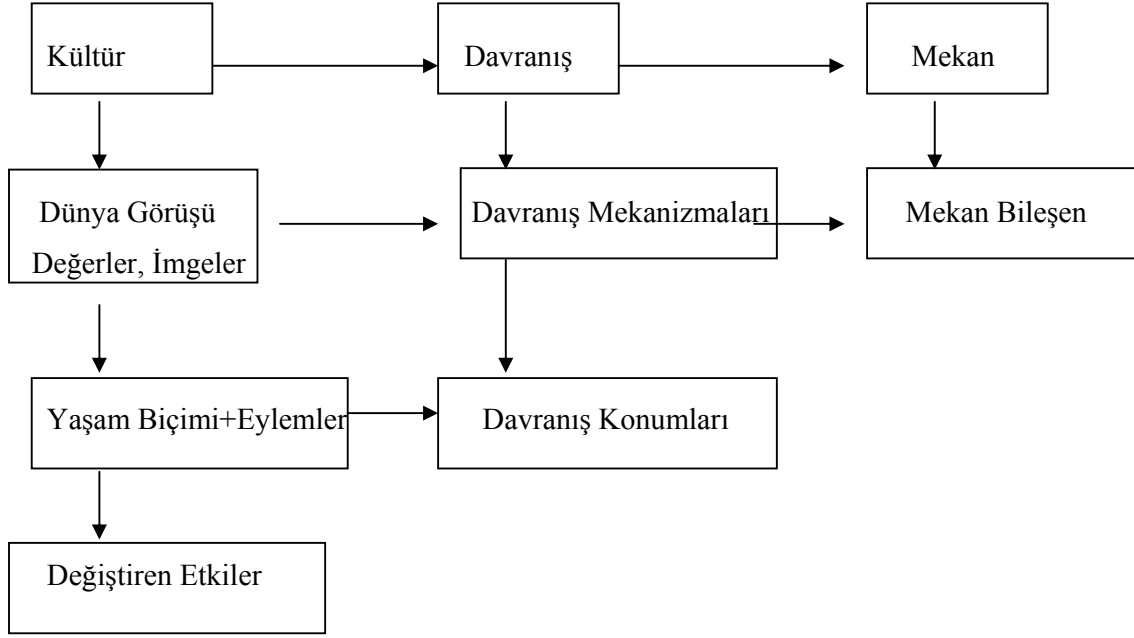

Şekil 3.3 İnsan ve Çevre Düzeni (Öymen Gür, 1996)

Çağdaş kültür ve uygarlığın en önemli amaçlarından biri, insanın fiziksel ve psikolojik doyum içinde yaşayabileceği çevre ve ortamı yaratmaktır. Çevre, N.Schulz tarafından, elemanlar ve insanlar arasındaki sıralı ilişkiler serisi olarak tanımlanmaktadır.

Rapoport, yaşam biçimi ve çevre arasındaki uyumu sağlamak için genel gereklilikleri şu şekilde önermektedir,

- Grubun doğası, karakteristikleri, yaşam biçimleri, davranış kuralları, çevresel tercihleri, imgeleri, biliş şemaları zaman/meکان ilişkileri belirlenmesi,
- İletişim ve mahremiyet gereksinimlerinde kullanılan mekanizma ve savunmaların belirlenmesi,
- Yer, konut ve diğer nesnelerle anlatılan sembolleri, örneğin çevresel anlam ve toplumsal kimliğin ortaya konmasının temel yollarının anlaşılması,
- Toplumsal örgütlenme, toplumsal ilişkiler, ağlar bunların çevrenin örgütlenmesi ile ilişkileri, hareket örüntüleri, etkileşim sıklıklarının ve konumlarının bilinmesi.

Şekil 3.4 Kültür, Davranış ve Çevre İlişkileri (Rapoport, 1990)

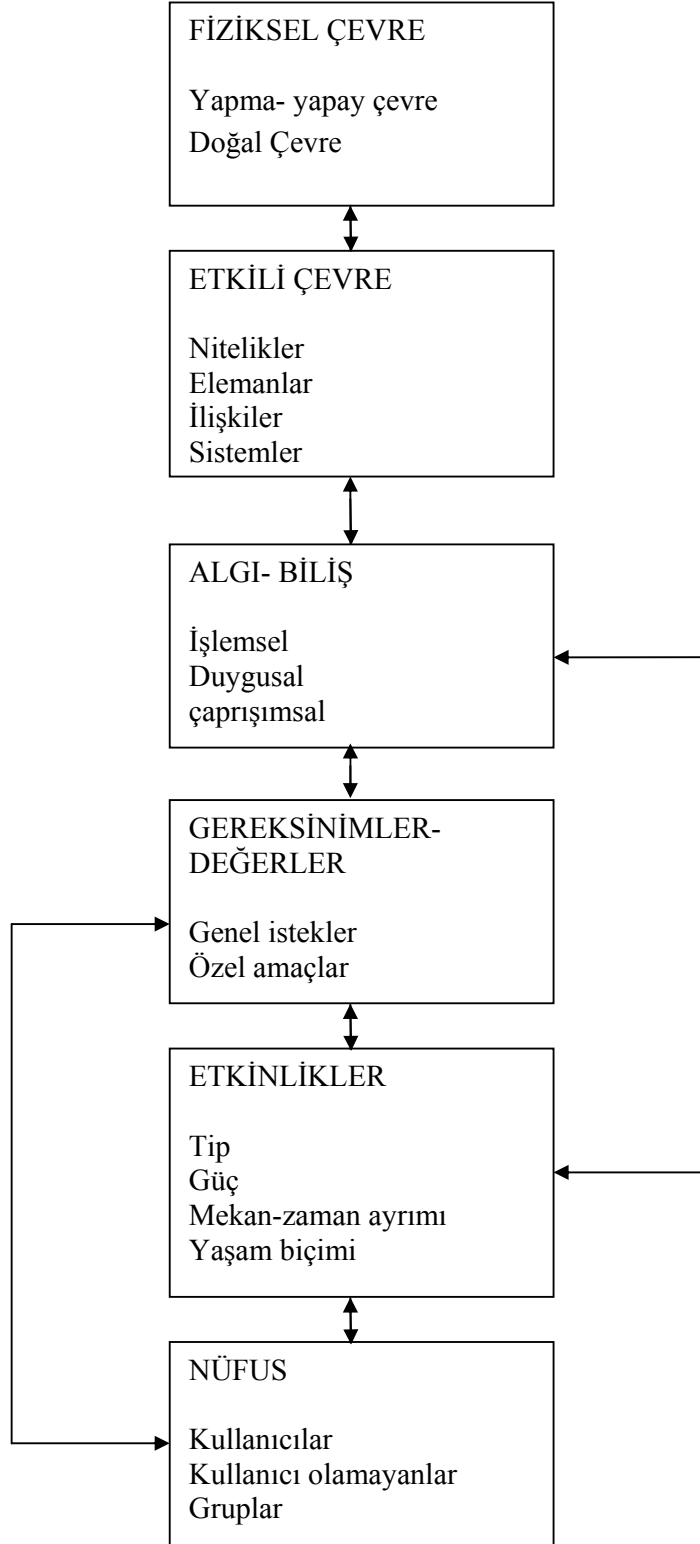
Davranış biçimleri, insanın çevresi üzerinde egemenlik kurması veya uyum sağlayabilmesinde işlevsel bir rol oynar. Algı - idrak - mekanda davranış, insanın çevre ve mekan içindeki davranışını anlamada özellikle önemlidir. Algılama uyarıların alınması, fark edilmesi, idrak düşünme, hatırlama, hissetme ile bağlantılıdır, mekanda davranış ise, bir organizmanın etkinlik ve tepkilerinin dışavurumudur.

İnsan - çevre ilişkileri, Appleyard'ın (Appleyard, 1973) modelinde, zaman bileşeni göz ardı edilerek üç grupta incelenmiştir;

1. Kişiler ve onların etkinlikleri
2. Gereksinme ve değerleri
3. Algılanan ve etkili olan çevre

Bu modeli beş adımda yorumlamak mümkündür,

1. Kişiler
2. Etkinlikler
3. İstek ve değerleri
4. Algılar
5. Çevreler

Şekil 3.5 İnsan - Çevre İlişkiler Modeli (Appleyard, 1967)

Fiziksel çevreyi doğal ve yapma çevre olarak ayıran bu modelde kullanıcılar, bireyler veya birey topluluklarının etkinlikleri, gereksinimleri - değerleri doğrultusunda algı ve biliş yoluyla çevreyle etkileşerek kendi çevrelerini oluşturdukları görülmektedir. Bununla birlikte birey etrafında oluşan her şeyi algılayamazken, algılanmış olan her bilgi de kullanılmamaktadır (Lang, 1987). İnsanların güdülleri, tecrübeleri, kişisel değerleri, dünya görüşü ile bağlantılı olarak kişi tarafından çevrenin fonksiyonel ve estetik yorumu biçiminde karşımıza çıkmaktadır. İnsan - çevre ilişkisi kültürel, fiziksel ve algısal değişkenlerin karşılıklı etkileşimlerinin bir sonucudur. Bunun sonucu olarak da insanlar, gereksinimleri ve beklentileri doğrultusunda çevrelerine uyum sağlamaktadırlar.

Bu görüşlere temel olarak gösterilebilecek Maslow (Maslow, 1971, Norwood, 1996) toplum içindeki insanın temel gereksinimlerini genel bir yaklaşımla sıralamıştır. Bu düzene göre, ancak alt kademedeki bir gereksinimin doyurulmasından sonra daha üst kademedeki gereksinimlerin karşılanması olanağı ortaya çıkmaktadır.

- Fizyolojik gereksinimler,
- Güvenlik gereksinimleri,
- Toplumsal gereksinimler, ait olma, beraberlik, kabul edilme,
- Saygı görme gereksinimi, başarıma, bir şeyi tamamlayıcı parça olma, farkına varılma, onaylanma v.b.
- Gerçekleştirme gereksinimleri; kapasitesini belirleme, bireysel potansiyellerin farkına varıp yaratıcı yeteneklerin kullanımı,
- Kavrama gereksinimleri; bilme, anlama v.b.,
- Estetik gereksinimler; görsel tatmin, güzellik ihtiyacı,
- Psikolojik ve sosyo - psikolojik gereksinimler.

Mekansal biçimlenmeler toplumsal yaşamın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. İnsanlar çevrelerini sadece pasif olarak algılamazlar, çevrelerini kendilerine göre adapte ederler. Çevreleri ile etkileşimleri bireyseldir. Zaman, durum ve kişilere göre değişen etkileşim özelliklerine yol açar (Sommer, 1969). Fiziksel çevre olarak mimarlığın her zaman, her yerde ve sürekli olarak insan üzerinde artan bir etkisi vardır. Rapoport da, mimari çevreyi, belirli bir sıra içerisinde, bir ilişkiler sistemi olarak ifade etmiştir (Rapoport, 1990).

Parsons ve Marx'a dayalı olarak Şengül Ö.Gür'ün (1996) özetlediği şekilde psiko-sosyal ve kültürel sistemin tanımlanması, mekanların hizmet edeceği insanların dünya görüşleri, inançları, değer, tutum, norm, sosyal alışkanlık, yaşam biçimi ve etkinlikleri konusunda bilgi

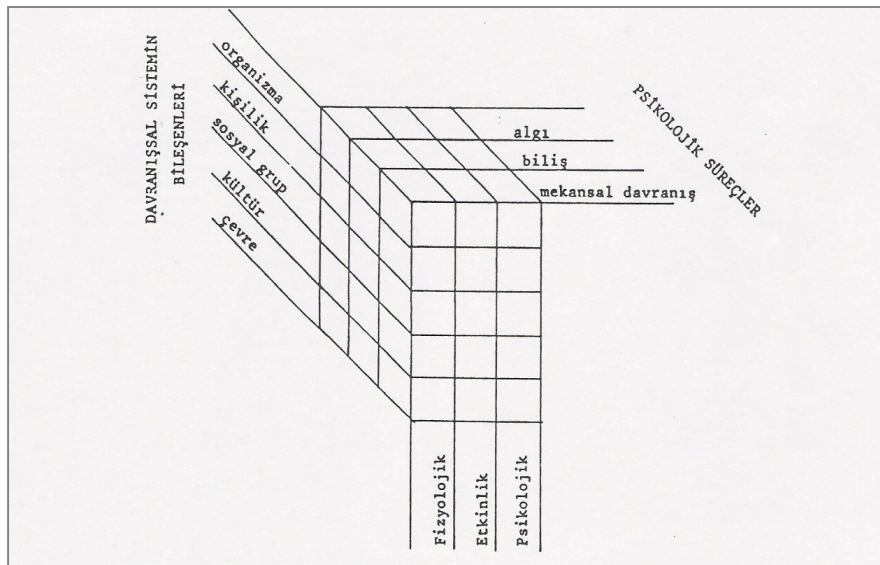
verir; bu sisteme bağı olan çevresel niteliklere yani işlevsel konfor, estetik değerler ve anlama ölçüt getirir, ait olma, saygınlık sağlama, statü belirleme, ve estetik gereksinmelerin yanıtlarının şekillendirmektedir.

İyi tasarım insanın kendi yarattığı çevreye uyum sağlayabilmesi için kendini yeniden şekillendirmesine yol açmaktadır. Bu bağlamda çevre ve insan ilişkilerine baktığımızda önemli olan Sommer'ın değindiği gibi “Uzun vadeli asıl soru, nasıl bir çevre değil, nasıl bir insan istediğimizdir” (Sommer, 1969).

3.3.1. Çevresel Psikoloji ve Mekan İlişkisi

İnsan etkinlikleri için uygun fiziksel çevrelerin tasarlanmasında görev yapan mimarlar ve insan davranışlarını anlamayı amaçlayan psikologların insan - çevre etkileşimi konusundaki ortak bilgileri 1960'lardan başlayan, çevresel psikoloji ve mimari psikoloji olarak adlandırılan uzmanlık alanlarının gelişmesine yol açmıştır. Bu dönemde sezgiye dayalı geleneksel tasarım yaklaşımlarının bazı sorunların çözümünde yetersiz kalması sonucunda ve insan gereksinimlerine önem vermenin gerekli olduğu yolunda düşünen tasarımcılar için bu yeni uzmanlık alanı bir çıkış noktası olarak görülmüştür.

Mimari çevre, sahip olduğu görsel görsel etkinliğin yanında insanlar için simgesel anlamlar da barındırmaktadır. İnsanların bulundukları çevre ile ilgili duygularına katkıları bulunması açısından bu anlamların anlaşılması önemlidir, çünkü insanların o çevreye ait olma hislerini kazanmalarını sağlamaktadır (Rapoport, 1977).

Şekil 3.6 Çevresel Psikolojinin Başlıca İlişkileri (Lang, 1987)

Çevresel psikoloji; insan davranışlarının, her gün kullandığı yaşadığı çevrede tanımlandığı, incelendiği alan olarak gelişmiştir. Fiziksel çevre ile kurulan ilişkide; insan davranışları, değer ve yargıları temel inceleme alanını oluşturmaktadır. Berry, çevresel psikoloji, ekolojik psikoloji, kültürel ekoloji konularının evrimini dile getirdiği çalışmasında insan davranışının fiziksel çevre dışındaki kültürel ortamların da etkisi altında ortaya çıktığını savunmaktadır (Berry, 1981).

Geleneksel (klasik) psikoloji insan iç dünyası ve kişilerle ilişkilerini irdelerken, çevresel psikoloji, fiziksel çevre dikkate alındığında ve araştırma konusu davranış olduğunda çıkacak değerlere ve kentsel tasarım teorisine önemli girdiler sağlamaktadır. Bu anlamda çevresel psikolojinin bit alt başlığı olarak incelenen Gestalt psikolojisi de mimariyle ilişkilendirilebilmesi bakımından dikkate alınması gereken bir çalışma alanıdır. Klasik psikoloji, insanı ayrı, çevreyi ayrı bir öge gibi görürken çevresel psikoloji bu etkileşimi bir bütün olarak ele alır. Klasik psikolojide ‘insan bu, tutumu da şu, dolayısıyla bu insan bu tür bir yerde şöyle davranabilir’, demek olanaklı iken, çevresel psikolojide ise ele alınan, bir insanın farklı mekanlarda farklı biçimlerde davranabileceğidir (postanede ise postanede, restoranda ise restoranda gibi davranması gibi).

Çevresel psikolojinin çalışma alanı (bazı kaynaklarda mimari psikoloji olarak da ele alınmaktadır), insan çevre ilişkileri, çevresel sosyoloji, insan ekolojisi -human ecology- başlıkları altında incelendiği gibi, Craik aşağıdaki tanımlamaların çevresel psikoloji alt başlığı altında incelenebileceğini öngörmektedir;

- Çevresel değerlendirme
- Çevresel algı
- Çevresel karar verme
- Çevrelerin kavrayış özellikleri
- Kişilik ve çevre,
- Çevreye karşı toplumsal tutum,
- Duygusal çevre,
- Ekolojik psikoloji
- Kişinin mekansal davranışı
- Yoğunluğun davranışa etkisi
- Düzenlenmiş bölgeler ve yerleşme bölgelerinde davranış etkenleri (Craik, 1970).

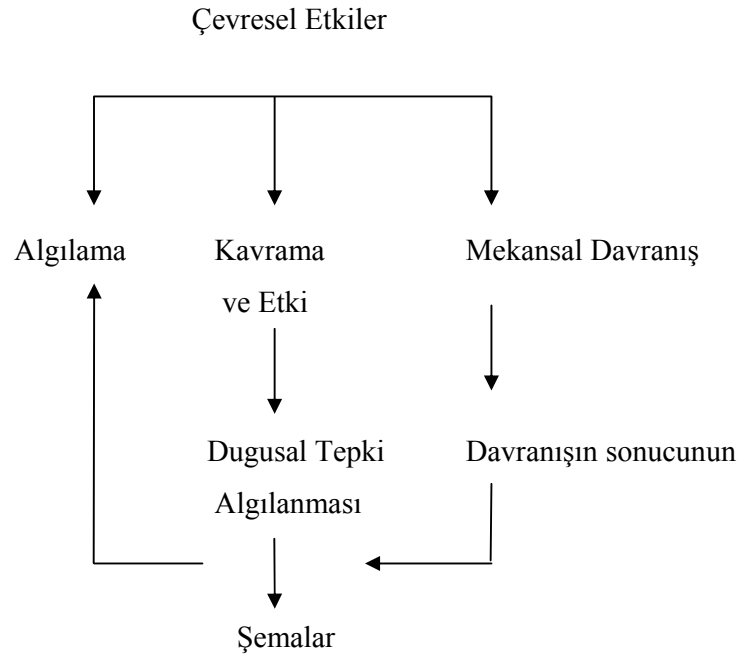
Bu ilişkiler doğrultusunda çevresel psikoloji/ mimari psikoloji, insan ve onun yapma çevresi arasındaki karmaşık, dinamik ve çok boyutlu ilişkilerin araştırılması konularını kapsamakta,

bireyin kendi benliğinin farkındalığı, bilişsel haritaları, davranışları, tercihleri ve fiziksel çevreye bağlı olarak gelişen davranışları ve fiziksel mekan ile ilişkileri kapsamı içerisinde ele almaktadır. Bu konuda ilk olarak EDRA 1968’de çevresel psikologların çalışmalarından ortaya çıkan bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu uluslararası kurumda tasarım ve davranış bilimleri, insan ve çevre ilişkileri çok disiplinli bir ortamda ortaya konmaktadır.

3.3.1.1. Davranış

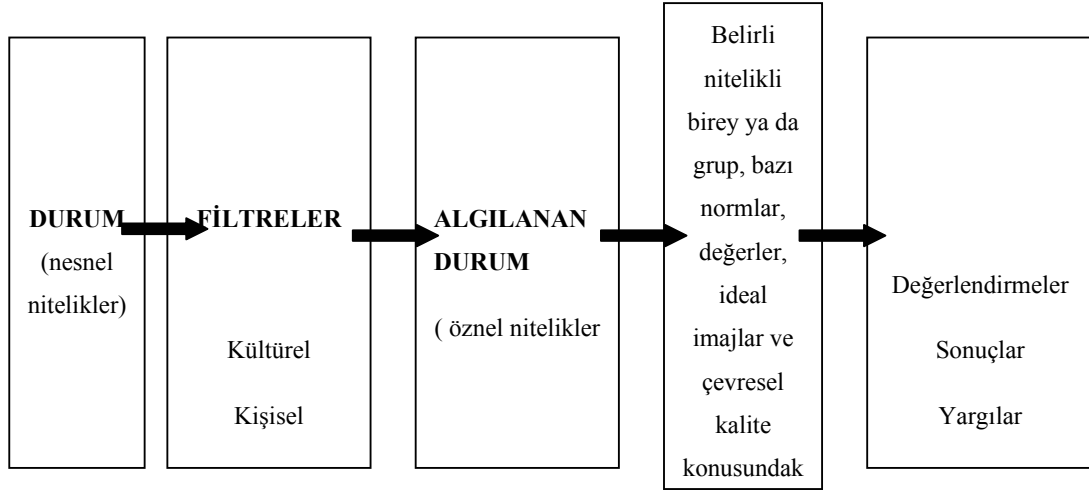
Çevresel algılama ve davranış bilimlerinde ele alınan yaklaşımlarda insan davranışı, bireyin güdülerinin, çevresindeki dünya ile ilişkisinde doğrudan algısının ve bu imajların birey için ne anlam ifade ettiğinin sonucunda oluşan işlevsel bir durumdur. Bu doğrultuda insan gereksinim ve yönelimleri doğrultusunda biçimlenen fiziksel çevrenin oluşumunu anlamak için öncelikle insanın ve davranışının temel yapısını irdelemek gerekmektedir.

Davranış bilimleri açısından ele alındığında çevre, insan deneyimleri ve davranışı için sağladığı imkanlar bakımından zengin bir potansiyel sunmaktadır. İnsanlar gereksinimleri ve beklentileri doğrultusunda çevrelerini şekillendirmekte ve bu şekilde uyum sağlamaktadırlar. Bu bağlamda insan- çevre ilişkisi kültürel, fiziksel ve algısal değişkenlerin karşılıklı etkileşimlerinin bir sonucudur. Birey veya grubun davranışını en iyi kavrama yöntemlerinden biri ve belki de teki onu barındıran çevrenin olanak ve kısıtlamalarını incelemektir.

Şekil 3.7 Algılama - Davranış İlişkisi (Lang, 1987)

Çevreyle ilgili bilgiler şemalar (schemata) ile yönlendirilip ihtiyaçlarla hareketlendirilmiş bir algılama süreci sonucunda elde edilir. Bu schemata kısmen doğuştan kısmen öğrenilmiştir. Bunlar algılamayla kavrama arasındaki bağlantıyı kurar ve yalnızca algılama sürecini değil, aynı zamanda duygusal tepkileri ve mekansal hareketleri de etkiler, yönlendirir. Bunların sonucunda oluşan hareket, nihai olarak schemata'yı -beyni- etkiler. İnsan ve çevre arasındaki etkileşimde temel süreci ve bunun davranışa yansımaları bu şekilde özetlenebilir (Lang, 1994).

Şekil 3.8 Davranış ve Filtreler (Appleyard, 1973)

Bilişsel şemaların oluşumunda bireysel filtrelerin önemi fazladır. Bunlar kişinin kültürüne, geçmişine, kişisel özelliklerine, algılarına göre değişir. İnsan çevresini doğal, yapma ve kültürel çevreyi algılayarak aynı zamanda kişisel etkinlikleri ve toplumsal ortamda üstlendiği rollerle de algılar (Appleyard, 1973).

Şekil 3.9 Davranış İlişkileri

Davranış kuramı Barker tarafından yapısal (statik) ve (dinamik) özellikleriyle şöyle açıklanmaktadır:

“Davranış bir veya daha fazla davranış kalıbından oluşur. Davranış birimleri belli konum, yer ve zamanlarda ortaya çıkarlar. İnsanlar değişir fakat davranış örüntüleri esas olarak aynı kalır” (Barker, 1968).

Davranış, kendisi ortaya çıkmadan önce de varolan bir ortamdan bağımsız açıklanamaz. Ortam yapay veya doğal olabilir. Ortam onu kullanan insanlara bağımlı olarak bir davranış oluşturur.

Davranışın yapısal özellikleri şunlardır:

1. Ortam belirgin davranış örüntüsünü sarar.
2. Ortam davranışa yapısal olarak benzer.

İnsanın çevre ve mekan içindeki davranışını anlamada algı, idrak ve bireysel nitelikler özellikle önemlidir. Algılama uyarıların alınması, farkedilmesi; idrak düşünme, hatırlama, hissetme ile bağlantılı iken, mekanda davranış ise, bir organizmanın etkinlik ve tepkilerinin dışavurumudur. Davranışçılara göre öğrenme bir birey kendisine verilen bir uyarıya-uyarıcıya yeni bir tepki bağdaştırdığında ortaya çıkar ve davranışta kalıcı bir değişikliğe yol açar.

Davranış kalıpları sadece bireylerin özelliğini ifade etmemektedir ve birey üstü bir davranış olgusunu tanımlar. Katılanlar değişse bile kalıcı, kendine has özellikleri vardır. Yine, Barker’a göre bir davranış konumundaki davranış kalıpları davranışsal olmayan bazı olgular sistemine ilişiktir (1968). Dolayısıyla, davranış kişiler ve çevresel öğeler arasındaki etkileşimler olarak anlaşılmalıdır. Çevresel veriler davranış etkiler, yapısal olarak onu yönlendirir ve davranış ortaya çıkartır.

Davranış, insan ve ortam olarak ayrı değil bütüncül bir sistemdir. Öymen Gür (1996) bu tanımdan türeyen önemli bazı ilkeler önermiştir;

1. Davranış biçimlerinin zamanı ve yeri sınırlarıyla kesin bir şekilde saptanabilir.
2. Davranış biçimi salt bir ‘yer’ değildir, bir yer içinde etkileşimler kümesidir.
3. Davranış biçimi içindeki kişiler, örneğin bir hademe veya sekreter yetki ve sorumluluk esasına göre bir düzene sokulabilirler.
4. Davranış biçiminin onumunun kullanıcıları değişir ama konumlar süregider. Örneğin, bir eğitim kurumunun eğitici veya öğrencileri zaman içinde değişirler. Yerlerine başkaları gelir ama kurum işler. Kişilerin değişmesiyle davranış konumu içindeki esas etkinlikler, yan uğraşlar zaman zaman farklılaşım gösterse de çok

uzun süre değişmez. Ancak, kentlileşme süreci, ücretli işçilik statüsüne geçiş ve Batılılaşma hareketi gibi büyük metamorfozlar bazı geleneksel davranış konumlarını atıl hale getirmektedir,

5. Davranış biçimlerinde insanların değişmesiyle bir şey değişmese de olayların akışı değiştiğinde davranış konumu bu duruma yeniden ayarlanmak zorundadır. Güç olan budur. İşlev değiştiğinde farklı bir iş şeması uygulanacak ve farklı ilişkiler doğacaktır. O zaman bir konumun yeni duruma uyum yapması söz konusu olabilir mi? Çok farklı etkinlikler farklı konumlar gerektirebilirler.
6. Konumun programının gerçekleştirilmesi söz konusu olduğundan bir yerin konum olabilmesi için belli sayıda insan bulundurması gerekir. Bu insan sayısının bir alt ve üst sınır vardır.
7. Davranış biçimi kendi kendini yöneten, yaşayan sistemlerdir. Alır, değiştirir, uyumlandırır ya da iter, atarlar. Belli girdi ve çıktıları vardır. Barker, davranış konumlarının iç örgütlenmelerini bir motora benzetir. Belli sayıda özellik kazanmış düzenekler birlikte uyum içinde son ürünü ortaya çıkarmak için uğraşırlar.
8. Davranışın konumu gelişigüzel, rastlantısal bir çevre değildir. Çevresel psikolojinin klasik psikolojiden en büyük farkı, 'çevre' yorumudur. Klasik psikologlar insan yapı ve süreçlerini tartışırken insan çevresinin dengesiz ve düzensiz olduğu görüşünü savunmuşlardır.

İnsan bir algı, biliş ve davranış mekanizmasıdır. Algı duyular yoluyla çevreden bilgi edinme eylemi; biliş, yorumlama, belleğe gönderme yapma, duyumsama eylemi; davranış, amaç ve güdüler doğrultusunda algılara organizmanın tepkileri yoluyla verdiği yanıtlardır. Davranışın tümü bir tepki olarak gözlenmez. Bu duruma, yerinden hiç kıpırdamadan sayı saymak ya da birini ne kadar sevdiğini düşünmek davranış biçimlerine örnek olarak gösterilebilir.

Davranışsal yaklaşım ile ilgilenen psikologlar insan - çevre araştırmalarına ve insanın mekansal tepkilerine önemli ışık tutarak insanın çevresel davranışını dolayısıyla mekansal anlam bağlantısını anlamamıza yardımcı olmuşlardır. Mekansal örgütlenme kavramı bağlamında önemli olan davranışsal, mekansal ve toplumsal davranışlardır. İnsanın toplumsal davranışları olmasına karşın mekansal olmayan davranışı bulunmamaktadır. Her toplumsal davranış fiziksel mekanda gerçekleşmesinden dolayı aynı anda mekansal bir davranıştır. Bu ilişkiler doğrultusunda fiziksel çevrenin kamusal, yarı kamusal, özel ve yarı özel biçimlerinde yaşamının büyük bir çoğunluğunu geçirmekte olan insan, toplumsal ve fiziksel çevresi ile bir etkileşime girmekte ve bu anlamda bireyin ve toplumun davranışları şekillenmektedir.

3.3.2. Algılama - Görsel Algılama

İnsanın mekanda yaşamını sürdürebilmesindeki temel etken yaşadığı çevreyi algılamasıdır. Algı en yalın anlamıyla insanın çevreden bilgi alma sürecini ifade eder. Ancak kentin boyutları bir insanın görebileceğinden, duyabileceğinden çok daha büyük ve karmaşıktır.. Zaman içinde farklı yaşam deneyimleri içinde sürekli bir keşif vardır ve kent değişik insanlar tarafından farklı parçalarıyla, farklı düzeylerde algılanmaktadır. Algılama ile birlikte insan, etkilenme ve bağlantı kurma için belli bir süreç geçirmektedir. Bu süreç içerisinde ortaya çıkan etkileşim, kent boyutunda çok daha fazla değişkeni içermektedir.

Algılama, çevreden uyarıları almanın fiziksel ve psikolojik sürecidir ve bununla birlikte algılama davranışı, davranış da algılamayı etkilemektedir. Algılama, sinir sisteminin bir tepkisi olarak ifade edilmekte ve uyarım, tepki ilişkisi bağlamında çevresel psikolojinin araştırma konuları arasında yer almaktadır. İnsan içinde yaşadığı çevreden yararlanabilmek, ona uyabilmek için o çevreyi tanımak ve anlamak zorundadır. N.Schulz çevreden alınan bilgilerin bize uygun ve doğru hareket etmemize yardım edecek biçimde yorumlanmasını ve değerlendirilmesini algı olarak ifade etmektedir (N.Schulz, 1966).

Çevreyi algılamak çevre verilerini bileşenlerine ayrıştırarak algılamaktır ve bu da temelinde bir bilgi sıralaması ile gerçekleşir (Lynch, 1961). Duyu; duyu organlarının ilettiği henüz işlenmemiş veri iken, algı; duyu verilerini örgütleyip yorumlayarak çevremizdeki nesne ve olaylara anlam verme sürecine verilen addır. Karmaşık bir süreç olan algılama sonunda, algılanan nesne hakkındaki düşüncemiz davranışlarımızın merkezini oluşturmaktadır (Erdönmez, 1999). Algı, insan eylemlerini koşullandırırken önceleri görsel, işitsel, tatsal, dokunma olarak parçalara bölünmüşken bugün; algılayan ve ortamın aynı olduğu durumlarda bile farklı koşullara göre değişebilen geçmişteki birikimlere bağlı olarak oluşan örgütlenmenin söz konusu olduğu bir olgu olarak kabul edilmektedir.

Algı duyudan farklı olarak kişinin beklentilerini, geçmiş deneyimlerini ve öğrenme süreçlerini de içerir ki, bu süreçte iç ve dış etkenler birbirlerini etkileyerek bir algı ürünü oluşturmaktadırlar. İç etkenler insanın psikolojik yapısını dış etkenler ise evrendeki uyarıcıları kapsamaktadırlar. Uyarı çeşitli biçimlere girerek,duyu organlarımız yoluyla duygularımızı etkiler.

Algılama aynı zamanda belleğe bağlıdır, çünkü geçmiş deneyimlerin kısmen ilişkili olmayan bir olguyu anlaması olanaksızdır ve bu tür deneyimlerde bellek mekanizması kayıt işleminde önemli rol oynamaktadır. Daha önce öğrenilen bilgi zihinde iz bırakır, görülüp algılanmış

nesne ve olaylarla karşılaştığında, karşılaşma derecesine göre bunlar tanınır, hatırlanır, alışkanlık oluşturur (Rapoport, 2004).

Algı çevresel uyarı ve bilgileri süreçlendirme olgusudur(Rapoport, 2004), bu doğrultuda;

1. Algı insanın çevre ile iletişim sürecinin temelidir,ve sosyal davranışlarını düzenler.
2. Algı, biyolojik süreci ifade eden duyurulan ve devamında gelişen zihinsel süreçleri de kapsamaktadır, ve bununla beraber farkına varma durumunu hızlandırır, olayları kavramamızı sağlar, çevreden alınan uyarılar süreç sonunda kavramlara dönüştürülürler.
3. Algısal süreçte, başlangıç süreci nesnel bir süreç iken, uyarımların kodlanarak organize edilmesi süreci öznel bir süreçtir (Kahvecioğlu, 1998) ve sosyo-kültürel kimlik farklılıklarımız doğrultusunda yaşamı yeniden düzenler.

Uyarılar farklı çevreleri ayırdetmede yardımcı olurlar. Yapısal çevre böylece yararcılıktan simgeciliğe kadar olan bir uzanımda çeşitli anlamlar verecek şekilde algılanır. Algılamaya yönelik başlıca iki teoriden bahsetmek mümkündür. Bunlardan bir tanesi duyumsal deneyimlerin alınmasına odaklanırken, diğeri aktif ve birbirine bağlı sistemler olarak duyulara odaklanmaktadır. Bazı alış - biliş - anlam kuramcıları nesnelerin görsel olarak algılandığına işaret ederken diğeri bir kısmı görsel olmayan bilgilerin diğeri algı sistemleri tarafından sağlandığını belirtirler. Bilişsel kurgu ise optik düzeni olan/olmayan veriler ve zihinsel süreçlerin oluşturduğu bir birikimdir. Dolayısıyla nesnenin anlamsal çözümlemesi algı ve biliş süreçlerinin tümünden süzülerek elde edilir.

Bu anlamda Antropolog Edward T. Hall “The Hidden Dimension” isimli kitabında, insanın insan ve dış dünya ile ilişkilerini sağlayan en önemli faktörün insan duyuları olduğunu belirtmekte ve insan duyularını iki grupta toplamaktadır:

1. Uzaklık Duyargaları: Gözler, kulaklar, burun
2. Yakınlık Duyargaları: Deri, zar, kas

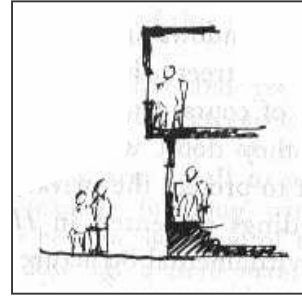
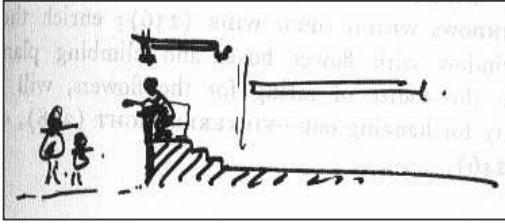
Dış mekanda gerçekleşen bütün sosyal aktivitelerde ve insanlar arasındaki ilişkilerde, görme ve işitme duyuları birinci derecede önem kazanmaktadır.

“Her algılama olayı, gelen duygusal verilere dayanılarak, dış dünya hakkında kurulan bir kuramdır. Bu kuram denemeye açık geçici bir kuramdır ve sonradan gelen duygusal verilerle ya daha kuvvetlenir, ya da zayıflayarak yerini başka geçici bir kurama terkeder. Her birey kuramını, kendi yaşantısı ve deneyimleri çerçevesinde kurar” (Cüceloğlu, 1998).

Fiziksel nesnelerin görülebilir olması ve çevresinden şu veya bu özelliğiyle ayırdedilebilir olması, veya kişiye geçmişinden bir şeyler çağrıştırması algı-biliş sürecinin gerçekleşmesinde çok önemlidir. Algının etkinliğe bağlı olması, kullanım değeri yüksek olan ve yararı fazla olan nesnenin öncelikle, süratle ve abartılı algılanmasına ve biliş şemasına da bu şekilde yerleştirilmesine neden olur (Lang, 1987).

Gibson da çevreyi bir karmaşık uyarılar bütünü olarak yorumlar; ve çevrenin algılanışının çeşitli duyular yoluyla karmaşık bir biçimde gerçekleştiğini savunmaktadır.

“İnsan duyuları ancak uyarıldıkları zaman çalışırlar, ve bütün bu uyarıların kaynağı bireyin çevresidir” (Gibson, 1968, Lang, 1987).

Şekil 3.10 Görsel İlişki Örnekleri (Alexander, 1977)

Lang, Neisser’in algı ile ilgili açıklamalarını şu şekilde ele almıştır. “Algı yapısal bir süreçtir, ama bu yapı içimizdeki insanın hoşlandığı gibi yerleştirdiği bilinçli bir imge değildir. Her defasında alıcı belli bilgi türlerine ilişkin beklentilerini kurmaktadır.

Sık sık görüş alanını araştırmakta, gözlerini, başını, vücudunu o doğrultuda çevirmektedir. Bu araştırmalar beklentisel şema tarafından yönetilmektedir; bunlar algısal işlem için hem plan yapma hem de organizmanın belli optik yapılara hazırlıklı olmasıdır. Araştırmanın sonucu olarak edinilen bilgi özgün şemayı değiştirir. Değişme daha ileri düzeyde araştırmayı yönetir ve daha fazla bilgi için hazırlanılmış olur” (Neisser, 1977).

Lang, Algılamanın işlemsel Kuramında da (The Transactional Theory) başlığı altında ele aldığı algılama sürecinde bazı verileri ortaya koymaktadır. Bu kuramda çevre-insan ilişkisinin temeli çevresel özelliklerden çok kişisel özellikler ile tanımlanmaya çalışılmaktadır:

- Algılama çoklu kipte gerçekleşen bir eylemdir,
- Algılama pasif değil aktif bir süreçtir,
- Algılama davranışı algılayan ve algılanan biçiminde dayanılarak açıklanamaz,

- Algılama sadece uyarıcılara bağlı tepkiler olarak açıklanamaz, " Bu bağlamda birey ve çevre ilişkisi dinamikdir,
- Gözlemcinin çevre imajı eski deneyimleri kadar o anki motivasyonu ve tutumuna da bağlıdır,
- Geçmiş deneyimler kişinin o anki gereksinim davranışlarına da ışık tutmaktadır, " Algılama beklentiler ve eğilimler tarafından yönlendirilir (Lang, 1987).

Kültürü içinde barındıran mekan anlayışı ve kullanımına sahip birey, mekanı çok sayıda izlenim, ifade ve duyguların birbiriyle bağlandığı karmaşık bir olgu olarak değerlendirir. Mekanın algılanmasında çevremizi görsel boyuta indirgemiş gibi davranmamıza karşın, mekan salt görsel değil, işitsel, ısısal ve dokunma boyutlarını da içerir. Ancak insanın mekanı algılamasında en etkili olanı görme duyusudur. Algılamada bu duyular %60 görsel, %30 işitsel ve %10 dokunarak algılama olarak dağılım göstermektedir (Hall, 1966).

Diğer duyulara oranla en geniş kullanım alanına sahip olan görme duyusu, uzaklığa bağlı olarak farklı biçimlerde gerçekleşmektedir:

- Samimi uzaklık (Intimate distance) (0-46 cm. arası): Bu uzaklıkta, diğer kişinin varlığı belirgindir ve bazen de duymasal girdilerin çok yükselmiş olması nedeniyle çok güçlüdür. Mahremiyet kişi veya gruba optimum yaklaşma koşulu olarak tanımlanır.
- Samimi uzaklık-yakın aşama (0-15 cm. arası): Bu, uzaklık görüşme, teselli etme ve koruma uzaklığıdır. Fiziksel dokunma yada yüksek fiziksel bağlılık olanağı verir.
- Samimi uzaklı-uzak aşama (15-46 cm. arası): Bu uzaklıkta, baş ve omuz birbirine dokunamaz; ancak eller ve ayaklar birbirine değebilir. Birbirleriyle yakın ilişkisi olmayanlar için işlevsel veya duygusal yakınlaşma gereği veya isteğinde ortaya çıkar.
- Kişisel uzaklık (Personal distance) (46-122 cm. arası): Kişisel uzaklık, birbiriyle ilişkisi olmayan kişileri sürekli olarak birbirinden ayıran uzaklığı belirtmek için kullanılan bir kavramdır. Bu kavram, bir canlının, kendisi ile başkaları arasında koyduğu mesafe olarak yorumlanmaktadır.
- Kişisel uzaklık-yakın aşama (46-76 cm. arası): Bu uzaklık kolun erişebilirlik sınırıyla belirlenir. Tutma-yakalama aralığıdır. Korunması gereken eş ve çocuk ile aile reisi arasındaki uzaklık kişisel uzaklık sınırı içindedir.
- Kişisel uzaklık-uzak aşama (76-122 cm. arası): "Birisini uzak tutmak", kişisel uzaklığın uzak aşamasını açıklayan bir deyimdir. Bu uzaklık, insanın erişebileceği uzaklığın tam sınırında başlayıp, iki kişinin, ellerini uzattıklarında parmaklarını değdirebilecekleri bir uzaklığa kadar sürer.

- Toplumsal uzaklık (social distance) (122-366 cm. arası): Kişisel uzaklığın uzak aşaması ile toplumsal uzaklığın yakın aşaması arasındaki sınır çizgisi, “üstünlük sınırı”nı simgeler. Yüzdeki ayrıntı zor algılanır ve kimse, özel bir çaba göstermedikçe başkalarına dokunamaz yada dokunmayı ummaz.
- Toplumsal uzaklık (122-213 cm arası): Bu uzaklıkta, kişisel olmayan işler yer alır ve bu uzaklıkta, uzak aşamadansa yakın aşamaya daha çok ilgi vardır. Birlikte çalışan insanlar, yakın aşamalı toplumsal uzaklığı kullanmaya eğilimlidirler.
- Toplumsal uzaklık-uzak aşama (213-366 cm. arası): Bu, birisi, “şöyle uzak dur da, bakayım” dediğinde gittiğimiz uzaklıktır. Bu uzaklığın son sınırında yapılan iş konuşmalarının ve toplumsal konuşmaların, yakın aşamada yapılandan daha resmi niteliği vardır. Önemli kişilerin bürolarındaki masalar, ziyaretçileri toplumsal uzaklığın uzak aşamasında tutmayı sağlayacak kadar büyüktür.
- Yapılan araştırmaların bulgularına göre, kişiler arasındaki uzaklık 300 cm.’den daha azsa, kişiler konuşmaya fiilen zorlanmış olmaktadır. Ancak, bu uzaklık 300 cm.’den daha çok ise, kişiler konuşma zorunluluğu duymadan sessizce çalışabilmektedir. Hall, bazı eşlerin, koltuklarını sırt sırta yerleştirmiş olduklarını belirterek, “oturma düzeninin sırt sırta yapılması, minumum yer için uygun bir çözümdür. Çünkü bu durumda eşlerin ilgisiz olarak oturmaları olanaklıdır” demektir.
- Kamusal uzaklık-yakın aşama (366-762 cm. arası): 366 cm. uzaklığındaki kişi korkutulursa kaçma veya savunma davranışında bulunabilir.
- Kamusal uzaklık-uzak aşama (762 cm.’den sonrası): Önemli kamu sembolleri etrafında oluşan ama kamusal ortamlarda gerekli gören herkesin kullanabileceği bir uzaklıktır. 900 cm.’ den sonra yüz anlatım ve hareketler kaybolmaktadır.

Görme duyusunun, uzaklığa bağlı olarak çevredeki oluşumları algılama farklılıkları gösterdiği ve tasarım sürecini önemli ölçüde etkilediği gözlemlenmektedir (Hall, 1966).

Bu veriler, fiziksel çevrenin biçimlenişinin, ilişkilerin kavranabilmesi, mekansal oluşum ve boyutların algılanabilmesi için en önemli kriterin insan duyuları olduğunun göstergesidirler.

Mekan algılanırken mekanın tümü görüş alanımızda olmasa bile tüm veriler beraber algılanmakta ve bütünleştirilip değerlendirilmektedir. Algılama sınırında duyu organları hata yapsalar bile deneyimlerle beslenen görüş dünyası bunu düzeltir. Algılama, insan ilişkilerini yapılandırırken, mekanı da belirlemektedir.

3.3.2.1. Gestalt Kuramı

Gestalt kuramı algılama ve mekan konusundaki çalışmaların ilki olması ve birçok kurama temel oluşturmamasından dolayı öncelikle ele alınmaktadır. Gestalt Kuramı 19.yy. sonu, 20.yy. başlarında 1920'lerde bir grup Alman psikolog tarafından geliştirilen, mekanın görsel organizasyonunu irdeleyen, bir kuramdır.

Gestalt kuramının çalışma odağı davranış değil, insan algısı ve diğer bilme süreçleridir. Özellikle görsel algı ile ilgili bir kuramdır. Kuramın ana kavramı biçim - şekil kavramıdır. Bütünü oluşturan öğeleri incelemek bütün hakkında fikir vermez ve bir davranışı parçalara bölmek onun bütünlüğünü, anlam ve niteliğini değiştirir: Aynı parçalar yerine bu parçaların oluşturduğu biçim ve görüntü önemlidir (Ittelson, 1974), kısaca 'bütün kendisini oluşturan parçaların toplamından farklıdır' ilkesi kuramın temelini oluşturmaktadır (Atkinson, 1995).

Gestalt'a göre dış etkenlerin algısal süreçleri ne şekilde etkilediği iki aşamada incelenmektedir:

1. Algıda seçicilik (selective attention): Algılama sürecinde insan çevresini seçici bir biçimde algılamakta ve uyarıcıların tümünü algılayamamaktadır. İnsan beyninin duyu verilerinin tamamını işleyerek anlamlı bir algı oluşturmaları sınırlı olduğundan, belirli değişkenlerin etkisi altında sürekli seçerek algılamaktadır. Algısal seçimi etkileyen değişkenler ise uyarıcının ve algılayıcının özellikleri ile ilişkilidir. Uyarıcının büyüklüğü, şiddeti, hareketliliği, algılayıcının ise; ilgi ve gereksinimi seçicilikte önem kazanmaktadır.

2. Algısal organizasyon: Algılama, seçiciliğin yanında aynı zamanda bir örgütlenme biçimidir ve bu örgütlenme biçimi Gestalt ilkeleri ile açıklanmaktadır.

Gestalt kuramında biçim temeldir ve formun görsel dünya içinde kapalı yapısal bir eleman olarak ayrı bir yeri vardır: Bu nedenle Gestalt psikologları formun algılanması konusunda bir dizi etken sıralamışlardır. Özellikle mekansal ölçekte bu etkenler yakınlık, benzerlik, kapalılık, devamlılık, tamamlama ve simetri olarak değerlendirilmektedir. Bunlara bağlı olarak mekandaki fiziksel niteliklere ve özellikle şekil kavramına dayanarak kavramlar geliştirilmiştir. Bu kavramlar mekanlarda zemin döşemesinin sürekliliği, yol ve meydan gibi açık alanları sınırlayan cephe elemanlarının sürekliliği gibi fiziksel niteliklemlerle, ritmi, zıtlığı, simetrisi, kapanması, derecelendirilmesi, özgünlüğü gibi niteliklemler sayılabilir (Hall, 1995).

Prak Gestalt ilkelerini tutarlılık ve zıtlık kavramları başlığı altında gruplayarak mekana uyarlamıştır. Bu kuralları;

tutarlılık _____ Zıtlık

benzerlik formda, yönde, boyutta ve yüzeyde benzemezlik

süreklilik süreksizlik

biçimde basitlik biçimde karmaşıklık

yakınlık mesafe

biçiminde ele almıştır.

Tutarlılık ye zıtlığı ortaya koyan kriterlerin, biçimde köşeli veya yuvarlak biçimler, yönde paralel, açılı veya dik yönler, boyutlarda küçük veya büyük boyutlar, yüzeylerde doku ve renk gibi özellikler olduğunu ifade etmektedir. Bir grup yapıda görsel tutarlılığın artması o yapı grubunun birbirine yakın aralıklarla, aynı doğrultuda, benzer yükseklik ve benzer çatı eğiminde (süreklilik ve benzerlik), benzer tuğla ile inşa edilmiş veya benzer renk ile boyanmış olmasıyla ilişkili olduğunu vurgulamaktadır (Prak, 1968). Buna bağlı olarak Gestalt ilkelerinin kentsel mekanlardaki biçimler bağlanımda değerlendirilmesi sonucunda benzerlik kavramı esasına göre, birey kent mekanında birbirine benzeyen yapı, doku, ağaç grupları ve benzeri elemanları zihninde bütünleyerek algılamaktadır.

Yakınlık: Birbirine yakın nesneler grup olarak algılanırlar.

Şekil 3.11 Benzerlik Kuramı, 100 Wozocos, MVRDV, Hollanda (E.Erdönmez arşivi)

Benzerlik: Benzerlik etkeninde nesneler benzer boyut, doku, renk v.b. özellikler taşıdıklarında tek ve bütün bir nesne olarak algılanmalarıdır. Birbirine benzer birimler bir algısal bütünlük kazanırlar.

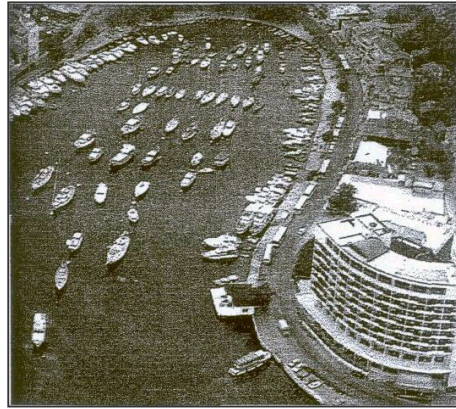

Şekil 3.12 Devamlılık Kuramı, Hoolainhof, Hollanda

Devamlılık: Algılama alanında bulunan ve aynı yönde giden birimler birbirleriyle ilişkili olarak algılanırlar. Devamlılık ilkesi; insanların devam eden elemanları tek bir eleman gibi algılama eğilimini ifade eder.

Şekil 3.13 Akaret Evleri, Beşiktaş, Benzerlik ve Devamlılık İlkelerine Bir Örnek

Şekil 3.14 Kent Mekanında Devamlılık Etkeni, İstanbul Boğazı (E.Erbaş arşivi)

Şekil - Zemin İlişkisi: Bütün algılamalarda bir şekil, bir de zemin vardır ve şekil arka yüzeyi oluşturan zemin içerisinde anlam kazanmaktadır.

Şekil 3.15 Venedik Hava Fotoğrafı, Şekil - Zemin İlişkisi

Şekil zemin, ilişkisine bir başka örneği şu şekilde verebiliriz; bir sokak kafesinde oturanlar ve sokaktan geçenlerin kamusal alanı algılamaları farklı biçimde gerçekleşmektedir. Bununla beraber kamusal alanda kullanılan nesneler şekilleri, diğerleri - binaların sürekli cepheleri ise arka zemini fonu oluşturmaktadır. Meydana açılan kafeler , meydanla bir ilişki yaratmaktadır.

Şekil 3.16 Tamamlama İlişkisi, Siena, Piazza Del Campo (B.Haznedar arşivi)

Tamamlama: Bir nesnenin tamamı görülme de nesne tamamlanmış olarak algılanabilir. Görünen şekiller dağınık biçimde kağıt üzerinde duran lekelerden oluştuğu hallerde, biz belirli bir yapıyı tamamlayarak görebilmekteyiz.

Kapalılık: Kapalılık etkenine örnek olarak bu oluşum, Vatikan St. Peter meydanında izlenebilmektedir ve tamamlanmış birer daire, üçgen ve kare olmasalar bile nesnelerin daire ve üçgen olarak algılanmasını ifade etmektedir.

Şekil 3.17 Kapalılık İlkesi, Vatikan Örneği [11] (E.Erdönmez arşivi)

Gestalt Kuramındaki simetri kuralı ise simetrik kapalı bir parçanın nesne olarak algılanması kuralıdır (Lang, A.,1981). Simetri bir ya da daha çok eksen veya merkeze göre iki yada daha çok nesne arasında konum ve biçim açısından ölçü uygunluğudur.

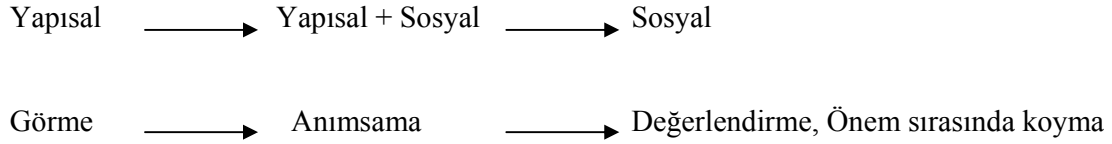
Uyarıcılar birbirlerinden bağımsız unsurlardan oluşmuş bir evren yaratmadıklarından, algılamada zihin her zaman toplama ve yorumlama yapmaktadır. Bütünde kavrama olan algı için değişik kuramlar geliştirilmekle beraber Kohler tarafından geliştirilen ve Gestalt teorisinin ortaya koyduğu biçimsel organizasyon ilkeleri, fiziksel ortamın daha iyi algılanma koşullarını belirlemektedir.

Ancak Gestalt Kuramının ağırlıkla gözlenen unsurun fiziksel özelliklerini ele alırken (gözleyen, kullanıcı) bireyin algılamasında etkin olan nörolojik özelliklerinin dışındaki kültürel niteliklerini tamamıyla göz ardı etmesi, kullanıcının yaşı, mekansal deneyim, ihtiyaç gibi mekan algısını etkileyen unsurların yanı sıra, mekanın, ışık, renk, gölge, koku v.b. dikkate alınmaması, Rapoport'un çevreye ve kullanıcıya (insana) ilişkin araştırmalara başka bir boyut getiren "Algılamada Ekolojik ve Kültürel Kuram"ını geliştirmesine etken olmuştur. Bu kuram çevrenin algılanması zihinsel davranışlar ve değerlendirmeler temeline dayanmaktadır (Rapoport, 1977). Bu kurama göre insan ile çevresindeki iletişimin temeli algıya dayanmaktadır. Belirli seçimler yapma, davranışlarda bulunma, kararlar verme süreci tümüyle çevrenin algılanma sürecinin bir parçası olarak tanımlanır.

Özetle Gestalt Kuramı görsel algılarımızı nesne zemin ilişkisi, tamamlama, birleştirme gibi kavramlarla açıklamaya çalıştığından, algıların nesne biçiminde organize edildiğini kabul eden bir kuramdır; Ek olarak son dönemlerde çizgilerin, planların ve obje dokularının belirli dinamik kalitelerinin olduğu ve algısal deneyim ile insanların nörolojik süreçleri arasındaki eşbiçimcilik (izomorfizm) olarak isimlendirilen bir ilişki olduğu da ortaya konulmaktadır (Lang, 1987).

3.3.3. Anlamlandırma

Çevresel anlam algılama, anımsama, değerlendirme, önem ve öncelik sırasına koyma, kabul veya reddetme sürecini içerir. Algılama yapısal ve fiziksel sistemlerden bilgi edinmedir. Hatırlama ise gerek fiziksel gerekse sosyal boyutları olan bir süreçtir. Değerlendirme – anlamlandırma sürecinde ise kültürel değerler, sosyal normlar ve öncelikler söz konusudur. Değerlendirmeye bağlı olarak bir çevre veya nesne kabul veya reddedilir (Lang, 1987).

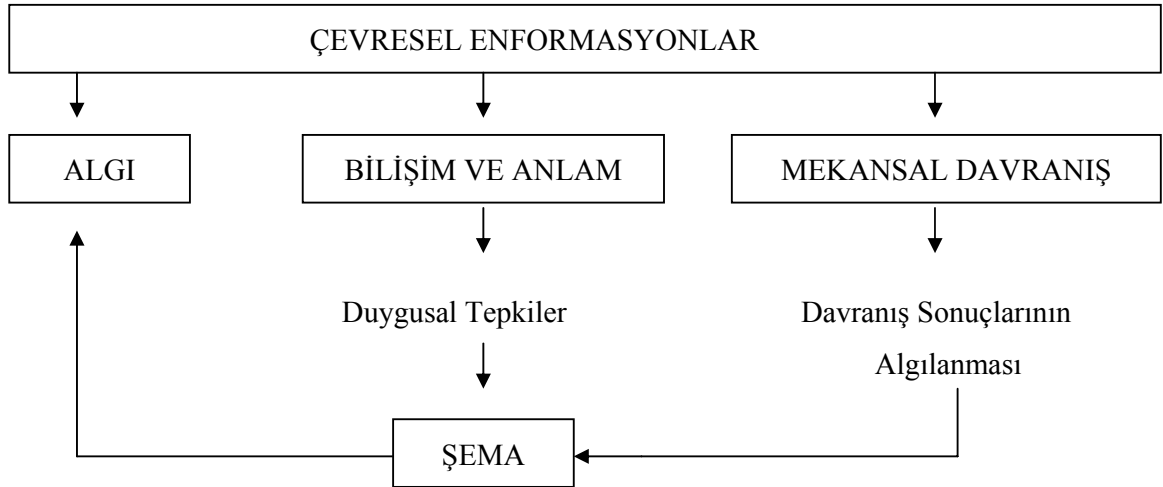
Şekil 3.18 Anlamlandırma (Lang, 1987)

Kevin Lynch anlamlandırmayı şu şekilde ele almaktadır: Mekanları ayırt etmek ve onları zihnimizdeki imgelerle bütünleştirmek için güçlü yeteneklere sahibiz; fakat, bu mekanların duyumsal (duyulara ilişkin) formları bu anlama çabasını zorlaştırabilir. Bu sebeple, fiziksel olarak ayırt edilebilir özellikler taşıyan mekanlardan daha çok keyif almakta ve duygu ve anlamlarımızla bu mekanları daha çok bütünleştirmekteyiz. Bu mekanlar bize kendimizi evimizde hissettirirler (Lynch, 1995). Mekan karakteri, genellikle bağlılık ile birlikte hatırlanır; bunun eksikliği toplumun şikayetlerine sebebiyet verebilir. Güçlü bir mekan duygusu kişisel kimliğimizi destekler. Bu sebeple, çevredeki tanıdık özellikler muhafaza edilmektedir.

Bireyin yaşamıyla başlayarak edinilen bilgilerin sistemleştirildiği bilme sürecinde, deneyimler sonucunda oluşan yönlendirici bilgi özetleri, yeni algıları sınıflayıp, öğeler arasındaki ilişkiyi kavramsallaştırmaya yardımcı olmaktadır. Kavramsallaştırma işlemi zamanla sosyo-mekansal şemaları oluşturur ki, bireye çevresini denetleyebilme olanağı sunan bu şemalar, bildiği çevrede yaşamaktan dolayı güven ve doyum sağlar.

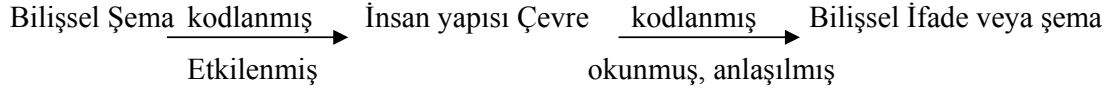
Algılanan nesneler ile yaşantıların zihinde izleri kalır ve bunlar yeni algıları etkiler. Bir kişinin en iyi tanıdığı yer, ona anlam yüklü bir deneyimi anımsatan yerdir ve algılanan çevreyle ilgili deneyim arttıkça, algılar daha zengin ve bireyselleştirilmiş olmaktadır. Deneyim süreci o çevre hakkında bilgilenmenin ötesinde, onun bir parçası olma niteliğini getirmektedir. Belirli bir çevreye ait olan bir kimse o çevreyi dışarıdakilerden daha iyi ve daha kolay algılar. Alışkanlığın algılamadaki bu etkisinden, bölge insanının kolay algılayabileceği kentsel çevrenin yaratılmasında yararlanılmaktadır.

Anlamlandırma algılama ve kavrama süreci ile ortaya çıkan, imgelerin bilinmesi, çevrenin algılanmış biçiminin zihinde anlaşılması, gruplandırılması ve öğrenilmesidir. Bu süreç zarfında zihinde kodlanmış bilgilerde oluşan bilişsel şemalar geliştirilir.

Şekil 3.19 Algı, Anlam, Çevre - Davranış İlişkileri (Rapoport, 1977)

Rapoport çevrenin algılanmasının, bilişsel davranışlar ve değerlendirme temeline oturduğunu savunmaktadır. Buna göre; çevresel algılamayı çevrenin doğrudan duyularla hissedilmesi, çevresel bilişimi çevrenin algılanmış biçiminin zihinde anlaşılması, bilinmesi, öğrenilmesi, gruplandırılması ve zihinsel haritalar haline getirilmesi, çevresel değerlendirmeyi ve anlamlandırmayı da çevrenin niteliklerinin algılanması sonucunda belirli seçimler yapma, davranışlarda bulunma ve belirli kararlar verme süreci olarak tanımlamaktadır (Rapoport, 1977).

Şekil 3.20 Çevrenin Zihinde Okunarak Anlaşılması ve Öğrenilmesi (Çakın, 1998)

Biliş süreçlerini ve mekansal anlamlarını daha iyi anlamak için önerilen yollardan biri imge haritalarıdır. İmgeler, saptama, varsayım yapma ve değerlendirme sonucu zihinde oluşan üç boyutlu kurgulardır. Bu anlamda imgeler, insanın algılarına, ayımsama, ayırdetme, kavrama, bellekte süreçlendirme işlemlerine, duyuşsal ve zihinsel tepkilerinin sonuçlarına bağlı olarak oluşurlar.

Gibson anlam ve anlamlandırmada çeşitlilikler gösteren 6 farklı seviye üzerinde durmuştur (Lang, 1987).

Bunlardan birincisi somut ve açık anlam, ikinci olarak kullanılan anlam, üçüncüsü araçsal anlam, dördüncü olarak şeylerin duyuşsal ve değersel anlamları, bir diğeri işaretlerin dereceleri ve altıncı olarak da sembollerin dereceleri ve bunları algılamamızdır.

Çizelge 3.2 Anlamlandırma ve Aşamaları (Öymen Gür, 1996)

	TEMSİLİ ANLAM	TEPKİSEL ANLAM	DAVRANIŞSAL TEPKİ
UYARICI	(Nominal ve ordinal aşamalar)	(Yararsal, duyuşsal Yargısal aşamalar)	
NESNE [Kapı]	-Kapı İmgeleri ile uyum -içinden	-karşılama -bitiş (kent) -girme/ulaşma	geçme/geçmeme güzel/çirkin bulma iyi/kötü bulma
-dikdörtgen biçim	geçme düşüncesi -Dış kapı	-kapanma/korunma -geçme/değiştirme	doğru/yanlış bulma
-kapı tokmağı	iç kapı	-kapılarla ilgili	
-duvar içinde oyuk, v.b.	modelleri -Kullanım izni göstergeleri	anılar arşivine -sınama -güzel/çirkin kapılar -izinli/izinsiz kapılar -iyi/kötü kapılar	

Çevreden gelen fiziksel uyarıcıların oluşturduğu etkinlik bireysel ve sosyo-kültürel özelliklere bağlı olarak seçici işlemlerden geçerek, bellekte bir simge oluşturup depolanmaktadır. İnsanın çevreye tepkileri bir yandan belli bir sıra izlerken bir yandan da birbirine bağlı adımlardan oluşur. Ortaya çıkan algı kişiye özgüdür. Bunlara duygu ve heyecanlar eşlik eder ve algıyı belirlerler. Bu karmaşık olgulara tepki davranış olarak ortaya çıkar. Gerek algı gerek onun neden olduğu davranış gelecekteki algı ve davranışı da etkilemiş olur.

Belirli amaçlar için anlamsal ifadelendirilmiş ve daha kolay hatırlanabilecek basitleştirilmiş simgeler imgelere dönüşmekte ve imgelere dönüşen bu bilgiler, uzun dönem belleğe kaydedilmektedir. İşlenmiş bilgi, gerektiğinde benzer öğelerin görüntülerinin bellekte canlandırılmasına yardım edip, yeni öğelerin algılanmasına yol açmaktadır.

Mimarlığın iletişim kurmaya çalıştığı toplum, içinde yaşadığı çevre ve içinde barındırdığı simgeler ile ne şekilde ve nasıl ilişkilendirildiği, nasıl anlamlandırıldığı, zihinsel davranışlar ile açıklanmaya çalışılmıştır. Dil simgeler ve semboller insanların zihinlerinde oluşturdukları şemalar ve imgeler aracılığı ile fiziksel çevrenin kapsadığı bilgileri aktarabilirler. Bu şekilde anlamlandırma, insanların fiziksel çevredeki değişkenleri ve mekanla ilgili bilgileri elde ettikleri, kodladıkları, anımsadıkları bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Böylece zihinde algılama, hafızalama ve uygun şemayı oluşturma iletişim açısından irdelenmesi gereken bir konu olarak ortaya çıkmaktadır ve bu zihinsel davranışların mimariye ve kentsel mekana yansması, tasarımı büyük ölçüde etkilemektedir.

3.3.3.1. Kent İmgesi, Kentsel Hafıza

Kent'e ait ifadeler içerisinde, kentin coğrafi ya da nüfusa dayalı bir tanımı yeterli olmamaktadır (Sennett, 2002). Kent, yoğun, kalabalık, kişisellikten uzak dağınık bir durumdadır ve bu durum tarihsel kentlerde geçmişten gelen izlerin, artık modern kentlerde görülememesi sonucunu ortaya çıkartmaktadır. Lynch'in araştırmalarında (Lynch, 1961) tespit edilen insan - yer arasındaki etkileşimin oluşturduğu "düşünsel imge", bellek, Sennett'e göre artık yok olsa da yerin ruhu üzerine düşünmek için çeşitli bilim alanlarına başvurmak gereklidir.

Toplumla etkileşimde olduğumuz ve içinde bulunduğumuz yapma çevre; kullanımından, sembolik anlamlarına kadar farklı anlamları içinde barındırmaktadır. İnsanların bu çevrelerini sevip sevmemelerinde, benimseyip benimsememelerinde bu sembolik anlamların önemi büyüktür.

Yaşadığımız çevre, herkes tarafından tanındık olarak isimlendirilen çevre - kent, insan gurubunu bir araya toplamakta, birbirleriyle iletişimi sağlayan ortak hatıraları ve sembolleri yaratmaktadır. Çevremiz bütün bu sembollerle organize edilmiştir. Bu semboller insanların kafalarında oluşturduğu şemalardır ve anlamlar içermektedir. Bu durum insanla çevre arasında güvenli, duygusal bir ilişki yaratır. İnsan çevresinde tanındık, anlam ve hatıralarla yüklü değerler bulduğunda kendini yalnız hissetmez, çevresine karşı güven duyar. Çevrenin ayrıştırılıp isimlendirilmesi ona insan deneyiminin derinliğini katar.

Lynch çevreyi ayrıştırmak için organize sistemler olduğu üzerinde durmuştur. Bunları kısaca, koordinatlar, sayısal sistemler, soyut isimler olarak gruplandırmaktadır (Lynch, 1960).

Binaları, mekanları ve kentleri kullanımımız onları nasıl hatırladığımız ile yakından ilişkilidir (Lynch, 1961, Appleyard, 1969). Bazı imgeler diğerlerinden daha kolay hatırlanırlar. Bu da onların iyi organize olup olmadıkları, (ki bu durum Gestalt kavramları ile yakın ilişkilidir) bizim için ne kadar önemli oldukları, alışlagelen norm ve ölçülerden farklılıkları, hatırlama durumu için önemli özelliklerdir.

Kentin kendine özgü olan ve onu diğer kentlerden farklı kılan özelliğini Norberg - Schulz'un "Genius Logi" kavramı ile açıklamak önemlidir (N. Schulz, 1980). N. Schulz'un yaklaşımına paralel olarak Lynch; bir yerin kimliğinin, insanlar için hatırlanabilir kılan, o yeri diğer mekanlardan kendine özgü karakteri ile farklılaştıran özelliği olduğunu vurgulamaktadır (Lynch, 1981).

Günümüzde imgelerin çevreyi bütünleştirmesi üzerinde önemle durulmaktadır. Lynch'in bu konuda yaptığı çalışmalarda verdiği örnek hafızasını yitirmiş insandır. Hafızasını yitirmiş bir insan objeleri tek tek kavrasa da bir sistem kuramamaktadır. Yolunu bulabilmek, objelere ait belirgin detayların sıralanarak akılda tutulması ile sağlanabilmektedir. Sistemi kurabilmek için bu detayların birbirleriyle olan ilişkilerinin - örneğin mesafelerinin - bilinmesi gerekmektedir. İnsanlar nereye nasıl ulaşacaklarını, nerede olduklarını bilebilmeleri için çeşitli semboller kullanmaktadırlar.

Kentsel imgeler, gözlemciyle çevresi arasındaki iki yönlü bir işlemin sonucudur. Çevre, birtakım farklılıklar ve bağıntılar sunar, gözlemci de gördüklerini seçer, düzenler ve bunlara anlam verir. Bu durum bir süreç içerisinde gerçekleşir. Algılayan kişinin yorumu, "şey"leri ilişkilendirişi, dikkatini objeye, mekana yönlendirişi, gördüğü şeyi etkilemektedir. Bu biçimde oluşturulan imge, görülen şeyi sınırlar ve vurgularken, kendisi de etkileşimli bir işlem çerçevesinde süzgeçten geçirilen algısal bilgiyle değerlendirilir. Böylece belli bir gerçeğin imgesini değişik gözlemciler değişik biçimde algılayabilirler. Farklı insan gruplarında gördükleri aynı objenin farklı şeyler ifade etmesi de buna dayanmaktadır. Çeşitli dillerde toplumların önem verdikleri şeylerin dillerine yansımaları da buna örnek olarak verilebilir.

İnsanlar tarafından kentin algılanması da bir binanın algılanmasından farklıdır. Lynch kentin algılanmasının bir binanın algılanmasından farklı olarak uzun bir süreç içerisinde gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Değişik durumlarda ve değişik insanlar için kent imgesini algılamak farklılıklar gösterir (bölünür, hatırlanır, kesilir, v.b.). Hiçbir şey kendi başına

algılanmaz, çevresiyle, kendisini doğuran olaylar zinciriyle, geçmiş yaşantıların anısıyla ilintili olarak algılanır. Çoğu kez kenti algılamamız süreklilik göstermez; kısmi, bölük pörçük olur daha çok, dikkatimizi çeken başka şeylere bölünür. Hemen hemen bütün duyularımız devrededir, kentin imgesi de bütün bunların bir bileşimidir.

Kentsel imgelerin temel fonksiyonu yön göstermektir. Ancak bu imgelerin önemi sadece bir harita objesi olarak değil, daha geniş bir anlama sahip olmalarıdır. Bu anlam bireylerin hareket ettiği, bilgilerini oluşturdukları genel bir çerçevedir. Çevresel imge günlük aktiviteleri organize edecek şekilde de olabilir.

İmgeler değişik şekillerde organize edilerek gruplanabilirler. Bazen açıkça ifade edilen, bazen de, daha çok alışkanlıklarla yaratılan soyut, genel referans sistemler, mekanları ve ilişkileri ifade eden sistemlerdir. Çevreyle ilişki içindeki şehir hayatında artık kuzey, güney gibi yönlerinden daha çok referans noktaları yön bulmada daha önemli hale gelmiştir. Bu sistem de objeleri esas alan sistemlerdir. Bunu yanı sıra, ben merkezli (subjektif kişi merkezli) sistemlerde de; sağ, sol, uzak, yakın olma durumu kişinin öznelliğine, subjektifliğine dayalıdır. Bu sistemlerden başka, doğa olaylarını temel alan referans sistemleri de bulunmaktadır.

Bu referans sistemlerinden başka, Brown 3 değişik referans sisteminin kullanıldığı sonucuna varmıştır: - hareket sırasının akılda tutulması, - işaretler seti (landmarks) yüzeyler, ses kaynakları vs., - mekan içerisinde genel yön duygusu.

Diğer bir kavram olan okunabilirlik / okunaklılık kavramı kent imgesinin oluşmasında kolaylıklar sağlamaktadır. Kentin görünümünün belirgin bir açıklıkta, ya da ‘okunabilirlikte’ olması, tanınabilir sembollerden oluşan düzgün bir model olarak gözle görülebilir olması, mahalleleri, simgeleri ya da yolları kolaylıkla tanınabilen, ayrıntılı bir kalıbın içinde kolayca kümelenendirilebilen bir yer anlamına gelmektedir.

Lynch’in kentin okunabilirliği ve imgesi açısından ortaya koyduğu çalışmalarında, insanın hareket halinde iken çevresi ve diğer insanlarla ilişkilerini gözlemlenmiştir. Lynch bu incelemesini 5 ana başlık altında toplamıştır. Bunlar; deniz kıyıları , demiryolları, duvarlar gibi sürekliliği kesen ve sınır durumunda olan elemanlar, iki noktayı birleştiren” yollar”, yolların kesiştiği yoğun odaklar dediğimiz “düğüm noktaları”, kentin bir parçası olan ve kentin kimliğinin anlaşılmasına olanak veren “bölgeler” ve bir kentin hatırlanmasında rol oynayan kentin öğeleri olan “referans noktaları” olarak belirtilmiştir (Lynch, 1960).

1. Yollar - net yollar okunabilirliği kolaylaştırır.
2. ayrıtlar / kenarlar / sınırlar , biçimi bir yerde kesen, paralel olarak sınırlayan oluşumlardır: nehirler, tren yolları,
3. bölgeler (belirli ve tanımlanabilir farklı özelliklere sahip bina grupları, kent parçaları),
4. düğüm noktaları, etkinliklerin yer aldığı, genellikle bir referans noktasının da bulunduğu yerlerdir,
5. referans noktaları (landmark), çevre doku içinden kolaylıkla ayırt edilen, görsel belirginliğe sahip elemanlardır.

Lynch, kentin okunurluğunu belirleyen bu beş elemanın insanın etkilenme kabiliyetini arttırarak çevreyi kavramasını kolaylaştırdığını belirtmektedir.

Kent imgesinin zihinde işe yarar ve canlı ve güçlü bir biçimde oluşturulmasını kolaylaştıran şeyler, okunabilirlik kavramı ile ilişkilendirilecek şekilde biçim, renk ya da düzenlemeler şeklinde olmaktadır. Bu durumda nesneler yalnızca görünebilirlikleri ile kalmaz, duyuları da kuvvetle etkilemektedir.

Bir mekanı kullanma süresi ne kadar uzunsa imgeler o kadar bütüncül, ayrıntılı ve sistematik olmaya doğru gelişirler. Anıtsal yapılar vurgu noktası olma özelliği taşırlar. Bazı meydanlar iyi yaşar ve “düğüm” özelliği üstlenirken bazıları hiç kullanılmamaktadır. Kentsel imgeler geçişler ve yollar ağırlıklı “doğrusal” olarak, bölgeler ağırlıklı “mekansal” olarak diye ikiye ayrılırlar (Appleyard, 1973).

Yolumuzu bulurken stratejik bağlantı halkası, çevresel imgedir; somut dış dünyanın kişinin zihninde yer eden genel imgesel görüntüsüdür (Lynch, 1996). Bu imge, anlık algılamaların ve geçmiş deneyimlerin anılarının birlikte doğurdıkları bir üründür, bilgileri yorumlamakta ve eylemi yönlendirmekte kullanılır. Çevremizi tanıma ve biçimlendirme gereksinimi, öylesine önemlidir ve kökleri geçmişin derinliklerine öylesine inmiştir ki, bu imge birey için gerek uygulamada, gerekse duygusal açıdan büyük önem taşır. Çevresel imgelerin önemi yön bulmanın güç olduğu ortamlarda ortaya çıkmaktadır. Bazı fiziksel yapılanmalarda gözün seçici özelliği ile birlikte kaçınılmaz şekilde dikkat çekici yapan görsel özellikleri vardır. Açık ve belirgin bir imgenin kişinin kolayca ve hızla dolaşmasına yardımcı olduğu bellidir, örneğin bir arkadaşın evini bulmada ya da bir polis memurunu ya da manavı bulmada işe yarar. Bu doğrultuda modern kentlerde yaşayan insanlar için yolunu tümüyle kaybetmek belki de oldukça az rastlanan bir olaydır. Başka insanların varlığı ve yolumuzu bulmamızı sağlayan araçlar, örneğin haritalar, sokak adları, yol işaretleri, otobüs levhaları bize yardımcı olurlar.

Kentsel imge üç bileşene ayrılabilir: özdeşlik, yapı ve anlam. Gerçek yaşamda bu üçünün her zaman birlikte göründükleri düşünülürse, analiz etmek için bunları birbirinden ayırmak yararlı olacaktır (Lynch, 1996). İşlevsel bir imge için öncelikle bir nesnenin ne olduğunun belirlenmesini gerektirir, bu da o nesnenin öteki nesnelerden ayırt edilmesi, bağımsız bir bütün olarak tanınması demektir, buna özdeşlik denmektedir. İkinci olarak imge , nesnenin gözlemciyle ve başka nesnelerle olan ilişkisini içermektedir. Üçüncü olarak imge nesnenin birey için oluşturduğu anlamdır. Lynch bu konuya kapı örneğini vermektedir. Kapının görsel olarak biçimi, taşıdığı anlamla (girmek ve çıkmak) iç içe girmiştir. Konu kent imgesi olduğunda örneğin İstanbul'un silüetinin imgesi canlılık, güç, gizem, kalabalık, büyüklük ve kişi neyi algılıyorsa onu simgelemekte ve güçlendirmektedir.

N.Schulz, kenti insanların bir araya geldiği bir “karşılaşma yeri” ve insanları saran, yakınlaştıran bir “mikrokosmos” olarak tanımlarken ,kent imgesinin, geometrik olarak birbiriyle ilişkili “aynı”parçalardan oluşmayıp tanımlanmış ve farklı elemanların Gestalt’ın kapalılık, yakınlık, süreklilik prensiplerine dayanarak biraraya gelmesiyle oluştuğunu savunmaktadır. ve mekanı oluşturan temel niteliği kapalılık, yakınlık, süreklilik kavramlarıyla açıklamaktadır.

Kapalılık: Schulz, açık alanların mekan olarak tanımlanabilmeleri için hacimsel bir kapalılığa gereksinim olduğunu ve bu kapalılık oluşmadığında, mekanın bireysel varlık olarak algılanamayacağını belirtmektedir.

Yakınlık: Mekanı oluşturan birimlerin birbirleriyle olan yakın ve sıkı ilişkilerini tanımlamaktadır. Farklı yaşam biçimleri, farklı fonksiyonlar birarada yer alırken birbirlerinden farklılıklarıyla kişiliklerini korudukları gibi, mekansal olarak da birbirlerine yakın olup karşılıklı etkileşim içinde olmak isterler. Bu olgu, farklı yaşamların mekansal çeşitliliği olarak tanımlanmaktadır.

Süreklilik: Kentsel çevrede farklı süreklilik kavramlarından bahsetmek mümkündür, mekanda sürekliliğin kesintiye uğraması, yaya aktivitesinin de kesintiye uğramasını getirmektedir. dolaşım sadece taşıt trafiği üzerine oluşturulup, yaya dolaşımı dışlandığında kentsel yaşantının oluşumu da engellenmektedir. Yeşilin kesintisiz sürekliliği,çevrenin yanı sıra kentsel yaşama ve aktivitelere de büyük katkı sağlamaktadır.

Kent imgesini doğru ve kusursuz oluşturmada toplumsal biraradalığın da önemli rolü bulunmaktadır. Kent imgeleri toplum ve bireyler arasında iletişimin sembollerini oluşturur, kentsel hafıza için birikim sağlar. Modern kentlerin görsel karmaşası içinde yaşam yeni anlamlar kazanmakta, çok yönlü / çok kültürlü bir toplumun güçlü simgesini oluşturmaktadır.

Bununla beraber birey, dünyayı algılamada bizzat aktif rol oynamalı ve imgesini geliştirmede yaratıcı katkısı olmalı, değişmez bir düzenin içerisinde değil, değişen, gelişmeye açık bir düzen içerisinde yer aldığıının bilincinde olmalıdır. Her birey kendi imgesini yaratır ve taşır. Bu bağlamda kentsel tasarımcılar da çok sayıda kişi tarafından kullanılacak bir çevre biçimlendirmeyi amaçlarlar ve toplum tarafından ortaya konan ortak imgeler üzerinde çalışırlar.

Kültürel bağlamda anlam ve mekanın irdelendiği bu bölüm kapsamında fiziksel ve sosyal çevrenin yapılanmasında önemli bir etken olan kültür kavramı, tanımları ve ilgili kuramların ortaya konması amaçlanmıştır. Kent mekanlarının şekillenmesinde, mekan kullanıcılarının (toplum ve birey) fiziksel çevre ile ilişkileri, mekanı algılamaları, anlamlandırmaları ve bu fiziksel çevre içindeki davranışları, önemli rol oynamaktadır. Bu ilişkiler doğrultusunda konu kültür anlam ve mekan çerçevesinde, çevresel psikoloji, algı, davranış, görsel algılamaya dayalı Gestalt psikolojisi, kent imgesi ile ele alınması amaçlanmıştır.

4. KENT OLGUSUNDA TOPLUMSAL İLİŞKİLERİN MEKANSAL BİÇİMLENMEDEKİ ROLÜNÜN İRDELENMESİ

“Bir şehir farklı tür insanlardan oluşur, benzer insanlar bir şehir meydana getiremez”
Aristoteles

Bir kentin kişiliği ve kimliğini sadece yapıların mimari değerinde ve doğal çevresinin özelliklerinde aramak yeterli değildir. Bu oluşum, ancak içinde geçirilen yaşam deneyimleriyle tamamlanmaktadır. Bu bağlamda kent insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için çeşitli sosyal, kültürel ve ekonomik gereksinimleri karşılayarak barındıkları yerleşimlerdir. Toplumun ilişki içerisinde olan kent bütünü, kent mekanlarının oluşturduğu bir “kurgu” olup parçalar arasındaki organizasyonu meydana getirmektedir (Yamaçlı, 1997). Bununla beraber, sürekli değişim halinde olan toplum ve insan ilişkileri kent mekanlarının yeniden tanımlanması veya üretilmesi gerekliliğini ve sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Mekanların anlamları iletişime, özellikle toplumsal iletişime yardımcı olurlar ve mekanın anlam ile belli bir biçimde örgütlenebilmesi iletişimin örgütlenmesine yansır. Kimin kiminle iletişim kurduğu, hangi koşullarda, ne zaman, nerede, hangi bağlamda, insanların birbirlerine nasıl tepki verdikleri, birbirlerini nasıl görüp işittikleri, birbirleriyle temas içinde mi yoksa birbirlerinden uzak mı oldukları konusunda sosyal ve mekansal ilişkiler kentler ve yerleşimler için önemli farklar yaratmaktadır. Bu etkileşimlerin sonucunda ilişkilerin doğası, yoğunluğu, ivmesi ve yönüne uygun düşecek biçimde kentler ve mekanlar farklılaşmaktadır.

Kentlerdeki mekansal biçimlenmeler, mekan, anlam, iletişim ve zamanın bileşenleri ile yakından ilişkilidir. Ve bunlar bireylerin ve daha genellenirse toplumun fiziksel çevredeki seçimlerini etkilerler. Bu süreçte kendileri ve çevrelerince geliştirilen imgeler, şemalar, anlamların şekillenmesi bakımından da önemli rol oynamaktadır.

Mekansal bilincin oluşmasında çeşitli sosyolojik yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Sosyal antropolojide Lewis ve Hall, kişisel “psikolojik” mekanın çevre tasarımının insan tepkisini etkilemesindeki rolü üzerinde Sommer’ın (1969) çalışmaları, Piaget’in çocuklarda mekansal bilincin oluşması üzerine çalışmaları, insanın etrafındaki dünya ile ilişkisi üzerine görüşlerinde mekansal bilincin etkisini belirten Cassier ve Langer gibi filozoflar ve daha niceleri bu konuyu irdelemişlerdir (Harvey, 2003).

Mekansal bilinç geleneğinde yetişmiş olan bu kişiler, mekansal biçimin oluşturulmasının toplumsal süreci nasıl etkilediği üzerine çalışmışlardır. Mimarlar, kentsel tasarımcılar ve kent planlamacıları bu arayüzleri dikkate alarak tasarımları oluşturmalı, toplumsal süreçlerin bilincinde olarak ve araştırmaların sonuçlarını dikkate alarak mekan tasarımlarını gerçekleştirmelidirler.

4.1. Toplumsal İlişkinin Tanımı

Toplumsallaşma aynı zamanda bireyselliğimizin ve özgürlüğümüzün temelinde yer alır. Toplumsallaşma süreci boyunca hepimiz bir “kimlik” duygusu ile bağımsız düşünme ve eylem yeteneği geliştiririz (Giddens, 1999).

Bir sosyal sistem belli amaçlar temelinde doğrudan ya da dolaylı olarak düzenli bir şekilde etkileşimde bulunan bireylerden oluşmaktadır. Her bireyin çevresi bir grup sosyal sistemden oluşur. Bunların tümünde üyelerinin rolleri ve davranışları ile ilgili ortak beklentiler vardır. Bu sosyal sistem birbirleriyle düzenli bir amaçla doğrudan veya dolaylı etkileşime giren bireyler topluluğudur (Lang, 1987). Bu sosyal sistemlerde sistemin parçası olan üyelerin rolleri ve davranışları ile ilgili belirli kurallar bulunmaktadır. Sosyal sistemler için iletişim süreçleri büyük önem taşımaktadır. Kurallar, roller ve iletişim süreçleri öğrenilen kavramlardır ve bu oluşum içerisinde ait olunan sosyal sistemlere ve kültüre bakmadan davranışlar anlaşılamaz.

“Sistem” konsepti kavramında, herhangi bir parçada bir değişim söz konusu olduğunda bu durum diğer parçaları da etkilemektedir. Kişisel davranışlardaki değişimler bu duruma örnek olarak verilebilir. Kişisel davranıştaki değişimler bütün sosyal sistemi de değiştirebilir veya etkileyebilir. İletişim biçimleri, rolleri ve süreçleri öğrenilir ve kültürler arasında farklılıklar gösterir. İnsan davranışı sosyal sistem, kültür ve çevre ile ilişkilendirilmeden anlaşılamaz.

Toplumsal etkileşim biçimlerinin toplumbilimlerinde büyük önemi vardır. Bunun iki gerekçesi bulunmaktadır. Bunlardan ilki bireylerin sürekli olarak başkalarıyla etkileşimi gerektiren gündelik rutinleri, etkileşimlere biçim ve yapı kazandırmaktadır. İkinci olarak, günlük yaşamdaki toplumsal etkileşimin incelenmesi daha büyük toplum sistemleri ile kurumların anlaşılmasında yarar sağlamaktadır. Büyük ölçekli toplum sistemlerinin hepsi aslında bizim günlük olarak içine girdiğimiz toplumsal etkileşim kalıplarına bağlıdır (Giddens, 2000).

Toplumsal ilişkilerde davranış biçimleri, ilişkilerin nitelik ve niceliklerine göre, kullanıcıların rastlantısal, ya da bilinçli bir araya gelmelerine, kullanılan zamanın tanımına bağlı olarak kamusal, yarı kamusal ya da özel olmak üzere farklılıklar göstermektedir. (Sokaklar, meydanlar, ulaşım noktaları kullanıcılar tarafından yoğun kullanılan kamusal mekanlara örnek gösterilebilir)

Sözel olmayan işaretleri hem kendi davranışlarımızda hem de başkalarının davranışlarına anlam katmak için sürekli kullansak da, etkileşimlerimizin çoğu karşılıklı konuşma, dil üzerinden gerçekleşir. Konuşmalarda anlamın bir bölümü sözcüklerden, bir bölümü de toplumsal bağlamın söylenenleri yapılandırma biçiminden kaynaklanmaktadır. Bunların yanı sıra toplumsal etkileşim başlıca sayısız sözel olmayan iletişim ile - yüz ifadeleri, jest, beden ifadeleri ile - sağlanmaktadır.

4.1.1. Birey Toplum İlişkisi

Kent mekanları, özellikle açık kamusal mekanlar, bireyin ve toplumun bir araya geldikleri mekanlardır. Sosyal, fonksiyonel ve isteğe bağlı aktiviteler biçiminde gerçekleşen insanın yürüme, oturma ve konuşma gibi aktiviteleri, birey ve toplum ilişkisinin gerçekleştiği aktivitelerdir. Bireysel katılımların gerçekleşmesinde, birey ve onun içinde yaşadığı sosyal ve fiziksel ortam arasında aktif bir ilişki kurulmaktadır. Bu durum birey ve toplum ilişkisinin kurulması ve toplumu bir arada tutmasıyla kentler için daha üst bir anlam taşımakta, bütünün parçalardan daha anlamlı olması durumunu ortaya çıkartmaktadır. Birey ve toplum arasında gerçekleşen etkileşim, içinde yer aldığı toplumsal çevrenin özelliklerine bağlı olarak;

1. Toplumun - genel niteliklerine,
2. Kurumsal özelliklere,
3. Toplumsal düzene
4. Uğraşım türüne, göre resmi veya resmi olmayan şekilde gerçekleşmektedir.

Toplumsal etkileşim, eylemlerimiz ile çevremizdekilere gösterdiğimiz tepkilerden oluşan bir süreçtir. Gündelik davranışımızın görünürde önemsiz nitelikteki pek çok yönü, yakından bakıldığında toplumsal etkileşimin hem karmaşık hem de önemli yönleri olarak ortaya çıkar. Buna örnek olarak, insanın gözünü başkasına dikmesi - başka insanlara bakması verilebilir. Etkileşimlerin çoğunda, bakışmalar oldukça geçicidir (Giddens, 1999). Bireyler yüz ifadelerini görsel olarak algılayarak iletişim sağlamaktadırlar. Bu şekilde çevreden, diğer insanların, duyguları hakkında bu şekilde bilgi alınabilmektedir. Bunun yanı sıra sözlü iletişimin (dilin) kullanımı önemli bir ilişki yoludur. Bu sözlü iletişim, bir kişinin dikkatini o

an mevcut bulunmayan bir çevre veya bir olaya çekebilir. Bu durum “anlatıma dayalı ifade” biçiminde söylenebilir. Yazılı aktarım ise bunu bir adım daha ileri götürmektedir. İnsanlar birbirleriyle, fiziksel çevre ve mimariyle bu olgular aracılığı ile iletişim kurmaktadır (Rapoport, 1990).

Birey ve toplum arasında kişilerin zihinlerinde ortaya çıkan sınırlar vardır ve bununla beraber kişisel uzamın tanımlanmasında kültürel farklılıklar bulunmaktadır. Toplum ve bireyler ile etkileşimdeki en yüklü bölgeler bu sınırlar içinde kalan mahrem uzaklık ve kişisel bölgelerdir. Bu bölgelere müdahale edildiği durumlarda insanlar rahatsızlık duymaktadırlar. Batı kültüründe insanlar genellikle, başkalarıyla odaklanmış etkileşim içine girdiklerinde, aralarında en azından 90 cm’lik bir uzaklığı korurken; yan yana durduklarında birbirlerine daha yakın olabilirler (Lang, 1987). Orta Doğu’da insanlar genellikle birbirlerine, Batı’da kabul edildiği düşünülen daha yakın dururlar. Bu duruma alışık olmayan kültürlerde bu beklenmedik fiziksel yakınlık rahatsızlık hissi verebilmektedir. Buna paralel olarak Türk toplumunda da kamusal alanlarda gerçekleşen birey ve toplum ilişkilerinde “kalabalık” tepkisi düşük seyrederken batı toplumlarında kalabalığa karşı duyulan tepkinin daha fazla olduğu gözlemlenmiştir.

Sözel olmayan iletişim üzerinde yoğun incelemelerde bulunmuş olan Edward T. Hall, kişisel uzamın dört bölgesini birbirinden ayırt etmektedir. Kültür, cinsiyet ve kişilik farklarını göz önünde bulunduran Hall mekanı; samimi uzaklık, kişisel uzaklık, toplumsal uzaklık ve kamusal uzaklık olmak üzere dört ana bölümde incelemiştir (Hall, 1966). (bölüm 3’de detaylı olarak ele alınmıştır)

Bu bağlamda kişisel, bireysel, toplumsal ve kamusal mahremiyetten söz edilebilir: İnsan ve diğerleri, toplum arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan kişisel mahremiyet, aile içi samimi ilişkilerde ortaya çıkan bireysel mahremiyet, aile - konuk, aile - komşu, iş arkadaşları arasındaki sosyal ilişkilerde ortaya çıkan sosyal mahremiyet ve dördüncü olarak birey ve toplum arasında ortaya çıkan kamusal mahremiyet.

Bu kavramlara paralel olarak Altman birey toplum ilişkilerine bakarken mahremiyetin, kişisel mekanın, egemenlik alanı, kalabalıklaşma, soyutlanma, kişiselleştirme gibi kavramlar arasında merkezi ve hiyerarşik rolünü vurgulamaktadır (Altman, 1980).

Birey ve toplum arasındaki etkileşimde Goffman, ortaya çıkan davranış kalıpları olduğuna dikkat çeker ve bu davranış kalıplarını altı alt başlıkta incelemektedir; (Goffman, 1963)

1. Bir davranış kalıbının geleneksel göstergelerinin varolmasına karşılık, gerçek olmayan, yüzeysel bir uğraşım söz konusu olabilir, örneğin, derste bulunup ders dinler gibi yapmak aslında hiç ‘oralı olmamak’ gibi.
2. Aynı anda yapılan başka davranışlardan söz edilebilir, örneğin iş sırasında çay içerken, ‘çay içmek’ yan uğraşım türüne girmektedir. Bu tür davranışlar yaş, cinsiyet ve toplumsal sınıfa bağımlı olarak hoşgörü ile karşılandığı gibi bazen de karşılanmazlar.
3. Saklı davranış kalıplarında, kişi yalnızken yanında birisi yada birileri varmış gibi davranabilir.
4. Oto - davranış kalıbı yine bir davranış biçimidir. (Kişinin vücudunun bir parçasını uğraştıran mekanik hareket)
5. Karşılıklı davranış kalıpları, toplumsal ve kültürel koşullar gerektir. Bir kişinin diğeriyle ortak bir hareket içinde bulunması önceden hazırlanmış koşul ve durumlarda gerçekleşir. Kişiler arasında arada bir oluşan ortak davranışlar, yada, sık sık yinelenen ortak davranışlar olabilir. Ortak uğraşımlarda ilişkilerin niteliği söz konusudur. Açık seçik tutumlar izlenebilir.
6. Kişi ve gruplar arasındaki davranışlar bir başka uğraşım türüdür. Tiyatroda oyun sergileyen oyuncularla izleyici arasındaki etkileşimler bu tür bir etkileşimlerdir.

Bir başka yaklaşımda da, Öymen Gür, birey ve toplum ilişkilerini Gottschalk’a dayandırarak ortaya koyduğu şemada birey toplum etkileşimini aşağıdaki şekilde ele almıştır (Öymen Gür, 1996).

Çizelge 4.1 Birey - Toplum Etkileşimi

Deneyimsel Gruplarda	Rastlantısal Gruplarda	(Komün) Topluluklarda
<u>Biraradalık</u>	<u>Biraradalık</u>	<u>Biraradalık</u>
1. Belli bir amaca yönelik olan	1. Çeşitli-çelişebilen amaçlara yönelik olan	1. Belli bir amaca yönelik olan
2. İşlevsel beraberliği olan	2. Rollere bağlı olarak işlevsel beraberliği olan	2. İşlevsel beraberliği sınırlı olan geleneklerle tanımlanmış olan
3. Anlaşılabilir bağları sınırlı işbirliği olan	3. Sınırlı bağları ve sınırlı işbirliği olan	3. İşbirliği bağları olan
4. Mekanik etkileşimi olan	4. Toplumsal konuma bağlı etkileşimleri olan	4. Geleneklerle düzenlenen etkileşimi olan
5. Rol çeşitliliği ve yapısal hiyerarşisi olan	5. Rol çeşitliliği olan, konuma bağlı hiyerarşisi olan	5. Rol çeşitliliği olan, yapısal hiyerarşisi olmayan
6. Düzgü koyma ve yaptırım güçlerinin varolduğu bir ortamı olan	6. Düzgülerin toplumsal ve yasal olduğu, yaptırımın yasalarla sağlandığı bir ortamı olan	6. Düzgü koyan güçlerin ve yaptırımın aktöre ile sağlandığı bir ortamı olan

Bu ilişkiler doğrultusunda birey ve toplum arasında gerçekleşen etkileşim, toplumu yapılandıran temel taşlardan birisini oluşturmaktadır.

4.1.2. Karşılaşmalar

Kent insanların yaşam anlayışlarını ve görüşlerinin beraber getirdikleri bir karşılaşma yeridir. Orada ne yapmayı istediğimizi keşfedebilir, seçimimizi yapar ve kimliğimizi geliştiririz. Kapalı ve uzak olanı biraraya getiren bir mikrokosmos olması gereken kent; bize bizi aynı yapmadan bir kimlik kazandırır ve ortak kimlik, birlikte bir yere sahip olmayı içerir (N.Schulz, 1971).

Toplum yaşamına temel olan, bireylerin toplumsal etkileşimlerinde bir arada bulunmadır. Her birey aynı anda, hem gündelik yaşamın akışı içinde, hem de varoluşunun uzunluğu olan yaşam dönemi içinde, toplumsal kurumların “birey üstü” nitelikteki yapılaşması içinde konumlanmaktadır. Her birey bir biçimde özgül toplumsal kimliklerin yarattığı toplumsal ilişkiler içerisinde konumlanmaktadır ve bununla birlikte kültürel farklılıkların bilincinde olmak önemlidir.

Birden fazla insanın aynı mekanda bir araya geldiği her an bir sosyal etkileşim oluşmaktadır. Karşılaşmalar, görme ve işitme ilişki biçimleri, en basit derecede iletişim biçimleriyle, diğer seviyelerdeki etkileşimler kontak için muhtemel başlangıç noktası olmasıyla, dışarıdaki sosyal dünyadan bir bilgi kaynağı oluşturmaya ve daha önce kurulmuş iletişimi korumak için fırsatlar yaratmaktadır.

Şekil 4.1 Levent Bölgesinden, Karşılaşmalara İki Örnek (E.Erdönmez arşivi)

Toplumsal etkileşim, yani bireyin diğer bireylerle yüzyüze ilişkisi, odaklı veya odaksız olabilir. Odaksız etkileşim, düşük yoğunluklu pasif ilişki biçimidir ve sözlü iletişimin olmadığı yerlerde ya da olamayacağı varsayılan durumlarda ortaya çıkmaktadır. Bu ilişki biçiminde yüz ve vücut simgeselliği önem kazanır. İki insanın bir kentin bir sokağında karşılaşmasında düşük yoğunluklu pasif iletişim gerçekleşmesi bu ilişki biçimine örnek olarak verilebilir. Belirli bir uzaklıktan, birbirlerini süzerler, birbirlerinin yüzlerine ve giyiniş biçimlerine hızlıca bir göz atarlar. Yakınlaşıp birbirlerinin yanından geçerlerken gözlerini kaçırıp başka yönler bakarlar. Bu, dünyanın kasaba ve kentlerinde her gün milyonlarca kez gerçekleşmektedir.

Birbirlerinin yanından geçenlerin, önce birbirlerinin yüzüne bakması, sonra da bakışlarını başka yöne çevirmesi, Erving Goffman'ın (Goffman, 1971) birçok durumda birbirimize karşı benimsemek zorunda olduğumuz 'uygar kayıtsızlık' dediği şeyi göstermektedir. Her birey, öteki insanın farkında olduğunu gösterir ancak çok davetsiz görünebilecek herhangi bir jestten kaçınır. Uygur kayıtsızlık, bizim az çok bilinçsizce gerçekleştirdiğimiz, ancak günlük yaşamlarımızda temel önemi olan bir şeydir.

Pek çok toplumsal durumda, başkalarıyla Goffman'ın deyişle odaklanmış etkileşim içine gireriz. Odaklanmış etkileşim, bireylerin karşılıklı olarak ötekilerin varlığının farkında olduğunu gösterdiklerinde gerçekleşir. Karşılıklı konuşma durumunda iki insan arasındaki etkileşim odaklı etkileşim türüne girer. Bununla beraber insanlar başkalarının yanında, onlarla doğrudan konuşmalar da, bir iletişim içine girerler. Odaklanmış etkileşim, bireylerin diğerlerinin söylediklerine ya da yaptıklarına doğrudan dikkat ettiklerinde gerçekleşmektedir. Goffman, bu odaklanmış bir etkileşim anını karşılaşmalar diye adlandırmaktadır (Goffman, 1971).

Bireylerin neredeyse sürekli olarak başkalarıyla etkileşimi gerektiren gündelik rutinleri, insan yaşamına biçim ve yapı kazandırmaktadır. Bu tür rutinleri inceleyerek, toplumsal varlıklar olarak kendimiz ve toplum yaşamının kendisi hakkında çok şey öğrenebilmekteyiz. Bireylerin yaşamı, her gün, her hafta, her ay ve her yıl benzer davranış kalıplarını yineleme yoluyla düzenlenmektedir. Gündelik yaşamımızın çoğu, orada bulunan başkalarıyla gerçekleşen odaklanmamış etkileşimlerin oluşturduğu, diğer insanlarla - aile, arkadaşlar, çalışma arkadaşları - gerçekleşen karşılaşmalardan oluşmaktadır. Ayaküstü sohbetler, seminer tartışmaları, oyunlar ve rutin yüz yüze ilişkilerin (bilet satıcıları, garsonlar, tezgahhtarlar v.b.) hepsi karşılaşmalara birer örnektir. Odaklanmamış etkileşim, kalabalık birlikteliklerde bulunan bireylerin karşılıklı olarak, birbirleriyle doğrudan konuşmadıkları zaman,

birbirlerinin farkında olmalarıdır. Birbirinden ayrı karşılaşmalara - ya da etkileşim dilimlerine - ayrılabilen odaklanmış etkileşim, iki ya da daha çok bireyin doğrudan öteki ya da ötekilerin söyledikleri ya da yaptıklarına katıldığı durumlarda ortaya çıkar.

Aynı mekanı kullanan ve birlerini tanımayan bireylerin karşılaşmalarında sözel olmayan iletişim ortaya çıkmaktadır. Toplumsal etkileşim, sayısız sözel olmayan iletişim - yüz ifadeleri, jestler ve beden devinimleri yoluyla bilgi ve anlamın değiş tokuş edilmesi - biçimi gerektirmektedir. Sözel olmayan iletişimin önemli yönü, duygunun yüz ifadesiyle yansıtılmasıdır. Sözel olmayan işaretleri kişi kendi davranışlarına ve başkalarının davranışlarına anlam katmak için sürekli olarak kullansa da, etkileşimlerin çoğu, başkalarıyla yapılan, biçimsel olmayan karşılıklı konuşmalar içinde sürdürülen konuşma yoluyla gerçekleşmektedir.

1. Uygur umursamazlık: Belli bir bakış türü vardır. Yüzeyseldir. Hiç görülüyormuş; kişiyi delip geçip uzakta bir noktaya bakılıyormuş gibi bir izlenim uyandırır. Genellikle ilgiyi gizlemek üzere işiyle, aklından geçenle uğraşıyormuş izlenimi veren bu bakış bakılanı rahatsız etmez. Ancak uygur, eğitilmiş insanların becerebileceği bir bakış türüdür. Bunun karşısı, ‘abartılı’ bakıştır ki amaçlı olarak da kullanılabilir. Şaşırdığından çok şaşıır görünmek, kişiyi rahatsız etmek, tedirgin etmek gibi amaçları olabilir. Saf, görgüsüz kişiler tarafından ise amaçsız olarak elde olmadan kullanılabilir.
2. Statü anlatımı: yüz bazen statüyü anlatmak üzere ağır ve ciddi bir anlatım takınabilir.
3. Karşılıklı göz göze bakışlar: ilişki kurmaya iki kişi tarafından hazırlıklı olduğunu anlatan bakışlardır.
4. Karşındakinin gözlerinin içine bakmak: diğer simgelerle birlikte;
 - a) Tehdit,
 - b) Kendine güven,
 - c) Yabancılama,
 - d) Küçümseme,
 - e) Vedalaşma, anlatabilir.
5. Nitelik: yüz ve vücut simgeselliğine bakarak toplumsal etkileşimin;
 - a) Samimi-resmi,
 - b) Yakın-uzak olduğu anlaşılabilir.
6. Soru sorma: yabancılar arasındaki birbirine yaklaşımda pozisyonlar önemli olabilir. Bir büfeciye, bir polise her zaman soru sorulabilir çünkü yüz anlatımları soru sorulmaya açık olduklarını gösterir.

7. Özür: özür dileyen kişiler önce konuşurlar ve yüz anlatımları özür doludur, sokulur affa sığınır ve konuşurlar.
8. Göz kaydırma: etkileşimden kaçan insanlar uygar umursamazlıktan öteye giden göz kaydırma denebilecek bir davranışa girer ve ilişkiden kaçarlar.
9. Bitiş: etkileşimin bitişini vurgulamak üzere kişiler artık birbirlerine uygar duyarsızlık göstermeye başlarlar veya araya belli bir uzaklık koyma çabasına girerler.
10. Vücutsal ilişki: bir uçta fiziksel yaralama, bloke etme, dirsek atarak rahatsız etme noktasına varabilir. Normal toplumsal davranışta ise bunlardan çok vücudun duruşu ve devinimi önemlidir. Vücutsal ilişki toplumsal etkileşimin tonunu sağlayan bir anlatımdır.

Günlük yaşamdaki toplumsal etkileşimin incelenmesi daha büyük toplum sistemleri ile kurumların anlaşılmasında yarar sağlamaktadır. Büyük ölçekli toplum sistemlerinin hepsi, aslında bireylerin günlük olarak içine girdiği toplumsal etkileşim kalıplarına bağımlıdır (Giddens, 2000). Bu tür toplumsal etkileşim biçimleri toplumbilimlerinde çok önemli yer tutmaktadır. Bu ilişkiler doğrultusunda konu irdelendiğinde, toplumsal yapının oluşumunda karşılaşmalar önemli rol oynamaktadır ve bu durum kentsel yapılanmayı doğrudan etkilemektedir.

4.2. Mekansal Biçimlenmeler

Mekan, insanın insanla, insanın nesneyle ve nesnenin nesneyle olan aralıklarının, uzaklıklarının ve ilişkilerinin üç boyutlu bir anlatımıdır. Ve mimaride de form, kütle ile boşluğun kesişim noktasında ortaya çıkar. Mimari bir formu oluştururken yalnızca o kütlenin ve onun içine hapsedtiği boşluğun değil, formun içinde yer aldığı ve ana mekansal boşluğun da farkında olmak gerekmektedir. Bu bağlamda, bir yapının dış mekanla ilişkisi onun ikinci dereceden bir özelliği değil onun gelişmesinin ve varlığının tamamlayıcısıdır. Kentler ve binalar tasarlanırken boş alanları ve açık alanlarıyla bir bütün oluşturmak zorundadırlar.

Bruno Zevi'nin değindiği gibi; kentsel mekan, insan eserinin 'boşlukları sınırladığı' her yerde, yani, kapalı ve açık mekanlarda, kentte, sokaklarda, meydanlarda, caddelerde ve parklarda, bahçelerde sürmektedir (Zevi, 1957, 1990). Kentlerde binalar arasında kalan tüm mekanlar, dış mekan, ya da kentsel toplumsal mekan olarak değerlendirilmektedir. Kentsel mekanlar işlevsel ve yapısal olarak tanımlanmış kişi, grup veya grupların ortak toplumsal karakteristikleriyle olabildiği gibi çeşitli fiziksel, toplumsal, simgesel özelliklerle sınırları belirlenmiş oluşumlardır.

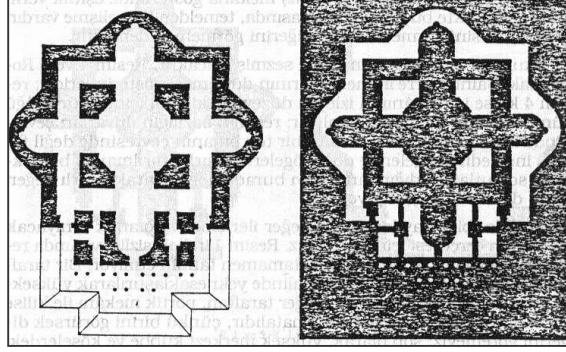
Bu yaklaşıma paralel olarak Sigfried Giedion (1967), mimarlık tarihi boyunca mekan kavramında üç aşamadan bahsetmiştir: Mısır, Sümer ve Yunan Medeniyetleri ile örneklenen iç mekana daha az özen gösterilerek, hacimlerin karşılıklı etkileşimi ile yaratılan ilk aşama, Roma döneminde başlayan ikinci aşama, burada mimari mekan, iç mekanda oluşturulan büyük boşlukla aynı anlamı taşımaktadır ve 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan, perspektifin gelişmesi ile mimari ve kentsel mekanı algılamamızla ilgili etkileyici sonuçlarının çıktığı üçüncü aşamadır. Giedion bunu “serbest duran binaların mekan yaratma özelliğininin yaratılması” olarak tanımlamaktadır.

Colquhoun da (1990) kentsel mekan kavramını iki özelliği ile tanımlamıştır: sosyal mekan ve inşa edilmiş mekan. Sosyal mekan sosyolog ve coğrafyacıların çalışmalarında “sosyal kurumların mekansal sonuçları” olarak yer almaktadır. Diğer yandan inşa edilmiş mekan fiziksel mekan üzerinde yoğunlaşır, şekilsel özellikleri, algılarımızı etkileme biçimi, kullanım biçimi ve sağladığı anlamlarla ifade edilmektedir.

Kentin mekansal biçimini, insan davranışının temel belirleyicisi olarak görmek mümkündür. Harvey, mekan hakkında çok genel görüş getirmiş az sayıda filozoflardan biri olan Cassier’e dayandırdığı kentsel mekandaki biçimlenmelerde, üç temel mekansal deneyimden bahsetmektedir (Harvey, 2003). Bunlardan birincisi, organik mekandır, biyolojik olarak belirlenen mekansal deneyim ile ilgilidir. Etnologların araştırdığı bir çok davranış, içgüdüsel yön bulma, göç, içgüdüsel yaşam alanı edinme, v.b. bu kategoriye girmektedir. İkinci olarak algısal mekan bulunmaktadır. Algısal mekan, her türlü duyu deneyiminin, görme, dokunma, duyma, hareket vs. gibi, yaşanan nörolojik sentezdir. Anlık bir şema ve izlenim oluşabilir ve hafıza bu şemayı zaman içinde saklamaya yönelebilir. Hafıza ve öğrenme işin içine girdiğinde, kültürel düzeyde öğrenilmiş düşünce biçimleri şemaya eklenip çıkartılabilir. Algısal mekan birincil olarak duyular yoluyla yaşanır ve kültürel şartlanmalar da bunda rol oynamaktadır. Üçüncü olarak Cassier simgesel mekan deneyiminden bahsetmiştir. Burada mekansal boyutları simgesel anlatımlarla dolu mekan dolaylı olarak yaşanmaktadır.

Bir başka kentsel mekan tanımlaması, R.Trancik tarafından kentsel mekanı oluşturan özellikleri ile üç farklı kentsel tasarım kuram başlığı altında incelenmiştir. Mekansal biçimlenmelerin incelendiği birinci kuram, şekil zemin kuramıdır (Figure-ground theory). Şekil zemin ilişkisinin; binaların, açık mekanlar, boşluklar ile ilişkilendirilen göreceli alan kaplama çalışması üzerine kurulduğunu ifade etmektedir (Trancik, 1986).

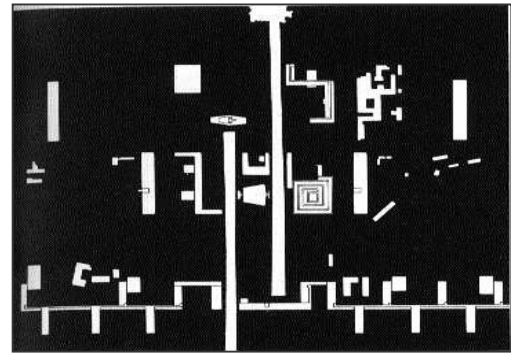
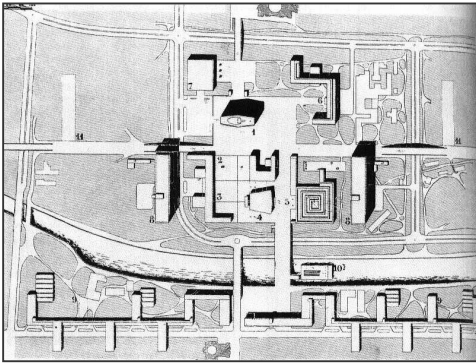
Bu kuramda, binaların (katı kütlelerin) şekil, açık boşlukların zemin olarak değerlendirilmesi ile şekil zemin ilişkisi kurulmuştur. Her kentsel çevrenin kendine özgü bir boşluk - doluluk ilişkisi vardır. Boşlukların, açık kentsel mekanların tasarımına yönelik şekil - zemin yaklaşımı, kentin ya da bir bölgenin genel doluluk ve boşluk kalıplarını çözümlemek amaçlı bir yaklaşımdır. Plan düzleminde iki boyutlu bir soyutlama olan şekil - zemin ifadesi, bu ilişkiyi ortaya çıkaran grafiksel bir araçtır.

Şekil 4.2 Saint Pierre Planı

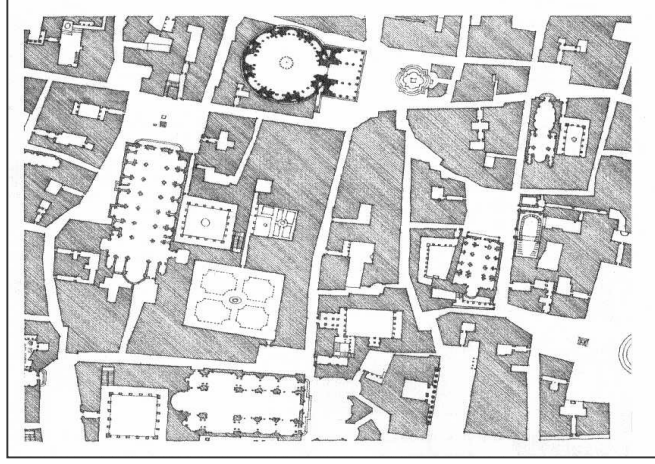
Buna paralel olarak Zevi, Michel - Ange'ın Roma'daki Saint Pierre planını, iç mekandaki boşluğu ve dış mekanı - kentsel boşluğu gösterecek biçimde örnekte görüldüğü gibi ele almıştır. Yapılar, kullanışlı ve düşünülmüş dış mekanlar tanımladıklarında bu alan yapıdan arda kalan bir alan olmaktan çıkar pozitif etkili bir dış mekan olur.

“Her bina iki mekanın oluşmasında yardımcı olur; binanın kendisi tarafından saptanan iç mekan ve bu bina ile komşu binalar arasında sağlanan dış mekan veya kentsel mekan” (Zevi, 1994).

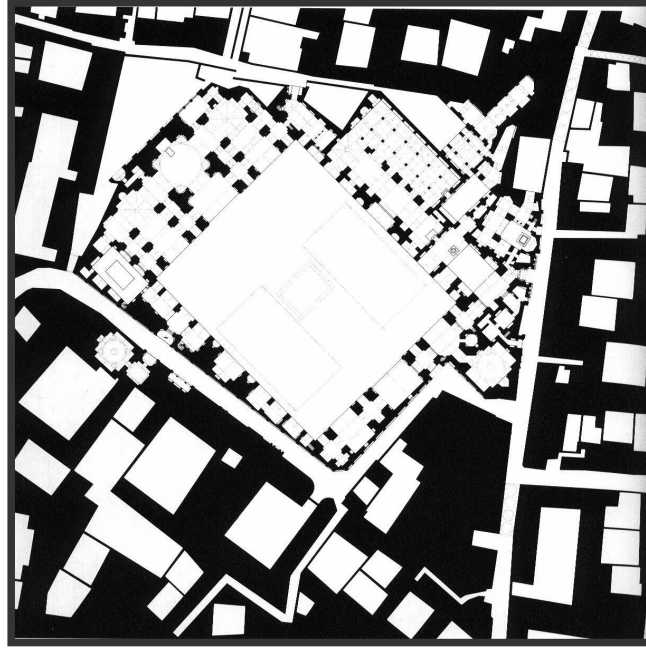
Şekil 4.3 Saint-Dié Planı Rowe C., Collage City, Şekil - Zemin İlişkisi

Giambattista Nolli'nin 1748 yılında çizdiği bu Roma haritasının pozitif elemanları algılayışımıza bağlı olarak kütle formları ve boşlukların figür - zemin ilişkisi kurulabilir.

Şekil 4.4 Roma, Giambattista Nolli; 1748

Nolli'nin haritasının bazı bölümlerinde binalar cadde boşluklarını tanımlayan pozitif formlar olarak görünür. Diğer bölümlerde şehir meydanları, bahçeler, önemli kamu binaları içindeki ana boşluklar pozitif iken bunları çevreleyen bina kütleleri arkadaki fonu teşkil eder.

Şekil 4.5 Zemin ve Şekil İlişkisi; İsfahan - Al Hakim Camisi ve Çevresi (Herdeg, 1990)

Kentsel mekandaki biçimlenmelerin irdelendiği ikinci kuram bağlantı kuramıdır (Linkage Theory). Temel olarak boşluk - doluluk kalıpları üzerine kurulu şekil - zemin ilişkisinin tersine, bağlantı kuramı, boşlukları düzenleyen yapıyı ortaya çıkaran bir ilişkiler sistemi, bir ağ oluşturmayı amaçlamıştır. Bağlantı kuramının bakış açısıyla, kent içerisindeki temel bağlayıcı unsurlar ana ve ara sokakların oluşturduğu ağıdır ve bu ağ dolaşımı ve temel yapısal kurguyu oluşturmaktadır. Bu bağlamda yapısal ağın; kamusal alan, yarı-kamusal alan, yarı-özelden, özele tüm hiyerarşik düzende dolaşım etkinliğinin yalnızca ana yollarla değil, ikincil yan yollarla sağlanması önerilmektedir. Bu alanlarda da güvenlik, mahremiyet gibi mekansal kalite unsurlarının dikkate alınması ve toplumsal ilişkilere imkan verecek mekanların sağlanması önemlidir.

Buna paralel olarak Lynch (Lynch, 1981), kentsel tasarımda şehrin biçiminin farklı yapılar, dolaşım, imkanlar ve sabit hizmetlerden oluştuğunu vurgularken, doku, odaksal düzen ve ulaşılabilirlik kavramlarını, kentsel biçimlenmeyi etkileyen faktörler olarak sıralamaktadır. Bu düzene; binaların konumlandırılmaları, kentsel faaliyetler - kamusal alanlar için gerekli mekanların sağlanması, ulaşım yollarının düzenlenmesi örnek olarak gösterilebilir.

Mekan kuramı (place theory) Trancik'in öngördüğü üçüncü kuramdır, bu kuram, şekil - zemin kuramı ve bağlantı kuramından bir adım daha ileri giderek insan ihtiyaçları, kültürel, tarihsel ve doğal çevrenin de ele alındığı bir yaklaşımdır. Mekan teorisinde sosyal ve kültürel değerler, kullanıcıların görsel algılamaları ve kamusal alan içerisindeki bireysel kontrol önemle üzerinde durulan noktalardır. Soyut olarak kent içindeki açık alanlar fiziksel içerik potansiyeli olan amaçlı bırakılmış boşluklardır. Kültürel - bölgesel geçmişten kaynaklanan bir anlam verildiğinde bir mekana dönüşür (Trancik, 1986). Boşluklar fiziksel özelliklere dayanan kategorilere dayansa da her mekan, geçmişi ve kendisini çevreleyen mekanların özelliklerinden etkilenerek kendine özgü karakterini oluşturmaktadır. Bu amaçla konuya yaklaşıldığında mekan, insanların kendi sosyal, kültürel, politik değerlerini ve davranışlarını geliştirebilecekleri sürekli ve kalıcı bir sistem olarak ifade edilebilir.

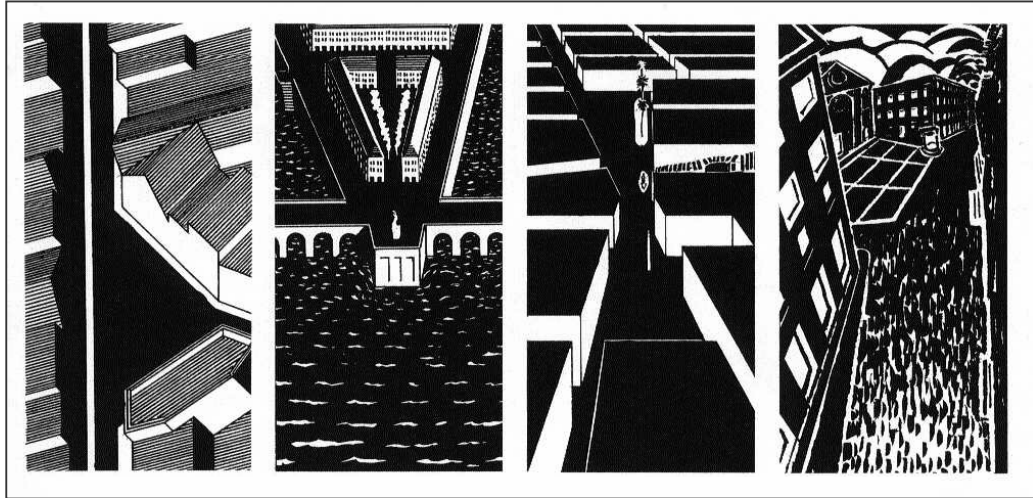
5.bölümde incelenecek alan olan Zincirlikuyu - Maslak aksı üzerinde yer alan Levent bölgesi'nin (bölge, beşinci bölümde detaylıca ele alınmaktadır) genel plan karakterine bakıldığında da, binaların kapladığı alanın boş alanlardan daha yoğun olduğu görülmektedir. Burada nesne olarak boşluk, kendisini çevreleyen dolu kütlelerle bütünleşmiş bir ilişki içerisinde pozitif bir varlık olarak algılanmalıdır ve bu alanlar, (açık kamusal alanlar), insanları, sosyal aktiviteleri içinde barındıran araçlar olmasına gereksinim vardır.

Boşluklar aynı zamanda kamusal ve bireyselin dönüşümünü temsil eden, etkileşim ve iletişime imkan veren açık mekanlardır. Tanımlanan doluluklar ve boşluklar kentsel dokuyu şekillendirmektedir.

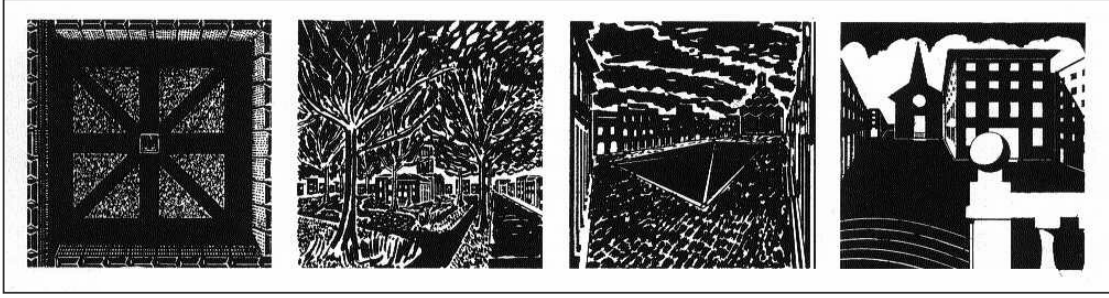
Yerleşim formunu oluşturan doluluklar, kapalı mekanlar, sokakların şekillendirdiği sınırlar, şehrin kamusal alanlarından yarı kamusal alanlarına kademeli geçişler aynı zamanda güçlü toplumsal varlığı da işaret etmektedirler. Sokaklar, fiziksel çevrenin oluşturduğu açık kamusal mekanlar Jane Jacobs'un değindiği gibi (Jacobs, 1998) şehri fark edilir ve heyecan verici kılan en önemli öğelerdendir. Koridor yapısındaki sokaklar kalabalık kaldırım hayatının oluşması toplum içinde etkileşime imkan yaratmakta, ilişki biçimlerini ortaya çıkartmaktadır.

Dış (kentsel / açık) mekanlardaki doluluk ve boşluk ilişkilerini incelediğimizde, kentsel mekanlar arasındaki hiyerarşi dikkatimizi çekmektedir. Tüm sosyal kesimler sınıfsal konumlardan bağımsız olarak oluşan mekansal hiyerarşide yer alırlar. Bu mekansal hiyerarşi sokakların kamusal alan, yarı kamusal ve özel alanlar olarak kullanımı arasında kesin ayırımı oluştururlar.

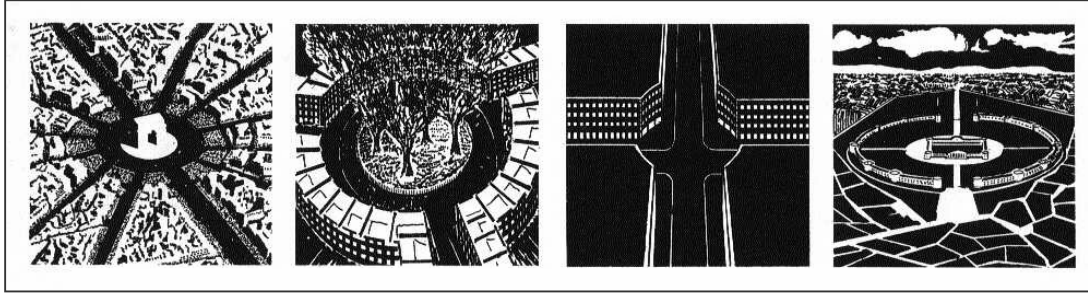
Bu yaklaşıma paralel olarak Krier, kentsel mekanın geleneksel dokuyu oluşturan açık kamusal, yarı kamusal ve özel alanlardan oluştuğunu ve bu mekanların belirli bir hiyerarşi içinde birbirleriyle mekansal ilişkilerinin var olduğunu vurgulamaktadır. Krier'in kentsel mekan analizi sokak, meydan, kentsel mekanın unsurlarını ve kare, daire, üçgen gibi temel formların mümkün olan tüm varyasyon ve kombinasyonları ile sıralanmaktadır (Krier, 1988).

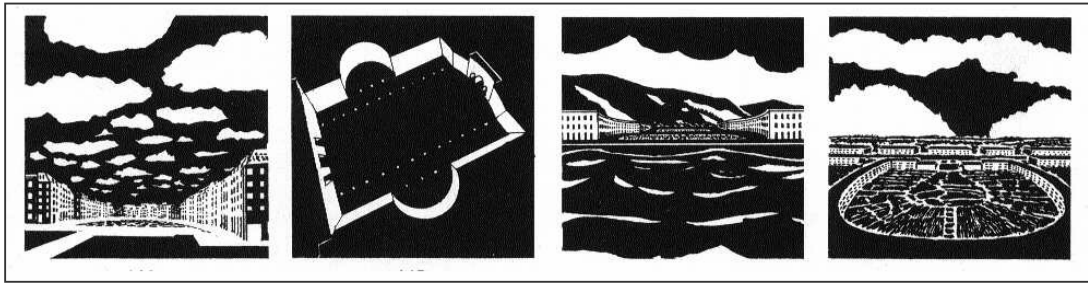
Şekil 4.6 Sokak ve Kent İlişkisi; Paris, Douphine, Roma, Spagna Meydanı Pienza (Bernardo Rosselino, 1459)

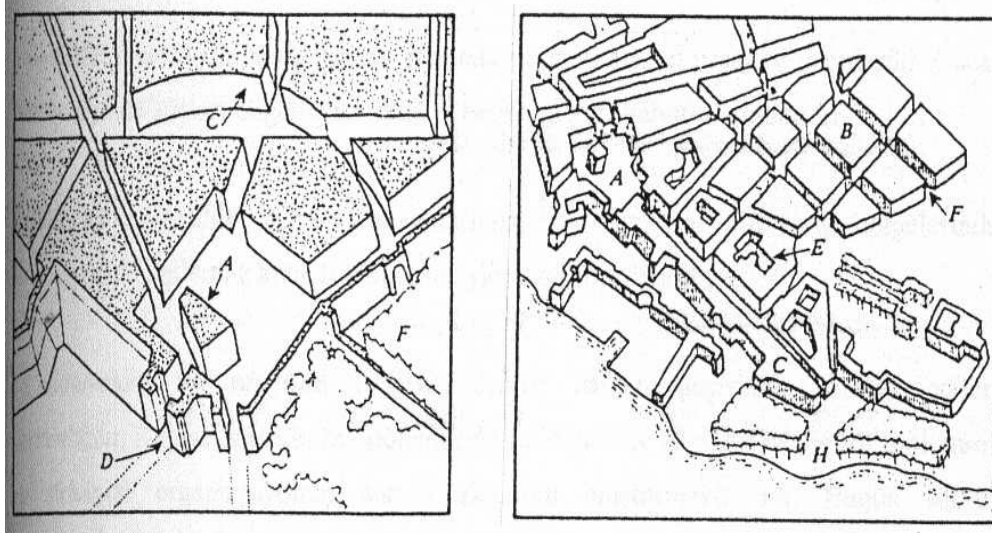
Şekil 4.7 Paris, Place Royal Merkezi, Amerika’da Bir Yerleşim, Açık Kamusal Alan - Kent İlişkisi, Sokak - Kent İlişkisi (Krier, 1988)

Şekil 4.8 Paris, l’Etoile Meydanı; Konut ve Meydan İlişkisi; İngiliz Yerleşim Bölgesi; Milan Foro Bonoparte, 1801-1806

Şekil 4.9 Paris, Place de l’Odeon; Roma’da Bir İç Avlu; Brighton, Kept Town; Berlin, Hufeisensiedlung Siedlung Britz, Bruno Taut, (Krier, 1988)

Şekil 4.10 Dış Mekanlarda Doluluk ve Boşluk İlişkileri (Krier, 1988)

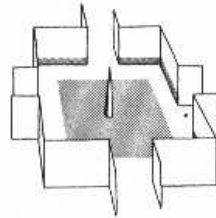
A-Kamusal yapılar, B-Kentsel bloklar, C-Sınır tanımlayan binalar, D-Geçitler, E-Blok içi boşluklar, F-Caddeler ve meydan örgüsü, G-Park ve bahçeler, H-Lineer açık mekanlar

Trancik Krier'e paralel olarak kentsel mekanları, herbiri kendi içinde tanımlı fakat yönelim ekseninde birbirleriyle ilişkili, farklı boyutlardaki mekanların hiyerarşilerinin kurulmasıyla açıklamıştır. Kentlerin mekansal yapısına, kitle ile açık mekan arasındaki ilişkiler bağlamında, kentsel doluluk ve boşlukların organizasyonu olarak yaklaşmış ve kentsel dolulukları üç ana başlıkta ele almıştır (Trancik, 1986).

Kamusal Yapılar: Kentsel doku içinde merkez görevi üstlenen kamusal yapılardır. (Görsel odak noktaları)

Kentsel Bloklar: Yaşama, ofis, endüstri gibi kullanımların biçimlendirdiği farklı boyutlardaki parsellerin tekrarıyla organize olurlar.

Sınır Tanımlayan Yapılar: Kent içinde yönlendirici özellikte olan yapılaşma oluşturmaktadır.

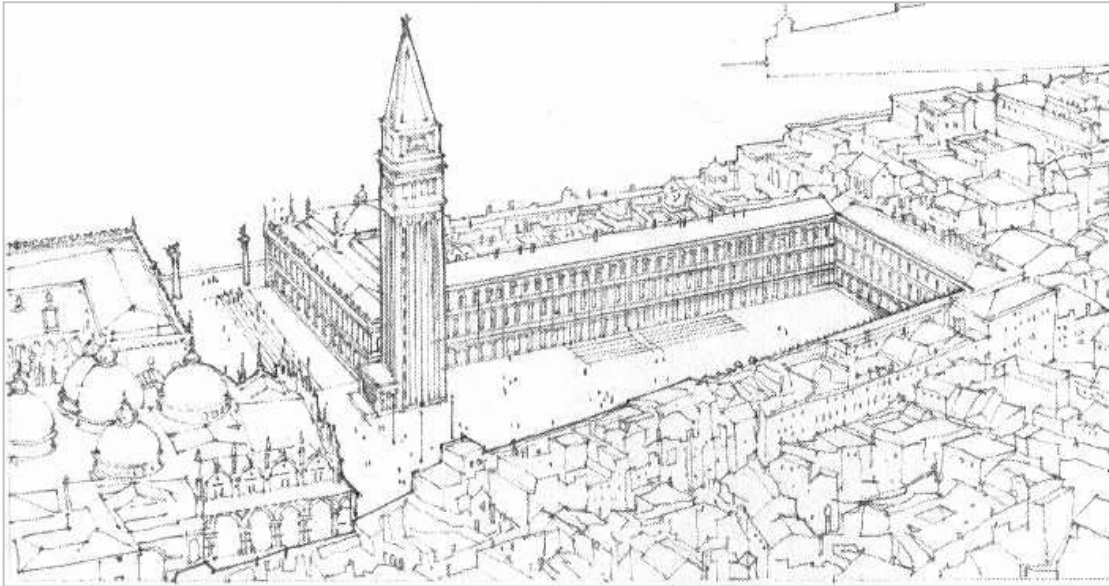
Şekil 4.11 Kentsel Mekanda Dolu ve Boş İlişkisi

Duvarlar - binalar kesintisizliği ve/veya geçirgenliği ile şehir bloklarının mekansal hiyerarşisinin kurucularıdır. Kentsel dış mekanların sınırlarını oluşturan duvarlar (aslında yapı bloklarının cepheleri) kentsel yaşama, sokağa, avluya fon oluştururlar.

Trancik, kentsel boşlukları da beş başlık altında incelemiştir:

- 1.Geçitler: Özel ve kamusal mekanlar arasında geçişi sağlayan pasaj ve geçişlerdir.
- 2.Blok içi boşluklar: Konut mekanlarında boş, kamusal alışveriş bölgelerinde sirkülasyon ve dinlenme amaçlı kullanılan yarı özel mekanlardır.
- 3.Cadde - Meydan Örgüsü: Sirkülasyonu sağlayan koridorlardır.
- 4.Parklar - Bahçeler: Kentsel mimari biçimlerin karşıtı ve doğanın kentteki uzantısıdır.
- 5.Lineer Açık Mekanlar: Genellikle su yolu ile ilişkilidir ve uzantıları boyunca lineer açık mekanlar oluştururlar.

Kentsel doluluklar ve boşluklar arasındaki ilişki tamamlanmış ve anlaşılır olduğunda mekansal örgü kurularak parçalar bir çerçeve içinde birleştirilip bölgenin karakterini oluştururlar. Doluluk ve boşluklar arasındaki ilişki iyi organize edilmediğinde parçalar ayrılır, kayıp kullanımsız mekanlar olarak kentsel çerçevede yerini alır.

Şekil 4.12 San Marco Meydanı, Venedik (Architecture Form, Space and Order, Ching, 1996)

Rapoport, kentsel çevrenin tanımlanmasında; mekanın, anlam, iletişim ve zamanın çevrenin dört önemli faktör olduğunu vurgular. Aynı zamanda Rapoport, bir mekanın planlaması ve tasarımı ile; hangi ölçekte olursa olsun örgütlenmeyi yapan grubun veya bireyin, etkinlik, değer ve amaçlarını yansıtan farklı kurallarına göre ve farklı amaçlara yönelik olarak biçimlenmesi gerekliliğini vurgulamaktadır (Rapoport, 1990). Kentsel mekanların kompozisyonları, yani, mekanın öge ve bileşenlerinin işlevlerine bağlı olarak mekanın düzenlenme biçimleri insan davranışı üzerinde etkilidir. Bu bağlamda mekanlarda (merkezilik, yakınlık, erişilebilirlik, sınırlayıcılık, belirleyicilik, odaklayıcılık, yönlendiricilik, süreklilik sağlayıcılık, birleştiricilik, ayırıcılık gibi) davranışa yön veren özellikler bulunmaktadır. Bu biçimlenme doğrultusunda çevresel anlam, gösterge ve simgelerle ile mekanın değişen özellikleri ortaya çıkmaktadır.

Şekil 4.13 Piazza del Anfiteatro, Toscana 16.yy (S. Kostof, 1999)

4.2.1. Kamusal Alanlar ve Çeşitleri

Kamusal alan "insanların normal günlük rutinlerinde ya da dönemsel şenliklerde (festival, bayram) fonksiyonel ve törensel aktiviteleri gerçekleştirdikleri, toplumu birbirine bağlayan ortak bir zemin" olarak nitelendirilebilir (Kostof, 1995). Temel olarak kentsel deneyim, her zaman mekan ve boşlukların ortak deneyimleridir. İnsanları birbirine bağlayan sosyal hayatın yaratılması, mekan ve boşluk deneyimi olarak anlaşılmaktadır. Uzaktan bakınca şehir gökyüzüne yükselen uzun ve keskin binalarının şekilleri ile silüet olarak görünür; ancak şehrin içine girince, en çok görmek istediğimiz ve bölgenin niteliği hakkında bize en çok bilgiyi sağlayan şey, kamusal alanlardır. Kamusal alan, sokaklardan meydanlara ve parklara ve bunları çevreleyen binalara kadar uzanır ve şehirlerin en önemli parçalarını oluşturur (Madanipour, 1996). Bu sebeple, kamusal alanın özellikle de sokak ve meydanların kalitesi bir şehrin kimliğini oluşturmada çok önemli bir role sahiptir.

Kent boşlukları, insanları bir araya getiren yerler ve simgeler olup birey ile toplum arasındaki iletişimin varlığını belirtirler. Kentsel doluluklar ve boşluklar arasındaki ilişki tamamlanmış ve anlaşılır olduğunda, mekansal ilişkiler başarıyla tamamlanmış olacaktır ve bu şekilde parçalar bir çerçeve içinde birleştirilerek bölgenin karakterini oluşturmaktadır. Doluluklar ve boşluklar arasındaki ilişki iyi organize edilmediğinde, parçalar ayrılır ve çerçevenin dışında kalır ki bunlar kayıp ve kullanımsız mekanlar olarak çevrede yerlerini alırlar.

Mekanı tanımlarken, Giedion iç/dış mekan ifadelerini kullanır (1941, 1967). Aynı iç-dış ayrımını Zevi de, "Language of Architecture" ve "Architecture As Space" yapısında kullanır ve iç/dış ayrımının belirginleştiği sınır ögesinin kavranması üzerinde özellikle durur (Zevi, 1990, 1994). Buna karşılık, Norberg - Schulz, "The Genius Loci", isimli eserinde, dış mekanı daha çok kentsel/toplumsal mekanı anlatmada iç mekanı ise özel ve yarı özel kapalı mekanların anlatımında kullanmaktadır. İç mekan kapalılık hissi uyandırırken dış mekan açıklık hissi uyandırmaktadır (N.Schulz, 1971, 1988).

Kamusal alanların hayati önemini en iyi gösteren kanıt belki de tarihtir. İlk şehirlerden bu yana, sokakları ve açık mekanları yönetme (hakim olma - düzenleme), eski şehirlerin gerekli ve istenilen aktiviteleri için daha kullanışlı hale getirme, toplumdaki insanlar için daha güzel ve sağlıklı mekanlara dönüştürme arzusunun örnekleri olarak görülebilmektedir (Kostof, 1991, 1999).

Şekil 4.14 İtalya, Siena, Piazza Del Campo (E.Erdönmez arşivi)

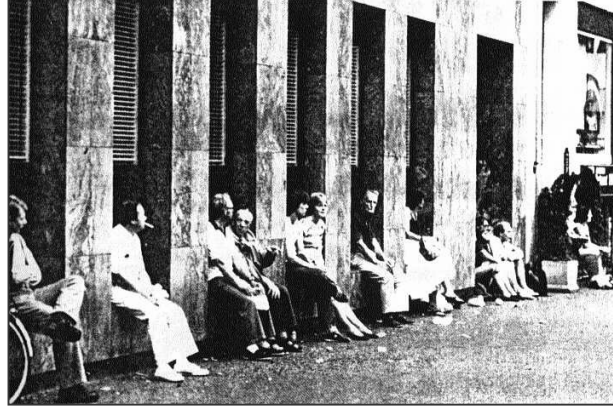
Meydanlar ve sokaklar aracılığı ile oluşan toplanma alanları, binaları çevreleyen bir boşluk etrafında biraraya gelerek yerleşmeleri sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu kentsel boşluklar iç ve dış mekanın kontrol edilebilmesini sağlarken, kamusal ve özel mekanların sembolik anlamlarını da taşımıştır; forum, agora, cami avluları bunlara örnek olarak verilebilir. Meydanlar ve daha küçük ölçekli toplanma alanlarının çevresinde ticari fonksiyonlar olabildiği gibi, bunlardan daha önemli olarak kültürel aktiviteler yer almaktadır. Bu farklı aktiviteler açık kentsel mekanın günün yirmi dört saat etkin ve aktif kullanımını sağlamaktadır.

Açık kentsel mekanların en önemli fonksiyonu binaların arasında bir sosyal hayat (doku) yaratmaktır. Bu sosyal hayat birden fazla insanın kamusal bir mekanda bir arada olmasıyla, insanların birbirleriyle iletişim kurup sosyalleşmesini sağlar ve ortak bir kimlik oluşturur. Bu sosyal doku; oynayan çocukları, kutlamaları, konuşmaları toplu eylemleri ve pasif iletişimi-görmeyi, duymayı - içermektedir (Gehl, 1996). İnsanlar insanların olduğu yere gelirler.

Bu sosyal dokunun oluşumunda sokaklar, kentin temel dış mekanını ve kentsel yapının esas bileşenidirler. Sokağın formı ile ilişkili iki temel özelliği bulunmaktadır: bu da aynı anda hem yol hem mekan olmasıdır. Kuşaklar boyunca sokaklar, kent toplumlarına hemen evlerinin önünde kamusal açık alanlar sağlamışlardır. Herhangi bir kamusal alan tasarımındaki ikinci temel unsur, sokakların, kamusal açık alan sistemi olarak önemlerinin anlaşılmasıdır.

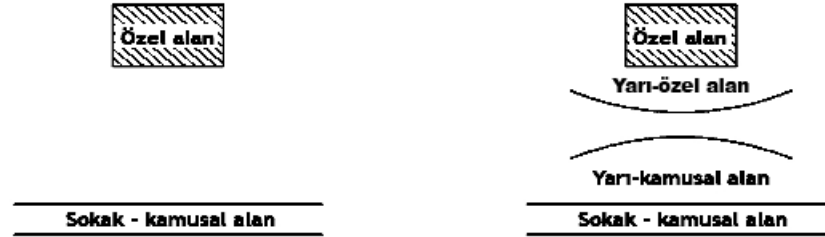
Boş bir sokak ve canlı bir sokaktan yürümek arasında seçim yapmaları istendiğinde çoğu insan canlı sokağı tercih etmektedir. Görsel olarak da sosyal yapı ve toplumsal mekan; konutların, meydanlar ve caddeler etrafında yerleştirilmesiyle vurgulanmaktadır.

Sosyal yapı, birbirinden farklılıklar gösteren ve hiyerarşik yapılanan kamusal (ortak kullanılan) mekanlarla desteklenir. J.Jacobs bu konuya şu şekilde yaklaşmıştır; “*Şehrin sokakları her zaman aktif olmalı ve orada yaşayanlar, çalışanlar tarafından kontrol edilmelidirler. Bu sokaklar onların evlerini, işyerlerini birbirine bağlarken, yaşam alanlarını oluştururlar*”(Jacobs,1961, 1998).

Şekil 4.15 Açık Kamusal Mekan, Sokak Kullanımı

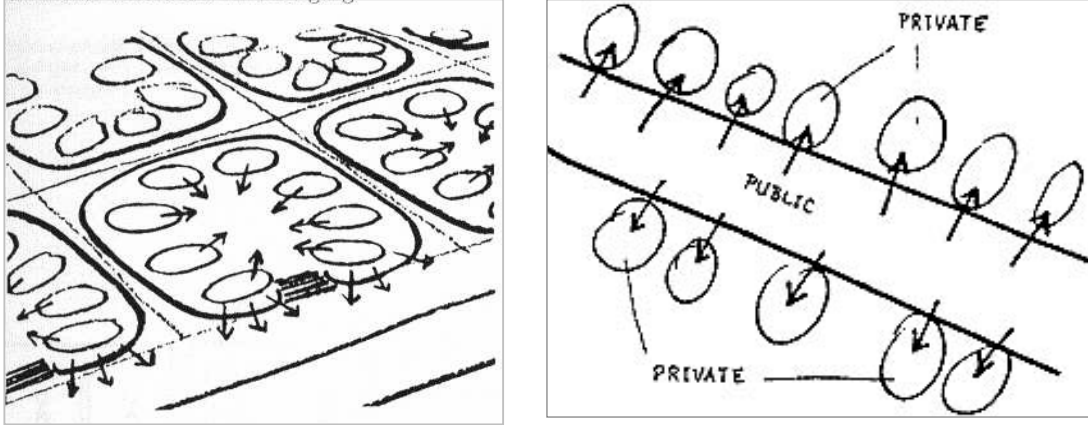
Bu anlamda sokaklar merkez etrafında yapılanan binaların çoğalması sonucunda elemanları birbirine bağlayan bir sisteme duyulan ihtiyaç sonucunda ortaya çıkmıştır ve toplumu bir bütün olarak bir arada tutan önemli kentsel elemanlardan biridir.

Şekil 4.16 Özel, Kamusal Alan Ayırımları

Norberg - Schulz'un sembolik yol, sokak tanımında da (N.Schulz, 1971), "insanlar, düzlemde, varoluşu ile ilgili mekana (boşluğa) daha özel bir yapı kazandıracak yollar yaratmayı seçer. İnsanın çevreye hükmetmesi (kontrolüne alması) her zaman ikamet ettiği yerden ayrılması, amacı ve çevrenin ona ifade ettiği imajı ile belirlenen yol boyunca çıktığı bir yolculuktur. Bu sebeple yol, insan varoluşunun en temel varlığını temsil eder ve insanın en önemli orijinal sembollerindendir" şeklinde belirtmektedir.

Modern Hareket'in uygulamaları ve tasarım prensiplerinin sebep olduğu kentsel formların en önemli eleştirenlerinden biri olan Jane Jacobs (1961) da, sokağın önemini vurgularken, "Sokaklar ve kaldırımlar, bir şehrin temel kamusal alanları ve en hayati organlarıdır. Bir şehir düşündüğünüzde aklınıza ne gelir? Sokakları. Bir şehrin sokakları ilginç görünüyorsa, şehir de ilginç görünür; sokaklar sıkıcıysa şehir de sıkıcı ve donuktur. Kimliğini sokakları sayesinde oluşturmuş pek çok şehir bulunmaktadır" ifadesini kullanmıştır.

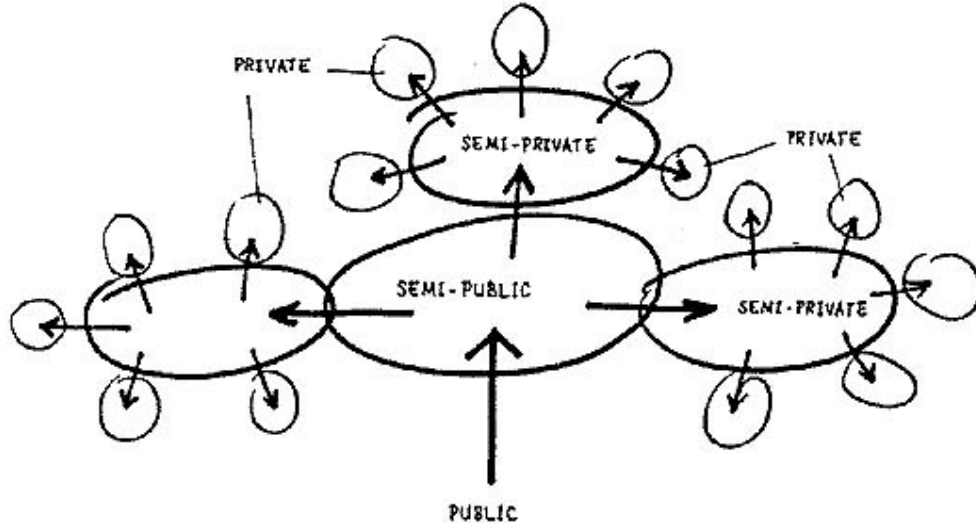

Şekil 4.17 Kentsel Yapıda Özel ve Ortak Mekanlar Arasındaki İlişkinin Açıkça İşaretlendiği Hiyerarşik Organizasyon (Trancik, 1986)

Kentsel mekanlar iç ve dış mekanlar olarak ayırt edilebilecekleri gibi özel ve toplumsal olma boyutunda da derecelenebilirler. Kentsel mekanlarda 'toplumsal - kamusal' ve "özel" ayrımı bulunmaktadır. Özel ihtiyaçlarımız için ortaklaşa kullandığımız mekanlar, toplumun bir bireyi olarak, ortak yer ve ortak amaçlar için kullandığımız mekanlar 'toplumsal mekan ve kamusal mekan' olarak tanımlanmakta iken bireylere ait, özel ihtiyaçların karşılandığı mekanlar "özel mekanlar" olarak tanımlanmaktadır. Sosyal yapının ve buna karşılık gelen fiziksel yapının değişik seviyelerde ortak mekanlarla oluşturulması, küçük gruplar ve mekanlardan daha geniş olanlarına ve kişiselden kamusala geçişler yaratmaktadır.

Şehirdeki konut bölgelerindeki kamusal mekanların kolay ulaşılır olması insanları ve aktiviteleri özelden kamusal mekanlara doğru taşır. Bunun tersine kamusal mekanlar fiziksel ve psikolojik olarak girilmesi zor şekilde de tasarlanabilir.

Geçiş bölgeleri şeklinde düzenlenmiş esnek sınırlar tümüyle kamusal ya da özel olmayıp genellikle fiziksel ve psikolojik olarak kişilerin ve aktivitelerin kişisel ve kamusal arasında, iç ve dış arasında hareketini kolaylaştıran bağlantı görevini görürler.

Şekil 4.18 Kamusal Alan, Yarı - Kamusal Alan, Özel Alan Kullanımı (Trancik, 1986)

Bu doğrultuda, iklim ve çevresel koşullardan korunan iç mekan, özel mülkiyetin etkin bir sembolü iken dış mekan, açık havada harekete olanak sağlayan kamusal, yarı - kamusal ve özel alanlardan oluşmaktadır (Krier, 1988). Buna paralel olarak da Newman kentsel mekanda;

1. Kamusal dış mekan
2. Yarı kamusal dış mekan
3. Yarı özel dış mekan
4. Özel dış mekan

sınıflandırması yaparak kamusal alanla öze uzanan bir mekan hiyerarşisi oluşturmuştur. Her mekan, barındırdığı kendine özgü yaşantıları ve kullanımları ile birbirleriyle ilişki içinde olup birbirlerini etkilemek istemektedir.

Bu yaklaşımlara paralel olarak Kostof kamusal ve özel ayrımını ifade ederken, kamusal mekanın bireysel olarak kullanılabilmesine karşın, hiçbir zaman bireysel olarak sahiplenilemeyeceğini belirtmiştir. Kostof, açık kamusal alanların iki farklı özelliği üzerinde durmaktadır; bunlardan biri sokaklar, geçiş alanlarıdır. Bu alanlar insan akışının anlık görüntüleri olarak nitelendirilmektedir. Diğer taraftan açık kamusal alanlar ulaşmak, orada bulunulmak istenen mekanlar olarak ifade edilmektedir. Bu nitelikteki kentsel mekanlar törensel ve etkileşim amaçlı, törenler, kutlamalar, festivaller, ayaklanmalar v.b. toplumun aktivitelerinin gerçekleştiği mekanlardır (Kostof, 1999).

Bu mekanlar farklı kültürlerde farklı isimler almaktadır, meydan, piazza, maidan, square, v.b. Bu tür mekanların özellikleri arasında; mekanla tanışıklık, karşılaşma ihtimalleri, (tanıdıklık, rastlaşma, yerleşimin çeşme meydanı, kilise meydanı, cami meydanı v.b.) bulunmaktadır.

Açık kamusal mekanların bir başka anlatımını Lynch'in kentin okunabilirliği ve imgesi açısından ortaya koyduğu çalışmalarında bulmak mümkündür. Bunlar, düğüm noktaları (merkez ve alt merkezler); yollar, sınırlar, bölgeler ve vurgu noktaları (referans noktaları) ile açıklanan kentsel mekanda düğüm noktaları kentte birçok insan etkinliğinin bir arada gerçekleştiği, ticaret, pazarlama, rekreasyon, ulaşım ağlarının merkezlerini barındıran yerler olarak tanımlanmaktadır. Kullanıcının kentsel mekanla ilgili deneyimleri cadde ve sokaktaki kişilerin görsel noktaları üzerinden değerlendirilirken, açık mekanda seri görme ve algılamamanın önemle üzerinde durulan noktalardır.

Pek çok diğer kent teorisyenleri tarafından da belirtildiği gibi, parklar, kamuya açık bahçeler gibi kamusal alanlar, kentin ana ilgi merkezlerini oluşturan temel unsurlardır. Ancak, hızlı gelişmiş kentlerde, inşa edilmiş yapıların ve şehrin genel yerleşiminin paralelinde açık mekanlar da fiziksel yapılarında değişime maruz kalmış, önemlerini yitirmiş ve kamusal alanların kaliteleri düşmeye başlamıştır. Lefébvre'e göre, toplumlar, tarihleri içinde birbiri ile içiçe örülmüş ekonomik üretim ve sosyal üretim gerekliliklerini karşılamak için ayırt edilen (kendine özgü) sosyal mekanlar şekillendirmişlerdir (Lefébvre, 1991).

Kamusal ve özel arasındaki bölünme, son yıllarda pek çok hukuk otoritesi tarafından yeniden değerlendirilmiştir. Benn ve Gaus tarafından da savunulduğu gibi, kamusal ve özelin sürekliliğinin, erişim derecesi, hizmet ettiği kullanıcılar ve ilgi alanları gibi özelliklerle ayrıştırılması çok daha yaygındır (Benn ve Gaus, 1983).

Bu anlamda son 20-30 yılda kamusal alan kavramı belirsizleşmiş durumdadır. Modern şehirlerde bireylerin günlük aktivitelerini gerçekleştirdikleri mekan tip ve çeşitleri önemli ölçüde değişmiştir: özellikle şehir merkezlerinde bazı eski, yerleşik kamusal alan formları, kaynak eksikliği ve güvenlik endişeleri nedeniyle önemini yitirmişlerdir; toplumun değişen yapısı ile, büyük alışveriş merkezleri, eğlence alanları, havaalanları gibi özel mülkiyette olup kamunun kullanımına hizmet veren alanların ortaya çıkması sonucunda, kamusal ve özel alan anlayışı ve bu alanların kanunlarla belirlenmiş yapılarını karmaşıktır (Gray ve Gray, 1999).

Bu konuyla ilgili olarak, ilk defa Webber tarafından 1964'te kullanılmış olan “Non- place”-Yersizlik-(Webber, 1964) kavramıyla toplumun fiziksel olmayan özelliklerine değinilirken, yüz yüze etkileşim olmaksızın toplumun nasıl kurulacağına odaklanılmaktadır. (Kazepov, 2004). “Non-place” kavramını Marc Auge, tarihsel bir önemi ve güçlü bir sembolizmi olmayan ulaşım ve geçiş amacıyla kullanılan mekanlar olarak tanımlamaktadır.(Augé, 1995) Bu anlamda alışveriş merkezleri, tren istasyonları; globalleşmenin getirdiği fiziksel ve estetik ifadelerini barındıran, kendilerine özgü kimlikleri, yer duyguları ve farkedilebilir birtarihe sahip olma özellikleriyle “non-place” kavramına örnek olarak gösterilmektedir.

Banliyölerdeki büyük alışveriş merkezleri ve bunlarla ilişkili mekanlar da (kamusal olarak algılansa da özel mülkiyete ait tüketim amaçlı mekanlardır) kamusal alanların doğasını değiştirmişlerdir. Bu birbirine geçmişlik, mülk sahiplerinin hakları bakımından çok önemlidir. Örneğin, mülk sahipleri herhangi bir şarta bağlı olmadan (uygun nitelikleri bulunmadan) ve keyfi olarak, kimin mülklerine kimin girebileceği ya da kullanabileceğini seçme imtiyazlarını kullanabilirler. Genel bir prensip olarak, mekan sahipleri, herhangi bir kişinin, kendi sahibi bulundukları mülkten geçmesini engelleyecek hakka sahiptirler; mekana giriş hakkı, önceden bildirmeksizin, mantıklı bir sebebe veya açıklamaya dayanması gerekmeden kaldırılabilir ve her türlü kullanım kısıtlaması uygulanabilir. Bazı olağanüstü mazeretler ya da kanunla tanımlanmış mülkiyet hakkını aşan durumların dışında, mülk sahibi sınırsız bir şekilde kullanımı sınırlandırabilir ya da kaldırabilir. Özel mekanları kamusal mekanlardan ayıran en önemli özellik; kişisel mülkiyet alanlarının tersine kamusal alan kullanımının herkese açık olmasıdır (Krupa, F., 1993).

Konu içerdiği bu görüşler doğrultusunda irdelendiğinde şu şekilde özetlemek mümkündür;

1. Açık Kamusal Alanlar

2. Özel Alanlar

1. Açık Kamusal Alanlar: Bir kentin ya da bir yerleşimin sınırları içinde kalan, topluma, doğrudan ya da dolaylı olarak çevresel, sosyal ve ekonomik faydalar sağlayan ya da sağlama potansiyeli bulunan tüm inşa edilmemiş alanlardır.

1.1. Yeşil Alan: Kentsel alanlar içinde yer alan açık mekanların bir alt başlığı olarak, yeşillendirilmiş su ya da coğrafi özellikler bulunduran alanlar;

- Parklar ve bahçeler
- Konforlu yeşil alanlar
- Çocuk oyun alanları
- Spor tesisleri
- Yeşillendirilmiş geçitler
- Doğal ve yarı doğal yeşil alanlar
- Diğer işlevsel yeşil alanları bu başlık altında toplamak mümkündür.

1.2. Halka açık, kamusal alanlar: Açık mekanların bir alt başlığı olarak, halka hizmet eden, kent meydanları pazar yerleri, sokaklar gibi alanlardır.

- Meydanlar
- Pazar yerleri
- Yaya kaldırımları
- Gezinti alanları ve kıyı şeridi alanlarını da bu başlık altında toplamak mümkündür.

Açık kamusal alanların kamusal kullanım ve özel kullanımının dışında, mahallelerin kullandığı açık kamusal alanlarda, açık mekan mahalleler ölçeğinde ele alınırken, kullanıcılar da mahalle sakinleri olarak hedeflenmektedir, bu da yaklaşık 300 metrelik bir çevre içerisindeki alanlardır. Yakın çevrenin kullanacağı açık kamusal alanlar yaklaşık 500 metre içinde bulunan yerleşimlere hizmet verecek açık kamusal alanlar olarak öngörülmektedir. Bu alanlar yürüme veya bisikletle ulaşım mesafesindedir. Resmi kamusal alanlar kamuya hizmet veren okul, üniversite, belediye, v.b. gibi hizmet binalarının açık kamusal mekanları olarak gösterilmektedir. Ulusal açık parklar ve alanlar devlet tabiat ve kültür varlıklarını koruma kuruluşları tarafından bakılan organize edilen kamusal alanlardır. Bu alanlar 2 km'lik bir alanı kapsamaktadır.

Bu anlamda açık kamusal alanların kullanımının;

- Mahallelerin kullandığı açık kamusal alanlar
- Yakın çevrenin kullandığı açık kamusal alanlar
- Bölgesel Açık kamusal alanlar
- Resmi kamusal açık alanlar
- Ulusal açık alanlar

olarak da kategorize edildiğini görülmektedir (Craig, 2001, Avustralya Mitcham Şehri Belediye Meclis Kararları).

Topluma açık olarak yapılanan kamusal açık alanlar bir araya getiren, sosyal ilişkilerin oluşturduğu ve toplumu yapılandırmada önemli rol üstlenen ve birbirlerinden bağımsız bireylerin bir araya gelmelerini sağlayan odak alanları olma özelliğinden dolayı bu tür mekanlarda sabit elemanların (gölge sağlayan ağaçlar, oturma bankları, küçük satış birimleri gibi) insanları bu mekanlara mıknatıs gibi çektiği gözlemlenmiştir (Cullen, 1986).

4.3. Sosyal Yapı ve Açık Kent Mekanları Arasındaki Etkileşim

“Sosyal varlıklar, fiziksel varlıkların sosyal oldukları kadar fizikseldirler” Mead (1934).

Kentlerin insanların toplumsal yaşamı üzerindeki etkileri önemlidir. Wirth’in de değindiği gibi, kent sadece evlerin ve işyerlerinin arttığı bir yer değil, bu anlamda dünyanın bir çok uzak topluluklarını daire ve ağ şeklindeki farklı alanları, insanları ve etkinlikleri bir arada toplayan, dönüştüren, ekonomik, politik ve kültürel yaşamın merkezini başlatan ve kontrol eden bir yerdir (Wirth, 1964). Bu özellikler ancak içinde geçirilen yaşam deneyimleri ile tamamlanır ve anlam kazanarak biçimlenir. Benzer bir yaklaşımla Lefébvre kenti, insan etkileşiminin ve medeniyetin anlamlarının nesilden nesile aktarma işini maksimize eden bir kap olarak öngörmüştür. “Kent insanları özgürleştirir, karar alma ve yeni yönler belirlemelerini sağlar” (Lefébvre, 1991). Bu yaklaşıma paralel olarak da Weber kentlerin mekansal yönünün toplumsal süreçler tarafından tanımlandığını savunmaktadır (Weber, 2000).

Kentleri anlamak için mekansal biçimlerin oluşturulması ve dönüştürülmesine ilişkin mekanizmaları kavramak önemlidir. Kente, içinde toplumsal süreçle mekansal biçimlerin sürekli etkileşim halinde olduğu bir sistem olarak bakmak mantıklı olacaktır. Bu etkileşim kent kurgusunun zaman içerisindeki değişimini de içermektedir. Mumford’un da değindiği gibi; doğal mekanı dönüştürmek ve inşa etmek yaratılmış çevrenin ve sosyal formların katmanlarıdır; bunların tümü kentsel çevreyi oluştururlar. Bu sebeple kent sosyal ve mekansal bir olgudur ve görülebilir zamansal bir boyuta sahiptir, zamanın bir ürünüdür (Mumford, 1940).

Bu yaklaşıma paralel olarak normatif teorilerin inceleme alanında tasarımın, insanlar arası ilişki biçimlerini nasıl etkilediği ele alınmaktadır, bu durum kentsel tasarım için de geçerlidir. Fiziksel mekanın özellikleri (yeri, kullanımı, v.b.), bireyler arasındaki etkileşim biçimlerini ve ilişki derecelerini etkilemektedir. Açık kamusal kent mekanlarında fiziksel ve mekansal belirleyiciler, bu sosyal etkileşim yapısını kişinin tercihlerinden daha geniş bir yelpazede sunmaktadır. Bununla beraber bir toplumsal mekanda nasıl bir ilişki derecesi ve sıklığı beklendiği ise mekan kullanıcısının kimliğine ve isteklerine bağlıdır.

N.Schulz hangi tip olursa olsun açık kent mekanlarının, kendilerini çevreleyen yapı biçimleriyle ilişkili olduklarını ve kolektif yaşamı devam ettirebilmeleri için, üç tür işlevin olduğunu belirtmektedir. Bu işlevler;

1. Açık kent mekanı, kolektif - toplumsal yaşamın oluşmasına ve her türlü aktiviteye olanak sağlamalı ve aynı zamanda doğal çevrenin topografik yapısıyla ilişkili olmalıdır.
2. İkinci olarak, kentsel mekanı oluşturan yapı biçimleri, kolektif bir kimlik oluşturacak şekilde ifade edilmelidir.
3. Mekansal şekillerin, kent dokusu içinde organizasyonu sağlayıcı bir şekilde yer alması gerekliliğidir.

Günümüzde kamusal alanlar daha çok içlerinde gerçekleşen aktiviteler ve üstlendikleri sosyo-kültürel fonksiyonlar açısından değerlendirilebilirler. Buna bağlı bu tartışmanın amacı olarak, en uygulanabilir kamusal alan tanımı Zukin (1995) de bulunabilir. Zukin, kamusal alanı, daha geniş bir açıdan bakarak bu mekanları oluşturan ve kullanan çeşitli kamusal ya da bireysel çıkarların (taleplerin) algılandığı sürekli değişen bir durum olarak değerlendirmiştir. Birbiri ile yakından bağlı ve birbirini güçlendiren kamusal kültür ve kamusal alan kavramlarına odaklanmıştır. Zukin'in belirttiği gibi kamusal kültür ve kamusal alan sosyal olarak kurulmuşlardır. Şehirlerdeki kamusal hayatı deneyimlediğimiz mekanlarda, dükkanlarda, parklarda ve sokaklardaki günlük hayatı oluşturan pek çok sosyal karşılaşma tarafından üretilirler.

Zukin kamusal kültür ve kamusal mekan'ın birbirini güçlendiren ikili kavramları üzerine yoğunlaşmıştır. Zukin'in belirttiği gibi, kamusal kültür ve kamusal alan şehirlerde ve hayatı deneyimlediğimiz sokaklarda, dükkanlarda ve parklarda günlük hayatta gerçekleşen pek çok sosyal karşılaşmanın ürünü olarak ortaya çıkan toplumsal oluşumlardır. Bu mekanları kullanma hakkı, bunları belli şekilde kullanma, onlara kendime aitmiş gibi yatırım yapma, bize ait olduklarını iddia etme, sürekli değişen bir kamusal kültür ortaya çıkarır.

İnsanın temel gereksinimlerinden biri olan ilişki kurmak, dış mekan yaşantısının gerçekleşmesine, mekansal kurgunun ilişki kurma bağlamında beklentilere cevap verebilmesine bağlıdır. İnsan çevre ilişkisi kültürel, fiziksel ve algısal değişkenlerin karşılıklı etkileşiminin bir sonucudur. Sosyal ve özel yaşantılar mekansal yakınlıklarıyla birbirlerini destekleyerek kentsel yaşantının ve mekansal çeşitliliğin oluşmasını sağlamışlardır.

Harvey kentin yüklendiği mekansal biçim ile kentteki toplumsal süreçlerin bağdaştırılması gerekliliğini vurgularken mekansal bilinç'e değinmektedir (Harvey, 2003). Burada mekansal bilinç ile kastedilen, bireyin kendi yaşam öyküsündeki mekan ve yerin rolünün anlaşılması, etrafında gördüğü mekanlarla ilişkilendirilmesi, bireyler ve toplum arasındaki işlemlerin onları ayıran mekan tarafından nasıl etkilendiğinin anlaşılmasıdır. Mekansal bilinç, bireyin kendisiyle, çevresi, bölgesi arasındaki mevcut ilişkiyi anlamasını sağlamaktadır.

Kentin mekansal biçimini toplumsal mekanı toplumsal faaliyetlere göre anlamaya yönelik olarak, Rapoport, yaşam biçimi, çevre ve kentsel mekan arasındaki uyumu sağlamak için aşağıdaki genel ilkeleri şu şekilde önermektedir.

- Grubun doğası, karakteristikleri, yaşam biçimleri, davranış kuralları, çevresel tercihleri, imgeleri, biliş şemaları zaman / mekan aralıkları v.b. belirlenmelidir.
- İletişim ve mahremiyet gereksinimlerinde kullanılan mekanizma ve savunmalar ve vurgulanan çeşitli duyuşsal oluşumların bilinmesi gerekir.
- Yer, konut ve diğer nesnelerle anlatılan statü sembolleri, örneğin çevresel anlam ve toplumsal kimliğin ortaya konmasının temel biçimleri anlaşılmalıdır.
- Etkinlik sitemlerinin doğası ve mekan-zaman içindeki dağılımları bilinmeli; çevre düzenine nasıl yayıldığı, egemenlik davranışı ve bu davranışı destekleyen sınır öğelerinin doğası tanınmalıdır.
- Toplumsal örgütlenme, toplumsal ilişkiler, ağlar, onların çevrenin örgütlenmesiyle olan bağları, hareket örüntüleri, etkileşim sıklıkları ve konumları bilinmelidir.

Bu ilkelerle beraber, kamusal, yarı kamusal ya da özel mekanların oluşumundaki etkenler dikkate alındığında;

- toplumsal bir mekanın hangi ölçüde ve biçimde bir etkileşime olanak tanınması gerekliliği,
- fiziksel öğelerin neler olduğu,
- Bu öğelerin ilişkiler üzerindeki etkilerinin nasıl ve ne kadar olduğu,
- Olumlu bir kullanıcı tepkisi oluşturmak için bu öğelerin nasıl tasarlanacağı, şeklinde ifade edilebilir.

Lotané ve Liu'ya (1996) göre, sosyal mekan, fiziksel ve sosyal gerçekliğe dayanan, insanların nasıl birbirinden etkilendiklerini belirleyen bir çerçeve oluşturan, birbirine bağlı bir psikolojik mesafeler matriksidir. Tüm diğer değişkenler aynı kalmak şartıyla, benzer düşüncedeki insanların sosyal sistem içinde yer alan tüm tavır ve inanışlarının tek tip olması izole edilmiş bireylerinkine göre daha güçlü bir ihtimaldir.

Sosyal mekan teorisinin temel değişkeni, mekanın düzenli kullanıcıları arasında bilgi ve anlamın paylaşılma derecesidir (Latané, Liu, 1996). Bu durum sürekli kullanıcıların mekanla ilgili davranışlarındaki değişkenlikle kendisini gösterir. Bilgi paylaşımı her ne kadar bir grupla sosyal özdeşleşme ile bağdaştırılsa da, böyle bir özdeşleşme teori için ön koşul oluşturmamaktadır. Bu bağlamda, sosyal mekan teorisi, normatif (kurallı) teorilerle tutarlılık gösterir ve paylaşılan normların (ve diğer bilgi formlarının) tavır - davranış ilişkilerinde aracı olduğunu savunur. Hugué (1998) tarafından geliştirilen yeni bir sosyal mekan teorisi, sosyal norm ve tavırların, düzenli etkileşim içinde olan kişiler arasında, mekana bağlı karşılıklı ilişkilerle belirlenmiş paylaşılan etkileşimlerden ortaya çıktığını ortaya koymuştur. Özellikle fiziksel mekanda kendi mevcudiyetleri aracılığıyla ya da mekanın kendi yapısal özellikleriyle insanların birbirleri ve fiziksel mekânla ilişkileri ortaya çıkmaktadır.

Fiziksel çevrenin, dış mekan aktivitelerini etkilemesi ile ilgili. Gehl, Genel olarak, kamusal alanlarda dış mekan yaşantısını 3 ayrı kategoride incelemiştir. Bu oluşumların fiziksel çevre ihtiyaçları birbirlerinden farklılıklar göstermektedir; zorunlu aktiviteler, zorunlu olmayan, isteğe bağlı olan aktiviteler ve sosyal aktiviteler (*necessary activities, optional activities, social activities*) (Gehl, 1987).

Zorunlu olan aktiviteler okula, işe gitmek, ulaşım için beklemek, birini beklemek gibi örneklendirilebilir. Bu aktiviteler farklı derecelerde çok ya da az olmak üzere katılımı içeren aktivitelerdir.

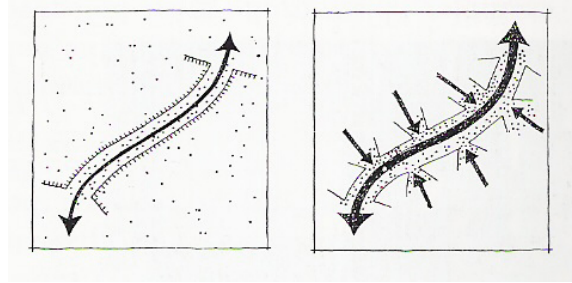

Şekil 4.19 Zorunlu Aktivite Örneği, Otobüs Durağında Bekleyenler, Levent

Şekil 4.20 İsteğe Bağlı Aktiviteye Örnek, Pisa, İtalya (B.Haznedar arşivi)

İsteğe bağlı olan aktiviteler, kişinin katılım isteğine ve aynı zamanda mekanın uygun olduğu yerlerde gerçekleşebilmektedir. Bu aktiviteye, yürüyüş yapmak, temiz hava almak, oturmak güneşlenmek örnek olarak verilebilir. Bu tür aktiviteler dış mekan yaşantısına bağlı olarak,

ancak mekanın uygunluğu ve kalitesi doğrultusunda yapılabilmektedir. Bu ilişki bir çok rekreasyonel aktivitelerin özellikle açık mekanlarda yer alması özelliğinden dolayı fiziksel çevre tasarımı açısından büyük önem göstermektedir. Bu tür aktiviteler dış mekanın fiziksel şartlarına, yeterliliklerine göre gelişebilmektedir.

Şekil 4.21 Açık Kamusal Kent Mekanlarının Oluşturulmasında Çevresel Özellikler (Gehl, 1996)

Açık kamusal mekan kalitesinin yetersiz olduğu durumlarda ancak kısıtlı aktiviteler gerçekleştirilebilmektedir. Bu mekanlar, yeterli olanakların sağlandığı durumlarda sıklıkla ve uzun süreliğine kullanılan mekanlar haline gelmektedir.

Bu tür mekanların kalitesinin yükseltilmesi ile birlikte, isteğe bağlı olarak gerçekleştirilen olası bir çok aktivite de insanların vakit geçirmesine imkan sağlayarak, durabilecekleri, oturabilecekleri, konuşabilecekleri ya da sadece görsel ilişkilerin kurulabilecekleri mekanı ve durumu yaratacak potansiyele sahip mekanlar ortaya çıkmaktadır. Nitelikli çevrelerde bir çok aktivite imkanı hale gelmektedir.

Çizelge 4.2 Fiziksel Çevrenin Niteliği

	Fiziksel Çevre Niteliği	
	Zayıf	İyi
Zorunlu Faaliyetler	●	●
İsteğe Bağlı Faaliyetler	●	●
Sonuç Faaliyetleri (Sosyal Faaliyetler)	●	●

Grafikte, açık kamusal mekanın niteliği- kalitesi ile burada gerçekleştirilen aktiviteler arasındaki ilişki görülmektedir. Dış mekan kalitesi iyi olduğunda, isteğe bağlı aktiviteler mekana bağlı olarak artmaktadır. Bu da sosyal aktivitelerin artmasına yol açmaktadır. İnsanların açık mekanda geçirdikleri zaman aralığı ne kadar fazla olursa birbirleriyle karşılaşmaları ve iletişim içerisinde olmaları o kadar mümkün olmaktadır.

Açık kamusal alanlarda insanların birbirlerini görmesi, duyması, bir araya gelmesi bir ilişki biçimini, sosyal aktiviteyi oluşturmaktadır. Dışarıdaki sosyal dünyadan bilgi edinme dışında diğer insanları görme ve duyma imkanı bizim davranışımızı (eylem) yönlendirmektedir.

Üçüncü kategori içerisinde incelenen sosyal aktiviteler, insanların mekanı paylaşmasının yarattığı tüm aktiviteleri kapsamaktadır (Gehl, 1996). Selamlaşma, sohbet etme gibi toplumsal aktiviteler bu aktiviteler arasında sayılmaktadır. Bunların arasında en yaygın olan durum ise başkalarını görme ve duyma ile gerçekleşen pasif iletişimdir.

Açık kamusal mekanlarda gerçekleşen sosyal aktiviteler daha geniş kapsamlı olarak aynı zamanda zorunlu ve isteğe bağlı olarak gerçekleşen aktiviteleri de kapsamaktadır. Bu tür aktiviteler sosyal aktiviteler olarak adlandırılmıştır. Bunun nedeni hemen her seferinde diğer iki aktivite kategorilerindeki eylemler neticesinde ortaya çıkmalarıdır. Diğer aktivitelere bağlı olarak gelişmelerinin sebebi, insanların aynı ortamda birarada bulunmaları, buluşmaları, birbirlerinin yanından geçmeleri ya da yalnızca birbirlerini görmeleridir.

Sosyal aktiviteler, insanların hareket etmeleri ve aynı mekanda bulunmaları sonucunda kendiliğinden oluşurlar. Bu da gösteriyor ki, kamusal alanlarda daha iyi koşullar sağlandığında sosyal aktiviteler ve opsiyonel - isteğe bağlı aktiviteler dolaylı olarak desteklenmektedir.

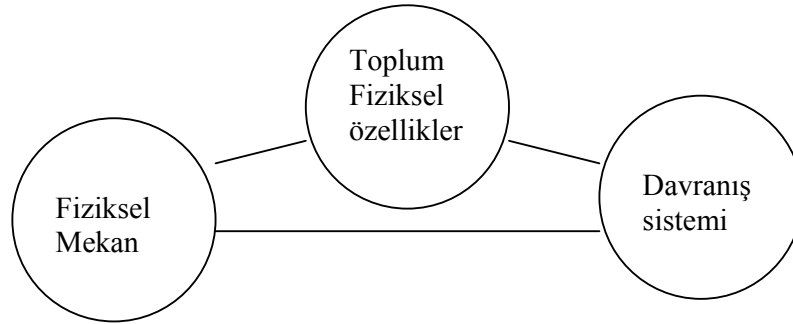
Sosyal yapı ve kamusal kent mekanları arasındaki etkileşimin bir başka bileşenini zaman faktörü oluşturmaktadır. Kamusal mekanların yarı özel, yarı kamusal ve kamusal olma durumları ile bu zaman dilimleri arasında bir ilişki olduğu söylenebilir. Örneğin, serbest zamanların ve sınırlı zamanların değerlendirildiği yerler çoğunlukla kamusal ve özellikle açık kamusal mekanlardır. İnsanların açık alanlarda geçirdikleri zaman aralığı ne kadar uzun olursa, birbirleriyle karşılaşmaları ve iletişim içerisinde olmaları o kadar mümkün olmaktadır.

Bu özelliklerle birlikte Kostof açık kamusal alan kullanımında bir paradoksa dikkat çekmektedir. Bir yandan toplum ve bireyler bu mekanları diledikleri zaman ve diledikleri

süreyle ve özgürce kullanırken, hakim otorite de kendi görüşlerini topluma yaymak ve halkı kontrol etmek için aynı açık kamusal mekanları kullanmaktadır (Kostof, 1999).

Genel amaç Harvey'in de vurguladığı gibi; kenti anlamak için uygun kavramsal çerçeve hem toplumsal hem de mekansal bilinci kapsayacak şekilde olmalıdır. Toplumsal davranışı kentsel ve mekansal biçimlenme ile ilişkilendirmek gerekmektedir. Bir mekansal biçim yaratıldığında, onun toplumsal süreci geliştireceğini ve belirlemeye eğimli olacağını kabul edilmelidir.

Bu kurguyu ortaya koyabilmek için, toplumsal süreçleri ve mekansal biçimlenmeleri birleştirebileceğimiz kavramları oluşturmamız gerekmektedir. Özetle sosyal yapı ve kent mekanlarındaki etkileşimi doğru şekilde ortaya koyabilmek için mekanizmalarını ve bu ilişkileri iyi incelemek gereklidir (Kostof, 1991).

Şekil 4.22 Toplum ve Mekan İlişkileri

Bu çerçevede kamusal alanın insanlar tarafından ne şekilde anlaşıldığı, bu alanları nasıl seçtikleri ve bu alanlarda aktivitelerini ne şekilde gerçekleştirdikleri uzun zamandır araştırmaların odak noktası olmuştur. Ancak birbirlerinden farklı disiplinler, kentsel mekanlarda, sıkça gerçekleşen sosyal aktivitelerin araştırılmasında izlenecek uygun çalışma yöntemleri ile ilgili olarak farklı yaklaşımlarda bulunmuşlardır.

İnsanlar kamusal alanlarda neler yaparlar? Ne tür etkileşimlere girerler, hangi aktivitelerle meşgul olurlar, bunları nerelerde gerçekleştirirler, ve bu etkileşim ve aktiviteleri nasıl yürütürler? Bu soruları cevaplamak için farklı disiplinlerden farklı bilim adamları (antropoloji, coğrafya, sosyoloji, şehir planlama, çevresel psikoloji ve mimari tasarım) insanların bireysel ve toplu davranışları gerçekleştirdikleri mekanları, "sosyal aktivite alanı" olarak kabul etmişlerdir. Bu terim, insanların fiziksel mekanlarda gerçekleştirdikleri her türlü eylem ve etkileşimi karmaşık sosyal aktiviteler olarak kabul etmektedir.

İnsanların sosyal aktivite alanı üzerinde çalışırken yöntem olarak mekansal envanter çıkarma için, haritalama, kavramsal (kavrama ile ilgili) ve algısal haritalama, mekansal zaman cetvelleri ya da mekansal gözlemlerle aktivite izlemeyi içeren mekansal metodolojiler kullanılmaktadır (Sanoff, 1977, 2000).

Şekil 4.23 Kamusal Alan Kullanımına Örnekler

Ele alınan görüşler doğrultusunda toplum ve mekan ilişkileri şu şekilde özetlenebilir;

- Birey ve toplum ilişkileri ve sosyal yapılanma, sosyal ilişkiler ve etkileşimler tasarlanmış bir fiziksel çevre içerisinde gerçekleşmektedir.
- Birey kendini bu açık kamusal kentsel mekanlarda oluşturmakta ve toplumsal ilişkilerin de bir parçası haline gelmektedir.
- Bireyi içine alan fiziksel çevre aynı zamanda toplum için önem taşıyan semboller ve toplum içinde beraber oluşturulan anlamları simgelemektedir.

4.3.1. Simgesel Etkileşim

Sosyal yapı ve açık kent mekanları bağlamında, mimarlığın iletişim kurmaya çalıştığı toplum, yaşadığı çevre ve içinde barındırdığı simgeler ile ne şekilde ve nasıl ilişkilendirildikleri bu bölümde ele alınacaktır.

Mimaride ve dolayısıyla kentte mekanın şekillendirilmesi kültürümüzü, mevcut toplumsal düzeni simgelediği gibi aynı zamanda amaçlarımızı, ihtiyaçlarımızı, korkularımızı vs. simgelemektedir. Fiziksel çevre, içinde yaşayanların değerlerini, yargılarını, hayat görüşlerini ileten bir ortamdır. İçinde barındırdığı anlamları kapsayan simgeleri kullanan mimari dil, gücünü kültürden almaktadır. Cooley ve Mead'in (1934) çalışmalarında da değinildiği gibi insan, sosyal olguların ve ortak paylaşılan dilin oluşturduğu sembolik ve fiziksel bir çevre içinde varolmaktadır. Bu ortak paylaşılan dil, mimari çevrenin iletişimsel fonksiyonunu ortaya çıkartmaktadır. Bu aynı zamanda iletişim organizasyonunu da içermektedir ve

iletişimin, mimari çevre içerisinde var olması, uygun imgelerin, durumların ve davranışların tanımlarının sağlanması yoluyla olmaktadır.

Mimari çevre, sembolik bilgiler içerir, bu kültürel bilginin bir formudur ve okunan, anlaşılan ve uyulan sözsüz mesajları iletmektedir. Simgesel değer taşıyan bu mesajlar, bir nesnenin çevresel değerini ve işlevine ait sosyal ve kültürel anlamları da yansıtmaktadır. Mimarlık ve tasarım eylemi kullanıcı ile barındırdığı ve aktardığı anlam doğrultusunda iletişim kurabilmektedir.

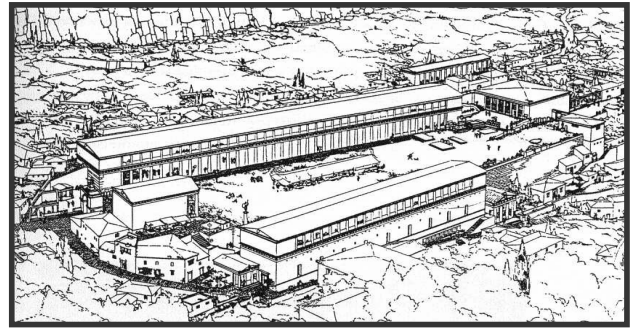
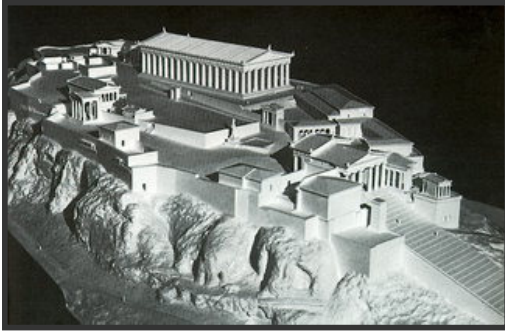
R.Barthes'a göre kent bir söylemdir, bu da o kentte yaşayanların dilidir (Barthes, 1997). Nesilden nesile toplumsal yaşamın simge ve izlerini taşıyan kent ve mimari, kültürün de bir parçasını oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, simgelerdeki kültürel farklılıklar yalnızca onlara verilen önemle değil, simgelerin birbirleriyle ilişkilendirilme biçimi de farklılıklar göstermektedir. Mekanların fiziksel kompozisyonlarından, ölçek ve yoğunluklarından, yönelme ve boyutlarından söz edilebileceği gibi, içindeki bölgelerden ve mekanın simgeselliğinden söz etmek gerekmektedir. Bu simgesellik, ilahi simge veya dünyevi simgelerle sağlanıyor olabilir. Simgelerin bazıları toplumsal anlamlar taşıırken, bazıları da bireysel olabildikleri gibi bireyler arası ilişkilerin de anlamsal ifadeleri olabilirler (Blumer, 1962). Mekanın ölçeğinin de simgesel bir dili bulunmaktadır.

Lefebvre, toplum ve mekan arasında gerçekleşen etileşimden bahsederken, mekanı algılanan, anlaşılan ve yaşanan mekanlar olmak üzere, sosyal mekanın özelliklerini ifade etmiş ve eserinde diyalektik iç ilişkilerini ortaya koymuştur (Lefebvre, 1991). Bu yaklaşımlarında özellikle temsili mekan üzerinde durmuş ve “kendisine bağlanan imgeler ve semboller yolu ile dolaysız olarak yaşanan, sözel olmayan araçlarla anlaşılan mekan (içinde yaşayanların ve kullanıcıların mekanı)” olarak kentsel mekanı nitelendirmiştir.

Mekan içinde geçmesi beklenen etkinlik ve bunun gerektirdiği büyüklüğü, hacimsel özellik ve boyutlandırmasının farklı anlamları vardır. Genellikle ve kamusal açık mekanlar ve dini amaçlar taşıyan mekanlar gerektiğinden büyük, ferah, vurgulu ve anıtsal tasarlanırlar. Ölçeğin de kendi içinde simgesel bir dili vardır. “İletişimin sözel olmayan bir biçimi”, mimari “onu üreten kültür için sessiz bir kayıt gibidir ve yazılı tarihin ve edebiyatın okunabildiği gibi okunabilir. Bu sebeple, sosyal süreçler ve gelişimler arasındaki ilişkiyi açıklamak için, tarihsel dönemlerdeki çeşitli kentsel formların gelişimi ile özdeşleştirmek mümkün olmuştur (Benevolo, 1980). Weber tarihselci yaklaşımla bağlantılı olarak şu yorumu getirmiştir; “Geçmiş dönemlerin toplumsal yapılarına uygun düşen kent biçimlerini ve mekansal

biçimlenmeleri anlamak istiyorsak, bu biçimlenmenin simgesel niteliğinin de soruşturulması gerekmektedir” (Harvey, 2003).

Kentsel kamusal alanı incelediğimizde, antik Yunan ve Roma’da kentin en anlamlı yerinin kent merkezinde yer alan Agora* olduğu görülür. Bu dönemde kent merkezi aynı zamanda toplumsal merkez, kültür merkezi özelliklerini de taşımaktadır.** Kent eklenerek gelişme gösterirken açık kamusal kent mekanları, açık mekanları, geçişleri ile birleştirici, bağlayıcı, pek çok ilişkisi doğurabilecek yeni kamusal mekanları oluşturmaktadır (Bacon, 1995).

Şekil 4.24 Agora - Assos (L.Benevolo, Historie de la Ville, s:83)

Ortaçağ kentlerinde, sanayi devrimine kadar, kamusal mekanlar sokaklar, meydanlar, özellikle dini yapının etrafında yer alan meydanlar ve toplanma alanları çevresinde gelişme göstermiştir, kamusal alanlardaki şekillenme toplumsal yapının da bir yansıması olarak meydanları, sokakları ve yapıları ile herkesin kavrayabildiği bir alan içerisinde gerçekleşmiştir.

Şekil 4.25 17.yy., Strazburg - Endüstri Devrimi Öncesi Hristiyan Şehri / Pre - Industry City

* “Açık kent” özelliğini gösteren Yunan yerleşimleri parçalardan oluşan tek bir bütün görünümü vermektedir. Eski Yunan’da Polis, bugün kullanılan kent kavramından farklı bir anlamda kompakt bir biçimlenme içinde, farklı işlevleri barındıran kendi kendine yeten bir yerleşim birimidir. Özel yapılar, kamu yapıları ve alanlarının yerleşimi, sütunlu galerileri ile iç mekandan dış mekana geçişlerin yer aldığı (iç-dış ilişkisinin güçlendirildiği) görülmektedir. Toplumun biraraya geldiği bu ortak dış mekanlar ‘agora’ olarak nitelendirilmektedir.

** J. Burckhardt, Agora’nın “agorazein” sözcüğünden türemiş ve konuşmak, anlaşmak, biraraya gelmek, satın almak için, pazaryerinde birisini aramak anlamına geldiğini söylemektedir. Agora’nın, konuşma ve konuşma yeri anlamında kullanılmaktadır (S. Kostof, 1991).

Sanayi devrimi sonrasında yeni malzeme ve teknik olanakların sağlanması ile kentsel-kamusal dış mekanda yenilikler gerçekleşmiş, yeni ulaşım araçları ve gelişen kavramlar ile kent mekanı, bir çok işleve sahip büyük yapılar ve mekanlar barındıran bir kentsel mekana dönüşmüştür. Benevolo (1980) kentlerin gelişimini, günlük hayatı başkalaştıran önemli üretim organizasyonu değişimleri ve her dönemdeki buna bağlı nüfus artışları çerçevesinde açıklamaya çalışmıştır. Bu süreçte ekonomi en belirleyici rolü oynamış ve toplumsal yapılanmadaki değişim süreci kentsel mekana da yansımıştır. Endüstrileşme, sanayi devrimi ile birlikte çeşitli şehir fonksiyonlarının ayrılması, otomobile bağımlı hale gelme ve hayattan kopuk şehir ve yerleşim bölgelerinde yaşama eğilimi şehirlerin donuk ve daha monoton olması sonucunu doğurmuştur. Bu durum da önemli bir ihtiyacı "uyarım ihtiyacı"nı ortaya çıkarmıştır.

Bu anlamda bir başka yaklaşım da, geçmişten kalan anıtlar yolu ile kollektif (ortak) hafızanın değerinin korunması gerekliliği Aldo Rossi tarafından vurgulanmaktadır. (Rossi, 1982). Bununla birlikte Krier, sokaklar, meydanlar, mahalleler gibi endüstrileşme öncesi kentsel unsurların belirlenmesinin kamusal alanın yeniden bütünleşmesinin ve kapitalizme karşı mücadelenin temelini oluşturduğunu öne sürmüştür (Krier, 1979).

Şekil 4.26 Otomobillerin Yönlendirdiği Şehir, Houston, Texas (S.Kostof, 1999)

Simgesel değerler, sosyo - kültürel sistemlerde iletişim kurar ve uygun davranış için ipuçları verir. Çevresel simgeler gün geçtikçe daha önemli olmaktadır. Kent çevreleri daha geniş toplumsal güçlerin simgesel ve mekansal gösterimlerini temsil ederken, J.Habermas, iletişim araçlarının 18.yy. başlarından günümüze kadar ki gelişimini, kamu alanının ortaya çıkışı ve daha sonraki gelişmesini izleyerek çözümlemiştir (Habermas, 1997).

Kamu alanı, herkesin ilgilendiği konuların tartışılabildiği ve düşüncelerin oluşturulduğu bir kamusal tartışma alanı halini almıştır. Eğer bir insan iletişim kuramıyorsa ilişki kuramaz ve bireyler ve toplum arasında paylaşımlar azaldıkça simgelerin ortak anlamları da yok olur. O zaman insanlar yeni semboller için arayışa girerler ve simgelerin ve sembolik birleşmelerin olmaması durumu sosyal yapıda bozulmalara, ayrışmalara yol açar.

Bununla birlikte demokratik / anti-demokratik mekan ayrımı ve mekanın şekillenmesi ile siyasal düzen arasındaki ilişkiler bulunduğu görülmektedir. Anti-demokratik mekanlar, merkezîyetçi yönetimlerin katı hiyerarşik yapısını mekan biçimlenmelerinde yansıtırken, demokratik mekanlar parça / bütün uyumunun organik süreçlere bağlı ortaya çıktığı düzenler olarak nitelendirilmektedir. Habermas tarafından formüle edilen ve geniş etkileri olan kamusal alan teorisine göre, etkileşimli bir konuşmanın gerçekleşebileceği, özel alandan bağımsız bir kamusal alan, sağlıklı bir yönetim biçimi için temel zorunluluktur. Bu durumun bir demokrasideki mevcudiyeti, kararların akılcı - çözümsel bir tartışma ortamında ve birbiri ile çatışan fikirlerin bir araya gelmesiyle, (tercihen yüz yüze) herkesin izleyebileceği açık bir forumda alınması anlamına gelmektedir (Habermas, 1990).

Toplumsal mekan, bireyin etrafını çevreleyen simge yüklü mekanda oluşturduğu tepkilerinin, duygularının bir bütünüdür ve tek koşul olmamakla beraber birey, bir gruba ya da bir yere ait olma hissi aracılığı ile mekana sembolik anlamlar yüklemektedir. Objelere, fiziksel çevremizdeki binalara ve mekanlara verdiğimiz anlamlar ve bunun sonucunda, bizim tanımlamalarımız için fiziksel çevrenin sağladığı anlamlar, paylaşılan semboller ve hareketlerimizin şekillenmesi "sembolik / simgesel etkileşim" ile açıklanabilir.

Lynch'in kentin okunabilirliği ve imgesi açısından ortaya koyduğu çalışmalarında, insanın hareket halinde iken çevresi ve diğer insanlarla ilişkilerini gözlemlenmektedir. Kentin okunurluğunu belirleyen (bölüm 3.3.3.1.'de değinildiği gibi) bu beş kavram, bireyin yaşadığı çevreye adaptasyon sürecini belirlerken çevresiyle simgesel etkileşim içerisinde olmasını sağlamaktadır.

Simgesel anlam, taşıdığı içeriksel değerler ve anlamın çağrıştırdığı imgeler ile geleneğin, geçmişin ve ortak hafızanın izlerini içinde barındırmaktadır ve iletişim görsel öğelerin sahip olduğu simgesel değerlerden oluşmaktadır.

Bu teorik bakış açısı ile, insanların, sosyal objelerden ve ortak bir dilden oluşan sembolik bir çevrede var olduklarını ve insanların bu objelerle, "kişi" ile ve başkaları ile etkileşime girerek gerçekliği şekillendirdiklerini ve yeniden şekillendirdiklerini var sayar (Cooley, 1902 ve Mead, 1934). Blummer (1969) 'a göre sembolik etkileşimin üç temel dayanak noktası vardır:

- 1- İnsanlar objelere onlar için ifade ettikleri anlamlar temelinde yaklaşırlar.
- 2- Objelerin anlamları, sosyal etkileşimle ortaya çıkar.
- 3- Anlamlar, yorumlamalı süreçler zaman içinde farklılaştıkça, değişim gösterirler.

Bu noktada toplumun ve bireylerin bunlara verdikleri anlamları kavramaya çalışmak önemli bir başlangıçtır. Bu amaçla, mekansal ve çevresel simgelerin ölçülebilmesi için genel bir metodoloji kullanılmalıdır. Bu yöntemle bir nesne ya da olgunun önemini saptamak için, o nesne ya da olgu söz konusu olduğunda görülen eyleme yönelik davranışsal eğilim incelenmektedir. Bu durumda bir birey ya da bireyler topluluğunun mekanı algılama sürecinde zihinsel durumunu örneklemek için bu kişilerin kendilerini çevreleyen mekana karşı takındıkları tavrı ve bu mekanı nasıl algıladıkları tespit edilmektedir.

Bir mekansal şema üzerine toplanmış bilginin çoğu bireysel deneyimin sonucu olarak gelişmektedir. Bu şemanın deneyimle birlikte değişime uğraması da mümkündür. Simgeleştirmenin belirlenmesinde bu deneyimler önemli rol üstlenmektedirler. Deneyimler birikirken, bireylerde yerleşmiş olan zihinsel haritayı ya da mekansal biçimlenmeleri değiştirebilmektedir. Kentsel hafıza zayıflayabilir ve mekansal imgelerin güçlendirilmemiş parçaları hızla kaybolabilir. Toplumsal kentsel mekanlar sadece bireyler için değil, zaman içinde de değişime uğramaktadır. Bu bağlamda mekanı irdeleyebilmek için, mekanın simgesel anlamını ve bilişsel süreçler içerisinde davranış üzerindeki karmaşık etkisi göz önünde bulundurulmalıdır.

Kamusal kent mekanı ve toplum arasındaki etkileşimde ortaya çıkan davranış biçimlerini Altman'ın ve Gofman'ın vurguladığı gibi içeriksel (simgesel), anlatımsal ve fiziksel olarak başlıklar altında toplanabilir. Simgesel bileşen, sözlerden veya onun yerine geçebilecek diğer şeylerden örneğin, yazı ve resimli göstergelerden oluşmaktadır ve ileten ve iletilen arasında gerçekleşen bir durumdur. Bir başka deyişle konuşmada kullanılan sesin şiddeti, tonu, yükselme ve alçalması; yazı dilinin stili; göstergenin şiddeti; yüzün anlatımı; giysi ve takıların, duruş ve oturuşun, kısacası vücut pozisyonlarının simgeselliği davranışın anlatımsal bileşenlerini oluştururlar. İçeriksel ve anlatımsal etkileşimi yönlendiren diğer etkileşim biçimini mekanın koşulları, kişilerin algısı ile bireyler ve mekanın uzaklığı oluşturmaktadır.

Konu bu açıdan irdelendiğinde, simgesel değerler aracılığı ile insanların belirli fikirlere yönlendirilebildiği gözlemlenmektedir (Tarihsel referanslar da buna örnek olarak verilebilmektedir). Bu doğrultuda, kentleri şekillendiren mimari çevreler ve toplum arasındaki simgesel etkileşimler planlama sürecinde dikkate alınması gerekli noktalar olarak görülmektedir. Bu şekilde son yıllarda toplum ve bireylerin düşündürülmesi ve tartışma ortamlarının sağlanması gerekliliği, kent ve mimarlığın, toplumsal yaşamda insanlar ile iletişim kurma çabasında olması gerekliliği, ve bunlarla birlikte çevrenin sembolik anlamlarının bireylerin yaşantıları içindeki yeri ve önemi tasarımcılar tarafından üzerinde durulan bir konu olarak gündemdedir.

Bu yaklaşımlar ışığında, içinde yaşadığımız çevreyi ve kentleri anlayabilmek için mekansal biçimlenmelerin oluşum ve dönüşüm süreçlerini kavramak önemlidir. Özellikle bu mekansal biçimlenmeler içerisinde, toplumu yapılandıran açık kamusal mekanların kavranması son derece önemlidir. Bu anlamda kentler, toplumsal yapı ile mekansal biçimlenmelerin sürekli bir etkileşim içerisinde olduğu organik bir yapıdır. Mekansal biçim noktasını seçmek, toplumsal süreci çıktı olarak görmek ya da toplumsal süreç noktasını seçmek ve mekansal biçimi bir çıktı olarak görmek bu sisteme bakış açıları olabilir. Bu yaklaşımlar birbirini dışlayan seçenekler değil, birbirlerini tamamlayan yaklaşımlardır. Bu doğrultuda toplumun sorumluluğunda olan kent bütünü, açık kamusal alanlarıyla kent mekanizmalarının oluşturduğu bir kurgu olup, tüm parçalar birbirleriyle etkileşim içerisinde ve toplum bu mekanlar aracılığı ile yapılanmaktadır.

5. AÇIK KENTSEL KAMUSAL MEKANLARIN TOPLUMSAL İLİŞKİLERİ YAPILANDIRMADAKİ ROLÜ

Kamusal alanlar toplum tarihinde her zaman önemli rol oynamıştır. İnsanların özel mekan ihtiyaçlarının belirlenmesiyle birlikte, kamusal mekanlar toplumun bir araya geldiği ve insanların fikirlerini paylaştığı mekanlar olarak hizmet vermiş ve bu kamusal alanlar sosyal hayatın içinde geçtiği forumlar olmuşlardır.

Tarihsel olarak kentsel kamusal mekanlar, toplumdaki çeşitliliklerin ve farklılıkların merkezleri olmuşlardır. Konut yerleşimleri bile sınıfsal, kültürel ve etnik gruplar olarak ayırım gösterirken, buna karşın açık kamusal alanlar her türlü sosyal ve kültürel sınıftan, farklı etnik gruplardan birbirlerinden çok farklı özelliklere sahip insanların bir araya geldiği, birbirleri ile temas kurdukları kent mekanlarını oluşturmuştur. Caddeler, parklar ve meydanlar; kültürel farklılıkların bir araya geldiği, kişilerin kendilerini, inançlarını, düşüncelerini birbirlerinden farklı olarak ortaya koydukları ve belki de insanların ilk defa karşılaştıkları, hareketlerin ve düşüncelerin yer aldığı alanlardır. Bu mekanlarda bireyler kendi iç dünyalarından çıkarak kendilerinden farklı ve yeni düşüncelerin varlığını görme olanağına sahiptirler.

Bir şehirde ya da bir yerleşim bölgesinde diğer insanları duyma ya da görme fırsatı, aynı zamanda genel olarak çevredeki sosyal ortam ve özel olarak orada yaşayan ve çalışan insanlarla ilgili önemli bilgiler edinmek imkânını da yaratır. Bu durum, özellikle sosyal gelişimi önemli ölçüde çevrelerindeki sosyal ortamı gözlemlemeye dayanan çocuklarla ilgili düşünüldüğünde çok önemlidir (Gehl, 2004). Ancak bunun dışında hepimizin sosyal bağlamda hareket edebilmemiz için çevremizdeki dünya ile ilişkimizi güncel tutmamız gerekir. Buna bağlı olarak bu tartışmanın amacı olan, en uygulanabilir kamusal alan tanımı Zukin (1995) de bulunabilir. Zukin, kamusal alanı, daha geniş bir açıdan bakarak bu mekanları oluşturan ve kullanan çeşitli kamusal ya da bireysel çıkarların (taleplerin) algıladığı sürekli değişen bir durum olarak değerlendirmiştir. Birbiri ile yakından bağlı ve birbirini güçlendiren kamusal kültür ve kamusal alan kavramlarına odaklanmıştır. Zukin'in belirttiği gibi kamusal kültür ve kamusal alan sosyal olarak kurulmuşlardır.

Açık kamusal mekanlar, tüm topluma açık mekan özelliğinde olmalarından dolayı, kent içindeki serbest konuşma ve dışavuruma imkân veren merkezler olma özelliğine sahiptirler. Açık kamusal mekan sağladığı bu özelliği ile, farklılıkların algılanabileceği, toplum içinde yeni fikirlerin, yeni düşüncelerin ortaya çıkabileceği kent içindeki en önemli mekanlardan biridir. Bu anlamda açık kamusal mekanlar insanın yaratma süreci açısından da önemli rol

sahibidir. İnşa edilmiş altyapı pek çok çevresel yarar sağlarken, yakın çevredeki buluşma alanları toplumun kalbini oluşturmaktadır (Madanipour, 1996).

Kamusal mekanlar arasında büyük alışveriş merkezleri, tematik parklar veya stadyumlar son dönemlerde örnek olarak gösterilse de, bu tür mekanlar açık kamusal kent mekanlardan içerik bakımından farklılıklar göstermektedirler. Açık kamusal kent mekanlarında konuşma ifade etme özgürlüğü bulunurken, kontrol altında olan alışveriş merkezleri ve diğer mekanlar (koruma görevlileri, monitörler vs. tarafından) bir “arındırılmış - özel mekan” unsurunu barındıran mekanlardır ve sadece kontrollü aktivitelere izin verilmektedir. Bunun yanı sıra büyük alışveriş merkezlerinde kullanıcılar potansiyel müşteri olarak hedeflenmektedir.

Ancak toplumun ve bireylerin sürekli kontrol edilmedikleri, (bu durum Kostof’un işaret ettiği paradoks yani hakim otorite açısından da geçerlidir; Kostof, 1999) dinlenmedikleri, kendilerini rahat bir şekilde ifade edebilecekleri, birbirleri ile ilişki kurabilecekleri, başkalarını gözlemleyebilecekleri ve birbirlerinden haberdar olabilecekleri mekanlara ihtiyacı bulunması gerekliliği günümüzde tartışılan bir noktadır. İnsanlar zaman zaman kalabalık içinde kaybolabilecekleri mekanlara ihtiyaç duyabilmektedir.

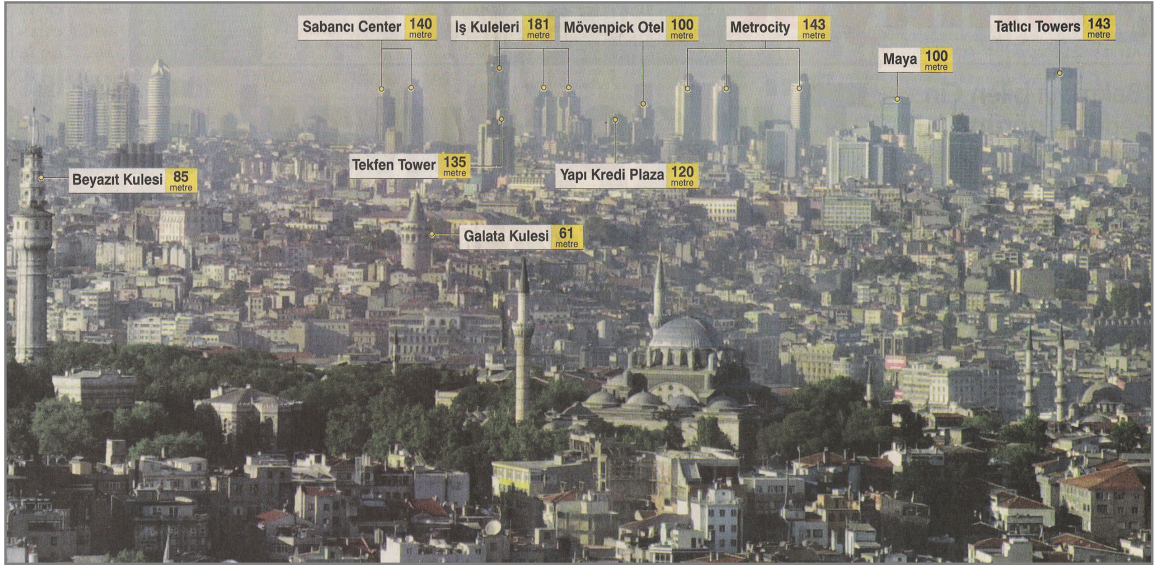
Bununla beraber Baudrillard, günümüzde kitle iletişim araçlarının etkisinin, öteki bütün teknolojilerden son derece farklı ve onlardan çok daha derin olduğunu düşünmektedir. Baudrillard kitle iletişim araçlarının her yerde olduğu bir dünyada gerçekte, insanların davranışla iletişim araçları görüntülerinin birbirine karıştığı yeni bir gerçekliğin- üst gerçekliğin- yaratıldığını ileri sürmektedir. Üst gerçekliğin dünyası, benzerliklerden anlamlarını yalnızca öteki görüntülerden alan, dolayısı ile de, dış gerçeklikte bir temeli olmayan görüntülerden oluşmaktadır (Baudrillard, 1997). Bu anlamda kamusal alandaki doğrudan karşılaşmaların yerine, bireyselleşmenin de etkisi ile artık dolaylı telekomünikasyon, internet üzerinden konuşmalar ve görsel etkileşimler daha sık rastlanan ilişki biçimlerini oluşturmaktadır.

Bu anlamlarda kamusal alanların özel alanlara dönüşmesi, toplumun açıkça fikrini ifade edebileceği ortak forum alanlarının ortadan kalkması ile sonuçlanma tehlikesi büyüktür (Winton, 2004). Kamusal alan kullanımının izole edilmesi ve daha az fikir, düşünce paylaşımı toplumun daha kolay kontrol ve manipüle edilebilmesi sonucunu yaratmaktadır. Bu durum toplumu yaratan bireylerin hürriyetlerinin, demokratik özgürlüklerinin kısıtlanmasını ortaya çıkartabileceği gibi, toplumun temel yapı taşlarından başlayıp, büyüyen problemlere yol açması kaçınılmazdır.

5.1. Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplumsal İlişkileri Yapılandırmadaki Rolü'nün İnceleme Alanı Olarak Seçilen “Büyükdere Aksı - Levent Bölgesi” Örneği Üzerinde İrdelenmesi

Şehirlerin büyümesi ve metropolleşmesi bazı aktivite ve iletişim merkezlerinin kullanım ve canlılığında azalmaya sebep olmuştur (Madanipour, 1996). Özellikle gelişen ülkelerde, 20. yüzyılın ikinci yarısında kamusal alanlarda genel olarak bir gerileme yaşanmış; ve 1980'lerin sonlarından itibaren şehirlerin büyümesi ve gelişmesi ile bu gerileme hız kazanmıştır. Bu hızlı gelişimin bir sonucu olarak, kentlerde kamusal alanlar terk edilen mekanlara dönüşmüşlerdir.

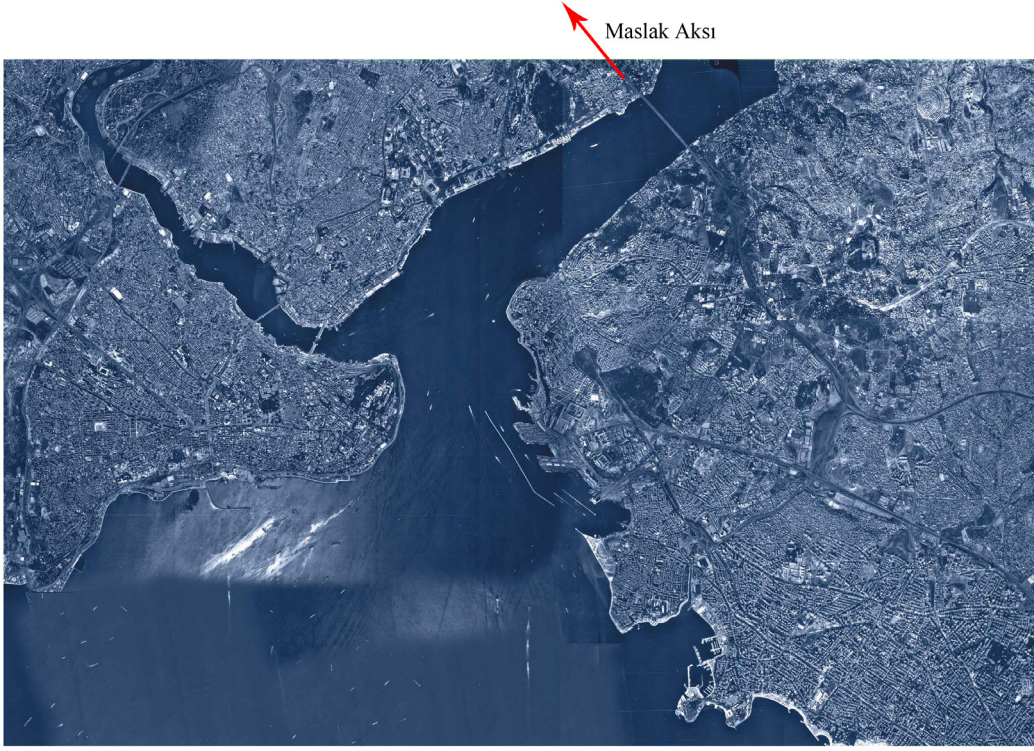
Terk edilen mekanlar, Trancik (Trancik, 1986) tarafından, çok katlı binaların altındaki yapılandırılmamış peyzaj olarak ya da kimsenin korumayı önemsemediği, otoyol kenarlarında kimseye ait olmadan sıralanan ve az kullanılan alanlar olarak tanımlanmaktadır.

Şekil 5.1 Büyükdere - Maslak Aksı - Levent Bölgesi

İstanbul geneline baktığımızda kent içi açık kamusal alan kullanımının son derece kısıtlı ve kullanıma elverişsiz mekanlar olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle Büyükdere - Levent - Maslak aksı üzerinde odaklanan çalışma bölgesi (ve yan bölgeleri), hızla gelişen, plansız büyüyen bir bölgesi olması, üzerinde birbirinden farklı sosyal, ekonomik sınıfları bir arada barındırması ve gelişen ekonomilerin benzer şehirselleşimi ve bu çarpık gelişimin açık kamusal alanların kullanımlarında yansımalarını gözlemlemek amacı ile seçilmiştir. Çalışmanın amacı, seçilen bölge üzerinden açık kamusal alan kullanımının ve kent içindeki ifadelerinin, kullanıcı, toplum fiziksel mekan, Büyükdere- Maslak- Levent aksı üzerinde irdelenmesi ve tespit edilmesidir.

5.1.1. Büyükdere Aksı - Tarihçesi Gelişimi

Şekil 5.2 İstanbul Şehri Uydu Fotoğrafı

İstanbul kenti içerisinde önemli bir gelişme aksı niteliğindeki Büyükdere - Levent - Maslak alanı, planlama ilkeleri ve toplumsal - çevresel verilerin oluşturduğu ortam açısından kentin kapsamında sorunlu bir bölge niteliğindedir. İstanbul gibi hızlı gelişen şehirlerde, şehirlerin plansız gelişimi ve mevcut yapı stoğunun plansız gelişimine benzer şekilde, açık kamusal alanlar da önemini yitirmeye başlamış, fiziksel yapılarında değişime maruz kalmış, ve kamusal alan kaliteleri düşmeye başlamıştır.

Levent ve Maslak bölgeleri geceleri boş gökdelenlerle çevrili, altyapısız bir merkez haline gelmiştir. Bu alanda yer alan yüksek ve yoğun yapılaşma kararları tekil olarak imar adaları ölçeğinde alınmış kararlardır. Bu yapılaşma, toplumsal ve fiziksel mekan anlamında her türlü kopukluğa imkan veren alanlar haline gelmiştir. Bölgedeki planlama kararları ülkesel (makro) ölçekten, yakın çevre (mikro) ölçeğine kadar her ölçekte irdelenmesi gereken kararlardır. İstanbul metropolünü bütün olarak ele alan ve her türlü fonksiyonel yapılanmanın buraya uygunluğu kanıtlayıcı bir planlamaya ihtiyaç vardır.

Şekil 5.3 Büyükdere - Maslak Aksının Hava Fotoğrafı ve İstanbul'daki Konumu

5.1.1.1. Büyükdere Aksının Gelişimi

Şekil 5.4 Büyükdere, Levent Bölgesi

Büyükdere aksı; yüksek binaların, aynı zamanda yasal ve yasal olmayan yapılaşma gösteren konutların ağırlıklı bulunduğu bir bölge özelliğini göstermektedir. İstanbul 1950’lerden itibaren, kent dokusu yoğunlaşmasıyla beraber, kent dışına yayılımı da içeren bir gelişme göstermiştir. 1950’lerle birlikte ülkenin sosyo- ekonomik ve toplumsal dönüşüm sürecine girmesiyle birlikte kırdan kente göç olgusu, sanayileşme ve kentleşme sürecinin hızlanması söz konusu olmuştur. Ülkenin yaşadığı nüfus hareketliliği bu dönemin çarpıcı özelliği olmuştur. Bu gelişime paralel olarak, 1950’lerde 1.Levent konut alanının yapılması, ve 1951-52 yıllarında ilaç fabrikalarının bölgeye yerleşmesi sonucunda bölge küçük ölçekli sanayi ve ticari işletmeler için bir çekim gücü oluşturmuştur.

1956 sonrası yapılan imar planlarında yoğunlaşan sanayi yapılaşması ile gecekondulaşmayı da beraberinde getirmiştir (Koç, 1997). Özellikle bu yıllarda kent içerisine sıkışmış olan orta ve büyük ölçekli sanayilerin, bölgenin köy statüsünden dolayı kolay yapılaşıyor olması ve arazi değerlerinin düşük olması nedeniyle gecekondulaşma sürecinin, kentsel mekanda dönüşümün gözlemlendiği bir bölge niteliğindedir. 1950’lerle başlayan bu süreç, kentin mekansal dokusuna geri dönülmeksizin izler bırakarak karayolları kent içinde egemenliğini pekiştirerek boğaz geçişleri de karayolu köprüleriyle gerçekleştirilmiş ve sanayi alanlarının kontrolsüz gelişimi devam etmiştir.

İstanbul’da gökdelen olarak adlandırdığımız binalar / plazalar 1970’li yıllarda gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bunun bir nedeni de İstanbul’da yüksek bina yapımının teşvik edilmeye başlamasıdır. 1967 yılında yapı yönetmeliğine gökdelen yapımını teşvik eden bir madde eklenmiştir. Bu maddeye göre arsanın %25’inden az kullanımı halinde, binaya verilecek yüksekliğin arttırılabileceğidir (Çetiner, 1991).

Bu dönemin bir başka boyutu da 1980’lerden başlayan, dünyanın ve Türkiye’nin de eklemlendiği küreselleşme sürecidir. Bu süreçle birlikte kentsel gelişim tercihleri, mekana ilişkin kararlar, kentin arzulanan yeni rolleri üzerinde durulmuş, İstanbul’un bir dünya kenti haline getirilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur (Hacısalıhoğlu, 2000).

Kentte fiziki düzende 1980’lere kadar görülen yatay gelişim, 1984’lerden sonra yapı adaları üzerinde düşey gelişime dönüşmüştür. Bölgedeki planlama kararlarında, Beşiktaş - Levent - Ayazağa bölgesi, İstanbul üzerinde özel şartlara sahip bir yeredir. Bölge, 29.4.1966 onanlı 1/5000 ölçekli “İstanbul Sanayi Sahaları İmar Planı” ile sanayi fonksiyonuna ayrılmıştır.

Şekil 5.5 Büyükdere Aksı, Levent Bölgesi

1989 - 20281 sayılı Resmi Gazete’de “İstanbul - Levent - Beşiktaş Turizm Merkezi” olarak ilan edilen alan ile 1990 - 20450 sayılı Resmi Gazete’de “ İstanbul - Levent - Beşiktaş Turizm Merkezi Tefsii” olarak ilan edilen alanların krokilerinde Bakanlık yetki alanına yeni arsaların da dahil edildiği görülmektedir. Günümüzde neredeyse tekil imar adalarına çıkartılmış “Turizm Alanı Kararı” ile emsaller hızla yükselmiş, holdinglere ve firmalara yeni yatırım alanları açmak için İstanbul’un köklü semtleri, kıyı yerleşimleri, bakanlığa bağlanmıştır.

Bölge ile ilgili resmi gazetede alınan karara göre;

3290 sayılı yasaya göre onanan 1/1000 ölçekli ve 7.4.1987 tarihli Şişli Belediye Meclisince onanlı “Büyükdere Caddesi ve Güzergahı İslah İmar Planı”nda bu alan ticaret fonksiyonuna ayrılmış ve parsellere min. parsel büyüklüğü 1200 m² olmak üzere KAKS= 4.5 inşaat emsali verilmiş, yükseklik serbest bırakılmıştır. Daha sonra Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Uygulama Daire Başkanlığı, bu bölgedeki fonksiyon değişiminin Büyükşehir Belediye Meclisince onanmasının zorunlu olduğunu bildirmiş ve yapılmış olan “İslah İmar Planları” iptal edilmiştir. Bölge üzerinde, min. Parsel alanı 2000 m² olmak kaydı ile min. TAKS = 0.35, Max. TAKS = 0,50 olmak üzere ticaret fonksiyonu verilmiş ve bu plan tasdik edilmiştir. 13.09.1989 tarih 20281 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 89/14499 sayılı kararnameye ek olan “9 GRUP TURİZM VE MERKEZLERİ”ne dahil edilmiştir.

Bu alan içinde turizm alanı olarak düşünülen arazilerin toplam büyüklüğü yaklaşık 882.522 m² olup, bunun 882.522 m² olup, bunun %90’ı “İş Merkezi” fonksiyonlu bir yapılaşmaya ayrılmıştır. %10’un turizm fonksiyonuna ayrılması, turizm kredisinin bu yönde kullanılmak istenmesi amaçlıdır.

1991 tarihli 1/ 5000 ölçekli Beşiktaş geri görünüm ve etkilenme bölgesi planında, 1.Levent’in Büyükdere Caddesi’ne bakan bölümlerinde bina büyüklük ve kat yükseklikleri korunmak koşulu ile, konut bölgesi olarak öngörülen alanın, istenirse turizm amaçlı ticaret alanı olarak kullanılabileceği şeklinde bir karar getirilmiştir. Ancak bu karardan sonra Levent ve Büyükdere alanı çok hızlı bir değişim süreci yaşamaya başlamış, alanda arazi değeri artmış, oluşan rantı karşılayamayanlar alandan ayrılmak zorunda bırakılmıştır. Ticaret merkezlerinin kontrol edilemez gelişimi sonucunda bölge ve alt bölgeler fonksiyon değişimine uğramıştır. Bu alanda yapımı süren yüksek binaların mevcut yerleşimler üzerinde olumsuz etkileri, yoğunluk, ulaşım, altyapı ve genel olarak çevresine getireceği yüklerin çözümü güç sorunlar yarattığı görülmüştür. Özellikle bölgeye yakınlık ve ilişki olarak 1. derecede bulunan alt bölgelerde kimlik değişimi gözlemlenmektedir (Levent konut bölgesinin plazalara hizmet bölgesini oluşturmalarındaki sosyal ve yapısal değişimi gibi).

Çalışma alanında yapılan anket sonuçlarında görüldüğü gibi (5.3. bölüm), yüksek binalarla gelen, yoğunluk, gürültü, trafik sıkışıklığı çevre kirliliği ve gece saatlerinde ıssızlaşma bölge sakinlerini tedirgin eden hususlar arasında yer almaktadır.

Yüksek ofis bloklarının, plazaların çoğalmasi ile bölge kullanıcıları ulaşım güçlüğünden, (%38 gibi), psikolojik baskısından (%16), çevre kirliliğinden (%20), plazalar kaynaklı su kesintisinden (%12) şikayetçi olmuşlardır (Kabarık, 1991). Yüksek binaların, çeşitli sosyal problemlere neden olduğu düşünülerek pek çok araştırma yapılmıştır. Yüksek binalarla şekillenmiş yerleşim alanlarında kişi ve toplumda oluşan bozukluklar, ruhsal bozukluklara, şiddete ve suça yönelme; böyle ortamlarda yaşayanlarda dayanışma duygusunda azalma, ilişkilerin yüzeyselliği ve güvensizlik duygusunun ortaya çıktığı belirlenmektedir.

Sosyal ve psikolojik faktörler açısından bakıldığında, aks üzerindeki plazaların ve bulundukları kentsel yerleşmeler üzerindeki etkilerini, hem nüfus ve özellikleri yönünden, hem de yüksek bina kullanıcıları ve çevre kullanıcıların sosyal ve psikolojik etkileşimlerine getirdiği niteliksel değişim yönünden incelemek gerekmektedir.

Nüfus bir kriter olarak ele alındığında, buradaki yüksek ofis binaların yoğunluk üzerindeki artan etkisi önemli bir noktadır. Ancak sorun sadece nüfusun çalışma ve barınma için sınırlı bir mekana yerleştirilmesi değil, iletişim olanaklarının sağlanamamasıdır. Açık kent mekanlarının da burada yaşayan ve çalışan insanlar arasında iletişim imkanını destekleyemediği gözlemlenmektedir. Şehirler ve bu bütünün önemli parçası olan açık kamusal alanların birbirleriyle ilişkilerini anlamada daha hassas bir yaklaşım gerekmektedir. Bununla birlikte kentsel tasarım planları içerisinde, yerleşim alanlarını, kamusal alanları ve doğal alanları birbirleriyle ilişkilendirecek bir anlayış gerekmektedir.

Kentlerimizin gelişmesinde; toplumsal, hukuksal, ekonomik ve çevresel yapının iyi organize edilmesi önemli unsurlardır. Yüksek blokların kentlerimizde varlığının ancak, kentle ilişkisini destekleyecek bir şehir strüktürü, ölçek, gelişme ve kapasitelerin kontrol altına alınabildiğinde başarılı olacağı bir gerçektir. Bunun önemli örneklerinden birini oluşturan Levent - Büyükdere aksı üzerinde yer alan plazaların yer alacağı bir planlamada günde 300.000'in üzerinde bu şehir mekanını kullanan kentli için, bireysel ve toplumsal aktivitelerini gerçekleştirebilecekleri mekanların dikkate alınması gereklidir.

5.2. Aks Üzerinde Yer Alan Kimlikler, Fiziksel ve Sosyal Yapının Analizi

Aks Üzerinde Yer Alan Kimlikler;

Gültepe - Çeliktepe Bölgesi

Büyükdere - Maslak aksı üzerindeki çalışma alanını, 1.derece bölge içinde yer alan Gültepe ve Çeliktepe konut alanları doğrudan etkilemektedir.

Gültepe, Çeliktepe, Sanayi mahallesi konut bölgesi Büyükdere - Maslak aksı üzerinde yer alan Plazaların ve iş merkezlerinin hemen arkasında, çarpık kentleşen konut alanlarıdır. 1950'lerde kentin boş alanlarından biri iken, 1957 yılında yerleşime açılmış olan Gültepe yerleşimi, 1985 sonrası af yasalarının da etkisi ile gecekondu dönüşüm sürecine girmiş, ve kentsel mekanda dönüşümün gözlemlendiği alanlardan biri olmuştur.

Şekil 5.6 Gültepe ve Çeliktepe Yeleşim Alanları (YTÜ Yüksek Lisans Projesi)

Bölgede nüfus (nüfus sayımı sonrası) 179.000 kişi olarak tespit edilmiştir. Bölgenin ekonomik yapısını orta ve alt gelir grupları oluşturmaktadır. Bölge planlı oluşturulmuş bir altyapıya sahip değildir. Planlı oluşturulmuş merkezler ve açık kamusal alanlar yer almamaktadır.

Plansız gelişmiş konut adaları bölgede yoğun olarak yer almaktadır. Yaya dolaşım alanları yetersiz olduğu kadar otopark alanları da yetersiz kalmaktadır. Olması gereken donatı alanı (açık alanlar - sosyal alanlar) 40 m²/kişi iken mevcut donatı alanı ve açık alan 4,15 m²/kişidir. Bölge günümüzde, ana arterler ve metro hattı üzerinde büyük rantların oluştuğu, turizm, ticaret ve yönetim merkezi haline gelmiştir.

Levent Konut Alanı

Şekil 5.7 Levent Bölgesi

Bugünkü Levent semtinin çekirdeğini oluşturan Levent'in ilk kısım evlerinin yapımına, Emlak Kredi Bankası toplu konut projeleri çerçevesinde 1947 yılında başlanmış, 1960'ta tamamlanmış bir bahçekent projesi niteliğindeki bir yerleşimdir.

Ancak yerleşim özellikle 1990'larda Türkiye'nin de küreselleşen dünya ile bütünleşme çabalarının sonucunda değişime uğramaya başlamış, insan ölçekli konut yerleşimi arazisinde büyük bankalara ait bloklar yükselmeye başlamıştır. 1980'lerden bu yana İstanbul'un, Boğaz köprülerinin de katkısıyla kuzeye doğru büyümesiyle Maslak koridoru tek fonksiyonlu olarak çok katlı plazaların oluşturduğu bir alana dönüşmüştür.

Haydar Karabey, Levent konut bölgesinin bu günkü durumunu şu şekilde ifade etmektedir; "Plazalar ve yüksek bloklarla çevrili bölgenin arka bahçesi, destek hizmetlerinin mekanı, eğlenme yemek yeme mekanı, otoparkı, klima - jeneratör avlusu ve çöplüğü Levent'tir" (Karabey, 2004).

Bu doğrultuda dönüşen ve değişen Levent yerleşimi de konutların arasında kalan açık kamusal alanlara ve parklara sahip çıkamamaktadır. Yerel Belediye açık kamusal alanların kullanımı konusunda, bu alanların parklar da buna dahildir, satışa çıkartılmasını öngörmüştür.

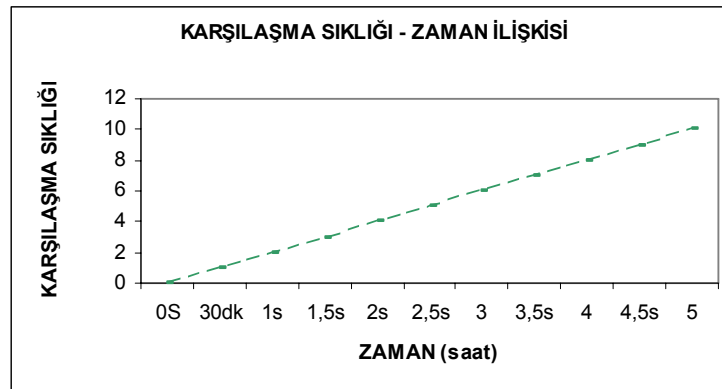
Şekil 5.8 Levent Konut Bölgesinde Park Örneği

5.2.1. Sosyal Yapıdaki İlişki Çeşitlerinin Tespiti ve Analizler

Bir şehrin kamusal alanları ya da yerleşim bölgelerindeki buluşma ve günlük aktivitelerde bulunma olanakları, bireylere diğerlerinin arasında olma, onları görme ve duyma ve diğer insanların değişik durumda ne şekilde davrandıklarını deneyimleme fırsatını yaratır.

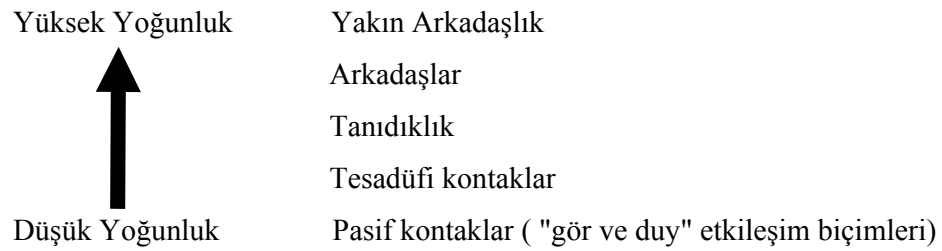
Bu "gör ve duy " kavramı ve bu etkileşim biçimleri, tüm sosyal aktiviteler çerçevesinde, basit etkileşim formlarından karmaşık ve duygusalılık içeren ilişkilere kadar diğer etkileşim formları ile ilişki içerisinde değerlendirilmelidir.

Çizelge 5.1 Karşılaşma Sıklığı - Zaman İlişkisi (Gehl, 2000)

Birden fazla insanın aynı mekanda bir araya geldiği her an bir sosyal aktivite oluşmaktadır. Bu doğrultuda insanların açık mekanda geçirdikleri zaman aralığı ne kadar fazla olursa birbirleriyle karşılaşmaları ve iletişim içerisinde olmaları o kadar mümkün olmaktadır. Bölgede yapılan anket ve gözlemlerde dış mekan yaşantısına bağlı olarak gerçekleşen karşılaşmaların sıklığı tespit edilmiş ve gözlemlenmiştir.

Değişken iletişim yoğunluğu dereceleri kavramı aşağıdaki basitleştirilmiş çeşitli iletişim formları çerçevesinin temelini oluşturur (Gehl, 1987):

Şekil 5.9 İlişki Biçimleri Diyagramı (Gehl, 1987)

Bu kavramlar çerçevesinde, inceleme bölgesi olarak seçilen Levent - Maslak aksı üzerinde yer alan alanda etkileşim biçimlerinde temel olarak, en alt düzeydeki düşük yoğunluklu kontakları gözlemlemekteyiz. Diğer etkileşim biçimleri ile karşılaştırıldığında bu iletişim biçimleri önemsiz görülebilir ancak bunlar hem bağımsız iletişim biçimleri olarak, hem de diğer daha karmaşık etkileşimlerinin ön koşulu olarak önem kazanırlar.

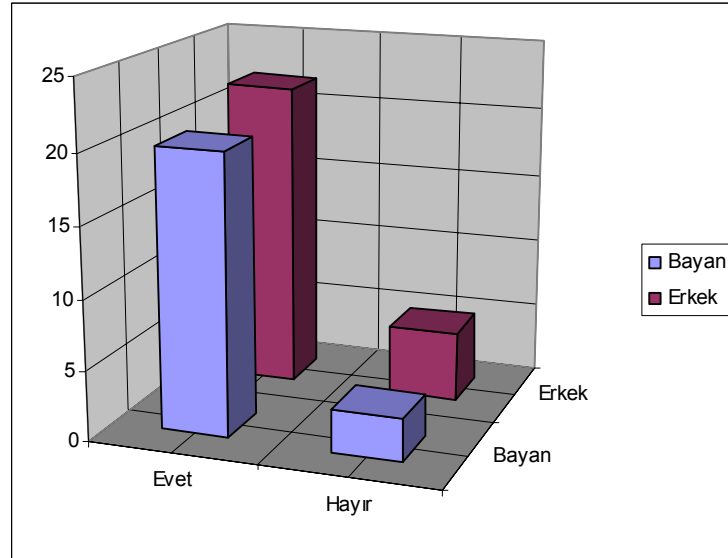
Şekil 5.10 Görsel İlişki Biçimlerinden Pasif Kontak Örneği; Levent Parkı (E.Erdönmez arşivi)

Açık kamusal alanlarda yaşam diğerleri ile birlikte olma fırsatı sunar. Diğer insanlarla birlikte olmak, onları görmek ve duymak, onlardan etki almak yalnız kalmaya kıyasla daha olumlu deneyimler sağlar.

Mekan, sadece belirli bir kişi ile değil diğerleri ile birlikte olma imkanını da sunmaktadır. Kamusal alanlardaki düşük yoğunluklu etkileşim biçimleri ile ilgili olasılıklar analizlerde görülebilmektedir. Mekanın kullanımında göz aşinalığının oluşmasını pasif kontak - etkileşim biçimlerine örnek olarak gösterebiliriz.

Alan çalışmasında yapılan anketlerde (farklı yaşlarda, farklı ekonomik sınıflardan ve farklı cinsiyetten rastgele seçilmiş 50 kullanıcı ile yapılmıştır), alanın kullanımından kaynaklanan diğer insanlarla iletişim biçimlerinden göz aşinalığı (pasif iletişim biçimi) var mı sorusuna kullanıcılar %84 evet ve %16 hayır olarak cevap vermişlerdir.

Çizelge 5.2 Pasif İletişim Çizelgesi

Çizelge 5.3 Mekan Kullanıcılarında Göz Aşinalığı

MEKANI KULLANIRKEN GÖZ AŞINALIĞI OLUŞMAKTADIR

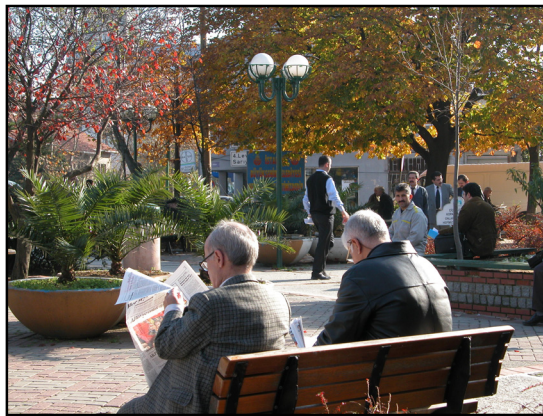
	Bayan	Erkek	Toplam	DAĞILIM %
Evet	20	22	42	84%
Hayır	3	5	8	16%
	23	27	50	100%

Diğer insanların deneyimlerini televizyon, video ya da filmlerden pasif bir gözlemci olarak izlemek yerine kamusal alanlarda mevcut bulunarak bir şekilde katılımı (etkileşimde) bulunmak, sosyal yapının kurulması bakımından daha anlamlıdır. Mekan mevcut ilişkileri korumak için de bir fırsat yaratmaktadır.

Şekil 5.11 Levent - Metrocity Önünden Etkileşim Biçimlerine Bir Örnek (E.Erdönmez arşivi)

Düşük yoğunluklu etkileşim biçimleri aynı zamanda diğer temas formlarının gelişebileceği bir durumdur (Gehl, 1996). Sadece orada bulunmakla bağlantılı olarak spontane gelişen kontaklar genellikle geçici ve kısa sürelidir - kısa bir konuşma, bankta yanındaki adam ile kısa bir tartışma, otobüsteki bir çocukla sohbet, çalışan birini görüp birkaç soru sormak ve bunun gibi. Eğer katılımcı istekli ise, bu basit seviyeden kontaklar diğer seviyelere gelişebilir. Aynı mekanı paylaşma bu durumların her birinde ilk gerekliliktir. Günlük aktivitelerle bağlantılı sıkça gerçekleşen buluşmaların ilişkilerin geliştirilmesinde imkanını arttırdığı anketlerde saptanmış bir gerçektir.

Şekil 5.12 Levent Parkı, Açık Kamusal Alanda Bir Arada Bulunan İnsanlar (E.Erdönmez arşivi)

Bu durum tüm yaş guruplarının önemli bir kısmının kendilerine yakın yerde çalışan ya da yaşayan arkadaşları ve tanıkları ile daha sık ve yakın bir kontak oluşturabildiklerinin altında yatan sebeptir. Bu irtibatı korumanın en kolay yoludur.

Açık kamusal mekanların sağladığı sosyal mekanlar aracılığı ile, insanların nasıl çalıştıklarını, nasıl davrandıklarını, nasıl giyindiklerini keşfetme, toplumun yapısı hakkında bilgi edinme, beraber yaşadığımız insanlarla ilgili fikirler edinme imkanını yaratmaktadır. Tüm bu bilgi akışı sayesinde birey toplum ve fiziksel çevresi ile güvenli bir ilişki kurma olanağına sahip olmaktadır. Bu şekilde açık kamusal alanlarda sıkça rastlanan insanlar kişiler için “biri”ne dönüşmekte ve toplumu oluşturmaktadırlar.

5.3. Levent - Maslak Aksı Üzerinde Açık Kamusal Alan Kullanımına Yönelik Analizler

Toplumda diğer insanları deneyimlemek pasiften aktife iletişim içinde olmak, binalar ve diğer hareketsiz objeleri deneyimlemeye kıyasla konuşan ve hareket eden insanları deneyimlemek, zengin duysal bir çeşitlilik sunmaktadır (Gehl, 2004). İnsanların diğer insanlarla karşılaştıkları anlar sosyal ilişki bakımından özellik göstermektedir. Yeni durumlar ve sınırsız uyarımlar ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple yaşayan şehirler, binaların renkleri ve şekilleri ne kadar zengin olursa olsun, deneyimleme açısından donuk denebilecek yaşamayan şehirlere kıyasla, her zaman uyarıcı ve deneyimleme açısından zengindirler ve mekanlar insanların birbirleri ile etkileşime girmesine olanak sağlarlar.

Kentsel mekanların kalitesini yürüyen insanların sayısı ile değil, mekanı nasıl kullandıkları, nasıl zaman harcadıkları, nelere baktıkları, oturup mekanın tadını çıkartmalarını gözlemlemekle tespit edebiliriz.

Şekil 5.13 Levent Parkında Biraraya Gelen Kullanıcılar (E.Erdönmez arşivi)

İnsanların olduğu her yerde - binalar, bölgede yer alan konutlar, iş alanları, eğlence yerleri vs. - insanlar ve aktiviteleri diğer insanları çekmektedir, insanlar insanları çeker. Diğerleri ile bir araya gelir ve kendilerini başkalarına yakın konumlandırarak bir yer ararlar ve bununla birlikte devam etmekte olan aktivitelerin yakınında yenileri başlar.

Şekil 5.14 Levent Parkı Gündüz Kullanımı (E.Erdönmez arşivi)

Buna uygun eğilimler kamusal alanlarda oturmayı seçen insanlarda da görülür. Etraftaki aktiviteleri görmeye daha uygun konumlanmış banklar genellikle daha çok tercih edilmektedir. İnsan aktivitelerinin, diğer insanları hareket halinde görmenin cazibe merkezi konumuna geldiği açıkça izlenmektedir.

Kamusal alanlardaki sosyal amaçlı imkanların sağlanmasına yönelik talep giderek artmaktadır. Örneğin kaldırım üzerinde bulunan büfelerin çevresinde veya kaldırım kafelerinde, büfenin ya da kafenin önündeki kaldırımdaki canlılık ana ilgi odağıdır. Kaldırımlar ve sirkülasyon alanlarının varolması tahmin edilebileceği gibi kaldırım kafelerinin de varoluş sebebidir. Dükkanların, sergilerin gazete bayilerinin, sinemaların önünde duraklamalarında, diğer insanların bu mekanların çevrelerindeki sosyal ortamla ilişkisi gözlenebilmektedir.

Mekanların daha fazla insanın kullanması sürecinde ve pasiften aktife yönelim açıkça görülebilir. Sıradan durumlar, gündelik hayatın yaşandığı alanlar kamusal alanların gelişimi ile daha çok gözlemlenecektir.

Kamusal alanların mütevazı ancak yeterince kapsamlı üç gerekliliğini ifade edecek olursak (Gehl, 1996);

- gerekli dış mekan aktiviteleri için arzu edilen koşullar,
- isteğe bağlı, zorunlu olmayan aktiviteler için arzu edilen koşullar,
- sosyal aktiviteler için arzu edilen koşullar.

Aynı yerde bulunma, birbirini duyma ve görme ile bağlantılı küçük ve büyük olasılıkların değerinin, insanların kamusal alanlarda diğer insanların bulunmasına verdikleri tepkileri araştıran birçok incelemede altı çizilmiştir (Jacobs, A., 1996).

Şekil 5.15 Levent Parkı Kullanımına Bir Örnek (E.Erdönmez arşivi)

Gözlem ve araştırmaların sonucunda diyebiliriz ki insan ve insan aktiviteleri ilgi ve dikkatin yöneldiği en temel unsurlardır. Sadece görmek ve duymak ve diğerlerine yakın olmak yolu ile oluşturulan yalın iletişim formları bile şehirlerin ve yerleşim alanlarının kamusal alanları tarafından sunulan imkanlar için önemlidir.

5.3.1. Yaya Aktivitelerinde Potansiyel Alanlar ve Analizler

Fiziksel ve fonksiyonel olarak açık kamusal alanlar kentsel planlama ve kentsel gelişimde temel rol oynamaktadır. Dış mekan yaşantısı kentlerde fiziksel planlamayı büyük ölçüde etkilemektedir. Tasarım kararları ile fiziksel mekanı ve sosyal aktiviteleri etkilemek mümkün olmaktadır. Dış mekan aktiviteleri için daha iyi ya da daha kötü şartlar oluşturmak yaşayan ya da yaşamayan şehirler oluşturmak da mümkündür.

Bu doğrultuda pek çok kent teorisyeni, sağlıklı kentsel düzenin temel bileşeni olarak kamusal alanların toplumu yapılandırmadaki önemli rolünü belirtmektedirler. Bu fonksiyonel rolünün dışında açık kamusal alanlar, yoğun sosyal etkileşimin gerçekleşmesine araç olarak toplumsal bilincin güçlenmesini sağlamak ve bu alanlar şehrin ana çekim merkezlerini tanımlayan temel unsurları oluşturmaktadırlar.

Whyte'a göre, "bir kamusal alanı başarılı kılan dört özellik vardır: ulaşılabilirler, insanlar çeşitli aktivitelerde bulunurlar, mekan konforludur ve iyi bir imajı vardır, ve sosyal faaliyetleri destekleyen, samimi, insanların birbiriyle buluştuğu ve daha fazla sosyal etkileşimin sağlandığı mekanlardır" (Whyte, 2000).

Ulaşılabilirlik, insanların yaşam kalitelerini koruyabilmek için temel ihtiyaçlarına ulaşma özgürlüğü ve yetileri olarak tanımlanmaktadır (Goodman, 1968). Bu sebeple, değişik insanların gelebildiği ve aynı zamanda pek çok değişik şeyi yapabildikleri ulaşılabilir bir kamusal alan, ulaşılabilir bir kavşak noktası ve ulaşılabilir bir mekan olma özelliğindedir. Kamusal alanlara fiziksel ve psikolojik ulaşım, tüm açık alan planlamasında göz önüne alınmalı ve bu açık kamusal alanlar, kentsel gelişimin planlanması aşamasının en önemli parçası olarak değerlendirilmelidir. Goodman'ın da üzerinde önemle durduğu gibi, kamusal alanlar insanlara çeşitli ulaşılabilir olanaklar sunmalı ve kentsel çevrenin yaşam kalitesini zenginleştirici araçlar olabilmelidirler.

Bunun yanı sıra açık kamusal alanların kullanımında ölçülecek verilerden, güvenlik unsurunun sağlanması en önemli noktaların başında gelmektedir. Kullanıcıların bir arada olması, Jane Jacobs'un da değindiği gibi (Jacobs, 1969) sokakta gözlerin olması (eyes on the streets) hiyerarşik güvenlik sistemini ortaya çıkartmaktadır (kontrol sistemi).

Kamusal alanlara ulaşım, bu alanların çevreleri ile görsel ve fiziksel bağlantıları ile değerlendirilebilir. Başarılı bir kamusal alan, ulaşması ve kullanması kolay yakından ve uzaktan görsel olarak kolayca fark edilir olanıdır. Bunun dışında, sosyal etkileşim ve kamusal alanlara ulaşılabilirlik için sokak tipleri de etkili bir faktördür. İyi nitelikli bir kamusal alan görülmesi ve ulaşılması kolay, mekan duygusu yaratan mekanlar olmalıdır. Bu özellikleri ile mekan biraz uzak bile olsa insanlar oradan yürümekte veya orayı kullandıkları gözlemlenmektedir. Sosyal olarak canlı, kullanılan bir kentsel mekan diğer çok geniş bir sosyal, ekonomik çerçeve içerisinde bireyin kendisinden farklı sınıf, yaş, kültür,ırk, din v.b. insanlarla, arkadaşlarla buluşulabilen bir yer olma özelliğini göstermelidir. Bu anlamda Psikolog Robert Sommer, (Sommer, 1969) araştırmalarında insanların açık kamusal

mekanlarda süper-marketlere ve alışveriş merkezlerine göre dört kat daha fazla zaman geçirdiklerini tespit etmiştir.

Konfor, güvenlik temizliğin ve oturacak yeterli alanların bulunmasını, mekanın iyi bir imajının olmasını içermektedir. Başarılı bir alan yaratma, arzu edilen konfora ulaşma ve kullanımın arttırılmasında, bakım (muhafaza etme) en önemli faktörlerdendir (Bonaiuto, Aiello ve diğerleri, 1999).

Levent - Büyükdere - Maslak aksı üzerinde odaklanan çalışma bölgesi (ve yan bölgeleri), hızla gelişen bir bölge olması, üzerinde birbirinden farklı kimlikleri barındırması ve aynı zamanda gelişen ekonomilerde şehirselleşimi ve kamusal alanların kullanımındaki eksiklikleri yansıtmaları sebebiyle çalışma alanı olarak seçilmiştir.

Bu çalışma yöntemi kapsamında kamusal alanların kullanımını ölçümlemede, konfor, kalite, ve estetik kaygılar temel değişkenler olarak saptanmışlardır. Bunlar kentsel tasarımda ve sosyal etkileşimi arttırmada temel role sahiptir ve toplum duygusu oluşturmaya yardımcı olurlar. Bu kapsamda, bu alanlar tüm yerel halkı hedeflemeli ve çeşitli aktivitelerle değişik insan gruplarına hizmet vermelidir.

Çizelge 5.4 Açık Mekan Kalitesinin Sağlanması

Konfor Rahat kullanılan mekanlar verimli bir şekilde kullanılır ve iyi bir imaja sahiptirler	Ölçülecek Veri Güvenlik	Yöntem Kamusal alanlarda güvenliğin ve güvenliği etkileyen faktörlerin saptanması
Kalite Kamusal alanlarda çeşitli aktiviteler ve olanaklar yaratmak başarılı mekanların temel unsurlarındandır	Aktivite ve olanakların çeşitliliği	Kamusal alanlardaki mevcut aktivite ve olanakların saptanması (gözlem ve anket)
Estetik Kaygı-kültür kimlik Fiziksel çekicilik ve bakım, başarılı mekanlar oluşturmanın önemli etmenlerindendir	Bakım, temizlik Görünüm	Fiziksel görünüm ve bakımlılık derecesinin saptanması (gözlem ve anket)

Buna ek olarak alan çalışmasında kullanılacak bir diğer yöntem; kullanıcı profili tanımlanarak, bölgenin açık kamusal alan olarak değerlendirilmesindeki en önemli faktörler olan; ulaşılabilirlik, kalabalıklık derecesi, konfor ölçüsü, aktivite ve olanakların çeşitliliği, kalite göstergeleri, güvenlik, fiziksel çekicilik, estetik kaygının göz önünde bulundurulması fonksiyonel ve kullanılabilirlik olarak ele alınmıştır. Bu sebeple, konfor, kalite, estetik gibi kamusal alanın kendisi ile ilişkili fiziksel ve fonksiyonel değerlendirmelerin temelini oluşturmaktadır (Skaeveland, 2001).

Çizelge 5.5 Yakınlık - Ölçülecek Veri - Yöntem

<u>Yakınlık</u>	<u>Ölçülecek Veri</u>	<u>Yöntem</u>
İnsanlar kamusal alanlara yakın yerlerde bulunduğu, çalıştığında, oturduğunda, kamusal alanların kullanımı artmaktadır	-Açık kamusal alanların belirlenmesi -İşyeri - konut ile açık kamusal alan arasındaki mesafe -Yakınlık - görsel olarak algılanıp algılanmadığının tespiti	-Mevcut açık kamusal alanların tespiti -Kullanım sıklığının gözlem ve anketlerle tespit etme -Kamusal alanların bulunan mekanlardan algılanabilirliğinin tespiti (anket ve gözlemlerle)
<u>Ulaşım yolları ve araçları</u> fiziksel yapı ve sokak tipleri ulaşılabilirliği etkiler.	-Sokak tipi , -araç trafiği, -yaya ulaşımının niteliği, -kaldırımlar	- Yaya ulaşım yollarının belirlenmesi - Kaldırımların ve toplu ulaşımın yeterliliğinin belirlenmesi - Toplu taşıma araçlarının mekanı kullanımının etkilemesinin tespiti

Kamusal alanların kullanımı, bu alanların ulaşılabilirliği, bunların fiziksel ve fonksiyonel yapıları, hızlı kentsel büyümenin olumsuz etkilediği konuların başında gelmektedir. Özellikle gelişen ekonomilerde, kentsel yerleşimler içindeki kamusal alanlar, iyi donanımlı şehirlerin çağdaş standartlarına erişmenin çok uzağındadır.

Bu çalışmada ele alınan Levent - Maslak aksı üzerinde yer alan kentsel açık alanlar, bu tür kent yaşamına bir uç örnek olarak tanımlanabilir. Analizler sonucunda aks üzerinde çok katlı binalar, yeraltı park alanları, yoğun araç trafiği, binalar ve çeşitli kullanım alanları arasında uzun mesafeler ve niteliksiz, ihtiyaca cevap veremeyen yaya yolları yer aldığı tespit edilmiştir.

Şekil 5.16 Levent'te Yaya Ulaşımına Yönelik Bir Örnek (E.Erdönmez arşivi)

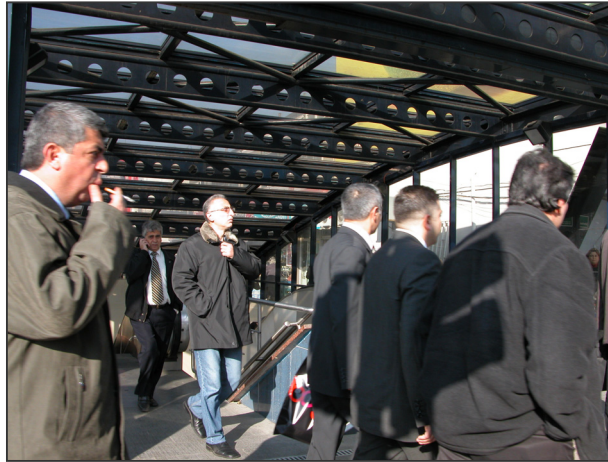
Şekil 5.17 Levent Yaya Kaldırımı Kullanımına Bir Örnek (E.Erdönmez arşivi)

Levent - Maslak aksı üzerinde bu çalışmanın da amacını oluşturan, açık kamusal alan kullanımına ait nitelikli bir örneğe rastlanamamaktadır. Mevcut niteliksiz yaya yolları da yoğun kent içi ulaşımına terkedilmiştir ve araç park yerleri olarak kullanılmaktadır. İstanbul şehrinin belkemiğini oluşturan, bir çok sosyal kimliğin ve yerleşimin mevcut bulunduğu bu aks üzerinde binaları ve araçları görmek mümkün olsa da yaya trafiğinin neredeyse mümkün olmaması sebebiyle insanların dolaşımına açık bir mekandan söz etmek güç olmaktadır. Binaların yakınında açık havada bulunma şartları oldukça sınırlıdır.

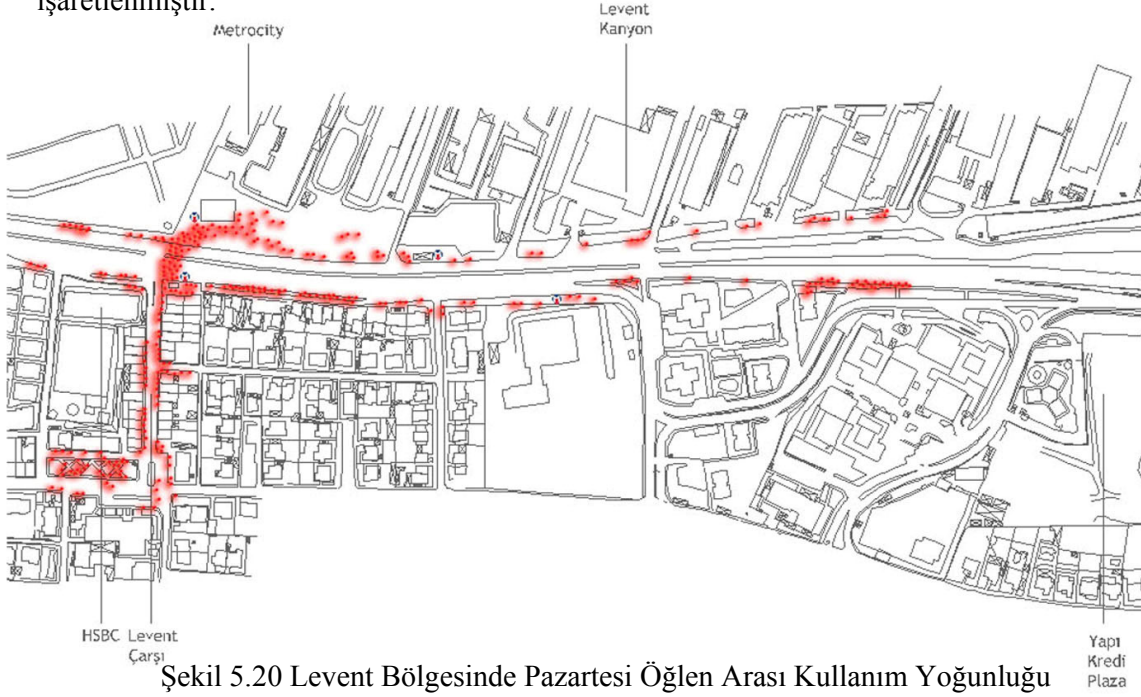
Şekil 5.18 Levent'te Yaya Yollarının Kullanımına Yönelik Örnek (E.Erdönmez arşivi)

Açık kamusal alanlar, açık alan kalitesini ve niteliğini sağlayamamaktadır ve kentli geneline imkan sunmaktan çok uzaktır. Şehir planındaki çok büyük uzaklıklar sebebiyle açık alanda deneyimleyecek çok az şey vardır ve zamana ve mekana yayılmış pek az aktivite burada yer almaktadır.

Şekil 5.19 Metro Çıkışı, İşe Gidiş Saatlerindeki Yoğunluk (E.Erdönmez arşivi)

Levent - Maslak Aksı Üzerinde Çalışma Bölgesi olarak seçilen açık kamusal alanın kullanımına yönelik davranışsal haritalama yöntemi ile oluşturulmuş analizlerde yaya aktiviteleri, mekan kullanımları, kullanım zamanları, yoğunlukları belirlenmiş ve işaretlenmiştir.

Pazartesi Öğle arası açık kamusal mekan kullanımının oldukça aktif olduğu gözlemlenmektedir. Tespitlerin yapıldığı saat aralığında; Levent Parkı'nda oturanlara, bir şeyler yiyenlere, Metro çıkışlarını kullanan, birbirlerini bekleyen insanlara sıklıkla rastlanmıştır.

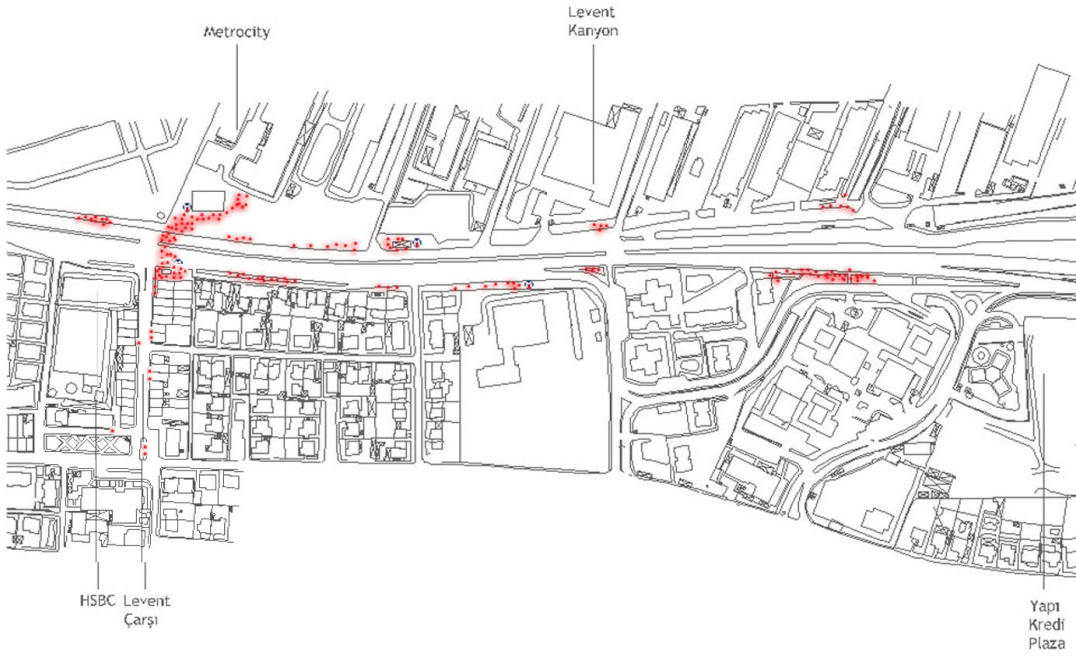

Şekil 5.21 Levent Bölgesinde Perşembe İş Çıkışı Saatleri Kullanım Yoğunluğu

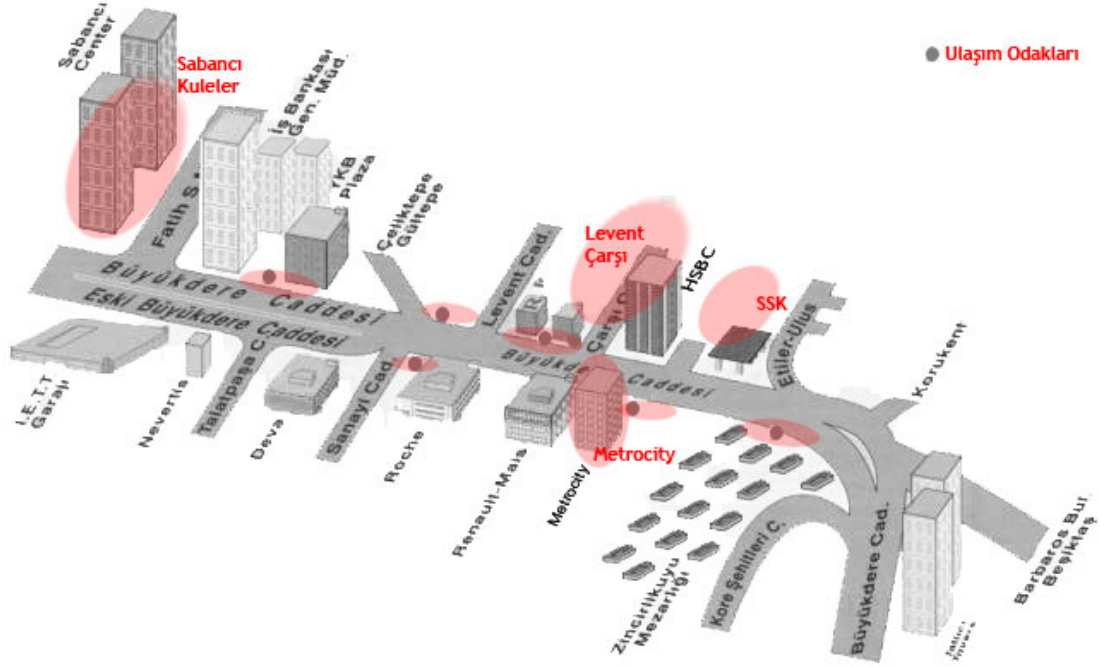
Şekil 5.22 Levent Bölgesinde Cuma Akşamüstü Saatleri Kullanım Yoğunluğu

Hafta arası kullanımda öğle arası ve iş giriş çıkış saatleri haricindeki kullanımda kullanıcı sayısında önemli bir azalma gözlemlenmektedir. Kullanıcıların yoğunluğu, ulaşım noktalarında ve Metrocity alışveriş merkezi önünde gözlemlenmektedir.

Şekil 5.23 Levent Bölgesinde Cumartesi Akşamüstü Saatleri Kullanım Yoğunluğu

Hafta sonu ilerleyen saatlerde açık kamusal mekan kullanımının önemli ölçüde azaldığı ve yoğunluğun ulaşım noktalarında yer aldığı - metro durakları ve otobüs durakları - gözlemler ve fotoğraflarla tespit edilmiştir.

Şekil 5.24 Levent Bölgesi Toplu Taşıma Ulaşım Noktaları

Seçilen çalışma alanında kullanıcılara yöneltilen sorular, anketler ve gözlemler doğrultusunda bölgede kullandıkları mekanların tespiti yukarıdaki grafikte gösterilmiştir. Kullanıcılar ulaşım noktalarını, otobüs duraklarını ve metro çıkışlarını-zorunlu aktiviteler, kullanmaktadırlar. Anketler sorularında çıkan sonuçlarda en çok gidilen yerler; iş merkezleri (Sabancı kuleleri, İş kuleleri, Yapı Kredi kuleleri), ulaşım noktaları, Levent çarşısı, SSK binası ve mezarlık olmuştur.

Çalışma bölgesi olarak seçilen Levent - Büyükdere - Maslak aksı üzerinde zemin kat kullanımı, ağırlıklı olarak büro ve iş merkezi kullanımındadır. Zemin kat işlevleri, büro ve güvenlik birimleri ağırlıklı olarak tespit edilmiştir. Kullanım yaya potansiyeline hizmet / servis verecek imkan sağlayamamaktadır.

Şekil 5.25 Levent Bölgesi Zemin Kat Kullanımı

Şekil 5.26 Yarı Kamusal Kamusal Alan Analizi

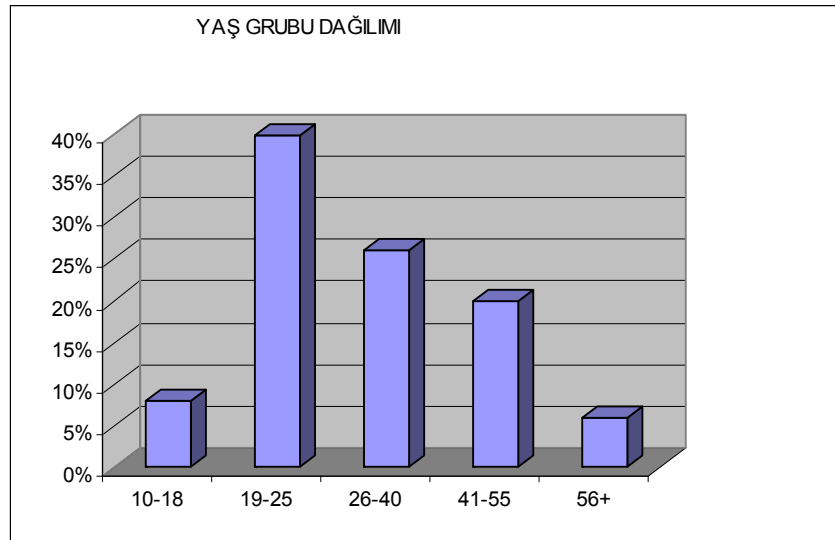
Bölgede yarı-kamusal, ve yarı-özel alanların olmaması dikkat çekmektedir.

Bu doğrultuda, Levent - Maslak alanı, Büyükdere Caddesi üzerinde yapılan çalışmada farklı yaşlarda, farklı ekonomik sınıflardan ve farklı cinsiyetten rastgele seçilmiş 50 kullanıcı ile yapılan anketler sonuçları, alanın kullanıcıları, kullanıcıların profili, alanın hangi amaçla kullanıldığı, alanın ihtiyaca cevap verip vermediği ve kamusal mekan kalitesi ile ilgili veriler aşağıdaki şekilde değerlendirilmiştir:

Çizelge 5.6 Anket Grubunun Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

YAŞ	BAYAN	ERKEK	TOPLAM	YAŞ GR %
10-18	2	2	4	8%
19-25	9	11	20	40%
26-40	7	6	13	26%
41-55	4	6	10	20%
56+	1	2	3	6%
	23	27	50	

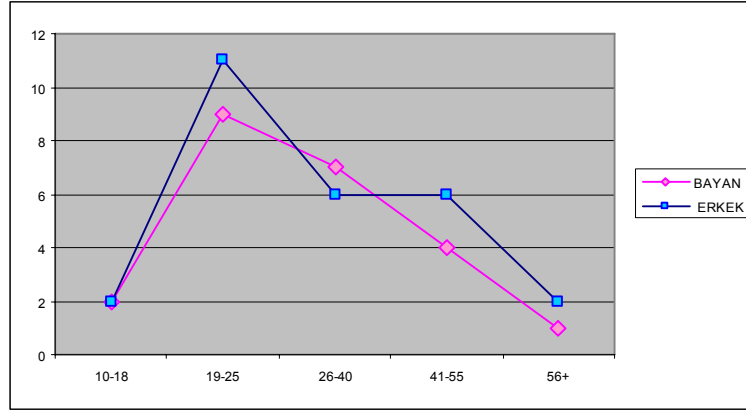
Çizelge 5.7 Yaş Grubu Dağılımı

Levent konum olarak iki ana ifadeye sahiptir:

- 1- Aktif iş hayatını oluşturan 19-40 yaş arasının iş yerleri ile çevrelenmiş bu bölgeyi kullarımdaki hakim ağırlığı görülmektedir.
- 2- Çalışan ve öğrenci kesim için ulaşım aksında ana aktarım noktalarından biridir.

Çizelge 5.8 Anket Grubunun Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

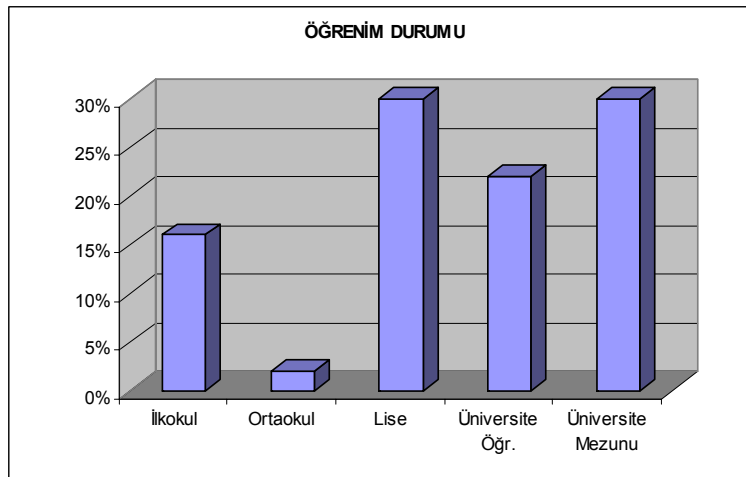

Denilebilir ki tüm yaş gruplarında, bölgenin kullanımında cinsiyet açısından önemli bir farklılık bulunmamakta, grafik benzer bir dağılım göstermektedir İkinci grafikte de açık kamusal mekan kullanıcılarının eğitim durumu profiline bakıldığında, genel eğitim seviyesinin Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde olduğu gözlemlenmektedir.

Çizelge 5.9 Anket Grubunun Öğrenim Durumu

Öğrenim Durumu	Bayan	Erkek	Toplam	DAĞILIM %
İlkokul	4	4	8	16%
Ortaokul	0	1	1	2%
Lise	6	9	15	30%
Üniversite Öğr.	6	5	11	22%
Üniversite Mezunu	7	8	15	30%
	23	27	50	

Çizelge 5.10 Anket Grubunun Öğrenim Durumu

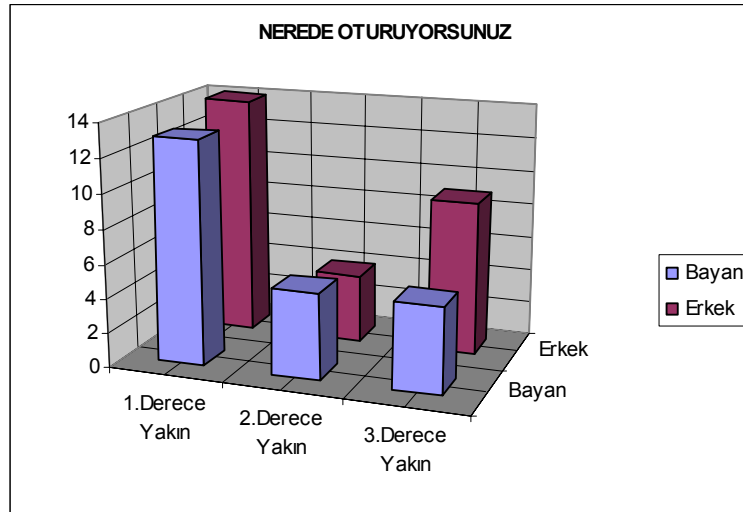

Çizelge 5.11 Kullanıcıların Oturduğu Bölgeler

Yakınlık Derecesi	Bayan	Erkek	Toplam	DAĞILIM %
1.Derece Bölge	13	14	27	54%
2.Derece Bölge	5	4	9	18%
3.Derece Bölge	5	9	14	28%
	23	27	50	

1. Derece bölge içerisinde, Gültepe, Çeliktepe, Levent, Etiler, Sanayi Mahallesi, Seyrantepe, Maslak, 4 Levent...
2. Derece bölge içerisinde, Sarıyer, Şişli, Mecidiyeköy...
3. Derece bölge içerisinde, Anadolu Yakası, Boğaziçi, Fatih, Eyüp, Bakırköy, Bayrampaşa v.b.

Çizelge 5.12 Anket Grubunun İkametgahı

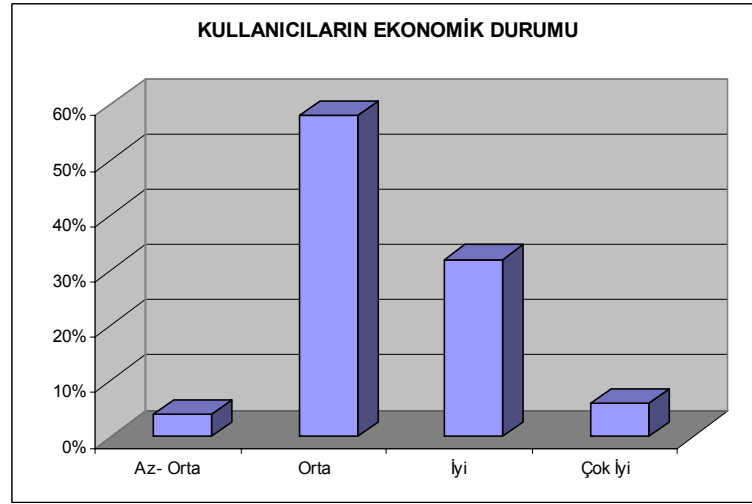

Kullanıcıların büyük çoğunluğunun %54, inceleme alanı ile 1.derecede ilişkili bölgelerde oturduğu tespit edilmiştir. Birinci derece yakın çevre için bu alan temel ulaşım merkezi görevini üstlenmiş, potansiyel olarak bölgenin en belirgin açık kamusal alanını oluşturmaktadır.

Çizelge 5.13 Anket Grubunun Ekonomik Durumu

EKONOMİK DURUM				
Gelir	Bayan	Erkek	Toplam	DAĞILIM %
Az-Orta	2		2	4%
Orta	12	17	29	58%
İyi	8	8	16	32%
Çok İyi	1	2	3	6%
	23	27	50	

Çizelge 5.14 Anket Grununun Ekonomik Durumu

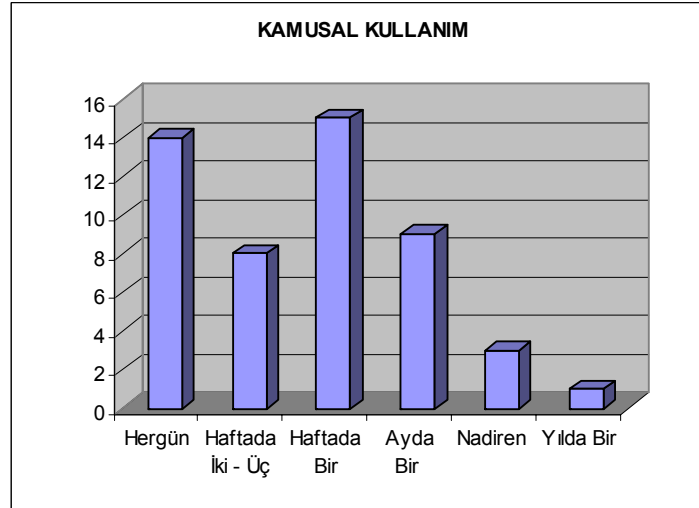

Bölge kullanıcılarının orta ve üzeri gelir seviyesinde oldukları tespit edilmiştir. İş alanları ile kuşatılmış olan bu bölgenin çalışanlar tarafından yoğunlukla kullanıldığı gözlemlenmektedir. Orta düzey gelir grubu ve iyi düzey gelir grubuna hizmet sağlayan çok katlı plazaların bölgede yoğunluğu arttıkça gelir seviyesinin de doğru orantılı arttığı tespit edilmiştir.

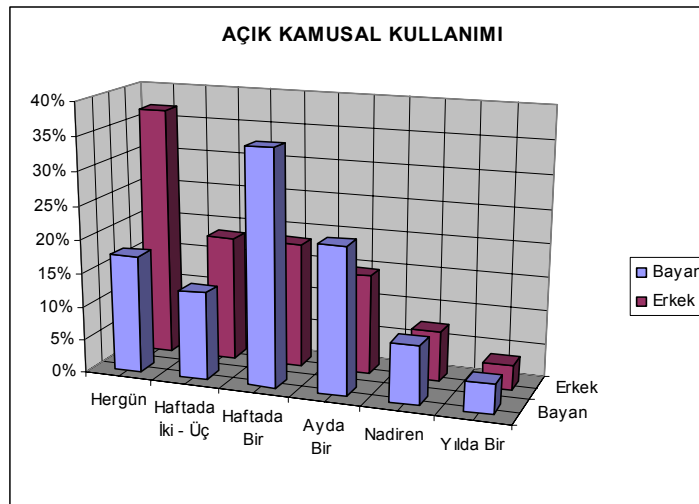
Çizelge 5.15 Açık Kamusal Alan Kullanımı

Hangi sıklıkla	Bayan	Erkek	Toplam	DAĞILIM %	BAYAN %	ERKEK %
Hergün	4	10	14	28%	17%	37%
Haftada İki - Üç	3	5	8	16%	13%	19%
Haftada Bir	8	5	13	26%	35%	19%
Ayda Bir	5	4	9	18%	22%	15%
Nadiren	2	2	4	8%	9%	7%
Yılda Bir	1	1	2	4%	4%	4%
	23	27	50	100%	100%	100%

Çizelge 5.16 Kamusal Kullanım

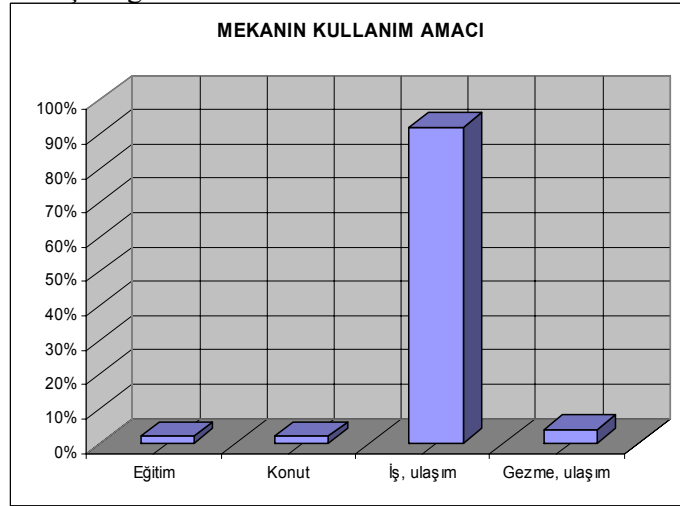
Çizelge 5.17 Açık Kamusal Kullanım

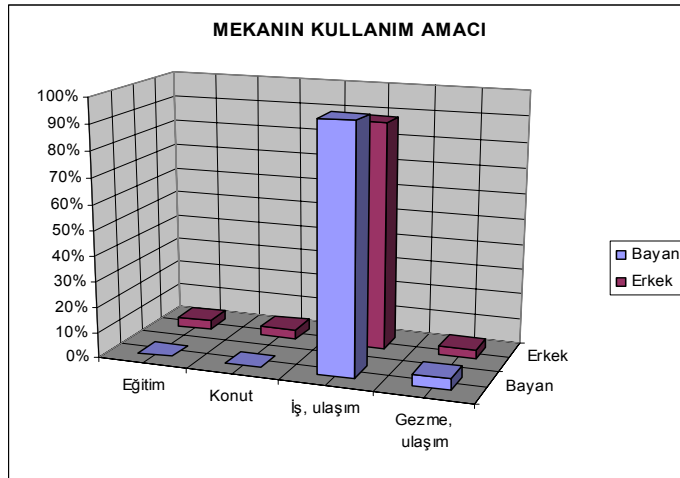
Çizelge 5.18 Açık Kamusal Kullanım

Neden	Bayan	Erkek	Toplam	DAĞILIM %	BAYAN %	ERKEK %
Eğitim		1	1	2%	0%	4%
Konut		1	1	2%	0%	4%
İş, ulaşım	22	24	46	92%	96%	89%
Gezme, ulaşım	1	1	2	4%	4%	4%
	23	27	50	100%	100%	100%

Çizelge 5.19 Mekanın Kullanım Amacı

Çizelge 5.20 Mekanın Kullanım Amacı

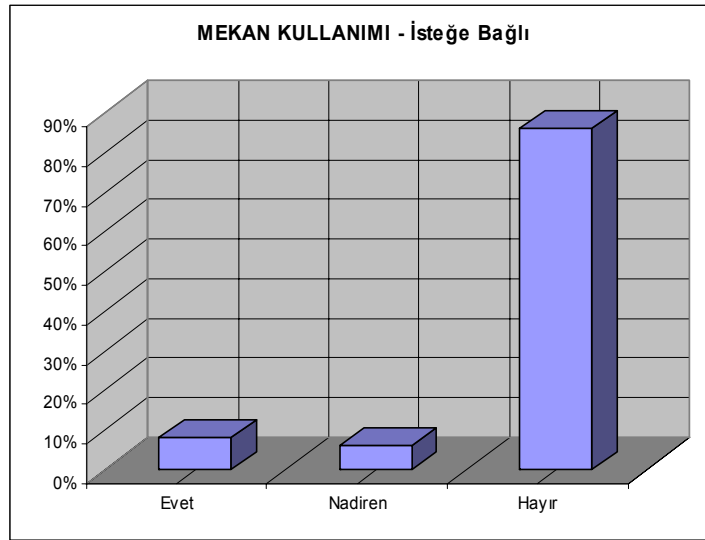

Kullanıcıların önemli bir kısmı açık kamusal mekanı sık olarak kullanmaktadır. Bu kullanımın önemli bir sebebi bölgenin iş merkezleri ve ulaşım merkezleri ile çevrelenmiş olmasıdır. Açık kent mekanının kullanımı zorunlu aktiviteler olan iş ve ulaşım üzerinde yoğunlaşmıştır (%92).

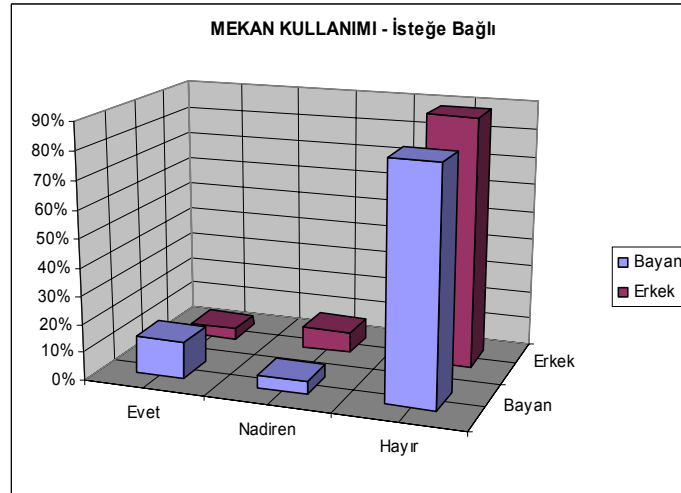
Çizelge 5.21 Mekan Kullanımı - İsteğe Bağlı

Neden	Bayan	Erkek	Toplam	DAĞILIM %	BAYAN %	ERKEK %
Evet	3	1	4	8%	13%	4%
Nadiren	1	2	3	6%	4%	7%
Hayır	19	24	43	86%	83%	89%
	23	27	50	100%	100%	100%

Çizelge 5.22 Mekan Kullanımı - İsteğe Bağlı

Çizelge 5.23 Mekan Kullanımı - İsteğe Bağlı

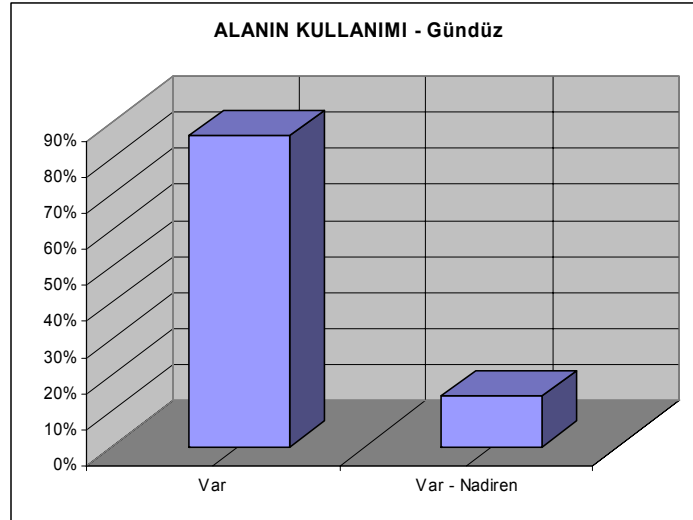

Mekan isteğe bağlı aktiviteler için bir çekim merkezi olamamaktadır. Bir önceki grafikte de görüldüğü üzere açık kamusal mekanın kullanımı zorunlu kullanıma dönük gerçekleşmektedir. İsteğe bağlı kullanımın bu denli az olması mekanın sosyal, fiziksel kalitesinin yetersiz olduğunu belirlemektedir.

Çizelge 5.24 Alanın Kullanımı - Gündüz

ALANIN KULLANIMI - Gündüz						
Gündüz	Bayan	Erkek	Toplam	DAĞILIM %	BAYAN %	ERKEK %
Var	20	23	43	86%	87%	85%
Var - Nadiren	3	4	7	14%	13%	15%
	23	27	50	100%	100%	100%

Çizelge 5.25 Alanın Kullanımı - Gündüz

Bölgenin kullanımı gündüz vakitlerinde, zorunlu aktivitelerden ulaşım ve iş için kullanımından dolayı cinsiyet ayrımı olmadan yoğun olarak kullanılmaktadır. Anket yapılan kişilerden % 86'sı mekanı gündüz kullanmaktadır.

Çizelge 5.26 Alan Kullanımı - Gece

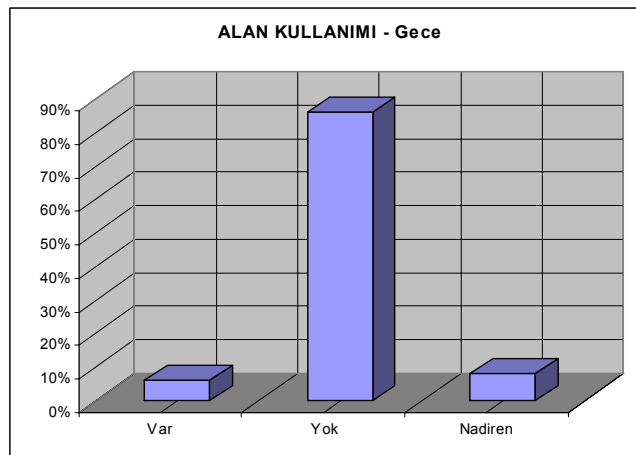
Gece	Bayan	Erkek	Toplam	DAĞILIM %	BAYAN %	ERKEK %
Var	1	2	3	6%	4%	7%
Yok	22	21	43	86%	96%	78%
Nadiren		4	4	8%	0%	15%
	23	27	50	100%	100%	100%

Şekil 5.27 Levent - Açık Kamusal Alanın Gece Kullanımına Bir Örnek (E.Erdönmez arşivi)

İncelenen bölge içerisinde Metrocity önünde yer alan açık mekanda insanlara ve insan aktivitelerine yönelen ilgi, binanın girişinin kapanma saatlerinden sonra - alanın kullanılmadığı, ıssız boş bir mekan haline döndüğü, hiç kimse yokken, kimsenin durup bakmadığı gözlemler sonucunda saptanmıştır.

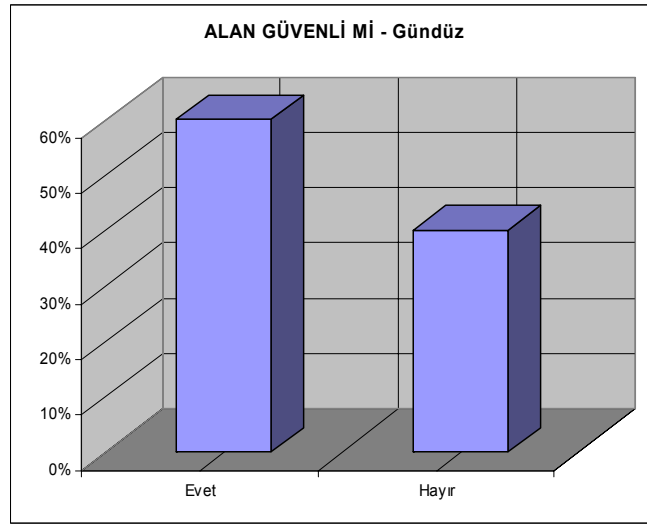
Çizelge 5.27 Alan Kullanımı - Gece

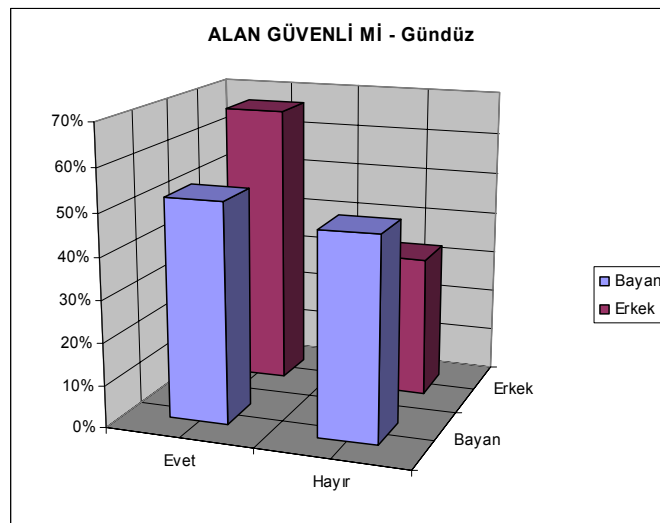
Çizelge 5.28 Alan Güvenli mi - Gündüz

Neden	Bayan	Erkek	Toplam	DAĞILIM %	BAYAN %	ERKEK %
Evet	12	18	30	60%	52%	67%
Hayır	11	9	20	40%	48%	33%
	23	27	50	100%	100%	100%

Çizelge 5.29 Alan Güvenli mi - Gündüz

Çizelge 5.30 Alan Güvenli mi - Gündüz

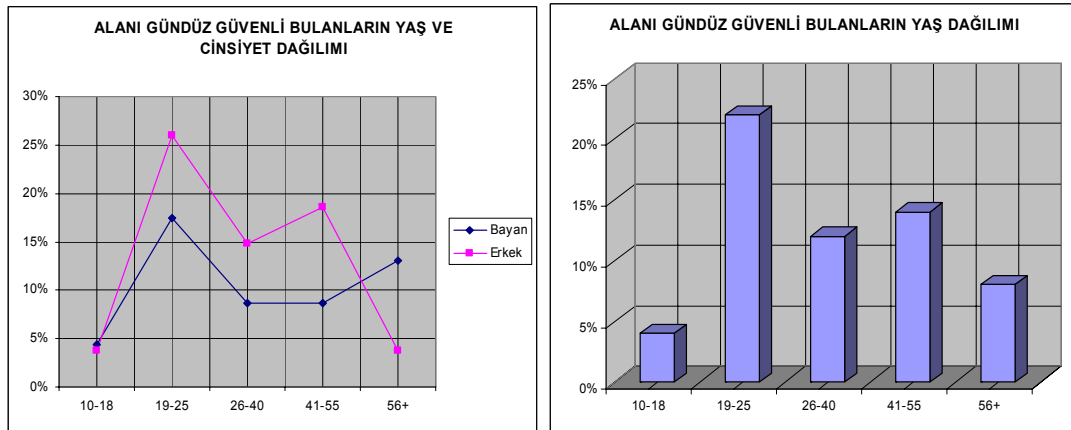
Alanın güvenliliği açık mekan kalitesini belirleyen en önemli unsurlardan biridir. Yapılan anket çalışmalarında alanın gündüz kullanımı genel olarak güvenli bulunduğu, özellikle erkek kullanıcıların alanı daha güvenli bulduğu tespit edilmiştir. Alanın kullanımını güvensiz bulanlar araç ve yaya trafiğindeki düzensizliğinden şikayet etmişlerdir.

Çizelge 5.31 Alanı Gündüz Güvenli Bulanların Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

YAŞ	BAYAN	ERKEK	TOPLAM	YAŞ GR %	BAYAN %	ERKEK %
10-18	1	1	2	4%	4%	4%
19-25	4	7	11	22%	17%	26%
26-40	2	4	6	12%	9%	15%
41-55	2	5	7	14%	9%	19%
56+	3	1	4	8%	13%	4%
	12	18	30		52%	67%

Çizelge 5.32 Alanı Gündüz Güvenli Bulanların Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

Çizelge 5.33 Alanı Gündüz Güvenli Bulanların Yaş Dağılımı

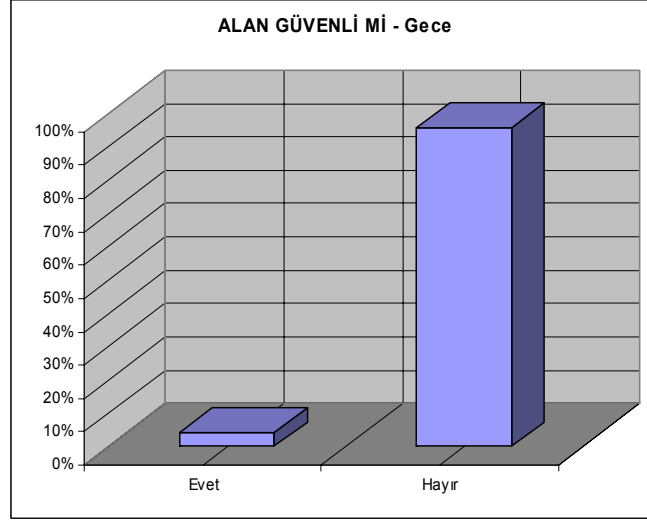

Kullanıcıların yaşı ilerledikçe mekanın güvenli bulunma yüzdesinin düştüğü tespit edilmiştir.

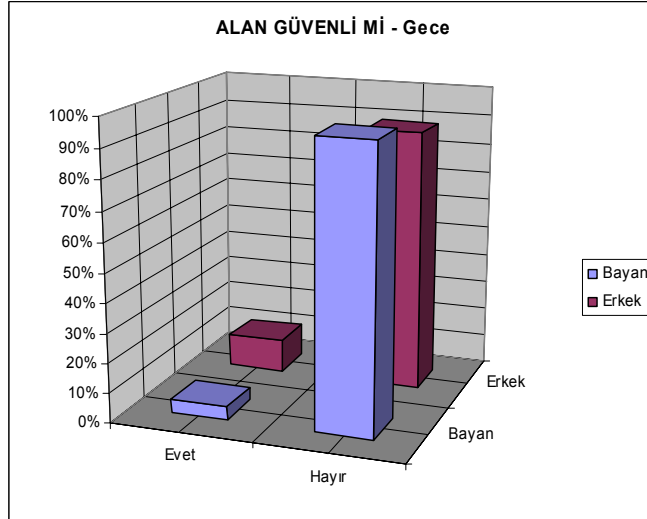
Çizelge 5.34 Alan Güvenli mi - Gece

Güvenli mi	Bayan	Erkek	Toplam	DAĞILIM %	BAYAN %	ERKEK %
Evet	1	3	4	8%	4%	11%
Hayır	22	24	46	92%	96%	89%
	23	27	50	100%	100%	100%

Çizelge 5.35 Alan Güvenli mi - Gece

Çizelge 5.36 Alan Güvenli mi - Gece

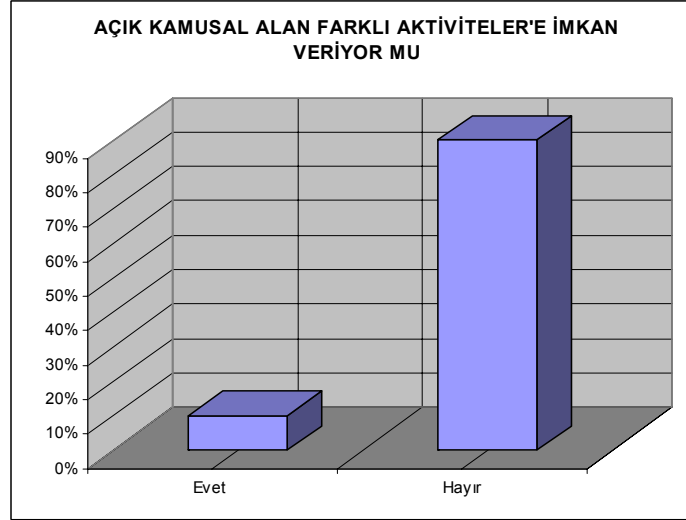

Geceleri terk edilmiş bir mekana dönüşen inceleme alanı kullanıcılara güvenlik duygusu sağlayamamaktadır. Bunun en önemli sebebi kullanıcılar için bölgenin تنها ve terk edilmiş olmasıdır. Bu durum yukarıdaki grafiklerde çarpıcı bir biçimde ortaya konmaktadır.

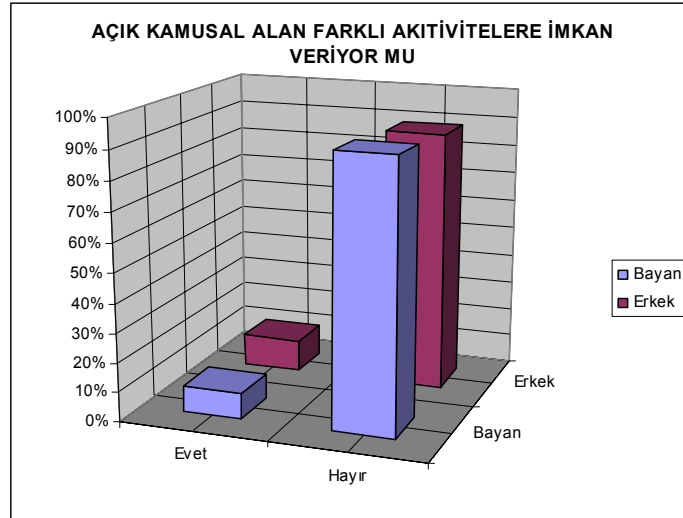
Çizelge 5.37 Açık Kamusal Alan Farklı Aktivitelere İmkan Veriyor mu

İmkan Veriyor mu	Bayan	Erkek	Toplam	DAĞILIM %	BAYAN %	ERKEK %
Evet	2	3	5	10%	9%	11%
Hayır	21	24	45	90%	91%	89%
	23	27	50	100%	100%	100%

Çizelge 5.38 Açık Kamusal Alan Farklı Aktivitelere İmkan Veriyor mu

Çizelge 5.39 Açık Kamusal Alan Farklı Aktivitelere İmkan Veriyor mu

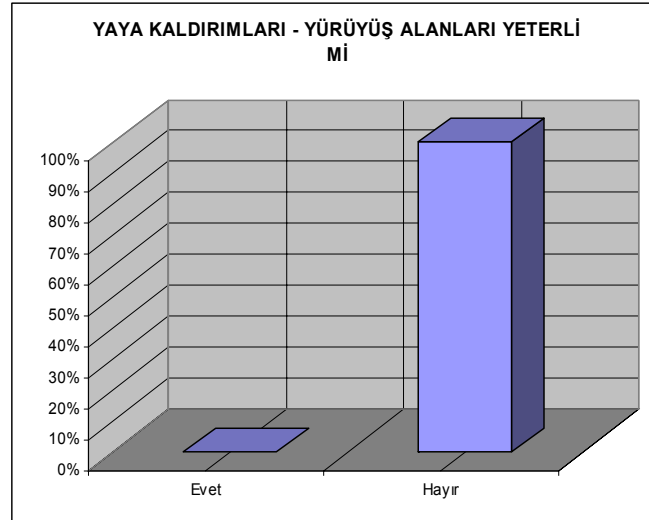
Bölgenin açık kamusal mekanı kullanımda zorunlu kullanım dışında farklı kullanımlara imkan vermediği tespit edilmiştir. Bölgenin kullanıcılar tarafından sık kullanımına rağmen alanın kullanıcılara fiziksel ve sosyal imkanlar sağlayamaması büyük bir eksiklik olarak gözlemlenmektedir. Bu durum bölgeyi nadiren kullanılan ya da gelip geçilen bir yapıya dönüştürmektedir.

Çizelge 5.40 Yaya Kaldırımları - Yürüyüş Alanları Yeterli mi

Yeterli mi	Bayan	Erkek	Toplam	DAĞILIM %	BAYAN %	ERKEK %
Evet			0	0%	0%	0%
Hayır	23	27	50	100%	100%	100%
	23	27	50	100%	100%	100%

Mekanın kalitesi ile ilgili bir diğer değişken yayalar için yaratılan imkanların yeterliliğidir. Bölgede yapılan gözlemlere dayanılarak ve anket sorularına verilen cevaplar doğrultusunda bu konudaki büyük eksiklik tespit edilmiştir. Bölgenin yoğun biçimde ulaşım amaçlı kullanılmasına karşın yaya sirkülasyonunun iyi organize edilmemiş olması, kaldırımların kullanışsızlığı, yaya hareket alanlarının motorlu araç park yerlerine dönüştürülmesi ile hareketin imkansızlaşması bölgenin açık alan kalitesini neredeyse ortadan kaldırmaktadır. Ankete katılan elli kullanıcının tamamı bu konudaki, yetersizlikten şikayet etmiştir.

Çizelge 5.41 Yaya Kaldırımları - Yürüyüş Alanları Yeterli mi

Çizelge 5.42 Tanıdıklarına Rastlıyor mu

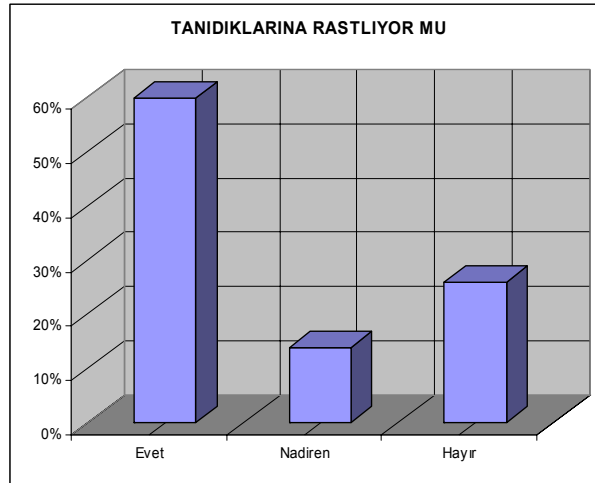
	Bayan	Erkek	Toplam	DAĞILIM %	BAYAN %	ERKEK %
Evet	16	14	30	60%	70%	52%
Nadiren	2	5	7	14%	9%	19%
Hayır	5	8	13	26%	22%	30%
	23	27	50		100%	100%

Şekil 5.28 Levent Parkında Birbirleri ile Sohbet Eden İnsanlar (E.Erdönmez arşivi)

Mekanda tanıdıklara rastlamak bölgenin iş ve ulaşım amaçlı sık kullanımı ile ortaya çıkan bir sonuçtur. Bu sebeple mekan en düşük derecede pasif kontak formlarından tanıdık ve arkadaşlığa uzanana daha yüksek derecede etkileşim biçimlerini yaratabilecek potansiyel imkanları yaratabilecek özelliktedir.

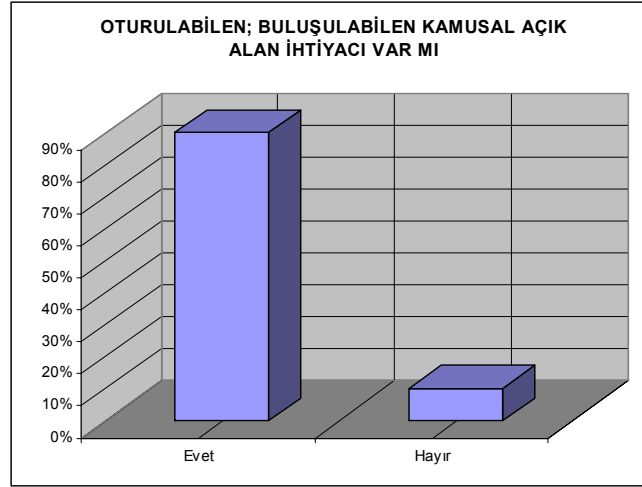
Çizelge 5.43 Tanıdıklarına Rastlıyor mu

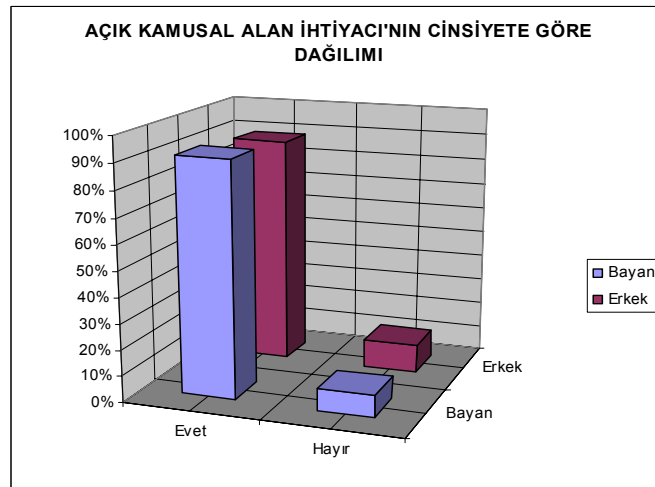
Çizelge 5.44 Oturulabilen, Buluşulabilen Kamusal Açık Alan İhtiyacı Var mı

Açık Alan İhtiyacı Var mı	Bayan	Erkek	Toplam	DAĞILIM %	BAYAN %	ERKEK %
Evet	21	24	45	90%	91%	89%
Hayır	2	3	5	10%	9%	11%
	23	27	50	100%	100%	100%

Çizelge 5.45 Oturulabilen, Buluşulabilen Kamusal Açık Alan İhtiyacı Var mı

Çizelge 5.46 Açık Kamusal Alan İhtiyacının Cinsiyete Göre Dağılımı

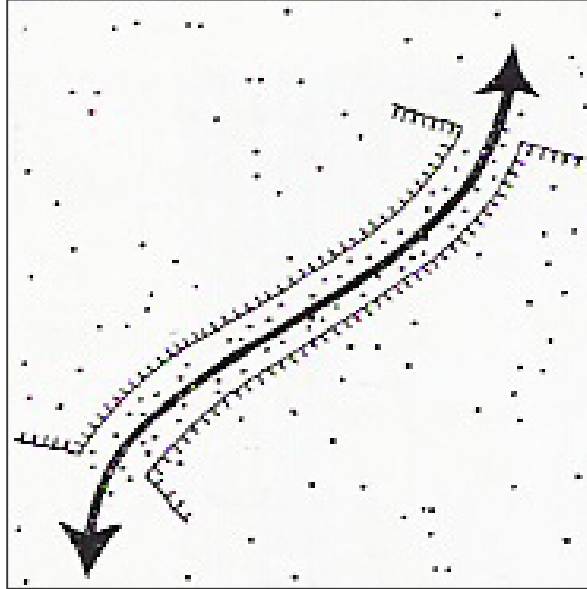

Bölgede açık kamusal alanlara ihtiyaç olduğu kullanıcıların %90'ı tarafından belirtilmiştir. Bu cevaplarda bölgede nitelikli bir açık kamusal alan bulunmadığı ifade edilmiştir. Açık kamusal alan ihtiyacı tüm yaş gruplarında ve cinsiyet ayrımı olmaksızın tüm kullanıcılar tarafından ortaya konmuştur.

Şekil 5.29 Büyükdere Caddesi, Levent Metro Girişi, Kentsel Donatı Eksikliği Örneği
(E.Erdönmez arşivi)

Anketler yolu ile de değerlendirildiği üzere kamusal alanların zayıflama içinde oldukları, iyi değerlendirilemez, kullanılamaz ya da ulaşılamaz durumda oldukları tespit edilmiştir. Anket sonuçları önemli ölçüde göstermiştir ki; farklı özellikteki (yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi, aile yapısı) insanlar sorulara büyük yüzdede aynı anlayışla cevap vermişlerdir.

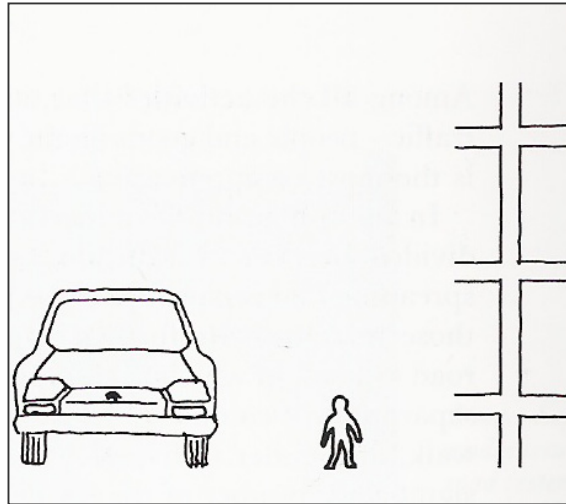

Şekil 5.30 Açık Kamusal Alanların Farklı Aktivitelere İmkan Vermemesi (Gehl, 1996)

Yapılan tespitlerden ve anket sonuçlarından anlaşıldığı üzere kamusal alanların verimli kullanılmamasının en önemli sebepleri arasında;

- Açık kamusal mekanların zorunlu aktiviteler dışında- ulaşım gibi- farklı, isteğe bağlı aktivitelere imkan vermemesi (rekreasyon amaçlı kullanım, gezme, oturma v.b.),
- Her sosyal ve ekonomik sınıftan insanın kullandığı metro çıkışları, otobüs durakları gibi ulaşım noktalarında toplanma , dağılma ve beklemeye uygun açık kamusal mekanların olmaması,
- Bu mekanların yeterli kaliteyi sağlayamaması- konfor, güvenlik gibi,
- Sokakların fiziksel yapılarının yayaların kullanımına uygun olmayışı,
- Aks üzerindeki yerleşimin tek fonksiyona dönük olması- işyerleri, plazalar olması,
- Açık kamusal alanı besleyen yapı bloklarında zemin kat kullanımının yaya kullanımına hizmet sağlamaması, sosyal aktivitelere imkan vermemesi (kafe, restaurant gibi) bunların yerine otopark kullanımı ve plaza güvenliğine dönük olarak kullanımı,
- Yayalar için alternatif yollar olamayışı,
- Sokakların ana trafik arterleri olması,

açık kamusal alanın kullanımındaki problemler arasında sayılabilmektedir ve sonuç olarak kamusal alanlar yeterince değerlendirilememekte ve amacına uygun olarak kullanılmamaktadır.

Şekil 5.31 Açık Kamusal Mekan Kullanımında Öncelikli Durum Grafiği (Gehl, 1996)

Jan Gehl'in Los Angeles için vermiş olduğu bu örnekte, kent mekanı içerisinde önem derecesi olarak 1. derecede araç gösterilirken, yaya ulaşımı ve yaya faaliyetlerinin önemslenmeme durumu Maslak aksı Levent bölgesi için de söz edilebilmektedir.

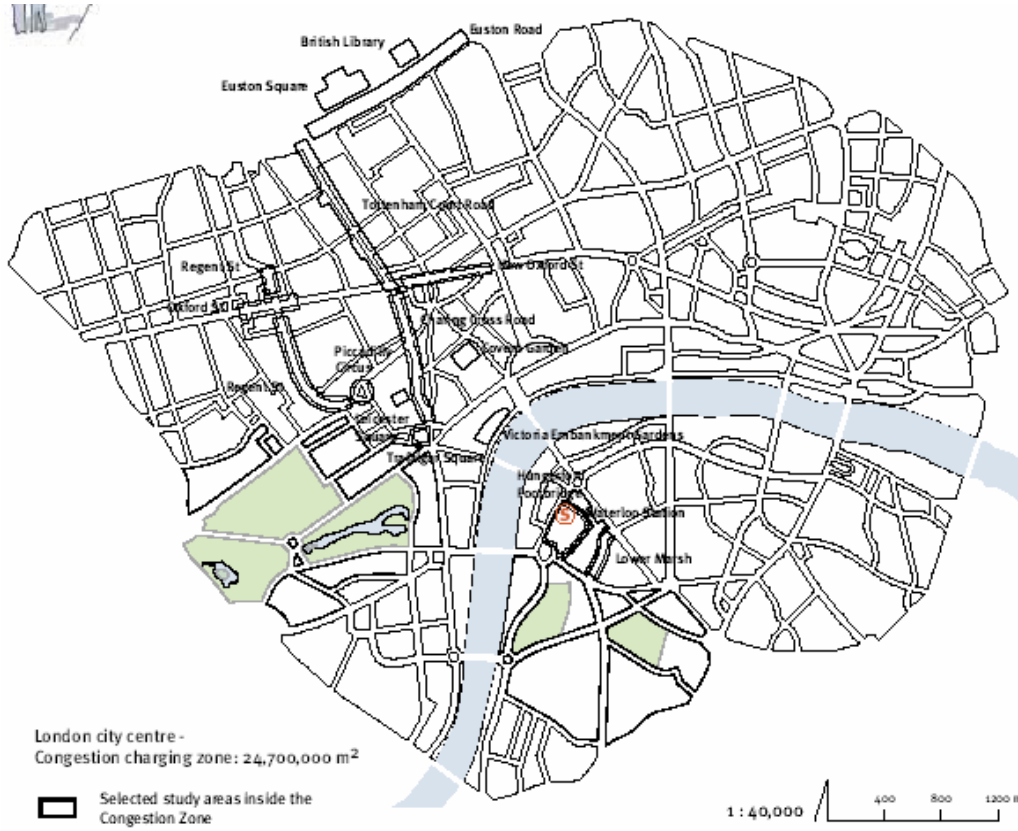
Konfor, güvenlik, bakım, temizlik gibi değişkenlerin aktivite ve olanakların çeşitliliğinin kamusal alanların kullanımı etkiledikleri anketler sonucunda ve ortak bir anlayışla teyid edilmiştir. İnsanların büyük çoğunluğu bu değişkenlerin kamusal alanların değerlendirilmesindeki etkisi üzerinde aynı fikirdedirler. Ancak anketlerin yapıldığı bölgenin bu özelliklere sahip olmaması sebebiyle insanlar bu alanları genel olarak kullanmamaktadır ve kent mekanı açık kamusal alan ihtiyacına cevap verememektedir. Anketler ve gözlemler sonucunda tespit edilen, bir kamusal alanın kullanımı, yaş, cinsiyet, ekonomik yapı ya da eğitim seviyesi gibi kullanıcı özelliklerinden çok, fiziksel ve işlevsel özellikleriyle ilişkilidir.

5.4. Açık Kent Mekanlarının Dünya Kentlerindeki Örneklerle Değerlendirilmesi

Açık kamusal alanlar, bu alanların kullanıma dair stratejileri, sosyal yapının oluşumundaki rolleri son yıllarda hükümetler ve yerel otoriteler tarafından yoğun bir biçimde gündeme getirilmekte ve tartışılmaktadır. Kamusal alanlar üzerine çeşitli yaklaşımlar, doğal kaynaklar korunup ve geliştirilirken şehrsel alanların rekreasyon ve kültür amaçlı kullanımla ilişkilendirilmesi tüm dünyada tartışılan konular arasındadır. Alınan kararlarda ve planlamalarda, sokakların da açık kamusal kent mekanlarından kamusal alan olarak önemi ve bunların toplumun daha geniş bir kesiminin kullanımı için cazip bir hale getirilebileceği konuları üzerinde durulmaktadır. Konut, ticaret, sosyal ve kültürel çeşitliliğin mümkün olan en geniş kazanımı kente canlılık sağlamakta, fiziksel çevrenin oluşturduğu açık kamusal mekanlar, sokaklar şehri fark edilir ve heyecan verici kılmaktadır. Bu anlayış içerisinde günümüzde açık kamusal mekanların değişik seviyelerdeki (kentsel ölçekten, detaya kadar) kentsel yoğunluğun ve yerel açık alanların farklı özellikleri, (değişik kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verecek servisler, mekanın esnekliği, farklı kültürel, sosyal, etnik sınıfların birarada bulunabilmesi gibi) sağlaması gerekliliğinin önemini tartışılmaktadır.

Burada sunulan örneklerle amaçlanan; Türkiye geneliyle benzer sorunlar gösteren, tartışılan ve çözümler üretilmeye çalışılan uygulamaya dönük ele alınan açık kamusal mekan yaklaşımlarının ortaya konulmasıdır. Bu sonuçlardan hareketle hedeflenen; günümüzün problemlerini içinde barındıran, İstanbul'un büyüme ekseninde olan ve bunun getirdiği değişim, dönüşüm sürecini yaşayan Büyükdere - Levent - Maslak aksı üzerinde alınabilecek kararlar doğrultusunda tartışmayı gündeme getirmektir.

5.4.1. Londra Örneği

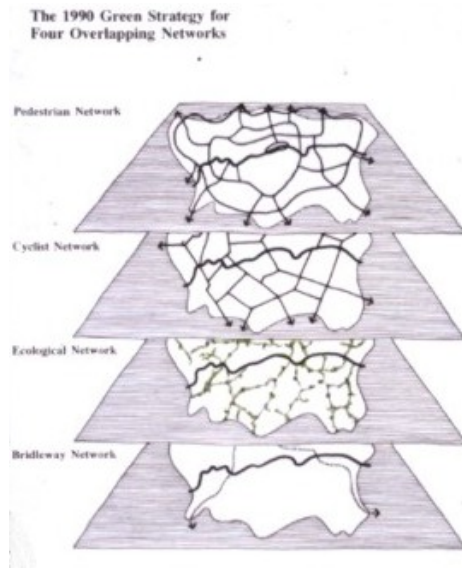

Şekil 5.32 Londra Şehir Merkezi Haritası - Açık Kamusal Alanlar (Gehl, 2004)

İngiltere açık kamusal alan kullanım stratejilerini hükümet ve belediye meclislerinde belirleyen ve diğer Avrupa ülkelerini etkileyen ilk örnek olmuştur. Belediye meclisleri tarafından düzenlenen açık kamusal mekan stratejilerinde, (London Borough of Richmond Upon Thames, Bridgnorth District Council - Statement of Licencing Policy v.b.) Londra, aralarında dünya çapında tarihi ve modern mimari yapıların, güzel park meydan ve geniş caddelerin bulunduğu pek çok pozitif değere sahip şehirlerden birisidir. Ancak arka planın zengin olmasına , karşın, şehir şehrin pek çok bölgesi ağır taşıt trafiğinin işgali altındadır ve yayalar ve bisiklet sürücülerine yeterli önem verilmemiş, bu kesim için sağlanan imkanlar yetersiz kalmıştır (Gehl, 2004). Bu ve benzeri problemler doğrultusunda belediye meclisleri kamusal alanlara dönük yapılanmalar için kararlar geliştirmektedirler.

Londra 2003 - 2006 toplumsal ve çevresel planlamalarında üzerinde durulan konuları özetlemek gerekirse ele alınanlar;

- Kültürel çeşitliliği desteklemek ve öne çıkartmak,
- Kültürel aktivitelere ulaşımı ve bunlardan faydalanmayı geliştirmek,
- Kültürel aktivitelere bireysel performansı desteklemek yer alırken belediye meclisi ve diğer yerel otoriteler toplumsal planlamalarla, amaçlanan sonuçları almaya yönelik kısa, orta ve uzun vadeli planlar geliştirmektedirler (Williams, Gren, Jencks, 2001). Açık kamusal mekanların kullanımının ve gelişiminin hedeflendiği bu planlarda hedeflenenler;
- Bölgeyi benimsemeyi güçlendirmek,
- Bu kentsel mekanlarda kendini güvenli hissetmek,
- temiz ve mutluluk verici bir çevrede yaşamak ve finansal olarak servisleri sağlamak,
- suç ile mücadele etmek yer almaktadır.

Şekil 5.33 Londra Kamusal Alan Stratejileri

Belediye meclislerinin Londra'daki açık kamusal mekanlarla ilgili, "Toplumsal her kesimi için farklı deneyimler yaşatacak çeşitlilikte açık kamusal mekanlara ulaşımın sağlanması" kararı bulunmaktadır (EU Sustainable Development Strategy, 2005). Meclisin bu amaca yönelik hazırladığı eylem planı şu şekildedir;

- Açık kamusal mekana görsel ve fiziksel ulaşımı sağlamak
- Bölgenin kimliğini ön plana çıkartmak
- Altyapıyı geliştirmek ve bakımını sağlamak

Yönetim ve Kullanım açısından;

- Toplum ve ziyaretçilerin ihtiyaçları için gereksinimleri karşılayacak planlamalar yapmak
- Kamusal ve özel kaynakların en iyi şekilde kullanımını sağlamak
- Toplum ve çevre ile ilgili diğer kurumların iletişimini geliştirmek
- Açık kamusal mekanların herkes tarafından kullanımını desteklemek
- Sağlıklı, güvenli çevreler sağlamak ve aktiviteleri zenginleştirerek suç unsurlarını azaltmak

Çevresel Koruma açısından;

- Bölgenin ekolojik çeşitliliğini korumak ve güçlendirmek
- Açık kamusal mekanların kalitesinin sürdürülebilirliğini sağlamak,

belediye konseyleri tarafından alınan kararlar olmuştur.

Bu doğrultuda “Kamusal Alan ve Kamusal Hayat - Londra 2004” projesinde ele alınanlar şu şekilde özetlenebilir; (Proje müellifleri, Transport for London & Central London Partnership, Project manager: Profesör Jan Gehl, Proje koordinatörü: Henriette Mortensen, arch. MAA, ve London School of Economics, 2004).

Şekil 5.34 Londra Kamusal Alan Fotografları (E.Erdönmez arşivi)

Proje kapsamında kamusal alanlar - sorunlar ve potansiyeller ele alınmaktadır. Seçilen bölgelerde trafik, yayaya ve bisiklet yollarının durumları detaylı olarak inceleme ve mevcut yapı içerisinde çözümler bulma arayışını ortaya koymuştur. Londra'da kamusal mekanın kalitesini geliştirme ve problemlerin üstesinden gelmek üzere temel bulgular ve tavsiyeler bu proje kapsamında ortaya konmuş, mevcut durumu geliştirmek üzere bazı ana noktalara yoğunlaşmıştır:

- Araç trafiği, yayalar ve bisikletliler için daha iyi bir denge yaratılması
- Yürüyüş ve bisiklete binmek için imkanların iyileştirilmesi
- Dinlenme ve zaman geçirme için imkanların iyileştirilmesi
- Sokak ve caddelerin görsel özelliklerinin geliştirilmesi
- İnsan merkezli bir şehir kültürü yaratılması için insanların bilinçlendirilmesi

Şekil 5.35 Londra Kamusal Alan Fotografları (E.Erdönmez arşivi)

İnsanların gezinmekten oyalanıp durmaktan memnun olacakları, canlı ve kaliteli açık mekanlar sağlamak, insanların bu mekanlarda sosyalleşmesini desteklemek önemlidir. Mevcut durumda, Londra sokak ve meydanlarındaki belirgin yürüyüş aktiviteleri üç grupta incelenmektedir:

- gerekli: alışveriş ve banliyö trafiği,
- seçimli: (tercihe bağlı) eğlence ve gezinme amaçlı yürüyüş,
- sosyal: kaldırım kafelerinde oturma, okuma, rahatlama, bakınma ve konuşma.

Obstacle course on the footway

Narrow footways

Poor access

Lack of room - lack of seats

Şekil 5.36 Yaya Dolaşım Alanları Üzerindeki Engeller, Dar Yaya Yolları, Ulaşım Güçlükleri, Kent Donatılarının Azlığı

Londra'nın geneli eğlence amaçlı kullanım göz önünde bulundurularak tasarlanmamıştır ve çocukların ve yaşlıların sokakları az kullandıkları ve özellikle engellilerin ulaşımı için çok az imkan bulunduğu dikkat çekicidir. Regent Caddesi ve Tottenham Court Road arasındaki bölgede yapılan bir araştırma yayaların %96'sının 15 ve 64 yaş arasında olduğunu göstermiştir. Londra'da yürümek genellikle zorunluluk ve işlevsellik bazında gerçekleşmektedir. Pek çok bölgede yapılan çalışmalar yaya akışında gün içi ve mevsimsel değişikliklerin çok az olduğu sonucunu ortaya çıkarmış ve pek çok şehirde olduğu gibi yürümenin temel olarak ihtiyaç sebebiyle oluştuğunu göstermiştir.

Bazı araştırmalar da kamusal mekanların yaya ihtiyaçlarına hizmet edemediğini işaret etmektedir;örneğin, Oxford Caddesi'nin batısı ya da Oxford meydanı rahat yürüyüş kapasitesinin çok ötesinde kalabalık bir yaya trafiğine sahiptir (Gehl, 2004).

Proje kapsamında, şehir ölçeğinde, bölge ölçeğinde ve detayda değişikliklerin uygulanmasıyla hedeflenen amaçlar ve kamusal alan kullanımına ilişkin alınan kararlar şu şekildedir:

- Çevresel ve ekonomik faydalar sağlaması bakımından yaya veya bisiklet ile ulaşımın teşvik edilmesi,
- Daha canlı ve etkileşimli bir kamusal alan yaratmak için insanların şehirde dinlenmeleri ve zaman geçirmelerini sağlamak,
- Toplu taşımacılık aktarma noktalarında güvenliği ve kaliteyi arttırmak (özellikle otobüslerde),
- Caddeleri ve merkezi yerleri kolay ulaşılır hale getirmek,
- Merkezi noktaları yeniden canlandırmak.

Bu durumları yaratabilmek için önerilen çözümler de şu şekilde olmuştur:

- Londra'nın yeşil bir şehir olma potansiyelini öne çıkarmak ve meydanlar, Thames Nehri ve parklar gibi mevcut değerlerin kullanımını en üst düzeye çıkarmak,
- Araç trafiği ve diğer yol kullanıcıları arasında daha iyi bir denge sağlamak,
- Yol güvenliğini arttırmak,
- Trafiğin şehirde yol açtığı negatif çevresel etkileri azaltmak,
- Toplu taşımacılık için daha kaliteli çözümler üretmek,
- Tutarlı bir yaya trafiği politikası geliştirmek,
- Caddelere daha fazla yaya önceliği kazandırarak yürüyüş deneyimini güçlendirmek,
- Kaldırımlar üzerinde gereksiz ilanlar ya da kötü yerleştirilmiş çöp kutuları gibi engelleri kaldırmak,
- İnsanların sanat, peyzaj, yeşillik ve oturma alanları ile rahatlayabilecekleri daha iyi yürüyüş yolları ve alanlar yaratmak,
- Yaya yolu geçişlerini ve herkesin kolayca ulaşabilirliğini arttırmak,
- Kamusal alanları tasarlarken iklimsel koşulları dikkate alan güçlü bir tasarım.

politikası geliştirmek (oturma alanlarındaki doğrudan gelen güneş ışığının önemi gibi) ve binaların dış cephelerinin güzelleştirilmesi proje kapsamında belirlenen noktalardır.

5.4.2. Frankfurt Örneği

Şekil 5.37 Frankfurt’da Açık Alan Kullanımı (E.Erdönmez arşivi)

Almanya Frankfurt örneğinde, açık kamusal alan kullanımı belediye meclisinin yayınlamış olduğu açık kamusal mekan düzenlemeleri ile yer alan yönetmelikler doğrultusunda uygulamaya konulmuştur. Bu yönetmelikler doğrultusunda yaya hareketi stratejileri, insanların daha fazla yararlanabilecekleri kamusal alanlar ve bina kompleksleri sunulabilmesi konusunda mülk sahiplerine ve planlamacılara yardımcı olmaktadır. Bu sonuca, gelişmeden önce ana fonksiyonel risklere dikkat çekerek ve bunları engelleyecek hedefe yönelik bir planla ulaşabilmektedir.

Yenilenen Frankfurt kentinde gelişmekte olan yüksek plaza blokları iş alanları ile birlikte alınan kararlar doğrultusunda burada yaşayan ve çalışan kentliler için ortak kullanım alanlarının düzenlenmesi gerekliliği üzerinde durulmuş ve bu konuda çalışmalar yapılmıştır. İhtiyaçlar doğrultusunda kentlilerin birbirleri ile iletişimde olabilecekleri en önemli açık kamusal alanlar olarak nitelendirilen sokaklar bu konuda gerek işlevsel anlamda, binaların zemin kat kullanımı bu konuda önemli bir noktadır, gerekse düzenlemeler bakımından yeniden yapılandırılmıştır.

Açık kent mekanlarının iş saatlerinden ve hafta sonu çalışma saatlerinden sonra kullanımı ve mekanların kullanılmaması Frankfurt için tartışılan bir konu olmuştur. Bu doğrultuda düzenlemelere gidilmiş ve bölgenin sadece işyeri kullanımı ile değil aynı zamanda konut kullanımı da belirli yüzdelere zorunlu tutulmuştur.

Şekil 5.38 Frankfurt, Şehir Merkezi (E.Erdönmez arşivi)

Alınan kararlarda uygulanan yaya stratejilerinin amaçları:

- Bölge ve çevresindeki alan arasındaki yerel ilişkiyi, özellikle geniş yollarla bölünmeyi azaltacak şekilde güçlendirmek
- Stratejik yaya bağlantıları kullanarak değişik ulaşım biçimlerinin bütünleşmesini güçlendirmek
- Kamusal alanların korunmasında sivilin katılımını özendirerek alan yönetimi için harcanan personel giderini düşürmek
- Bölgedeki iş yerleri için yaya trafiği yaratarak ekonomik canlılığı güçlendirecek stratejiler tespit etmek (Pedestrian Strategy in Frankfurt, 2003)

Belediye meclisi çalışmaları kapsamında yöntem olarak, gözlem çalışmaları, bilgisayar modelleri gibi en yeni ve ispata dayalı teknikleri kullanmıştır.

5.4.3. Rotterdam - Schouwburgplein Örneği

1978’de Hollanda Rotterdam kenti için hazırlanan yapısal plan, “1985 - 1995 kent merkezi planı” kompakt şehir anlayışını geliştirmiştir. Yerel yönetim bu şekilde şehir içinde şehre geri dönüş hareketini tetikleyecek yeterince cazip kentsel alanlar yaratacağını düşünmüştür (Van Teeffelen, 1989).

Bu kentsel dönüşüm planı içerisinde kent içinde yer alan açık kamusal alanlar “Büyükşehir yaşantısını” belirginleştirmeli ve bu yüzden yerleştirilmeli görüşü ele alınmıştır (Schönfeld, 1989). Geliştirilen sosyal - demokrat perspektifte, mekanlar ve yeşil alanlar kent kullanıcılarının konut yapılaşmalarına dağıtılmalıdır görüşü hakimdir.

Açık kamusal alanlar kent kültürünün yansımalarıdır. Kent mobilyalarıyla, aydınlatma elemanlarıyla, oyun ve yeşil alanlarıyla mimari ilkelerin yeteri kadar anlaşılabilirliği sağlar. Bu bağlamda ele alınan Schouwburgplein - tiyatro meydanı, konser salonu ile şehir tiyatrosu arasında konumlanmış, kapalı alan ve açık hava faaliyetlerinin şehrin olabildiğince merkezinde biraraya getirilebilmesi için tasarlanmıştır.

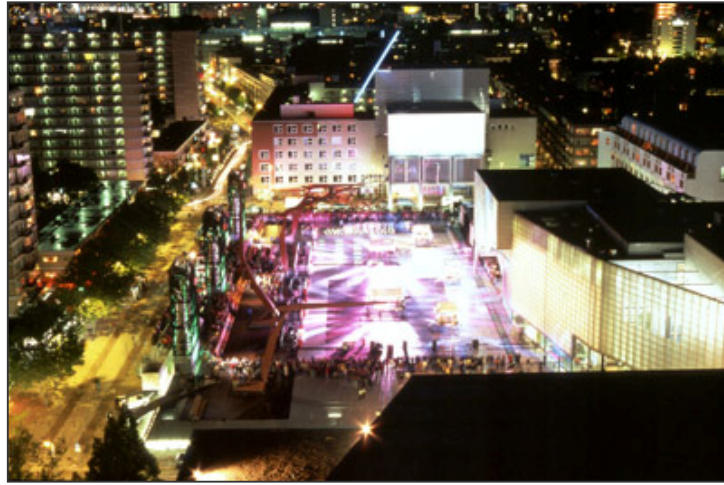
Şekil 5.39 Schouwburgplein’den Görünüş

Rotterdam’da kent merkezi içinde ve banliyöleri de kapsayacak şekilde etrafında, yüksek gelir grubuna dahil insanlar ve yeni kent kullanıcıları için, yüksek oranlı kentsel alanlar oluşturulmaktadır. Schouwburgplein de bu açık kamusal kent mekanlarına bir örnek olarak, Rotterdam’ın merkezinde, yoğun ve her metrekarenin değerli olduğu bir alanda yer almaktadır “Her metrekarenin hesabının yapıldığı, bir yerde bu meydan nasıl var oluyor?” sorusu insanların buluşabileceği açık kamusal alanların önemli ve değerli olduğu düşüncesine bir cevap niteliğindedir.

Şekil 5.40 Schouwburgplein'den Görünüş

Projenin sahiplerinden West8 - Martin Biewenga' nın kamusal alanlarla ilgili düşünceleri şu şekildedir, “Bence kentlerde kamusal alana saygı duyulmuyor. Müşteriler de böyle olabiliyor, ama eğer ilginç kamusal mekanlar sunmazsanız yapacağınız konutların hiçbir değerinin kalmayacağını da anlıyorlar. Üst üste olacaklar, nefes alacak ya da park veya piknik yapacak yer kalmayacak... Yani kentte bir denge mevcut”.

Şekil 5.41 Schouwburgplein'in Gece Kullanımı

Tasarımcılar ve halk tarafından meydanın çok kullanıldığı ifade edilmektedir. Alanda pek çok aktivite gerçekleştirilmektedir, bu yüzden Rotterdam'da çok popüler bir meydan olma özelliğini taşımaktadır. Bu kentsel açık kamusal alanın kent dokusu ile iyi bağlanmış olması da mekanın kullanımını canlı tutmaktadır.

Şekil 5.42 Rotterdam Şehri Silueti

Meydanın kullanımı ile ilgili West8 - Martin Biewenga'nın izlenimleri şu şekildedir;

“Benim en çok sevdiğim, aydınlatması ile ahşap bir basamak detayı, bu bile bir etki yaratıyor. Yazın meydanın bir köşesi tamamen Surinamlı insanlar tarafından kullanılmakta. Orada, tiyatrunun çevresinde arabanızla dolaşabiliyorsunuz. Adamlar ellerinde büyük stereolarla müzik dinliyorlar ve kızlar kenarda oturuyor, her şey çok güzel. Onları provoke eden şey küçük bir detay, biz tasarlarken bunu düşünmemiştik ama oluyor. İkinci bir nokta ise; nesneyle fiziksel temas haline geçebiliyorsunuz. Sadece teknoloji ve ışığı görmek değil, bir ziyaretçi olarak dokunabileceğiniz bir kamusal alan var ki bu da oldukça güzel. Meydandaki devasa çelik kollar, yer değiştirebilirsiniz, onları bükebilir, çevirebilirsiniz. Bu orada bulunan insanları teşvik eden fiziksel bir dokunuş” (West8, 2004, İstanbul). [2]

Mimar, Hollanda'da kamusal alanların eğer kalabalık değillerse başarısız sayıldığına değinmiştir. Eğer bir kamusal alan yapıyorsanız onun mümkün olduğunca çok kişi tarafından kullanılmasını istersiniz. Ona göre bir pozisyon vermelisinizdir. Ve çok fazla kamusal alan yaparsanız da insanları dağıtmış olursunuz düşüncesindedir.

“Ben, insanların %20'sinin Hollandalı, geri kalanının ise Türk, Faslı ya da Surinamlı olduğu bir semtte yaşıyorum. Ve benim semtimde sokaklarda hep insan vardır. Ve şartlar orada da aynı, kötü Hollanda iklimi, çirkin kamusal alanlar. Ama insanlar sokakta buluşuyorlar, kültürel olarak zenginleşiyorlar.”

Martin Biewenga Hollanda kentlerini ve Türk kentlerini kıyasladığında İstanbul'da daha çok sokak yaşantısının açık kamusla mekan yaşantısı olarak bulunduğunu ifade etmekte ve özellikle Yeni Cami önündeki büyük kentsel açık alanın her zaman insanlarla dolup taşıdığını vurgularken bunun nedenlerini merkezi olmasına ve çevresindeki insan yoğunluğuna bağlamaktadır.

5.4.4. Paris Champs-Elysees Örneği

Boulevard
Champs-Elysees, Paris.

Şekil 5.43 Champs-Elysees, Paris, Fransa

Champs-Elysees caddesi Paris merkezde bulunan araç ve yaya trafiğini birleştiren, farklı sınıf, kültür den gelen insanların bir arada bulunmalarını sağlayan ana akstır.

Kentsel kamusal alanın aktif olarak kullanılmasındaki sebepleri şu şekilde sıralayabiliriz:

Concorde Meydanı'ndan Charles De Gaulle Meydanı'na kadar uzanan Champ-Elysees Caddesi, kafelerin, tiyatroların ve butiklerin sıralandığı, geniş ve yoğun trafikli bir bulvardır. Zafer Arkı (Arc de Triomphe) ve Dikilitaş (obelisk) arasındaki 4,2 km'lik yürüyüş yolu, geleneksel olarak aristokrasinin zenginlikleri ile gösteriş yaptıkları bir alanken; bugün de en başarılı işyerleri ve hatta kaldırımlarda yürüyen insanlar, başarılarını bu bölge ile ilişkileri ile gösterirler. Büyük ve prestijli iş merkezleri ile kullanıcılar, yayalar dünyanın bu en ün yapmış açık kamusal alanlarından birinde bir arada bulunarak toplumu yapılandırır.

Champ-Elysees'nin iyi bir kamusal alan niteliğinde olmasını sağlayan durumu geniş kaldırımların kafeler ve alışveriş birimleri için yeterli alanı sağlamasıdır. Kaldırım kenarları boyunca uzanan ağaçlıklı yol, yayalar ve araç trafiği arasında tampon bir bölge oluşturur.

Champ-Elysees'de az sayıda bank olmasına karşın, pek çok açık alan restoran ve kafede yürüyüş yoluna dönük sandalyeler bulunur. Açık alanda oturma, bitkiler, kaplamalar (örtü de olabilir), gölgeler ve renklerle zenginleştirilmiştir. Kaldırımın görsel zenginliği renkli afişler, vitrinli dökme demir kiosklar (telefon kulübesi ya da büfe), süslemeli lambalar ve ilginç kaldırım desenleri ile desteklenmiştir. Hareketlilik hava karardıktan sonra da azalmaz; Sokak iyi aydınlatılmıştır ve mekan gece de kullanılmaktadır.

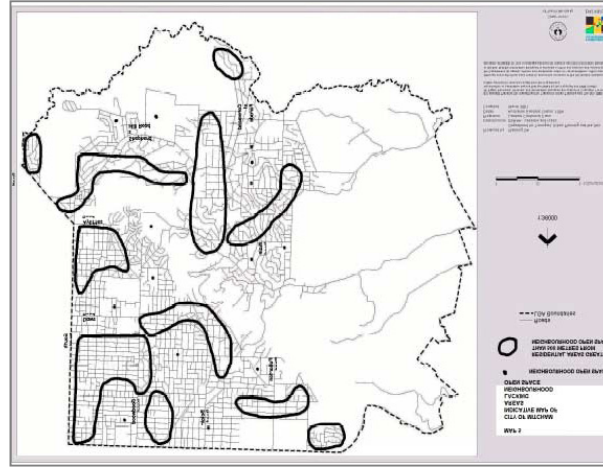
Şekil 5.44 Champs-Elysees, Paris, Fransa (Ş.Yüksel arşivi)

1994 yılında alınan bir kararla yeniden düzenlenen alan, yeni sokak mobilyaları eklenerek, araç trafiği düzenlenerek, yaya yolları genişletilerek ve düzenlenerek, araç park yerleri bir yer altı garajı ile yeniden düzenlenerek bugünkü kullanımına kavuşmuştur. Açık kamusal alanın yaya kullanımına yönelik olarak iki sıra ağaç dizisi eklenmiş, kaldırımlar yayalar, engelliler için iyileştirilmiştir. Paris kentinde alınan bu kararlar şehir meclisi tarafından uygulamaya konmuştur.

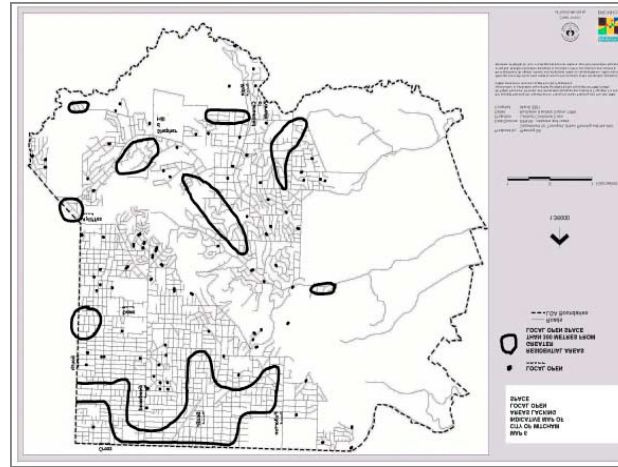
Şekil 5.45 Açık Alan Kullanımına Bir Örnek

5.4.5. Avustralya - Mitcham Şehri Hükümet Ve Belediye Meclisi Açık Kamusal Mekan Kararları

Şekil 5.46 Mitcham Şehri Ölçeğinde Açık Kamusal Alan İhtiyacı

Bir başka örnek olarak Avustralya Mitcham Şehri Hükümet ve Belediye meclisinin yayınlamış olduğu açık kamusal mekan düzenlemeleri başlığı altında yer alan yönetmeliklere kısaca değinmek doğru olacaktır (Craig, W., Brett, H., 2001).

Şekil 5.47 Mahalle Ölçeğinde Açık Kamusal Alan İhtiyacının Tespiti

Yayınlanan yönetmeliklerde Mitcham Şehri'nin ekolojik sürdürülebilirlik kavramı çerçevesinde kentsel mekanların bugün ve geleceğe yönelik olarak kullanımı için sosyal-ekonomik ve çevresel önceliklerin ele alındığı, kentsel yaşam için sürdürülebilir bir açık kamusal mekan ağ sisteminin sağlanması amaçlanmaktadır.

Bu çerçevede toplumun eğlence amaçlı kullanımı, finansal sorumluluk ve çevresel kalite konularında birbiri ile çelişen talepleri mükemmel şekilde dengeleyecek tek bir açık mekan yönetim modeli olamayacağını tespit edilmiş, ancak bununla beraber açık mekan kararları mümkün olan en iyi enformasyon temelinde oluşturulmalı olduğu yargısına varılmıştır. Bu bağlamda, geliştirilmiş stratejinin üç temel amacı bulunmaktadır:

- Açık mekan kararlarını oluşturmayı geliştirme,
- Yapılacak eylemleri tespit etme ve önceliklendirme,
- Stratejik açık alan öncelikleri ile ilgili olarak toplumu bilgilendirme.

Bu amaçlar dokuz alt başlık altında ele alınmıştır;

- Yasal zorunluluklar,
- Yeterlilik ve ulaşılabilirlik,

Banliyölerde, ve konut alanlarında yeterli kamusal alan sağlayabilmek yüksek öncelik taşımaktadır. Mevcut finansal sıkışıklıklar içerisinde strateji açık mekan ihtiyacı doğrultusunda geliştirecek yaratıcı çözümler ve belli ödenekleri hedefleyecek verileri toplamayı amaçlamaktadır. Bunlara örnek olarak, yolların yayalaştırılması mevcut parkların genişletilmesini ve birleştirilmesini verebiliriz.

- Değişen ihtiyaçlar,

Değişen ihtiyaçlar için kullanıcı eğilimleri doğrultusunda hizmetlerin sağlanmasında esneklik gerektiği kabul edilmiştir.

- Kentsel Ölçekte açık mekan sisteminin geliştirilmesi,
- Bölgesel bağlantıların sağlanması,
- Kazanım ve elden çıkarma,
- Kaliteli açık mekan niteliğini kazanma.

Bu yönetmelikler kapsamında ayrıca güvenli açık mekanlar için ve değişik kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verecek servislerin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Kamusal açık mekan, park tasarımı ve korunması konusunda ve belirli ihtiyaçları olan farklı gruplarla iletişimin geliştirilmesinde öncelikli eylemler tasarlanmıştır. Dokuzuncu madde olarak, kent içinde doğal özelliklerin korunması konusu ele alınmıştır.

Örneklerde de görüldüğü gibi açık kamusal alan kullanımı, yerel yönetimler, hükümetler ve politikacılar tarafından belirli stratejilerle uygulamaya konulmuştur. Bu doğrultuda, Londra ve Paris'te ve diğer avrupa ülkelerinde yayalar için açık kamusal alanların düzenlenmesi belediye meclisi tarafından belirlenen kararlar doğrultusunda ele alınırken, Frankfurt'da belediye meclisi tarafından yaya alanlarına yönelik stratejiler hayata geçirilmiştir. Bunlara paralel olarak Avusturalya Mitcham Şehrinde ise açık kamusal alanlar hükümet ve belediye meclisi kararları doğrultusunda uygulamaya konulmuştur.

Bu örnekler doğrultusunda; kent içinde kentsel kültürün, birlikte yaşamın ve iletişimin seviyesi, kamusal yaşamın sosyolojik ve psikolojik ifadeleri, nüfusun her kesiminden gelen bireylerle ve bunlarla beraber tüm bu becerilerin yeniden üretimiyle arttırılmaktadır. Bu durumda kamusal kentsel alan, çok işlevli kullanımıyla beraber sosyo-kültürel bir anlam kazanmış olmaktadır.

Geleceğin şehirlerinde farklı özelliklere, farklı yaşam tarzlarına ve eğlence anlayışlarına sahip insanların bulunması amaçlanmaktadır. Çeşitli etnik - kültürel gruplar, yeni - genç alt kültürler, işsiz insanlar, yaşlı nüfus v.b., istek ve arzulara ortaya çıkacak farklılaşmalar, ve değişim eğilimleri ile birlikte bu sosyal ve kültürel zenginliğe hizmet verecek kent mekanlarının oluşması amaçlarımız arasında olmalıdır (Falk, 1989).

Lord Rogers'ın Kentsel Özel Kuvvet (Task Force) raporunda da değindiği gibi, (1999) kentsel bütünleşmeye ulaşmak, kamusal alanı izole edilmiş tek bir ünite olarak değil, (sokak, park, meydan) kentsel bütünün belli bir işlev taşıyan yaşamsal (hayati öneme sahip) bir parçası olarak düşünmek demektir. Kamusal alan yakın bir bölgedeki açık bir mekan, rahatlanacak ve kentsel deneyimi yaşayacak bir yer, değişik aktiviteler için bir buluşma yeri, açık alanda yemekten sokak eğlencelerine, spor ve oyun alanlarına, vatandaşlık ve politik fonksiyonlar ve en önemlisi yürüyüş ve açık alanda oturmak için bir mekan olarak algılanmalıdır. Kamusal alanlar, mekan ve etrafında yaşayan ve çalışan insanlar arasında direkt bir ilişki kurdukları durumda en iyi şekilde işlerlik kazanmaktadırlar. Rogers' a göre "Bizlerin, (şehirlerimizde ve kasabalarımızda) fırsat eşitliği sağlayan, eşitlik ve sosyal dayanışmayı güçlendiren, sosyal açıdan kaynaştırıcı güzel mekanlar yaratma zorunluluğumuz bulunmaktadır" (Rogers, 1999). [15]

Şekil 5.48 İsveç Stockholm Örneği (E.Erdönmez arşivi)

Konu bu açıdan incelendiğinde açık kamusal mekanları oluşturan temel unsurlar arasında,

- Canlı olması,
- herkes tarafından ulaşılabilir olması,
- güvenli olması,
- çekici olması,
- mekan duygusu yaratması,
- kültürel kimliği yansıtması,
- fonksiyonel ve kullanım kolaylığı olabilmesi,
- bir araya gelme fırsatlarını yaratan mekanlar olması sayılabilir.

Bu anlayışta mekan kalitesini arttırmaya yönelik kriterler arasında :

- tasarımda genç, yaşlı, çocuk ve engelli kullanıcıların göz önüne alınması ve düzenlemelerin yapılması,
- gölge yaratacak ağaçlandırmaların düşünülmesi,
- mekanın kullanımının havanın karardığı geç saatlerde de sağlanabilmesi için uygun aydınlatmaların yapılması,
- açık kamusal kent mekanlarında kentsel donatıların düşünülmesi oturma bankları v.b.,
- tasarımında genç kullanıcıların ihtiyaçlarının göz önüne alınması,
- açık kamusal mekanlara servis verecek elemanların tasarıma girdi olarak alınması,
- açık kamusal alanların daha dikkatli şekilde ele alınması ile gençlik için suça yönelmelerini önleyecek bir alternatif olarak eğlence ve rekreasyon amaçlı aktiviteler yaratılması sayılabilir.

Bu tartışmalar doğrultusunda, açık kamusal mekanlar aktivite ve kullanım açısından kullanıcılara farklı imkanlar sunarken, insanları çeken bir yapıya sahip olmalıdır. Bu özelliği ile mekan bireyleri kendine çeken, onları birbirlerine bağlayan ve rahatlayabilecekleri bir olanak sunmalıdır. Bu tür mekanlarda her birey üstlendiği giydirilmiş rollerle değil - çalışan, aileden sorumlu v.b., sosyal kendi varlığı ile bulunmaktadır. İyi bir kamusal açık mekan insanların orada sadece oturabileceği, konuşabileceği veya sadece başkalarına bakabileceği mekanlar yaratmalıdır.

Şekil 5.49 Prag Kamusal Alan Kullanımına Örnek

Daha kolay ve güvenli hareket etmek, şehirler ve bina kompleksleri içinde oyalanabilmek, mekanlarda, binalarda, şehir hayatında iyi vakit geçirebilmek ve diğer insanlarla karşılaşabilmek - resmi olmayan ya da daha organize şekilde - geçmişte olduğu gibi bugün de iyi şehirler ve binalar için temel gereksinimlerdir. Bu gerekliliklerin önemi azımsanamaz. Bunlar daha iyi ve daha kullanışlı bir günlük aktiviteler sistemi için minimum düzeyde gerekli taleplerdir. Ancak diğer yandan, binalar arasında hayat ve toplumsal aktiviteler için iyi bir fiziksel yapı her durumda değerli ve bağımsız bir özelliktir.

Sonuç olarak, iyi kentsel tasarım ve inşa edilmiş çevre ve içindeki yakın çevre parkları ve doğal alanlar da dahil olmak üzere önemli ve yeterli miktardaki açık alanların bütünleştirilmesi ile, toplum doğal çevrenin iyileştirilmesi ve sağlıklı olması için gayret gösterebilecek, aileler için şehrin sıkışmışlığına (exurban growth) iyi bir alternatif sağlanmış olacaktır (Urban Open Space Foundation, 2002). **[14]**

Bu anlayışta, içinde yaşadığımız kentlerin açık kamusal mekan ihtiyacını karşılayabilmeleri, toplumu, sosyal yapıyı yapılandırabilmelerini tartışabilmek amacıyla çalışma bölgesi olarak seçilen Büyükdere - Levent - Maslak aksı seçilmiş ve konunun tartışılması amaçlanmıştır.

6. SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Kentlerin insanların toplumsal yaşamı üzerindeki etkileri önemlidir. Sokaklar, meydanlar, parklar, açık alanlar kentlinin toplanacağı, birbirleriyle karşılaşacağı kaynaşacağı, bireysel ve birlikte kendini ifade edecekleri, kentli kültürü yaratacakları özgürlük ve toplumsal - davranışsal uzlaşma alanlarıdır. Kent mekanları ve bu mekanlara yüklenen anlamlar toplum ve bireyler arasındaki iletişimin en önemli unsurlarındandır.

Çağdaş dünyanın “kent” denebilme derecesi, kentlerde yaşayan toplam nüfusun oranı ile ölçülememektedir. Bu anlayışta son yıllarda kentli kültürü, kentsel tasarımın giderek daha önem kazanan ve üzerinde durulan bir alanı haline gelmiştir. Çevre ve insan etkileşimi, bu anlamda toplum, mekan ve davranış ilişkileri, bireylerin ve toplumun kendi yaşam koşullarını belirlemesine imkan verir. Bir şehirde ya da bir yerleşim bölgesinde diğer insanları duyma ya da görme fırsatı, aynı zamanda genel olarak çevredeki sosyal ortam ve özel olarak orada yaşayan ve çalışan insanlarla ilgili önemli bilgiler edinme imkanını yaratmaktadır.

Şehir hayatının önemli özelliklerinden biri rastlantısal ve istemsiz olarak gelişen karşılaşmalardır. Toplumun bir arada bulunduğu her mekanda bir sosyal aktivite meydana gelmektedir. Toplumun bir arada bulunduğu açık kamusal alanlar kamusal iletişim için meydanları, odak noktalarını, arenaları oluşturmaktadır. Bunlar, büyük sayıda insanın bir şekilde etkileşimde bulunmasını mümkün kılan alanlardır. Bunun dışında açık alanlar insanların yoğun ve artmış bir biraradalık oluşturmalarına, birleşmelerine yardım ederken toplumlarla yeşil altyapının bütünleşmesini sağlarlar.

Buna karşılık günümüzde metropollerin kullanıcılar için ideal bir çevre sunmadıkları gözlemlenmektedir. Kontrolsüz gelişme, hızlı büyüme ve eskime metropollerdeki duruma örnek olarak verilebilir. Şehrin sunduğu imkanların kullanımında da sorunlar yaşanmaktadır. Bununla beraber ortak kullanım alanlarının organize edilememesi sonucunda, farklı sosyal grupların ikamet ettiği konut alanları ve kent mekanları arasındaki sınırlar da gittikçe belirginleşmekte ve birbirlerinden ayrılmaktadır.

Bu çalışmanın temel tartışma alanı olan, açık kamusal mekanların kullanımına yönelik olarak İstanbul, Büyükdere - Maslak aksı üzerinde yer alan Levent bölgesinde yapılan araştırmada, kamusal alanların zayıflama içinde oldukları, iyi değerlendirilemez, kullanılamaz ya da ulaşılamaz durumda oldukları tespit edilmiştir. Yapılan tespitlerden ve anket sonuçlarından anlaşıldığı üzere kamusal alanların verimli kullanılmamasının en önemli sebepleri arasında;

- Açık kamusal mekanların zorunlu aktiviteler dışında- ulaşım gibi- farklı, isteğe bağlı aktivitelere imkan vermemesi (rekreasyon amaçlı kullanım, gezme, oturma v.b.),
- Her sosyal ve ekonomik sınıftan insanın kullandığı metro çıkışları, otobüs durakları gibi ulaşım noktalarında toplanma , dağılma ve beklemeye uygun açık kamusal mekanların olmaması,
- Bu mekanların yeterli kaliteyi sağlayamaması - konfor, güvenlik gibi,
- Sokakların fiziksel yapılarının yayaların kullanımına uygun olmayışı,
- Aks üzerindeki yerleşimin tek fonksiyona dönük olması- işyerleri, plazalar olması,
- Açık kamusal alanı besleyen yapı bloklarında zemin kat kullanımının yaya kullanımına hizmet sağlamaması, sosyal aktivitelere imkan vermemesi (kafe, restaurant gibi) bunların yerine otopark kullanımı ve plaza güvenliğine dönük olarak kullanımı,
- Yayalar için alternatif yollar olamayışı,
- Sokakların ana trafik arterleri olması sayılabilmektedir.

Buna karşılık açık kamusal mekanların temel özellikleri arasında, canlı, herkes tarafından ulaşılabilir, güvenli, çekici, mekan duygusu yaratan, kültürel kimliği yansıtan, fonksiyonel ve kullanım kolaylığı olan, bir araya gelme fırsatlarını yaratan mekanlar olması sayılabilmektedir. Birey mümkün olduğunca her türlü hizmete ve mekana ulaşabilmelidir. Kişi tercih ettiği yaşam ortamını seçebilmeli, istediği anda farklı pek çok çeşit çevreye, yeşil alanlar dahil olmak üzere girebilmelidir.

Kişiler arasında ideal bir ilişki ağının kurulması da en az seçme özgürlüğü kadar önemlidir. Toplumun farklı kesimleri arasında yaşanan ayrımcılığın ve sosyal yalıtımın en aza indirilmesi ve kişiler arası ilişkilerin hızlı ve kolay biçimde kurulabilmesi açısından sosyal ilişki biçimlerinin olabildiğince sağlanabileceği kamusal mekanların yaratılması dikkate alınmalı, insanların birbirleriyle kendiliğinden ilişkiye girebilmelerini sağlayacak ortam ve mekanların oluşturulması hedeflenmeli, kentsel mekanın iletişime, toplumun yapılanmasına yönelik boyutu olan anlam, kültür, kamusal mekan, kavramları, toplumun sosyal ve psikolojik yapısı ve bu yapının kamusal açık alanlar ile etkileşimi ele alınmalıdır.

Bu doğrultuda açık kamusal alanların planlanması aşamasında belirli stratejiler ortaya koymak gereklidir. Bunları özetlemek gerekirse;

- Açık kamusal alanların sosyal, ekonomik ve çevresel değerleri bulunmaktadır. Önemli olan bu değerler arasında dengenin doğru olarak kurulmasıdır.
- Toplumun ve bireylerin birbirlerinden farklılık gösteren ihtiyaçları bulunmaktadır. Açık kamusal mekan tasarımında bu çeşitli ihtiyaçlara yönelik olarak farklı aktivitelere yönelik farklı imkanlar sunulmalıdır.
- Açık kamusal alanların tasarımında, bu alanların etki ve erişim alanları dikkate alınarak, topluma hizmet verecek açık kamusal alanın türü ve buna yönelik olarak düzenlemelerinin yapılması önemlidir.
- Toplumun her kesiminin açık kamusal mekanlara ulaşmada eşit hakkı bulunmalıdır. Bazı kesimlerin açık alan ihtiyaçları olmasına rağmen bu kamusal kent mekanlarına ulaşım zorlukları bulunmaktadır. Kentsel kamusal açık mekanların ulaşım zorluklarını yaşlı, engelli, çocuk kullanıcılar için de söylemek mümkündür. Açık mekanların tasarımında yaşlı, engelli, çocuk ve bütün kullanıcıların kullanabileceği, rahat ulaşabileceği şekilde tasarlanmalıdır. Açık kamusal alanlarının yaşama ve çalışma mekanlarından uzaklıkları kabul edilebilir mesafelerde olmalıdır.
- Toplumların ihtiyaçları zamanla değişebilmektedir. Açık kentsel kamusal mekanlar bu sosyal ve fiziksel değişimlere ayak uydurmalı, tasarımda esnek ve çok amaçlı kullanıma imkan vermelidir.
- Açık kamusal alanların kullanımında toplumun ve toplumu oluşturan bireylerin kendilerini güvende hissetmeleri gerekmektedir. Kentsel açık kamusal alanların tasarımı toplumun kendini huzurlu ve güvende hissedeceği biçimde geliştirilmelidir. Bu şekilde gençliğin açık kamusal alanlarda sosyalleşerek suçtan ve bağımlılıktan uzaklaşması ve toplumun bir parçası olması hedeflenmelidir.

Günlük hayatın giderek kişiselleşmesi ve dolaylı iletişimin sınırlar ve mesafelerle artması ile kamusal alan ve kamusal hayat ihtiyacı artmaktadır. Bu mekanlarda insanlar diğer insanlarla ve ait oldukları toplumla doğrudan iletişim kurabilirler; kendileri için bir şeyler görebilir deneyimleyebilir ve toplum duygusunu hissedebilirler.

Açık mekanın kalitesine bağlı olan açık alan aktiviteleri, daha önce de bahsedildiği gibi, tercihe bağlı ve eğlence amaçlı aktiviteler olup, sosyal aktivitelerin önemli bir bölümünü oluştururlar. Özellikle çekici aktivitelerin koşullar yetersiz olduğu durumlarda ortadan kaybolduğu, uygun koşullar oluştuğunda ise canlandığı görülmektedir.

Şehirlerdeki güncel ve sosyal aktivitelerin kalitelerinin iyileştirilmesi, kentsel alanlarda yaya yürüyüş alanlarının ve trafiğe kapalı alanların oluşturulduğu yerlerde gözlemlenebilir. Pek çok örnekte, geliştirilen fiziksel koşulların, yaya sayısını iki katına yükselttiği, açık alanda geçirilen ortalama süreyi uzattığı ve açık alan aktivitelerinde çeşitliliği önemli ölçüde arttırdığı görülmüştür.

Toplumu bir arada tutan bu sosyal ilişki biçimi, tasarıma girdi oluşturacak verileri içermektedir. Tasarımcı, oluşturacağı fiziksel mekanların kalitesi, içereceği aktiviteleri ile sosyal biraradalığı, insanların birbirlerini görebilme, duyabilmelerini olanaklı hale getirebilmektedir. Böylelikle kamusal açık mekanlar toplumu yapılandırmada önemli rol üstlenmektedir ve tasarımcı da bu konuda sorumlu durumdadır. Açık kamusal mekanların toplumu yapılandırmadaki gücünün farkında olmamız, kentlerimize karşı, sorumlu olduğumuz kentsel kaynaklarımızın doğru kullanımını arttıracaktır.

Bununla birlikte son 20-30 yılda kamusal alan kavramı bulanıklaşmıştır. Modern şehirlerde bireylerin günlük aktivitelerini gerçekleştirdikleri mekan tip ve çeşitleri önemli ölçüde değişmiştir: özellikle şehir merkezlerinde bazı eski, yerleşik kamusal alan formları, ekonomik problemler ve güvenlik endişeleri nedeniyle önemini yitirmişlerdir. Banliyölerdeki büyük alışveriş merkezleri ve bunlarla ilişkili mekanlar da (kamusal olarak algılansa da özel mülkiyete ait tüketim amaçlı mekanlardır) kamusal alanların doğasını değiştirmişlerdir.

Günümüzde kamusal alanlar daha çok içlerinde gerçekleşen aktiviteler ve üstlendikleri sosyo-kültürel fonksiyonlar açısından değerlendirilebilirler. Şehirlerdeki kamusal hayatı deneyimlediğimiz mekanlarda, dükkanlarda, parklarda ve sokaklardaki günlük hayatı oluşturan pek çok sosyal karşılaşma tarafından üretilirler.

Ancak bu durumla beraber, günümüzün kitle iletişim araçlarının etkisi ile (telefon, televizyon video bilgisayarlar ve benzerleri) etkileşim için yeni yollar ortaya çıkmıştır. Kamusal alandaki direkt karşılaşmaların yerine, bireyselleşmenin de etkisi ile artık dolaylı telekomünikasyon, internet üzerinden konuşmalar ve görsel etkileşimler daha sık rastlanan ilişki biçimlerini oluşturmuştur. Aktif katılım ve deneyimin yerine artık pasif görsel izleme, diğer insanların başka yerlerde deneyimlediklerini seyretmek geçmektedir.

Bu süreç içerisinde kamusal alanların, özel, kontrollü alanlara dönüşmesi (alışveriş merkezleri v.b.) toplumun açıkça fikrini ifade edebileceği ortak forum alanlarının ortadan kalkmasına yol açmaktadır. Kamusal alan kullanımının izole edilmesi, daha az fikir, düşünce paylaşımı, toplumun daha kolay kontrol ve manipüle edilebilmesi sonucunu yaratmaktadır.

Kamusal alanlara yatırım yapılmaz, yeterli bakım sağlanmaz ve yoksulluktan kaynaklanan sosyal problemleri düzeltici kamusal politikalar uygulanmazsa mevcut şartların daha kötüye gitmesi kaçınılmazdır. Toplum, daha fazla kutuplaşan, güvensiz ve birbirlerine karşı çıkar yaklaşımları oluşturan bir topluma dönüşme tehlikesini barındırmaktadır. Bu tehlikeli gelişime yönelik olarak mimari bir mekan olan şehrin kamusal alanlarının dikkatli bir şekilde planlanarak yeniden canlandırılması, - sokaklar, meydanlar, parklar gibi - toplumu, gören, tartışan, katılan demokratik bir toplum olmaya taşıyacaktır.

Günümüzde kentsel faaliyetlerin kent ölçeğine yayılması hedeflenmeli, dönemsel alınmış kararlar doğrultusunda tek fonksiyona hizmet eden bölgeler yerine tüm bölgeye hizmet verecek çok fonksiyonlu yapılanmaların desteklenmesi gerekmektedir. Büyük açık alan parçalarının birbirine bağlanarak oluşturacağı bir sistemin kurulması ve çeşitli kamusal faaliyetlerin, yerleşim biçiminin ve yapısal karakterin şehir dokusuna sık bir şekilde dağıtılması önemlidir. Eğer geleceğin metropolündeki yaşam, bu büyük şehrin kurulması ve yaşaması için sarf edilecek çabalara değecek ise, fiziki modelin insani değerlerle uyuşması şarttır. Bu doğrultuda önerilecek kentsel modellerde açık kamusal kent mekanlarının sosyal ve toplumsal ilişkileri yapılandırmadaki rolü dikkate alınarak kentsel yapılandırmaya gidilmesi gereklidir.

Açık kamusal alanlar, bu alanların kullanıma dair stratejileri ve sosyal yapının oluşumundaki rolleri son yıllarda hükümetler ve yerel otoriteler tarafından yoğun bir biçimde gündeme getirilmekte ve tartışılmaktadır. Bu anlayıştan hareketle çalışmada hedeflenen; İstanbul'un büyüme ekseninde yer alan ve günümüzün problemlerini içinde barındıran, değişim, dönüşüm sürecini yaşayan Büyükdere - Levent - Maslak aksı üzerinden açık kamusal mekanların sorunlarının ele alınması, bu doğrultuda dünyadan örneklerin ortaya konduğu uygulamaya dönük yaklaşım ve kararların irdelenmesi ile bu tartışmayı gündeme getirmektir.

KAYNAKLAR

- Abu-Lughod, J., (2000), "Lewis Mumford's Contributions to the History of Cities: A Critical Appraisal", First Annual Lewis Mumford Lecture, University of Albany.
- Agrest, D., (1993), *Architecture From Without*, MIT Press, Cambridge.
- Akarsu, B., (1979), *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayını, Ankara.
- Aktürk, F. D., (1991), *Kentsel Mekanların Tasarımında Psikolojik Boyut Üzerine Bir Araştırma ve Model Önerisi*, Basılmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- Alexander, C., Ishikawa, S., Silverstein, M., (1977), *A Pattern Language*, Oxford University Press, New York.
- Alexander, C., Neis, H., Anninou, A., King, I., (1987), *A New Theory of Urban Design*, Oxford University Press, New York.
- Altman, I., Chemers, M. M., (1980), *Culture and Environment*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Altman, I., Low, S. M., (1992), *Place Attachment*, Plenum Press, New York.
- Appleyard, D., (1967), *Planning a Pluralistic City*, MIT Press, Cambridge.
- Appleyard, D., (1969), "City Designers and the Pluralistic City", (ed: L.Rodwin), *Urban Growth and Regional Development*, MIT Press, Cambridge.
- Appleyard, D., (1973), *Professional Priorities for Environmental Psychology*, R.Küller, Dowden, Hutchinson and Ross Inc., Pennsylvania.
- Arkitera, (2004), *West 8 ile yapılan söyleşi*, İstanbul. [2]
- Augé, M., (1995), *Non-Place: Introduction To An Anthropology of Supermodernity*, Verso Books, London.
- Bachelard, G., (1996), *Mekan Poetikası*, Kesit Yayıncılık, İstanbul.
- Bacon, E. N., (1995), *Design of Cities*, Thames and Hudson Ltd., London.
- Barker, R., (1968), *Ecological Psychology: Concepts and Methods for Studying Human Behaviour*, Stanford University Press, Stanford.
- Barthes, R., (1990), *Yazı ve Yorum: Roland Barthes'tan Seçme Yazılar*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Barthes, R., (1997), *Göstergebilimsel Serüven*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Batur, E., (1997), *Modernizmin Serüveni*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Baudrillard, J., (1997), *Tüketim Toplumu*, Ayrıntı Yayıncılık, İstanbul.
- Benevolo, K., (1980), *The History of The City*, Scholar Press, London.
- Benjamin, W., (1995), *Son Bakışta Aşk*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Benn, S. I., Gaus, G. F., (1983), *Public and Private in Social Life*, Croom Helm, London.

- Berman, M., (1999), Katı Olan Herşey Buharlaşıyor, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Berry, J. W. (1981), "Cultural Ecology and Individual Behaviour, Human Behaviour and Environment: Advances in Theory and Research, I. Altman, A. Rapoport", (Volume 4), Plenum Press.
- Besser, H., (2003), "Intellectual Property: The Attack on Public Space in Cyberspace", Processed World. [12]
- Blumer, H., (1962), 'Society as Symbolic Interaction' in A.M. Rose (ed.), Human Behavior and Social Process, Houghton - Mifflin, Boston.
- Blumer, H., (1969), Symbolic Interactionism: Perspective and Method. Englewood Cliffs, Prentice - Hall Inc., New Jersey.
- Bodley, J. H., (1994), "An Anthropological Perspective, From Cultural Anthropology: Tribes, States, and the Global System", Washington State University, Washington.
- Bonaiuto, M., Aiello, A., Perugini, M., Bonnes, M., Ercolani, A. P., (1999), "Multidimensional Perception of Residential Environment Quality and Neighborhood Attachment in the Urban Environment", Journal of Environmental Psychology (19), Academic Press, London.
- Broadbent, G., Bunt, R., Jencks, C., (1980), Signs Symbols and Architecture, John Wiley, Chichester.
- Bugni, V., Smith, R., (2002), "Designed Physical Environments As Related to Selves, Symbols and Social Reality: A Proposal for A Humanistic Paradigm Shift for Architecture", Human and Society.
- Bugni, V., Smith, R., (2003), "The Symbolic Approach to Physical Environments", AIA Las Vegas Forum Newsletter, Las Vegas.
- Cansever, T., (1996), "Şehir", Cogito, Yaz 1996, İstanbul.
- Cevizci, A., (1996), Felsefe Sözlüğü, Ekin yayınları, Ankara.
- Ching, F. (1996), Architecture: Form Space & Order, Van Nostran Reinhold, New York.
- Colquhoun, A., (1990), Mimari Eleştirisi Yazıları, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Coser, L. A., Rosenberg, B., (1989), Sociological Theory: A Book of Readings (5th edition), Waveland Press, Illinois.
- Craig, W., Brett, H., (2001), City of Mitcham Open Space Strategy, Mitcham Şehri Belediye Meclisi Kararları, Avusturalya.
- Craik, K. H., Zube, E. H., (1970), "Perceiving Environmental Quality: Research and Applications, Plenum", Holt, Reinhart and Wiston, New York.
- Cullen, G., (1986), The Concise Townscape, The Architectural Press, London.
- Cüceloğlu, D., (1998), İnsan ve Davranışı, Remzi Kitabevi, İstanbul.

- Cybrivsky, R., (1999), "Changing Patterns of Urban Public Space: Observations and Assessments from the Tokyo and New York Metropolitan Areas", Cities (Volume 16:4), Elsevier Science, Great Britain.
- Çakın, Ş., (1998), Mimari Tasarımın İnsan ve Toplum Bilimsel Temelleri, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Çetiner, A., (1991), Şehircilik Çalışmalarında Donatım İlkeleri: Ticaret Eğitim Sağlık Sosyal İdare Endüstrisi, Doçentlik Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- De Saussure, F., (2000), Course in General Linguistics (Çev. R.Haris), Open Court, Chicago.
- Deleuze, G., Guattari, F., (1992), Felsefe Nedir, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Derrida, J., (1994), Göstergebilim ve Gramatoloji, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Desyllas, J., Duxbury, E., Ward, J., Smith, A., (2003), "Pedestrian Demand Modelling of Large Cities: An Applied Example From London", Centre for Advanced Spatial Analysis University College, Londra. [6]
- Doğan, Ö., (2000), Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi, İnkılap Yayınları, İstanbul.
- Dökmeci, V., Dülgeroğlu, Y., Berköz Akkal, L., (1993), İstanbul Şehir Merkezi Transformasyonu ve Büro Binaları, Literatür Yayınları, İstanbul.
- Durkheim, E., (1994), Sosyolojik Metodun Kuralları (Çev. E.Aytekin), Sosyal Yayınlar, İstanbul.
- Durkheim, E., (1995), Toplumbilimsel Yöntemin Kuralları, Engin Yayıncılık, İstanbul.
- Erdönmez, M. E., (1999), Mimaride Geçirgenlik - Şeffaflık, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Ergun, N., (2004), "Gentrification in İstanbul, Sciencedirect", Cities (Volume 21:5), Elsevier Science, Great Britain.
- Erkman, F., (1987), Göstergebilime Giriş, Alan Yayıncılık, İstanbul.
- Ertürk, S., (1984), Mimari Mekanın Algılanması Üzerine Deneysel Bir Çalışma, Basılmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Evans, J., Hall, S., (1999), Visual Culture: The Reader, Sage in Association with The Open University, Londra.
- Falk, N., (1989), "URBED, United Kingdom, Industrial Cities as an Environment for Leisure and Tourism" Recreatie Reeks Nr. 7, Cities For Future The role of leisure and Tourism in the Process of Revitalization, Post Congress Book, Den Haag.
- Foucault, M., (1992), "1970-1982 Ders Özetleri", Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M., (1994), Kelimeler ve Şeyler: İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi (Çev. M. A. Kılıçbay), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Foxall, S., (2005), "Planning in London is the Journal of the London Planning & Development Forum, Design for a greater London", Londra.
- Frampton, K., (1995), "Reflections on the Autonomy of Architecture: A Critique of Contemporary Production", Out of Site: A Social Criticism of Architecture, Seattle.

Gastil, R. W., Ryan, Z., (2004), *Open New Designs for Public Space*, Van Alen Institute, New York.

Geertz, C., (1973), “*Emphasizing Interpretation, The Interpretation of Cultures*, New York”, Washington State University.

Gehl Architects, (2004), “*Towards a Fine City for People - Public Spaces - Public Life*”, Transport for London & Central London Partnership, London.

Gehl, J., (1987), *Life Between Buildings*, Van Nostrand Reinhold, New York.

Gehl, J., (1996), *Life Between Buildings* (5th Edition), Danish Architectural Press, Copenhagen. [1]

Gehl, J., Gemzoe L., (2000), *New City Spaces*, The Danish Architectural Press, Copenhagen. [10]

Gehl, J., Gemzoe L., (2004), *Public Spaces Public Life*, Arkitekten Forlag, Danish Architecture Press & The Royal Academy of Fine Arts, Copenhagen.

Geoffrey, P., (2002), *Hall Cities of Tomorrow: An Intellectual History of Urban Planning and Design in the Twentieth Century* (3rd Edition), Basil Blackwell, Oxford.

Gibson, (1968), *The Senses Considered as Perceptual Systems*, Greenwood Press, Connecticut.

Giddens, A., (1990), *The Consequences of Modernity*, Stanford University Press, Stanford.

Giddens, A., (1999), *Toplumun Kuruluşu, Bilim ve Sanat Yayınları*, İstanbul.

Giddens, A., (2000), *Sosyoloji, Ayraç Yayınevi*, Ankara.

Giedion, S., (1967), *Space Time and Architecture: The Growth of a New Tradition*, Harvard University Press, Cambridge.

Given, L. M., Leckie, G. J., (2003), “*Sweeping, The Library: Mapping the Social Activity Space of the Library and Information Science Research*”, Elsevier Science, 25(4), Great Britain.

Goffman, E., (1963), *Behavior in Public Places: Notes on the Social Organization of Gatherings*, The Free Press, New York.

Goffman, E., (1969), *The Presentation of Self in Everyday Life*, Doubleday: Garden City, New York.

Goffman, E., (1971), *Relations in Public*, Penguin, Harmondsworth.

Gomez, A. P., Parcell, S., (1994), *Intervals in the Philosophy of Architecture*, McGill - Queen's University Press, London.

Goodman, N., (1968): *Languages of Art. An Approach to a Theory of Symbols*, Sussex.

Gökberk, M., (1999), *Felsefe Tarihi, Remzi Kitabevi*, İstanbul.

Green, R., (1999), “*Meaning and Form in Community Perception of Town Character*”, *Journal of Environmental Psychology* (Volume 19:4), Academic Press, London.

- Guiraud, P., (1971), Göstergebilim (Çev. Prof. Dr. M. Yalçın), İmge Kitabevi, Ankara.
- Güvenç, B., (1997), Kültür Konusu, Remzi Yayınevi, İstanbul.
- Habermas, J., (1997), Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü (Çev. T. Bora, M. Sancar)", İletişim Yayınları, İstanbul.
- Habermas, J., (1998), Sosyal Bilimlerin Mantığı Üzerine, Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- Hacısalihioğlu, Y., (2000), Küreselleşme Mekansal Etkileri ve İstanbul, Akademik Düzey Yayınları, İstanbul.
- Hall, E. T., (1966), The Hidden Dimension, Doubleday, New York.
- Hall, T. W., (1995), "The Architecture of Artificial Gravity: Theory Form and Function in the High Frontier", American Institute of Aeronautics and Astronautics Inc. and the Space Studies Institut. [19]
- Hançerlioğlu, O., (1979), Felsefe Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Harvey, D., (1997), Postmodernizmin Durumu, Metis Yayınları, İstanbul.
- Harvey, D., (2003), Sosyal Adalet ve Şehir, Metis Yayınları, İstanbul.
- Hasol, D., (1998), Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Yapı - Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Havialand, W. A., (2002), Kültürel Antropoloji (Çev. H. İnanc), Kalenüs Sosyoloji Yayınları (143), İstanbul.
- Healey, P., (2002), "On Creating the 'City' as a Collective Resource, Urban Studies (Volume 39:10), Carfax Publishing, Chicago.
- Heidegger, M., (1975), Poetry: Language: Thought, Harper & Row Publishers, New York.
- Herdeg, K., (1990), Formal Structure in Islamic Architecture, Rizzoli International Publications Inc., New York.
- Homans, G., (1958), "Social Behavior As Exchange", Sociological Theory: A Book of Readings (5th edition), Waveland Press, Illinois.
- Howard, E., (1991), Tomorrow: a Peaceful Path to Social Reform, Kostof, The City Shaped.
- Huguet, P., Latane, B., Bourgeois, M., (1998), "The Emergence of a Social Representation of Human Rights Via Interpersonal Communication: Empirical Evidence for the Convergence of Two Theories, European Journal of Social Psychology", (831-846).
- Işık, O., (1994), "Değişen Toplum / Mekan Kavrayışları", Toplum ve Bilim (Güz 64-65), Birikim Yayınları, İstanbul.
- Ittelson, W. H., (1960), Visual Space Perception, Springer, New York.
- Jacobs, A. B., (1996), Great Streets, MIT Press, Boston.
- Jacobs, J., (1961), The Death and Life of Great American Cities, Random House, New York.
- Jacobs, J., (1998), "Vital Cities: an Interview with Jane Jacobs", Stewart Brand. [23]
- Joedicke, J., (1985), Raum und Form in der Architektur, Karl Kramer Verlag, Köln.

- Kabarık, Y., (1991), İstanbul'da Yüksek Binalar ve Beşiktaş - Levent - Maslak Örneği, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kahvecioğlu, H. L., (1998), Mimarlıkta İmaj: Mekansal İmajın Oluşumu ve Yapısı Üzerine Bir Model, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Kazepov, Y., (2004), "Visual Paths through Urban Europe", Blackwell Publishing Ltd., Oxford.
- Koç, E., (1997), Yasadışı Alanların Dönüşüm Sürecinde Planlamanın Etkinliği; Gültepe Örneği, Basılmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Kongar, E., (1994), Kültür Üzerine, Remzi Yayınevi, İstanbul.
- Koolhaas, R., (1978), Delirious New York, Monacelli Press, New York.
- Kostof, S., (1991), The City Shaped, Thames and Hudson, London.
- Kostof, S., (1995), "A History of Architecture, Settings and Rituals (2nd edition)", Oxford University Press, Oxford.
- Kostof, S., (1999), The City Assembled, Thames and Hudson, London.
- Krier, R., (1988), Urban Space, Rizzoli International, New York.
- Krupa, F., (1993), "The Privatization of Public Space, The State of the Public Realm", Battery Park City; Los Angeles Gated Communities and the Mall of America, Los Angeles.
- Kyle, G., Alan G., Manning, R., Bacon, J., (2004), "Effects of Place Attachment on Users Perception of Social and Environmental Conditions in a Natural Setting", Sciencedirect - Journal of Environmental Psychology, (Volume 24:2).
- Lang, A., (1981), Vom Nachteil und Nutzen der Gestaltpsychologie für eine Theorie der Psychischen Entwicklung, University of Bern, Switzerland.
- Lang, J. (1987), "Creating Architectural Theory, The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design", Van Nostrand Reinhold Int. Ltd., New York.
- Lang, J., (1994), Urban Design: The American Experience, Van Nostrand Reinhold, New York.
- Latane, B., Liu, J. H., (1996), "The Intersubjective Geometry of Social Space, Journal of Communication", (Volume 46:4).
- Lawton, M. P., (1970), "Ecology and Aging", "Apatial Behaviour of Older People, L.A. Pastalan ve D. H. Carson, Ann Arbor", University of Michigan, Michigan.
- Le Corbusier, (1987), The City of Tomorrow and Its Planning, The Architectural Press, London.
- Lefébvre, H., (1991), The Production of Space (önsöz D.Harvey), Blackwell, London.
- Lefébvre, H., (1996), Modern Dünyada Gündelik Hayat, Metis Yayınları, İstanbul.
- Lévi-Strauss, C., (1966), The Savage Mind, Weidenfeld and Nickolson, London.
- Lévi-Strauss, C., (1989), "The Principle of Reciprocity", Sociological Theory: A Book of Readings (5th edition), Waveland Press, Illinois.

- Lévi-Strauss, C., (1997), *Irk, Tarih ve Kültür* (Çev. H.Bayrıl, R.Erdem), Metis Yayınları, İstanbul.
- Lévi-Strauss, C., (1999), *Structural Antropology*, Doubleday, Gardencity, New York.
- Loukatiou - Sideris, A., Gilbert, L., (2000), "Shades of Duality: Perceptions and Images of Downtown Workers in Los Angeles", *Journal of Architectural and Planning Research* (Volume 17:1), Locke Science Publishing Company Inc., Chicago.
- Lui, J. H., Sibley, C. G., (2004), "Attitudes and Behaviour in Social Space: Public Good Interventions Based on Shared Representations and Environmental Influences, Sciencedirect - Journal of Environmental Psychology", (Volume 24:3).
- Lynch, K., (1961), *The Image of the City*, MIT Press, Cambridge.
- Lynch, K., (1981), *A Theory of Good City Form*, MIT Press, Cambridge.
- Lynch, K., (1995), *City Sense and City Design, Writings and Projects of Kevin Lynch*, MIT Press, London.
- Lynch, K., (1996), *Metropol Modelleri*, Cogito, Yaz 1996, İstanbul.
- Madanipour, A., (1996), *Design of Urban Space*, Wiley, New York.
- Marcuse, P., van Kempen, R., (2000), *Globalizing Cities*, Blackwell Publishers Inc., Massachusetts.
- Marshall, G., (1998), *Sosyoloji Sözlüğü* (Çev. O. Akınhan, D. Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Maslow, A. H., (1971), *The Farther Reaches of Human Nature*, Viking Press, New York.
- Massey, D., (1985), *New Directions in Space* Gregory, D.: *Social Relations and Saptial Structures*, Macmillan, Londra.
- Mead, G. H., (1934), *Mind Self and Society*, The University of Chicago Press, Chicago.
- Mejuyev, V., (1998), *Kültür ve Tarih* (Çev. S.Yokova), Toplumsal Dönüşüm Yayınevi, İstanbul.
- Mimarlık ve Şehircilikte Mekan, (1992), Yıldız Üniversitesi Yerleşme ve Mimarlık Bilimleri Uygulamalı Araştırma Merkezi, Yıldız Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Mumford, L., (1940), *The Culture of Cities*, Secker & Warbung, London.
- Mumford, L., (1947), *From the Ground Up*, Harvest Books, New York.
- Neisser, U., (1977), *Cognition and Reality*, Freeman Pub., San Francisco.
- Newman, O., (1973), *Defensible Space: Crime Prevention Through Urban Design*, Macmillan, New York.
- Norberg - Schulz, C., (1966), *Intentions in Architecture*, Allen and Unwin Ltd., Londra.
- Norberg - Schulz, C., (1971), *Existence: Space and Architecture*, Studio Vista, Londra.
- Norberg - Schulz, C., (1980), *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*, Rizzoli, New York.

Norberg - Schulz, C., (1988), "Architecture Meaning and Place", Selected Essays, Electa / Rizzoli, New York.

Norwood, G., (1996), "Maslow's Hierarchy of Needs". [7]

Oktay, D., (2002), The Quest for Urban Identity in the Changing Context of the City: Northern Cyprus, Cities (Volume 19:4, 31-41).

Öymen Gür, Ş., (1985), Toplumsal İlişki ve Tasarım, Karadeniz Üniversitesi Basımevi, Trabzon.

Öymen Gür, Ş., (1996), Mekan Örgütlenmesi, Gür Yayıncılık, Trabzon.

Panofsky, E., (1955), Meaning in the Visual: Paper in and on Art History, Doubleday, New York.

Parlatır, İ., Gözaydın, N., Zülfikar, H., Aksu, B. T., Türkmen, S., (1998), TDK Sözlük Bilim Sözlüğü, TDK Uygulama Kolu Yayınları, Ankara.

Paşalıoğulları, N., Dorathı, N., (2004), "Measuring Accessibility and Utilization of Public Spaces in Famagusta", Cities (Volume 21:3).

Pedestrian Strategy in Frankfurt, Intelligent Space Partnership, (2003), Intelligent Space Partnership 81 Rivington Street, Londra. [13]

Peper, A., (1989), The New Rotterdam: Recreatie Reeks Nr. 7: Cities For Future The Role Of Leisure And Tourism In The Process Of Revitalization, Post Congress Book, Den Haag.

Prak, N. L., (1968), The Language of Architecture: A Contribution to Architectural Theory, Mouton, The Hague.

Prof. Dr.-Ing. Bernd Streich, (2002), "Interaktionsfeld Öffentlicher Raum In Digitalen Zeitalter". [8]

Rapoport, A., (1977), Human Aspects of Urban Form, Perception of Environmental Quality, Pergamon Press, Oxford.

Rapoport, A., (1990), The Meaning of Built Environment: A Nonverbal Communication Approach, The University of Arizona Press, Arizona.

Rapoport, A., (2004), Kültür Mimarlık Tasarım Yapı Yayın, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Reekie, F., (1975), Background to Environmental Planning, Edward Arnold Press, London.

Review of the EU Sustainable Development Strategy, (Şubat 2005). [9]

Rifat, M., (1996), Göstergebilimcinin Kitabı, Düzlem Yayınları, İstanbul.

Rifat, M., Rifat, S., (1998), XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları: 2.Temel Metinler, Yapı Kredi Kültür ve Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Rogers, R., (1999), Task Force Report, Londra. [14]

Rossi, A., (1982), The Architecture of The City, MIT Press, Cambridge.

Rowe, C., Koetter, F., (1978), Collage City, MIT Press, Cambridge.

Saltingaro, N. A., (1999), "Urban Space and its Information Field", Journal of Urban Design (Volume 4).

Sanoff H., (1977), "Method of Architectural Programming", Dowden, Hutchinson and Ross, Stroudsburg.

Sanoff, H., (2000), "Community Participation Methods in Design and Planning" AIA, School of Architecture, College of Design, North Carolina State University with support from the National Clearinghouse for Educational Facilities, Londra.

Schönfeld, H., (1989), Leisure Provisions in the Ruhr Concentration Area: Recreative Reeks Nr. 6: Cities For Future The Role Of Leisure And Tourism In The Process Of Revitalization, Pre-Congress book (Volume 1), Den Haag.

Sennett, R., (1999), Gözün Vicdanı: Kentin Tasarımı ve Toplumsal Yaşam, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Sennett, R., (2002), Kamusal İnsanın Çöküşü (Çev. S. Durak, A. Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Simmel, G., (1950), "Metropolis and the Mental Life", Free Pres, New York.

Skjæveland, O., (2001), "Effects of Street Parks On Social Interactions Among Neighbors: A Place Perspective", Journal of Architectural and Planning Research (Volume 18:2), Locke Science Publishing Company Inc., Chicago.

Sommer, A., (1996), "The Responsibility of Architecture for the Lack of Responsibility".

Sommer, R., (1969), Personal Space. Englewood Cliffs, Prentice - Hall, New Jersey.

Sommer, R., (1983), Social design: Creating buildings with people in mind. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, Inc.

Subhan, M., Pape, W., (2000), "Generating Public Space For Our Common Futures: Models of Integration in Asia and Europe", European Commision Working Paper, Londra.

Şenkul, D., (1990), Kentsel Kamu Mekanlarının Sosyal İşlevlerini Güçlendirme Amaçlı Tasarım İçin Bir Yöntem Araştırması, Basılmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Tafuri, M., (1977), Architecture and Utopia Design and Capitalist Development, The Murray Printing Company, Cambridge.

Tafuri, M., Dal Co, F., (1976), Modern Architecture 1/2, Electa Editrice, Milano.

Talen, E., (2000), "Measuring the Public Realm: A Preliminary Assessment of the Link Between Public Space and Sense of Community", Journal of Architectural and Planning Research, (Volume 17:4), Locke Science Publishing Company Inc., Chicago.

Taylor, J. G., (1962), The Behavioral Theory of Perception, Yale University Press, New Haven.

Trancik, R., (1986), Three Theories of Urban Spatial Design Finding Lost Space New York, Van Nostrand Reinhold, New York.

Urban Environment and Sustainable Urban Development, (2003), Swedish Research Council for Environment: Agricultural Sciences and Spatial Planning, Stockholm.

Urban Open Space Foundation, (2002), "Exurban Growth". [14]

Uygur, N., (1996), Kültür Kuramı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Van Teeffelen, J., Rijpma, S. G., (1989), Rotterdam: City for Future From Working City To Leisure City: Recreatie Reeks Nr. 6 Cities For Future The role of leisure and Tourism in the Process of Revitalization, Pre-Congress book (Volume 1), Den Haag.

Velioğlu, S., (1990), Dış Mekan Yaşantısına Bağlı Olarak Mimari Ölçekteki Fiziksel Biçimleniş Değerlendirmeye Yönelik Bir Model, Basılmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.

Venturi, R., (1966/1977), Complexity And Contradiction in Architecture: Museum of Modern Art, New York and Architectural Press, London.

Weber, M., (1964), "The Urban Place and The Non-Place Urban Realm", University of Pennsylvania Press, Pennsylvania.

Weber, M., (1989), "Social Action and Social Interaction", Sociological Theory: A Book of Readings (5th edition), Waveland Press, Illinois.

Weber, M., (1989), "Subjective Meaning in the Social Situation I", Sociological Theory: A Book of Readings (5th edition), Waveland Press, Illinois.

Weber, M., (2000), Şehir / Modern Kentin Oluşumu (Çev. M.Ceylan), Bakış Yayınları, İstanbul.

Weber, M., (2002), Sosyolojinin Temel Kavramları, Bakış Yayınları, İstanbul.

Whitehand, J., (2001), "Urban Morphology", Journal of the International Seminar on Urban Form (Volume 5:2), England.

Whyte, W. H., (1980), The Social Life of Small Urban Spaces, The Conservation Foundation, Washington D.C.

Williams, K., Gren, S., Jenks, M., (2001), "Literature Review of Public Space And Local Environmentsfor The Cross Cutting Review Final Report Prepared for Department for Transport, Local Government and the Regions", Oxford Centre for Sustainable Development, Oxford Brookes University, Oxford.

Winton, E., (2004), "Public Space Is Priceless". [22]

Wirth, L., (1964), On Cities and Social Life: Selected Papers, The University of Chicago Press, Chicago.

Wirth, L., (1967), Urbanism as a Way of Life: Richard T. LeGates and Frederic Stout, The City Reader (2nd edition)", Routledge, Londra.

Yamaçlı, R., (1997), Mimari Tasarım ve Görsel Çevre Etkileşimi Bağlamında Yer Kavramı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Yavuz, H., (1987), Kültür Üzerine, Bağlam Yayınevi, İstanbul.

Yücel, A., (1971), "Tasarlama ve Çevre Sorunları", İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Yücel, A., (1982), "Çağdaş Mimarlık, Çevre, Anlam ve Mimarlığımız Üzerine", Mimarlık 82/11 (12), İstanbul.

Yücel, T., (1982), Yapısalcılık (İnceleme), Ada Yayınları, İstanbul.

Zevi, B., (1990), Mimariyi Görmeyi Öğrenmek (Çev. D.Divanlıoğlu), Birsen Yayınları, İstanbul.

Zevi, B., (1994), The Modern Language of Architecture, Da Capo Press, New York.

Zevi, B., Barry, J.A., Gendel, M., (1957), Architecture as Space: How to Look at Architecture, Horizon Press, New York.

Zukin, S., (1995), The Cultures of Cities. Cambridge, Massachusetts, Blackwell Publishers Inc., Oxford.

INTERNET KAYNAKLARI

- [1] www.arkfo.dk
- [2] www.arkitera.com
- [3] www.bridgnorth-dc.gov.uk/static
- [4] www.bridgnorth-dc.gov.uk/static/images/cme_resources/Public/Documents/Development_Policy/Local_Plan/Bridgnorth_LDS.pdf
- [5] www.brighton.ac.uk/designingbritain/html/spaces.html
- [6] www.casa.ucl.ac.uk
- [7] www.connect.net/georgen/maslow.htm
- [8] culturebase.org/home/struppek/Homepage/theorie.pdf
- [9] www.europa.eu.int/comm/sustainable/pages/review_en.htm :
- [10] www.gehlarchitects.dk
- [11] www.google.com.tr/imghp?hl=tr&tab=wi&q=vatikan
- [12] www.gseis.ucla.edu/~howard/Papers/pw-public-spaces.html
- [13] www.intelligentspace.com
- [14] www.madison.com/communities/uosf/pages/innitiatives.php
- [15] www.odpm.gov.uk/stellent/groups/odpm_urbanpolicy/documents/page/odpm_urbpol_607952.pdf, task force, 1999
- [16] www.planninginlondon.com/HTML/Articles/Articles_Truth...London.htm
- [17] www.pps.org
- [18] www.richmond.gov.uk/depts/env/envprotection/consumerprotection/licensing/LicensingPolicy/PDFs/apg.pdf
- [19] www.spacefuture.com/archive/the_architecture_of_artificial_gravity_theory_form_and_function_in_the_high_frontier.shtml
- [20] www.tdk.gov.tr/imla/
- [21] www.tdk.gov.tr/tdksozluk/sozara.htm
- [22] thelink.concordia.ca/article.pl?sid=04/03/30/0629230
- [23] www.wholeearthmag.com/ArticleBin/196.html

EKLER

Ek 1	Anket Soruları
Ek 2	Anket Sonuçları

Ek 1 Anket Soruları

Alan çalışmasında yapılan anketlerde, farklı yaşlarda, farklı ekonomik sınıflardan ve farklı cinsiyetten rastgele seçilmiş 50 kullanıcı ile yapılmıştır.

Kullanıcı Profili				
Yaş				
Cinsiyet				
Öğrenim Durumu				
Nerede İkamet ediyor				
Ekonomik Durumu	az	orta	iyi	çok iyi
Mekanın Kullanım Amacı				
Zorunlu- (iş, ulaşım...)		İsteğe bağlı-		
Alanın Hangi Sıklıkla Kullanıldığı				
Alanın Gündüz Kullanımı				
Alanın Gece Kullanımı				
Alanın Gece Kullanımı				
Alanın Gece Kullanımı				
Seçilen Alanın Farklı Aktivitelere İmkan Verip Vermediği				
Seçilen Alan için ulaşım biçimleri,				
Toplu taşıma	Kendi özel arabası ile	Yürüyerek		
Alanın Güvenliği				
Gece		Gündüz		
Yaya kaldırımları, yürüyüş alanlarının yeterliliği				
Açık kamusal alan yeterli mi				
Oturulan, durulan açık kamusal alan ihtiyacı var mı				
Bölge içinde en çok hangi mekanlar kullanılmakta, nerelere gidilmekte				
Seçilen alan içinde tanıdıklara rastlanıyor mu				
Diğer insanlarla göz aşinalığı var mı				

Şekil Ek 1.1 Anket Soruları

Ek 2 Anket Sonuçları

Tarih	Kullanıcı Profili		
	Yaş	Cinsiyet	Öğrenim Durumu
AKŞAMÜSTÜ- 08.12.2004	29	BAYAN	İLKOKUL
AKŞAMÜSTÜ- 08.12.2004	44	BAYAN	İLKOKUL
ÖĞLEN - 10.12.2004	70	BAYAN	İLKOKUL
AKŞAMÜSTÜ- 10.12.2004	32	BAYAN	İLKOKUL
AKŞAMÜSTÜ - 08.12.2004	25	ERKEK	İLKOKUL
ÖĞLEN - 10.12.2004	46	ERKEK	İLKOKUL
ÖĞLEN - 10.12.2004	27	ERKEK	İLKOKUL
AKŞAMÜSTÜ- 13.12.2004	65	ERKEK	İLKOKUL
AKŞAMÜSTÜ- 08.12.2004	17	BAYAN	LİSE
AKŞAMÜSTÜ- 08.12.2004	16	BAYAN	LİSE
AKŞAMÜSTÜ - 08.12.2004	58	BAYAN	LİSE
ÖĞLEN - 10.12.2004	34	BAYAN	LİSE
AKŞAMÜSTÜ- 10.12.2004	45	BAYAN	LİSE
AKŞAMÜSTÜ- 13.12.2004	59	BAYAN	LİSE
AKŞAMÜSTÜ- 08.12.2004	25	ERKEK	LİSE
AKŞAMÜSTÜ- 08.12.2004	38	ERKEK	LİSE
AKŞAMÜSTÜ- 08.12.2004	30	ERKEK	LİSE
AKŞAMÜSTÜ- 08.12.2004	23	ERKEK	LİSE
AKŞAMÜSTÜ- 08.12.2004	16	ERKEK	LİSE
AKŞAMÜSTÜ - 08.12.2004	45	ERKEK	LİSE
AKŞAMÜSTÜ- 10.12.2004	18	ERKEK	LİSE
AKŞAMÜSTÜ- 10.12.2004	25	ERKEK	LİSE
AKŞAMÜSTÜ- 15.12.2004	41	ERKEK	LİSE
AKŞAMÜSTÜ - 08.12.2004	22	ERKEK	ORTA OKUL
AKŞAMÜSTÜ- 15.12.2004	53	ERKEK	ÜNİVERSİTE
AKŞAMÜSTÜ- 08.12.2004	20	BAYAN	ÜNİVERSİTE

ÖĞLEN- 15.12.2004	37	BAYAN	ÜNİVERSİTE
ÖĞLEN- 15.12.2004	22	BAYAN	ÜNİVERSİTE
AKŞAMÜSTÜ- 15.12.2004	34	BAYAN	ÜNİVERSİTE
AKŞAMÜSTÜ- 08.12.2004	32	ERKEK	ÜNİVERSİTE
AKŞAMÜSTÜ- 08.12.2004	22	ERKEK	ÜNİVERSİTE
ÖĞLEN - 10.12.2004	68	ERKEK	ÜNİVERSİTE
ÖĞLEN- 15.12.2004	44	ERKEK	ÜNİVERSİTE
ÖĞLEN- 15.12.2004	35	ERKEK	ÜNİVERSİTE
AKŞAMÜSTÜ- 13.12.2004	47	ERKEK	ÜNİVERSİTE
AKŞAMÜSTÜ - 08.12.2004	24	BAYAN	ÜNİVERSİTE MEZUNU
ÖĞLEN - 10.12.2004	31	BAYAN	ÜNİVERSİTE MEZUNU
ÖĞLEN - 10.12.2004	30	BAYAN	ÜNİVERSİTE MEZUNU
ÖĞLEN - 10.12.2004	37	ERKEK	ÜNİVERSİTE MEZUNU
AKŞAMÜSTÜ- 08.12.2004	22	BAYAN	ÜNİVERSİTE ÖĞR.
AKŞAMÜSTÜ- 08.12.2004	20	BAYAN	ÜNİVERSİTE ÖĞR.
ÖĞLEN - 10.12.2004	24	BAYAN	ÜNİVERSİTE ÖĞR.
AKŞAMÜSTÜ- 10.12.2004	23	BAYAN	ÜNİVERSİTE ÖĞR.
AKŞAMÜSTÜ- 10.12.2004	23	BAYAN	ÜNİVERSİTE ÖĞR.
AKŞAMÜSTÜ- 13.12.2004	21	BAYAN	ÜNİVERSİTE ÖĞR.
AKŞAMÜSTÜ- 08.12.2004	19	ERKEK	ÜNİVERSİTE ÖĞR.
AKŞAMÜSTÜ- 08.12.2004	19	ERKEK	ÜNİVERSİTE ÖĞR.
ÖĞLEN - 10.12.2004	23	ERKEK	ÜNİVERSİTE ÖĞR.
AKŞAMÜSTÜ- 13.12.2004	20	ERKEK	ÜNİVERSİTE ÖĞR.
AKŞAMÜSTÜ- 13.12.2004	21	ERKEK	ÜNİVERSİTE ÖĞR.

Şekil Ek 2.1 Anket - Tarih, Kullanıcı Profili

İkamet Ettiği Yer	Ekonomik Durum
SARIYER	ORTA
ÇELİKTEPE	ORTA
GÜLTEPE	AZ-ORTA
ETİLER	AZ-ORTA
MASLAK	ORTA
ETİLER	İYİ
GÜLTEPE	ORTA
GÜLTEPE	ORTA
SARIYER	ORTA
SARIYER	ORTA
LEVENT	İYİ
ÇELİKTEPE	ORTA
4 LEVENT	İYİ
LEVENT	ORTA
SARIYER	ORTA
LEVENT	ORTA
GÜLTEPE	ORTA
KADIKÖY	İYİ
SEYRANTEPE	İYİ
KADIKOY	ORTA
SARIYER	ORTA
EYÜP	ORTA
GÜLTEPE	ORTA
ANADOLU YAKASI	ORTA
4.LEVENT	İYİ
SARIYER	ORTA
ULUS	ÇOK İYİ
LEVENT	İYİ
ETİLER	İYİ

GÜLTEPE	ORTA
BOSTANCI	ORTA
KADIKÖY	İYİ
GAYRETTEPE	ÇOK İYİ
LEVENT	ÇOK İYİ
ETİLER	İYİ
SANAYİ MAH.	ORTA
RUMELİ HİSARI	İYİ
FATİH	ORTA
GAYRETTEPE	İYİ
ETİLER	ORTA
KÜÇÜKYALI	ORTA
BEYKOZ	İYİ
GÜLTEPE	İYİ
FATİH	İYİ
BAHÇELİEVLER	ORTA
ŞİŞLİ	ORTA
SARIYER	ORTA
KADIKÖY	İYİ
FATİH	ORTA
BAYRAMPAŞA	ORTA

Şekil Ek 2.2 Anket - İkamet Yeri, Ekonomik Durum

Mekanın Kullanım Amacı	
Zorunlu (iş, ulaşım)	İsteğe Bağlı
İŞ, ULAŞIM	HAYIR
İŞ, ULAŞIM	HAYIR
İŞ, ULAŞIM	HAYIR
İŞ, ULAŞIM	HAYIR
ULAŞIM	HAYIR
İŞ, ULAŞIM	HAYIR
İŞ, ULAŞIM	HAYIR
ULAŞIM	HAYIR
ULAŞIM	HAYIR
ULAŞIM	HAYIR
ULAŞIM	HAYIR
İŞ, ULAŞIM	HAYIR
ULAŞIM	EVET- YÜRÜYÜŞ AMAÇLI
ULAŞIM	HAYIR, YÜRÜNMÜYOR BİLE
ULAŞIM	HAYIR
ULAŞIM	HAYIR
İŞ, ULAŞIM	HAYIR
İŞ, ULAŞIM	HAYIR
İŞ, ULAŞIM	HAYIR
İŞ, ULAŞIM	HAYIR
ULAŞIM	HAYIR
İŞ, ULAŞIM	HAYIR
İŞ, ULAŞIM	HAYIR
İŞ, ULAŞIM	HAYIR
İŞ, ULAŞIM	HAYIR
GEZME VE ULAŞIM	EVET
ULAŞIM	HAYIR

ULAŞIM	NADİREN YÜRÜYÜŞ
ULAŞIM	HAYIR
EVİ BURADA	HAYIR
EĞİTİM	HAYIR
İŞ, ULAŞIM	DR.'A YÜRÜMEYİ TERCİH EDY.
ULAŞIM	HAYIR
İŞ, ULAŞIM	HAYIR
ULAŞIM	HAYIR
İŞ, ULAŞIM	HAYIR
ULAŞIM	HAYIR
İŞ, ULAŞIM	HAYIR
İŞ, ULAŞIM	HAYIR
ULAŞIM	HAYIR
ULAŞIM	EVET-GEZME AMÇ.
ULAŞIM	HAYIR
ULAŞIM	HAYIR
İŞ, ULAŞIM	HAYIR
ULAŞIM	HAYIR
ULAŞIM - METROCİTY NİN ÖNÜNDE SOLUKLANMA	HAYIR
ULAŞIM	HAYIR
ULAŞIM	NADİREN GEZME
ULAŞIM	NADİREN GEZME
ULAŞIM	HAYIR

Şekil Ek 2.3 Anket - Mekanın Kullanım Amacı

Açık Kamusal Alanın	Alanın Kullanımı	Alanın Kullanımı
Kullanım Sıklığı	Gündüz	Gece
AYDA BİR	VAR	KULLANMIYORUM
HER GÜN	VAR	KULLANMIYORUM
HAFTADA 2,3	VAR	KULLANMIYORUM
HAFTADA BİR	VAR	KULLANMIYORUM
HER GÜN	VAR	KULLANMIYORUM
HAFTADA 2,3	VAR	KULLANMIYORUM
HER GÜN	VAR	KULLANMIYORUM
2 HAFTADA BİR	VAR	HAYIR- KULLANMIYORUM
AYDA BİR	VAR	KULLANMIYORUM
HAFTA SONU	VAR	KULLANMIYORUM
HAFTADA BİR	VAR	KULLANMIYORUM
HAFTADA BİR	VAR	KULLANMIYORUM
HAFTADA BİR	VAR	KULLANMIYORUM
HAFTADA BİR	VAR	HAYIR- KULLANMIYORUM
HAFTADA BİR	VAR	KULLANMIYORUM
HER GÜN	VAR	NADİREN
HAFTADA 2,3	VAR	KULLANMIYORUM
HAFTADA BİR	VAR	KULLANMIYORUM
HAFTADA BİR	VAR	KULLANMIYORUM
HAFTADA BİR	VAR	KULLANMIYORUM
HER GÜN	VAR	KULLANMIYORUM
HERGÜN	VAR	HAYIR- KULLANMIYORUM
HERGÜN	VAR	NADİREN
AYDA BİR	VAR-NADİREN	KULLANMIYORUM
HAFTADA 2,3	VAR	NADİREN
HAFTADA BİR	VAR	EVET
HAFTADA 2,3	VAR	KULLANMIYORUM

HERGÜN	VAR	HAYIR- KULLANMIYORUM
HAFTADA BİR	VAR	HAYIR- KULLANMIYORUM
HER GÜN	VAR	SIKLIKLA
HER GÜN	VAR	KULLANMIYORUM
HAFTADA BİR	VAR	KULLANMIYORUM- TEHLİKELİ
HAFTADA 2,3	VAR	HAYIR- KULLANMIYORUM
HERGÜN	VAR	NADİREN
HAFTADA 2,3	VAR	EVET
HER GÜN	VAR	KULLANMIYORUM
NADİREN	VAR-NADİREN	KULLANMIYORUM
HAFTADA BİR	VAR	KULLANMIYORUM
HER GÜN	VAR	KULLANMIYORUM
HAFTADA 2,3	VAR	KULLANMIYORUM
AYDA BİR-İKİ	VAR	KULLANMIYORUM
AYDA BİR	VAR	KULLANMIYORUM
NADİREN	VAR-NADİREN	KULLANMIYORUM
HER GÜN	VAR	KULLANMIYORUM
AYDA BİR	VAR-NADİREN	HAYIR- KULLANMIYORUM
AYDA BİR	VAR	KULLANMIYORUM
AYDA BİR	VAR	KULLANMIYORUM
NADİREN	VAR-NADİREN	KULLANMIYORUM
AYDA BİR	VAR-NADİREN	HAYIR- KULLANMIYORUM
YILDA BİR	VAR-NADİREN	HAYIR- KULLANMIYORUM

Şekil Ek 2.4 Anket - Açık Kamusal Alan Kullanımı

Açık Kamusal Alan	Toplu Taşıma Aracı Kullanımı
Farklı Aktivitelere İmkan Veriyor mu	
HAYIR	KULLANIYORUM
EVET- PARKI KULLANIYORUM,LEVENT ÇARŞI	KULLANIYORUM
HAYIR-YAYA İÇİN ZOR	KULLANIYORUM
HAYIR	KULLANIYORUM
HAYIR	EVET- OTOBÜS
HAYIR	KULLANIYORUM
HAYIR	KULLANIYORUM
HAYIR	KULLANIYORUM
HAYIR	KULLANIYORUM
HAYIR- SADECE ULAŞIM	KULLANIYORUM
HAYIR- TATSIZ	KULLANIYORUM
HAYIR	EVET- OTOBÜS
YÜRÜYÜŞ	KULLANIYORUM
HAYIR- YAYA İÇİN ZOR	KULLANIYORUM
HAYIR	KULLANIYORUM
HAYIR	KULLANIYORUM
HAYIR	KULLANIYORUM
HAYIR	EVET-METRO
HAYIR	EVET-METRO
HAYIR	KULLANIYORUM
HAYIR	KULLANIYORUM
HAYIR	EVET-OTOBÜS
HAYIR	EVET- OTOBÜS
HAYIR	EVET
MUAYENEHANEYE ULAŞIM İÇİN YÜRÜYÖRUM	KULLANIYORUM
HAYIR	KULLANIYORUM

HAYIR	HAYIR-ÖZEL OTO
HAYIR	KULLANIYORUM
HAYIR	KULLANIYORUM
YÜRÜYÜŞ	KULLANIYORUM
HAYIR	KULLANIYORUM
HAYIR	EVET
HAYIR	HAYIR-ÖZEL OTO
HAYIR	NADİREN
HAYIR	KULLANIYORUM
HAYIR	KULLANIYORUM
HAYIR-İNSANLAR TEK BİR BANKA İHT. DUYU.	ÖZEL OTO
HAYIR	KULLANIYORUM
HAYIR	KULLANIYORUM
HAYIR	EVET-METRO
HAYIR	KULLANIYORUM
HAYIR	KULLANIYORUM
HAYIR	KULLANIYORUM
HAYIR	EVET-METRO
HAYIR	KULLANIYORUM
HAYIR	EVET-METRO
HAYIR	EVET-METRO
HAYIR	HAYIR
YÜRÜYÜŞ	KULLANIYORUM
HAYIR	METRO

Şekil Ek 2.5 Anket - Açık Kamusal Alan Kullanımı, Toplu Taşıma

Alan Güvenli mi		Yaya kaldırım -Yürüyüş
Gündüz	Gece	Alanları Yeterli midir
HAYIR	HAYIR	HAYIR YETERLİ DEĞİL
EVET	HAYIR	HAYIR
EVET	KULLANMIYORUM	HAYIR
HAYIR	HAYIR	HAYIR - YAYA YOLLARI DÜZELTİLMELİ
EVET	HAYIR	HAYIR
EVET	EVET	HAYIR
EVET	KULLANMIYORUM	HAYIR-YAYA YOLLARI DÜZELTİLMELİ
HAYIR	KULLANMIYORUM	HAYIR
HAYIR	HAYIR	HAYIR YETERLİ DEĞİL
EVET	KULLANMIYORUM	HAYIR YETERLİ DEĞİL
EVET	HAYIR- KİMSE YOK	HAYIR
EVET	KULLANMIYORUM	HAYIR
EVET	KULLANMIYORUM	HAYIR-YAYA YOLLARI DÜZELTİLMELİ
EVET	HAYIR	HAYIR-YAYA KALDIRIMLARI OLMALI
HAYIR	HEMDE HİÇ	HAYIR YETERLİ DEĞİL
HAYIR	HAYIR	HAYIR YETERLİ DEĞİL
EVET	HAYIR	HAYIR YETERLİ DEĞİL
HAYIR	KULLANMIYORUM	HAYIR
EVET	KULLANMIYORUM	HAYIR
HAYIR	HAYIR	HAYIR
HAYIR	KULLANMIYORUM	HAYIR
EVET	KULLANMIYORUM	HAYIR, YAYA GELİŞTİRİLMELİ
EVET	HAYIR	HAYIR
HAYIR	HAYIR	HAYIR - HİÇ YETERLİ DEĞİL

EVET	EVET	HAYIR, YAYA GELİŞTİRİLMELİ
EVET	EVET	HAYIR YETERLİ DEĞİL
EVET	KULLANMIYORUM	HAYIR
EVET	HAYIR	HAYIR, YAYA GELİŞTİRİLMELİ
HAYIR-ARAÇ TRAFİĞİ	KULLANMIYORUM	HAYIR – YAYA YOLLARI DÜZELTİLMELİ
EVET	HAYIR	HAYIR YETERLİ DEĞİL
EVET	KULLANMIYORUM	HAYIR YETERLİ DEĞİL
EVET	KULLANMIYORUM	HAYIR
EVET	EVET	HAYIR
EVET	HAYIR	HAYIR, YAYA GELİŞTİRİLMELİ
EVET	HAYIR	HAYIR YAYA GELİŞTİRİLMELİ
HAYIR	KULLANMIYORUM	HAYIR
HAYIR	KULLANMIYORUM	HAYIR
HAYIR-ARAÇ TRAFİĞİ	HİÇ GELMEDİM	HAYIR
HAYIR-ARAÇ TRAFİĞİ	HAYIR	HAYIR
HAYIR	HAYIR- KİMSE YOK	HAYIR
EVET	KULLANMIYORUM	HAYIR
HAYIR	HAYIR	HAYIR, YAYA GELİŞTİRİLMELİ
HAYIR	HAYIR	HAYIR
HAYIR	HAYIR- KİMSE YOK	HAYIR
EVET	HİÇ GELMEDİM	HAYIR
EVET	KULLANMIYORUM	HAYIR
EVET	KULLANMIYORUM	HAYIR
EVET	HAYIR	HAYIR
EVET	KULLANMIYORUM	HAYIR, YAYA GELİŞTİRİLMELİ
HAYIR	HAYIR	HAYIR

Şekil Ek 2.6 Anket - Alanın Güvenliliği, Yürüyüş Alanları Yeterliliği

Kamusal Açık Alan İhtiyacı Var mı
Oturulabilen, Buluşulabilen
EVET
HAYIR YOK
EVET
EVET-BEKLERKEN ORADA BEKLENEBİLMELİ
EVET
EVET
EVET
EVET, GEREKLİ
EVET
EVET- KAFE TÜRÜ
HAYIR-BU KOŞULLARDA GEREK YOK
EVET
EVET- 4 LEVENT'TE NEFES ALACAK YER YOK
EVET
EVET
EVET
EVET
EVET- AÇIK MEKANLARA İHTİYAÇ VAR
EVET
EVET
HAYIR YOK
EVET
EVET
EVET
EVET
EVET, SADECE KAPALI YERLER OLMAMALI
EVET - AÇIK MEKANLARA İHTİYAÇ VAR
EVET, DAFA FAZLA YEŞİL

EVET
EVET
HAYIR YOK
EVET-İHTİYAÇ DUYUYORUM
EVET,İYİ OLUR
EVET- AÇIK MEKANLARA İHTİYAÇ VAR
EVET
EVET- AÇIK MEKANLARA İHTİYAÇ VAR
EVET
EVET
EVET
EVET
EVET-OTURABİLECEK MEKANA İHT VAR
EVET
EVET- EZİLMEYEN ZOR GELDİK
EVET- ÖĞLE ARASI İÇİN ŞART
EVET
EVET- ÖZELLİKLE METRODAN ÇIKANLARIN
EVET KESİNLİKLE
EVET
HAYIR-YOK
EVET , İYİ OLUR

Şekil Ek 2.7 Anket - Kamusal Açık Alan İhtiyacı Var mı

Bölge İçinde En Çok Nerelere Gidiyorsunuz
LEVENT - İŞ
LEVENT ÇARŞI
LEVENT ÇARŞI
LEVENT ÇARŞI
OTOBÜS DURAKLARI
ULAŞIM NOKTALARI OTOBÜS DURAKLARI
LEVENT ÇARŞI
HASTANE, ULAŞIM NOKTALARI
SSK
METROCITY, SİMİT SARAYI
LEVENT ÇARŞI, METRO
LEVENT ÇARŞI
BANKALAR, LEVENT ÇARŞI
METROCITY, ULAŞIM NOKTALARI
MEZARLIK
ÇOK SIK KULLANMIYOR
METROCITY LEVENT ÇARŞI
METROCITY
METRO DURAĞI, METROCİTY
OTOBÜS DURAKLARI
OTOBÜS DURAĞI
METROCITY
ÇARŞI, ULAŞIM NOKTALARI
OTOBÜS DURAKLARI
LEVENT ÇARŞI, KAFELER, METROCİTY
LEVENT ÇARŞI VE İLERİDEKİ KAFELER
METROCITY, LEVENT ÇARŞI
LEVENT ÇARŞI, METROCITY

METROCITY
METROCITY
METROCITY LEVENT ÇARŞI
SABANCI KUL.ORASI
METROCITY, LEVENT ÇARŞI
LEVENT ÇARŞI, METROCITY
ÇARŞI
OTOBÜS DURAKLARI, METROCİTY
NADİREN METROCITY
LEVENT, METROCITY
SABANCI KUL, LEVENT ÇARŞI, METROCITY
ULAŞIM NOKTALARI METRO GİRİŞİ
METROCİTY-OKUL
METROCITY
ULAŞIM NOKTALARI
LEVENT ÇARŞI, AKS ÜZERİNDE YEMEK YENEN YERLER
METROCITY
METRO DURAĞI, METROCİTY
METRO GİRİŞİ
METROCITY, LEVENT ÇARŞI
METROCITY, OTOBÜS DURAKLARI
METROCITY, ULAŞIM NOKTALARI

Şekil Ek 2.8 Anket - Bölgede En Çok Gidilen Yerler

Çalışma Alanında	
Tanıdıklarınıza Rastlıyor musunuz	Göz aşinalığı var mı
HAYIR	EVET
HAYIR	HAYIR
EVET	EVET
EVET	EVET
EVET	EVET
EVET	EVET
EVET	EVET
EVET	EVET
HAYIR	EVET
EVET	EVET
HAYIR	EVET
NADİREN	EVET
EVET	EVET
EVET	EVET
HAYIR	EVET
EVET	EVET
NADİREN	EVET
NADİREN	EVET
EVET	EVET
EVET	EVET
NADİREN	EVET
HAYIR	EVET
EVET	EVET
EVET	EVET
NADİREN	HAYIR
EVET	EVET
EVET	EVET
EVET	EVET

EVET	EVET
EVET	EVET
NADİREN	EVET
EVET	EVET
HAYIR	EVET
EVET	EVET
HAYIR	EVET
EVET	EVET
EVET	EVET
NADİREN	HAYIR
EVET	EVET
EVET	EVET
EVET- ÇOK FAZLA	EVET
EVET	EVET
HAYIR	HAYIR
EVET	EVET
EVET	EVET
EVET	EVET
HAYIR	HAYIR
HAYIR	HAYIR
HAYIR	HAYIR
EVET	EVET
HAYIR	HAYIR

Şekil Ek 2.9 Anket - Alanda Tanıdıklarına Rastlıyor mu, Göz Aşinalığı Var mı

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	01.01.1974	
Doğum yeri	Uşak	
Lise	1984-1991	Cağaloğlu Anadolu Lisesi
Lisans	1991-1995	Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans	1995-1996	İstanbul Teknik Üniversitesi, İngilizce Hazırlık
Yüksek Lisans	1995-1999	İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü
Doktora	1999-2000	İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü
	2000-2005	Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

Çalıştığı kurum

1996-Devam ediyor YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Araştırma Görevlisi